

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

1. Εισαγωγή

Βασικός σκοπός του μαθήματος είναι η καλλιέργεια ιστορικής σκέψης και η διαμόρφωση ιστορικής συνείδησης. Με τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας, σε όλες τις βαθμίδες της Εκπαίδευσης, επιδιώκεται η συνεχής ανανέωση του ενδιαφέροντος των μαθητών/τριών για το ιστορικό παρελθόν και για τη διάσωση της ιστορικής μνήμης, με στόχο τη διάπλαση ενεργών δημοκρατικών πολιτών. Μέσα από την παροχή ενός συνεκτικού και επαρκούς σώματος γνώσεων προωθείται η κριτική προσέγγιση των ιστορικών δεδομένων χωρίς στερεότυπα και προκαταλήψεις. Αναπτύσσεται η ιστορική ύλη στον χρόνο και στον χώρο (με τη βοήθεια της γεωγραφίας), με έμφαση στο ουσιώδες μέσω σφαιρικών επισκοπήσεων, χωρίς λεπτολογίες και πληθωρική χρήση χρονολογιών και κυρίων ονομάτων.

Επιδιώκεται ακόμα η επεξεργασία, η ιστοριογραφική πλαισίωση ή και η υπέρβαση (εφόσον επιβάλλεται) της ύλης των διδακτικών εγχειριδίων, μέσα από μία πολυεπίπεδη παρουσίαση της διδακτέας ύλης, με ευρεία χρήση ενδεικτικών ιστορικών πηγών και με την, κατά το δυνατόν, παραγωγικότερη αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας.

Αδιαπραγμάτευτος στόχος είναι η λειτουργική εμπλοκή των μαθητών/τριών στη διαδικασία της διδασκαλίας του μαθήματος με σύντομες αφηγηματικές παρεμβάσεις και εργασίες τους, τόσο στην τάξη όσο και σε οργανωμένες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς και ιστορικούς χώρους, βιβλιοθήκες, αρχεία, πνευματικά και πολιτιστικά ιδρύματα κ.λπ.

Τέλος, με τη διδασκαλία του μαθήματος στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση επιδιώκεται η οργάνωση των σχολικών εκδηλώσεων για τις εθνικές και ιστορικές επετείους με τρόπο, ώστε αυτές να συνιστούν προέκταση, έστω και ετεροχρονισμένη, του μαθήματος της Ιστορίας και ευκαιρία για βιωματικότερη προσέγγισή τους.

2. Δομή Αναλυτικού Προγράμματος Ιστορίας

2.1 Βασικοί άξονες του Αναλυτικού Προγράμματος

Το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ιστορίας είναι οργανωμένο και δομημένο σύμφωνα με τις βασικές αρχές του «Αναλυτικού Προγράμματος για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας» και εδράζεται σε τρεις βασικούς άξονες που αφορούν:

α. Ένα συνεκτικό και επαρκές σώμα γνώσεων.

Με τη διδασκαλία του μαθήματος επιδιώκεται οι μαθητές/τριες να αποκτήσουν ένα συνεκτικό και επαρκές σώμα ιστορικών γνώσεων που αφορούν τις σημαντικότερες περιόδους της Ιστορίας της Κύπρου, της Ελλάδας, καθώς και της ευρύτερης Ευρωπαϊκής και της Παγκόσμιας Ιστορίας.

β. Καλλιέργεια αξιών, υιοθέτηση στάσεων και επίδειξη συμπεριφορών, που απαρτίζουν τη σύγχρονη δημοκρατική πολιτότητα.

Με τη διδασκαλία του μαθήματος επιδιώκεται οι μαθητές/τριες να καταστούν υπεύθυνοι και ενεργοί πολίτες ικανοί να συμβάλουν στη συμφιλίωση και την καλλιέργεια αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των λαών και να προάγουν θεμελιώδεις αξίες, όπως η δημοκρατία και η ελευθερία.

γ. Καλλιέργεια ιδιοτήτων, ικανοτήτων, δεξιοτήτων που απαιτούνται από την κοινωνία του 21ου αι. – ικανότητες κλειδιά.

Με τη διδασκαλία του μαθήματος επιδιώκεται οι μαθητές/τριες να καλλιεργήσουν δεξιότητες που σχετίζονται με την ιστορική γνώση σε συνδυασμό με την κριτική και δημιουργική σκέψη. Επιδιώκεται, ακόμα, να αναπτύξουν δεξιότητες που να τους επιτρέπουν την ενεργό εμπλοκή, μέσα από αφηγηματικές παρεμβάσεις και εργασίες, στη διεξαγωγή του μαθήματος, καθώς και δεξιότητες που σχετίζονται με την αναστοχαστική διαχείριση της ιστορικής γνώσης.

2.2 Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

2.2.1 Ειδικοί σκοποί

Η διδασκαλία της Ιστορίας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση αποβλέπει στην ανάπτυξη, μέσω της μελέτης του παρελθόντος, της ιστορικής σκέψης των μαθητών/τριών, με τρόπο ώστε να είναι σε θέση να κατανοούν ευκολότερα όχι μόνο τις μικρές και μεγάλες αλλαγές που συντελέστηκαν στη διαδρομή του χρόνου, αλλά και σύγχρονες καταστάσεις. Η διαδικασία αυτή θα προσφέρει στους/στις μαθητές/τριες –μέλη της ελληνικής κυπριακής κοινότητας και μελλοντικούς ενεργούς πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας– τα πνευματικά εφόδια, με τα οποία θα σχηματίσουν σαφή αντίληψη της ιστορίας της Κύπρου, της διαχρονικής πορείας του ελληνικού κόσμου και της δικής τους συμμετοχής στην ελληνική πολιτιστική κληρονομιά, όπως αυτή λειτούργησε και λειτουργεί μέσα στο ευρύτερο ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον. Θα τους επιτρέψει, επίσης, να αποκτήσουν ουσιαστική

συνείδηση της ιστορικής και εθνικής τους ταυτότητας, αλλά και να εκτιμήσουν με τρόπο ανάλογο τις θρησκευτικές, πολιτιστικές και εθνικές κοινότητες της πατρίδας τους, καθώς και άλλων διαφορετικών χωρών.

Η επίτευξη των στόχων αυτών προϋποθέτει:

- την προοδευτική απόκτηση βασικών γνώσεων για τις σημαντικότερες περιόδους της ιστορίας της Κύπρου και του ελληνικού κόσμου και, στη συνέχεια, και των κατά περιόδους συνοίκων θρησκευτικών και εθνικών ομάδων της νήσου,
- την απροκατάληπτη προσέγγιση των σημαντικότερων γεγονότων και φαινομένων που επηρέασαν με ποικίλους τρόπους την ιστορική εξέλιξη της Κύπρου, του ευρύτερου Ελληνισμού και άλλων λαών της ανατολικής Μεσογείου και της Ευρώπης,
- την εκτίμηση της ιστορικής εξέλιξης και ιδιαίτερα των πολιτιστικών επιτευγμάτων διαφορετικών ανθρώπινων κοινωνιών, με σεβασμό στις θρησκευτικές και πολιτιστικές τους ιδιαιτερότητες και νοοτροπίες,
- την κατανόηση των μεγάλων ιστορικών αλλαγών που σημειώθηκαν (και σημειώνονται) στη συλλογική ζωή των ανθρώπων στον χρόνο και στον χώρο, των αλληλεπιδράσεων ανάμεσα σε διαφορετικούς πολιτισμούς, αλλά και των παραγόντων που συντέλεσαν (και συντελούν), με αλληλουχία αιτίων και αποτελεσμάτων, άλλοτε στην επιτάχυνση και άλλοτε στην επιβράδυνση των ιστορικών εξελίξεων σε γεωγραφικά τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο.

2.2.2 Δεξιότητες – αξίες – στάσεις – συμπεριφορές

Μέσα από τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας οι μαθητές/τριες θα πρέπει σταδιακά να αναπτύξουν τις εξής δεξιότητες:

- Να διαχωρίζουν τον μύθο και τον θρύλο από το ιστορικό γεγονός, κατανοώντας, ωστόσο, την αλληλεξάρτησή τους.
- Να αντιλαμβάνονται τις «συνέχειες» και συγκλίσεις, αλλά και τις μεγάλες αλλαγές και τις αποκλίσεις που παρατηρούνται στην ιστορική εξέλιξη των ανθρώπινων κοινωνιών, ιδιαίτερα σε εκτεταμένες χρονικά περιόδους.
- Να διακρίνουν τα βασικότερα είδη των ιστορικών πηγών και τη σχετική (ανάλογα με τις εποχές και τις συνθήκες) σημασία τους.
- Να εξοικειωθούν σταδιακά με τις σημαντικότερες ιστορικές έννοιες και τη στοιχειώδη ιστοριογραφική ορολογία.
- Να αντιμετωπίζουν τις πολλαπλές ερμηνείες του παρελθόντος μέσα από διαφορετικές προσεγγίσεις και ερμηνείες ιστορικών γεγονότων και φαινομένων.
- Να εκθέτουν την ιστορική τους γνώση μέσω κυρίως της ιστορικής αφήγησης (προφορικής και γραπτής).
- Να χρησιμοποιούν παραγωγικά τη σύγχρονη τεχνολογία στη μελέτη και την προβολή του ιστορικού παρελθόντος.

- Να αξιοποιούν ή ακόμα και να αξιολογούν κριτικά τις ποικίλες μορφές της μη συμβατικής ιστορικής εκπαίδευσης (μουσεία, ειδικά τηλεοπτικά προγράμματα, εκλαϊκευτικές εκδόσεις κ.λπ.).
- Να αντιλαμβάνονται την ιστορική σημασία των διάφορων μνημείων, παλαιότερων και νεότερων, αλλά και των ποικίλων άλλων ιστορικών πηγών (εγγράφων, καλλιτεχνικών έργων, παλαιτύπων κ.λπ.) και να επιδεικνύουν σεβασμό στη διάσωσή τους.
- Να διασυνδέουν το περιεχόμενο του μαθήματος της Ιστορίας με άλλα μαθήματα, ιδιαίτερα τα περισσότερο «συγγενικά» (γεωγραφία, περιβαλλοντική εκπαίδευση, φιλολογία-λογοτεχνία, θρησκευτική αγωγή, τέχνη, αγωγή του πολίτη κ.ά.).

2.3 Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

2.3.1 Ειδικοί σκοποί

Η διδασκαλία της Ιστορίας στη δημόσια Εκπαίδευση αποβλέπει, όπως προαναφέρθηκε, στην καλλιέργεια ιστορικής σκέψης και στη διαμόρφωση ιστορικής συνείδησης. Μέσα από επαρκή και πολυεπίπεδη γνώση του παρελθόντος, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να αποκτήσουν σταδιακά τη σύνθετη εκείνη διανοητική δεξιότητα, που θα τους επιτρέπει όχι μόνο να ερμηνεύουν γεγονότα και ιστορικά φαινόμενα παρωχημένων εποχών, αλλά και να κατανοούν τους ποικίλους παράγοντες (ιστορικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτιστικούς, πολιτικούς κ.λπ.) που επηρεάζουν σύγχρονες καταστάσεις, ιδιαίτερα στο δικό τους ευρύ κοινωνικό και εθνικό περιβάλλον. Με την ανάπτυξη της κριτικής ιστορικής τους σκέψης, οι μαθητές/τριες θα προσεγγίζουν απροκατάληπτα την ιστορική πορεία –την απώτερη, αλλά και τη χρονικά εγγύτερη, τοπική και γενική– της Κύπρου και του ευρύτερου ελληνικού κόσμου, των συνοίκων κοινωνικών, θρησκευτικών, εθνοτικών και εθνικών ομάδων της νήσου, των λαών της ευρωπαϊκής οικογένειας και της ανατολικής Μεσογείου και άλλων περιοχών του κόσμου· θα εκτιμούν επίσης ανάλογα και θα σέβονται τις θρησκευτικές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες και νοοτροπίες διαφορετικών ανθρώπινων κοινωνιών, απαλλαγμένοι από αντιπαραγωγικά στερεότυπα και γενικά από εξωτερικούς παράγοντες ιδεολογικής χειραγώγησης. Τέλος, διαθέτοντας ένα στέρεο πνευματικό υπόβαθρο της ιστορικής, πολιτιστικής και εθνικής τους ταυτότητας, θα μπορέσουν, ως συνειδητοποιημένα μέλη της ελληνικής κυπριακής κοινότητας, να αναδειχθούν σε υπεύθυνους και ενεργούς πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Η επίτευξη των στόχων αυτών προϋποθέτει ότι οι μαθητές/τριες, ως την αποφοίτησή τους, θα έχουν αποκτήσει επαρκή γνώση:

- των κυριότερων φάσεων της ιστορίας της Κύπρου και του ελληνικού κόσμου, από τα απώτερα χρόνια ως τις μέρες μας, ώστε, στηριζόμενοι σε αδιαμφισβήτητα ιστορικά δεδομένα, να εκτιμήσουν συνειδητά τη συμβολή του Ελληνισμού στον παγκόσμιο πολιτισμό,
- της διαχρονικής εξέλιξης καταρχήν των κατά περιόδους συνοίκων θρησκευτικών, εθνοτικών και εθνικών ομάδων της νήσου και, στη συνέχεια και σε γενικές γραμμές, των λαών της ανατολικής Μεσογείου και, κατά το δυνατόν, και άλλων περιοχών του κόσμου,
- των σημαντικότερων κεφαλαίων της ιστορίας των λαών της Ευρώπης, ιδιαίτερα εκείνων που συντέλεσαν στη δημιουργία μίας κοινής ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και εκείνων που, με τις έντονες ιδεολογικές διαμάχες και αποκλίσεις, τις πολιτικές και πολιτειακές ανατροπές ή ακόμα και τους κατά περιόδους αιματηρούς ανταγωνισμούς, συντέλεσαν στη δημιουργία της πολυμορφίας της,
- των μεγάλων ιστορικών αλλαγών που σημειώθηκαν (και σημειώνονται) στη συλλογική ζωή των ανθρώπων στον χρόνο και στον χώρο, των ευεργετικών αλληλεπιδράσεων ανάμεσα σε διαφορετικούς πολιτισμούς, αλλά και των παραγόντων που συντέλεσαν (και συντελούν), με αλληλουχία αιτιών και αποτελεσμάτων, άλλοτε στην επιτάχυνση και άλλοτε στην επιβράδυνση (ακόμα και με «ρήξεις» της «συνέχειας») των ιστορικών εξελίξεων σε γεωγραφικά τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο,
- του ιστορικού παρελθόντος των διαφορετικών ανθρώπινων κοινωνιών με απόλυτο σεβασμό και κατανόηση της ιδιαιτερότητάς τους, ώστε η μελέτη της Ιστορίας να συντελεί στην ανοχή, τη συμφιλίωση και την αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των ανθρώπινων κοινωνιών σε παγκόσμια κλίμακα.

2.3.2 Δεξιότητες – αξίες – στάσεις – συμπεριφορές

Μέσα από τη διδασκαλία της Ιστορίας οι μαθητές/τριες, εκτός από τον καθαυτό ιστορικό γνωσιολογικό πλούτο που θα αποκτήσουν, θα πρέπει σταδιακά να αναπτύξουν και τις εξής δεξιότητες:

- Να αναζητούν και να χρησιμοποιούν ποικίλες ιστορικές πηγές (άμεσες και έμμεσες, πρωτογενείς και δευτερογενείς, γραπτές και προφορικές, παραστατικές κ.λπ.) και να είναι σε θέση να τις αξιολογούν και να τις σχολιάζουν και ανάλογα να αποδέχονται ενδεχόμενες πολλαπλές ερμηνείες του ιστορικού γεγονότος ή φαινομένου, στο οποίο αυτές αναφέρονται.
- Να αξιοποιούν και, όταν είναι εφικτό, να κατασκευάζουν ιστορικούς χάρτες, πίνακες και διαγράμματα είτε με συμβατικές μεθόδους είτε και με τη βοήθεια και τις δυνατότητες της σύγχρονης (π.χ. ηλεκτρονικής) τεχνολογίας.

- Να λαμβάνουν υπόψη τους, παράλληλα με τα δεδομένα της καθαυτό ιστοριογραφίας, και τα πορίσματα διαφορετικών επιστημονικών κλάδων (της γεωγραφίας, της φιλολογίας, της κοινωνιολογίας, της ιστορίας της τέχνης, του δικαίου και των πολιτικών θεσμών κ.λπ.), εφόσον αυτά αναφέρονται στα ιστορικά ζητήματα που τους απασχολούν.
- Να επιδιώκουν την κατανόηση των παραγόντων της ιστορικής εξέλιξης, με αναφορές σε όσο το δυνατόν περισσότερους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας (πολιτικό και ιδεολογικό, οικονομικό και κοινωνικό, πολιτιστικό και θρησκευτικό, περιβαλλοντολογικό και οικολογικό κ.λπ.).
- Να καλλιεργήσουν τον σαφή και όσο είναι δυνατό γλαφυρό ιστορικό λόγο, τόσο με την προφορική αφήγηση όσο και με τη γραπτή έκθεση (συμβατική και ηλεκτρονική), χρησιμοποιώντας το ειδικό λεξιλόγιο και την καθιερωμένη ορολογία της ιστορικής επιστήμης.
- Να είναι σε θέση να αξιοποιούν και να αξιολογούν κριτικά τις πολλαπλές ευκαιρίες της μη συμβατικής ιστορικής εκπαίδευσης, που προσφέρουν τα σύγχρονα μουσεία, τα ποικίλα ΜΜΕ και οι εκλαϊκευτικές εκδόσεις, χωρίς να υιοθετούν άκριτα ενδεχόμενα λάθη και ανιστόρητες ή ατεκμηρίωτες ερμηνείες.

3. Διδακτική Μεθοδολογία

Ο σχεδιασμός του κάθε μαθήματος Ιστορίας πρέπει να έχει ως αφετηρία του τους εκάστοτε Δείκτες Επιτυχίας και Επάρκειας (Δείκτες Περιεχομένου), αλλά και τους ευρύτερους σκοπούς της διδασκαλίας του μαθήματος στην Εκπαίδευση. Οι Δείκτες αυτοί διατυπώνονται στα Αναλυτικά Προγράμματα και ειδικότερα στους βασικούς άξονες που προτάσσονται σε κάθε μία από τις δύο βαθμίδες (Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση).

Όπως για όλα τα μαθήματα, έτσι και στη διδασκαλία της Ιστορίας είναι απαραίτητη η «εμπλοκή» των διδασκομένων στην προβληματική της ύλης της κάθε ενότητας, με βάση ιδιαίτερα τις παρεχόμενες από το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ιστορίας ενδεικτικές δραστηριότητες και τις μεθοδολογικές και άλλες παρατηρήσεις. Στη διαδικασία αυτή σημαντικό ρόλο έχει η εξοικείωση στη χρήση πηγών και ποικίλων τεκμηρίων του ιστορικού παρελθόντος, αλλά και η παρουσίαση του ιστορικού προϊόντος μέσω μίας ορθολογικά δομημένης ιστορικής αφήγησης.

Οι μέθοδοι της διδακτικής προσέγγισης καθώς και τα διδακτικά μέσα που μπορούν να αξιοποιηθούν στο μάθημα της Ιστορίας ποικίλλουν. Γι' αυτό ακριβώς οι εκπαιδευτικοί καλούνται να επιλέξουν κάθε φορά τις προσεγγίσεις / στρατηγικές και τα μέσα

εκείνα που αντιστοιχούν στις ανάγκες της συγκεκριμένης διδακτέας ενότητας και στις δυνατότητες των μαθητών/τριών τους (κοινωνικές, γνωστικές κ.ά.).

Η μαθητοκεντρική προσέγγιση απαιτεί από τον/τη διδάσκοντα/ουσα έναν σχετικά περιορισμένο αφηγηματικό ρόλο στην παρουσίαση μίας ιστορικής ενότητας. Η αφήγηση θα πρέπει να εστιάζεται στα ουσιώδη και όχι αναφορές σε χρονολογίες, προσωπογραφικές λεπτομέρειες και πληθωρική γεγονοτολογία. Αλλά όλα αυτά θα πρέπει να γίνονται χωρίς να υπονομευτεί μία βασική αρχή της ιστορικής ανέλιξης γεγονότων, καταστάσεων και φαινομένων: ότι, παρά τις μεγάλες αλλαγές και ανατροπές, υπάρχει κατά κανόνα αλληλουχία ή και αλληλεπίδραση αιτίων και αποτελεσμάτων. Συνεπώς, η προβολή της σημασίας ενός γεγονότος ή φαινομένου δε θα πρέπει να γίνεται αποκομμένη από τα ιστορικά τους συμφραζόμενα. Πάντως, η διαδικασία αυτή προϋποθέτει σφαιρική και εξαιρετικά συντομευμένη παρουσίαση της κάθε διδακτικής ενότητας, και μόνον έτσι θα περιοριστεί και ένα από τα προβλήματα της διδασκαλίας του μαθήματος της Ιστορίας: η «κάλυψη» της διδακτέας ύλης.

Η συνοπτική, ωστόσο, έκθεση μίας διδακτέας ιστορικής περιόδου / ενότητας προϋποθέτει πολύ καλή προετοιμασία του/της διδάσκοντος/ουσας, ώστε αυτός/ή να είναι σε θέση και να δίνει συνοπτικά το γενικό ιστορικό πλαίσιο και να εκτιμά τη σημασία των αναγκών για το μάθημα ιστορικών πληροφοριών, αλλά και να προκαλεί το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών, εξάπτοντας τη φαντασία τους και τον προβληματισμό τους για διάφορα ιστορικά ζητήματα. Το ίδιο οργανωμένος, δομημένος, συγκροτημένος και στοχευμένος θα πρέπει να είναι και ο διάλογος που αναπτύσσεται στο πλαίσιο του μαθήματος είτε μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών/τριών, είτε μεταξύ μαθητών/τριών σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο.

Την πρόσληψη της ιστορικής γνώσης διευκολύνει, επίσης, και η αξιοποίηση εποπτικών μέσων, όπως για παράδειγμα οι διαδραστικοί πίνακες, οι εφαρμογές της πληροφορικής, η χρήση του Η/Υ και του διαδικτύου κ.ο.κ. Ιδιαίτερη ασφαλώς σημασία αποκτούν για το μάθημα της Ιστορίας οι επισκέψεις σε μουσεία, αρχαιολογικούς και άλλους ιστορικούς χώρους, αρκεί αυτές να είναι καλά προετοιμασμένες από πλευράς διδακτικού υλικού (π.χ. φύλλα εργασίας), ξενάγησης, καθορισμού ρόλων, εμπλοκής των μαθητών/τριών κ.λπ.

Τέλος, η διδασκαλία του μαθήματος εντός των ειδικών αιθουσών Ιστορίας (εργαστηρίων) θα συμβάλλει σημαντικά στην επίτευξη των σκοπών και των Δεικτών Επιτυχίας του μαθήματος. Οι κατάλληλα εξοπλισμένες ειδικές αίθουσες Ιστορίας, π.χ. με ανακλαστικά διασκόπια, διαδραστικούς πίνακες, προβολείς video, Η/Υ, μικρές βιβλιοθήκες κ.λπ. προσφέρουν στους/στις διδάσκοντες/ουσες πολλαπλές επιλογές και σχετική ευελιξία ως προς την εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων και τεχνικών διδασκαλίας του μαθήματος, ενώ παράλληλα συμβάλλουν στη βελτίωση του μαθησιακού / παιδαγωγικού κλίματος.

4. Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση (προφορική, γραπτή, διαγνωστική, διαμορφωτική, τελική), που έχουν στη διάθεσή τους οι εκπαιδευτικοί (και επιβάλλεται να αξιοποιούν), συνιστά συνεχή και ανοικτή διαδικασία, η οποία εξάλλου αποτελεί οργανικό τμήμα της διδακτικής μεθοδολογίας. Μέσα ακριβώς από τη διαδικασία αυτή, οι εκπαιδευτικοί συνειδητοποιούν τον βαθμό αποτελεσματικότητας των μεθόδων και των στρατηγικών που εφάρμοσαν, αλλά και των μέσων που χρησιμοποίησαν στη διδακτική πράξη. Όπως και σε άλλα μαθήματα, έτσι και στο μάθημα της Ιστορίας επιβάλλεται η διαγνωστική αξιολόγηση να πραγματοποιείται στην αρχή της σχολικής χρονιάς, ώστε να διαγνωστούν οι ελλείψεις και οι αδυναμίες των μαθητών/τριών σε σχέση, κυρίως, με τις προαπαιτούμενες για κάθε επίπεδο ιστορικές γνώσεις και δεξιότητες.

Η αξιολόγηση των μαθητών/τριών θα πρέπει να γίνεται μέσα από πολλαπλές και εναλλασσόμενες μορφές, όπως π.χ. η προφορική και η γραπτή εξέταση (όπου δίνεται έμφαση στην καλλιέργεια της αφηγηματικής ικανότητας), οι μικρές ή μεγαλύτερες διαθεματικές / διεπιστημονικές συνθετικές εργασίες ή άλλες δραστηριότητες, όπως π.χ. η οργάνωση εκθέσεων με ιστορικά θέματα, η κατασκευή χαρτών, μακετών, ειδωλίων, η σύνταξη φανταστικών ιστορικών εγγράφων, εφημερίδων κ.λπ.

Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να αποδίδεται στο είδος των ερωτήσεων που τίθενται προφορικώς ή στα διάφορα εξεταστικά δοκίμια (π.χ. ερωτήσεις ανοικτού και κλειστού τύπου), καθώς και στην «τεχνική» της διατύπωσης αυτών των ερωτήσεων. Εφόσον ένας από τους βασικούς σκοπούς του μαθήματος είναι η ανάπτυξη ιστορικής σκέψης και σταδιακά και ιστορικής συνείδησης, οι προφορικές ή γραπτές ερωτήσεις θα πρέπει να στοχεύουν όχι μόνο στον έλεγχο των γνώσεων, αλλά και στην κινητοποίηση της κρίσης, της φαντασίας και της επινοητικότητας των μαθητών/τριών και όχι στην αποστήθιση λεπτομερειών και γενικά στην άσκοπη και παραθετική γεγονοτολογία.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Το μάθημα της Ιστορίας στην Α΄ Γυμνασίου διδάσκεται δύο (2) περιόδους τη βδομάδα. Συνεπώς, το σύνολο των διδακτικών περιόδων ανέρχεται στις εξήντα έξι (66). Η γενική κατανομή των διδακτικών περιόδων έχει, ενδεικτικά, ως εξής:

	Διδακτικές Περίοδοι
Διαθέσιμος διδακτικός χρόνος	56
Συνθετικές εργασίες (projects)	(4)*
Επισκέψεις σε ιστορικούς/αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία	(4)*
Επαναλήψεις – Γραπτές Εξετάσεις – Ανατροφοδότηση (τουλάχιστον μία γραπτή εξέταση για κάθε τετράμηνο)	6
Τελικές επαναλήψεις στην εξεταστέα ύλη	4
Σύνολο	66

* Διευκρινίζεται ότι κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς οι μαθητές/τριες έχουν υποχρέωση να εκπονήσουν μία, τουλάχιστον, συνθετική εργασία (project) υπό τη συνεχή παρακολούθηση και καθοδήγηση των διδασκόντων/ουσών (βλ. *Διδακτική Μεθοδολογία και Εφαρμογές στο μάθημα της Ιστορίας, Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού*). Υπογραμμίζεται, επίσης, ότι θα πρέπει να αξιοποιείται ο διαθέσιμος διδακτικός χρόνος για εκπαιδευτικές επισκέψεις σε ιστορικούς/αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και μνημεία (βλ. *Διδακτική Μεθοδολογία και Εφαρμογές στο μάθημα της Ιστορίας, Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού*). **Στο σύνολο των διδακτικών περιόδων συνυπολογίζονται οι τέσσερις (4) διδακτικές περίοδοι για Συνθετικές εργασίες (projects) και οι τέσσερις (4) διδακτικές περίοδοι για Επισκέψεις σε ιστορικούς/αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία, οι οποίες διατίθενται από τον/την εκπαιδευτικό σε συγκεκριμένη διδακτική ενότητα της επιλογής του/της.** Σημειώνεται ότι οι συνθετικές εργασίες (projects) και οι επισκέψεις πραγματοποιούνται ως εναλλακτικές μέθοδοι προσέγγισης συγκεκριμένων ενοτήτων της επιλογής του/της εκπαιδευτικού και όχι επιπροσθέτως της διδασκαλίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
(σε παρένθεση οι κωδικοί των σχετικών Δεικτών Επιτυχίας για την Επιστημολογική Κατανόηση)

ΔΙΔ. ΠΕΡ.	ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ ΔΙΔΑΚΤΕΑ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
	<i>Οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση:</i>	<i>Διδακτέα: Πληροφορίες, Έννοιες, Δεξιότητες, Στρατηγικές/Τρόπος σκέψης, Στάσεις/Αξίες</i>		
Εισαγωγή στο μάθημα της Ιστορίας				
Εισαγωγή στην Αρχαία Ιστορία				
2	1. Να εξηγούν τι είναι η επιστήμη της Ιστορίας και ποιες οι βοηθητικές της επιστήμες.* 2. Να ενημερωθούν για τη μεθοδολογία της Ιστορίας και τη σημασία των πηγών και τις ειδολογικές	1. Ετυμολογική ανάλυση του όρου «Ιστορία», επιστήμη της Ιστορίας και βοηθητικές επιστήμες (αρχαιολογία, επιγραφική, παπυρολογία, παλαιογραφία κ.ά.). 2. Μεθοδολογικές αρχές στη διδακτική του μαθήματος (χρήση πηγών – ειδολογικές		* Βλ. Θ. Κατσουλάκος, Γ. Κοκκορού-Αλευρά, Β. Σκουλάτος, <i>Αρχαία Ιστορία</i>, Α΄ Γυμνασίου, Βιβλίο Εκπαιδευτικού, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2006, σ. 9–13. ** Βλ. <i>Διδακτική Μεθοδολογία και Εφαρμογές στο Μάθημα της Ιστορίας</i>, Βιβλίο Εκπαιδευτικού, ΥΑΠ,

	κατηγοριοποιήσεις τους.** 3. Να αναφέρουν τα βασικά ιστορικά θέματα και τις ιστορικές περιόδους της Αρχαίας Ιστορίας. 4. Να ενημερωθούν για τη σημασία της εκπόνησης της Διαγνωστικής Αξιολόγησης και να αξιολογηθούν ως προς τις πυρηνικές ιστορικές γνώσεις και δεξιότητές τους, μέσω της Διαγνωστικής Αξιολόγησης. ***	κατηγοριοποιήσεις τους). 3. Ιστορικά θέματα και έννοιες: πολιτική, διοίκηση, στρατός, κοινωνία, οικονομία, θρησκεία, καθημερινή ζωή, πολιτισμός, γράμματα, τέχνη. Ιστορικές περίοδοι και η λογική της ονομασίας τους: Εποχή του Λίθου, Εποχή του Χαλκού, Γεωμετρική Εποχή, Αρχαϊκή Εποχή, Κλασική Εποχή, Ελληνιστική Εποχή, Ρωμαϊκή Εποχή. 4. Διεξαγωγή Διαγνωστικής Αξιολόγησης.		Λευκωσία 2012. Στον γυμνασιακό κύκλο αντικείμενο αναφοράς αποτελούν μόνο: (α) οι πρωτογενείς και οι δευτερογενείς πηγές, (β) οι γραπτές και οι παραστατικές πηγές (οπτικές, ακουστικές / ηχητικές, απτικές, π.χ. διαγράμματα, χάρτες, γελοιογραφίες), καθώς και ο τρόπος προσέγγισης / επεξεργασίας τους. Οι ειδολογικές κατηγοριοποιήσεις, καθώς και ο τρόπος προσέγγισης και επεξεργασίας των πηγών, να διδαχθούν μέσα από πρακτικές εφαρμογές, ούτως ώστε να επιτευχθεί μία πρώτη επαφή με δεξιότητες, όπως για παράδειγμα είναι η ανάγνωση μίας εικόνας και ειδικότερα η παρατήρηση, η περιγραφή, η ερμηνεία, η εξαγωγή συμπερασμάτων κ.λπ. *** Μέσα από τη διαγνωστική αξιολόγηση ο/η
--	--	--	--	--

				διδάσκων/ουσα διαπιστώνει, για κάθε μαθητή/τρια ξεχωριστά, το επίπεδο κατάκτησης βασικών πυρηνικών ιστορικών γνώσεων και δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες στο μάθημα της Ιστορίας και, συνεπώς, αναπροσαρμόζει τους Δείκτες Επιτυχίας.
ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ				
ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΛΙΘΟΥ				
Η Εποχή του Λίθου στην Ελλάδα Η Εποχή του Λίθου και η Χαλκολιθική Εποχή στην Κύπρο				
3	1. Να αναφέρουν βασικές έννοιες που σχετίζονται με την Εποχή του Λίθου.* (Ζ)	1. Προϊστορία, Ιστορία, Εποχή του Λίθου, Παλαιολιθική Εποχή, Νεολιθική Εποχή, Χαλκολιθική Εποχή, homo sapiens («σοφός άνθρωπος»).	• Συζήτηση και εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων για τα μέσα και τους τρόπους επιβίωσης των ανθρώπων στην εποχή των σπηλαίων κατά τις πρώιμες περιόδους της Προϊστορίας. • Κατασκευή λευκώματος με συλλογή εικόνων σπηλαιογραφιών από διάφορα μέρη του	* Διευκρινίζεται ότι η εννοιολογική μάθηση δεν ταυτίζεται με μία απλή προσπάθεια εξήγησης ενός ιστορικού όρου ή αποστήθισής του, αλλά παραπέμπει στην ανάλυση

2. Να περιγράφουν τις βασικότερες πτυχές του τρόπου ζωής του ανθρώπου κατά την Παλαιολιθική και Νεολιθική Εποχή.**/** (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να εντοπίζουν στον χάρτη τους σημαντικότερους νεολιθικούς / χαλκολιθικούς οικισμούς της Κύπρου.**** (Β, ΣΤ, Ζ) 4. Να αιτιολογούν την επιλογή του χώρου εγκατάστασης και να περιγράφουν την αρχιτεκτονική οικοδόμηση των οικισμών / οικιών. (Β, Δ, ΣΤ, Ζ) 5. Να περιγράφουν τα βασικά χαρακτηριστικά του τρόπου ζωής του ανθρώπου στην Κύπρο κατά την Εποχή του Λίθου.** (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	2. Νομαδική ζωή, κυνηγετικό και τροφοσυλλεκτικό στάδιο, σπηλαιογραφίες, μόνιμη εγκατάσταση, οικισμός, γεωργική και κτηνοτροφική οικονομία, «εύφορη ημισέληνος», σημασία της μόνιμης εγκατάστασης 3. Χοιροκοιτία, Καλαβασός, Σωτήρα, Ερήμη, Λέμπα κ.ά. (αξιοποίηση χάρτη). 4. Αιτιολόγηση της επιλογής χώρου εγκατάστασης (κριτήρια επιλογής), αρχιτεκτονική οικοδόμηση. 5. Θρησκεία, λατρεία νεκρών, συνεσταλμένη στάση, κτερίσματα, ειδώλια, σταυρόσχημα ειδώλια, θεά γονιμότητας / μεγάλη μητέρα θεά, «κτενιστή	κόσμου. • Συζήτηση με θέμα τα αρχαιολογικά ευρήματα που σχετίζονται με τα πρώτα ίχνη ανθρώπινης ζωής στην Κύπρο. • Διαδικτυακή διερεύνηση θεμάτων που άπτονται της Εποχής του Λίθου σε Ελλάδα, Κύπρο και Εγγύς Ανατολή (π.χ. αντικείμενα καθημερινής ζωής, αρχιτεκτονική νεολιθικών οικιών). • Εκπόνηση μικρής εργασίας ή συζήτηση με θέμα: «Στα ύστερα στάδια του οικισμού της Χοιροκοιτίας παρατηρείται αυξημένη θνησιμότητα». • Σχεδιασμός εξωφύλλου με θέμα: «Αν υπήρχε εφημερίδα στον οικισμό της Χοιροκοιτίας κατά τη Νεολιθική Εποχή, ποια θέματα θα παρουσίαζε στο εξώφυλλό της;». • Κατασκευή ομοιώματος μίας νεολιθικής οικίας ή ενός αγγείου, π.χ. με κτενιστή διακόσμηση (διαθεματική εργασία με το μάθημα της Τέχνης). • Συζήτηση για λαούς και φυλές σε απομονωμένες περιοχές του σύγχρονου κόσμου (π.χ. Αμαζονία), όπου εμφανίζονταν μέχρι την εποχή μας εκφάνσεις της ζωής παρόμοιες με εκείνες των προϊστορικών περιόδων. • Συζήτηση με θέμα την επιλογή χώρου εγκατάστασης στη σύγχρονη εποχή: (α)	του τρόπου με τον οποίο δημιουργήθηκε ο όρος αυτός. ** Προτείνεται η προβολή οπτικοακουστικού υλικού με θέμα τη ζωή και την τέχνη των ανθρώπων της Εποχής του Λίθου (βλ. <i>Χαρτογράφηση Εκπαιδευτικού Υλικού</i>). *** Ο συσχετισμός ιστορικών γεγονότων/συμβάντων / φαινομένων κ.λπ. με τη σύγχρονη εποχή (επικαιροποίηση), στον βαθμό που αυτό είναι εφικτό και δεν αλλοιώνει την ιστορική μοναδικότητα κάθε γεγονότος / συμβάντος / φαινομένου στο συγκεκριμένο ιστορικό συγκείμενο που εμφανίστηκε, θα πρέπει να αποτελεί πάγιο και σταθερό μέλημα των διδασκόντων/ουσών το μάθημα, καθώς τέτοιες
--	---	---	---

		διακόσμηση».	έννοια του κριτηρίου επιλογής του χώρου για εγκατάσταση των ανθρώπων (π.χ. κριτήρια επιλογής χώρου ανέγερσης χωριών / πόλεων), (β) κοινωνική οργάνωση, (γ) πολιτική οργάνωση. • Μελέτη με θέμα: «Νεολιθικά κοσμήματα και επιδράσεις στη δημιουργία σύγχρονων κοσμημάτων». Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Νεολιθικοί / Χαλκολιθικοί οικισμοί στην Ελλάδα και την Κύπρο (συνεξέταση οικισμών από γεωγραφική και αρχιτεκτονική άποψη). - Η θρησκεία των ανθρώπων της Νεολιθικής Εποχής. - Η τέχνη της Νεολιθικής Εποχής στην Ελλάδα. - Τα ειδώλια της Κύπρου και η σύνδεσή τους με τη θρησκεία. - Επιδράσεις των νεολιθικών οικισμών της Κύπρου στη λαϊκή αρχιτεκτονική. Οργανωμένες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία: - Κυπριακό Μουσείο, Λευκωσία (Αίθουσες Ι, VIII). (Η Αίθουσα Ι αναδιοργανώθηκε πρόσφατα με τα νέα ανασκαφικά δεδομένα, τα οποία διαφοροποίησαν τη μέχρι πρότινος εικόνα που υπήρχε για τη νεολιθική Κύπρο.) - Επαρχιακό Μουσείο Λάρνακας (Αίθουσα Ι). - Μουσείο Πιερίδη, Λάρνακα.	πρακτικές συμβάλλουν αφενός στη διαμόρφωση της ιστορικής σκέψης και συνείδησης των μαθητών/τριών και αφετέρου στη συνειδητοποίηση της σημασίας και της χρηστικής αξίας του μαθήματος της Ιστορίας στην καθημερινή τους ζωή. **** Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη, ώστε οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν τις θέσεις των σημαντικότερων νεολιθικών / χαλκολιθικών οικισμών της Κύπρου.
--	--	--------------	--	--

			- Επαρχιακό Μουσείο Λεμεσού. - Επαρχιακό Μουσείο Πάφου (Αίθουσα Ι). - Αρχαιολογικοί χώροι Χοιροκοιτίας, Καλαβασού-Τέντας, Σωτήρας, Ερήμης, Λέμπας κ.ά.	
ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ (3000 – 1100 π.Χ.)				
Λαοί και Πολιτισμοί της Εγγύς Ανατολής				
2	1. Να ονομάζουν και να εντοπίζουν στον χάρτη τους σημαντικότερους λαούς και πολιτισμούς της Εγγύς Ανατολής (Σουμέριοι, Βαβυλώνιοι, Ασσύριοι, Αιγύπτιοι, Φοίνικες, Εβραίοι, Χετταίοι).* (Β, ΣΤ, Ζ) 2. Να εκτιμούν την προσφορά των Ανατολικών Λαών στην ιστορική πορεία της ανθρωπότητας.** (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. Ινδοευρωπαίοι, Σημίτες Εγγύς / Μέση Ανατολή, «εύφορη ημισέληνος», Μεσοποταμία, Αίγυπτος, Φοινίκη, Παλαιστίνη, Μ. Ασία (αξιοποίηση χάρτη). 2. Σουμέριοι (σφηνοειδής γραφή), Βαβυλώνιοι (κώδικας Χαμουραμπί, έπος Γιλγαμές, ζιγκουράτ), Αιγύπτιοι («δώρον του Νείλου», Φαραώ, πυραμίδες, πολυθεισμός,	• Μελέτη του γεωγραφικού χώρου της Μεσοποταμίας, της Αιγύπτου και της Παλαιστίνης και εντοπισμός των κοινών γεωγραφικών χαρακτηριστικών. Εξέταση της συμβολής του γεωγραφικού παράγοντα στη δημιουργία αυτών των μεγάλων πολιτισμών. • Κατασκευή χαρτών της Εγγύς Ανατολής και τοποθέτηση των λαών και των πολιτισμών που αναπτύχθηκαν στους χώρους αυτούς. • Κατάρτιση καταλόγου με τα πολιτισμικά επιτεύγματα των λαών και πολιτισμών της Εγγύς Ανατολής. • Εκπόνηση μικρής εργασίας για τη σημασία των πολιτισμών της Εγγύς Ανατολής στην ιστορική πορεία του ανθρώπου (διοίκηση, νομοθεσία, κοινωνική οργάνωση, επιστήμες, τέχνη).	* Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη, ώστε οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν τις περιοχές όπου αναπτύχθηκαν οι πρώτοι μεγάλοι πολιτισμοί στην Εγγύς Ανατολή. ** Προτείνεται η προβολή οπτικοακουστικού υλικού με θέμα τους λαούς και πολιτισμούς της Εγγύς Ανατολής (βλ. <i>Χαρτογράφηση Εκπαιδευτικού Υλικού</i>).

		μούμια, ιατρική, ιερογλυφική γραφή, πάπυρος), Φοίνικες (ανάπτυξη εμπορίου, επινόηση αλφαβήτου), Εβραίοι (μονοθεϊσμός), εκτίμηση προσφοράς Ανατολικών Λαών.	Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Ο Νεϊλος ως δώρο για την Αίγυπτο στην αρχαιότητα αλλά και σήμερα. - Η σφηνοειδής και η ιερογλυφική γραφή: δύο από τις αρχαιότερες γραφές στον κόσμο. - Οι επιστήμες στην αρχαία Αίγυπτο. - Μία εξερεύνηση των πυραμίδων της Αιγύπτου. - Οι αρχαίοι λαοί της Μεσοποταμίας. - Γνωρίζοντας τους μεγάλους πολιτισμούς ανάμεσα στον Τίγρη και τον Ευφράτη. - Εκπόνηση διαθεματικών/διεπιστημονικών εργασιών (projects) με το μάθημα των Θρησκευτικών (π.χ. μονοθεϊσμός Εβραίων – πολυθεϊσμός Αιγυπτίων), της Γεωγραφίας (π.χ. σημερινές χώρες που βρίσκονται στους χώρους που άκμασαν οι πολιτισμοί της Εγγύς Ανατολής) και της Τέχνης.	
Κυκλαδικός Πολιτισμός Μινωικός Πολιτισμός				
3	1. Να εντοπίζουν στον χάρτη του Αιγαίου και της Κρήτης τα σημαντικότερα κέντρα του κυκλαδικού και μινωικού πολιτισμού και να	1. Κυκλάδες, Ακρωτήρι Θήρας, Κρήτη, Κνωσός, Φαιστός, Ζάκρος, Μάλια, λόγοι επιλογής συγκεκριμένης	• Κατασκευή χάρτη με τα νησιά των Κυκλάδων και τους αντίστοιχους οικισμούς που άκμασαν κατά την Εποχή του Χαλκού. • Κατασκευή χάρτη που παρουσιάζει τους χώρους θαλάσσιας διακίνησης και	* Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη, ώστε οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν τα σημαντικότερα κέντρα του κυκλαδικού και μινωικού

	αιτιολογούν τη συγκεκριμένη γεωγραφική θέση.* (Β, ΣΤ, Ζ) 2. Να αναφέρουν τα κύρια χαρακτηριστικά του κυκλαδικού πολιτισμού. (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να αναφέρουν τα βασικά χαρακτηριστικά του μινωικού πολιτισμού (πολιτική, κοινωνική, οικονομική οργάνωση, θρησκεία, γραφή, τέχνη).** (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	γεωγραφικής θέσης (αξιοποίηση χάρτη). 2. Κυκλαδικός πολιτισμός, λόγοι ανάπτυξης, μαρμάρινα ειδώλια, τηγανόσχημα σκεύη, τοιχογραφίες Θήρας. 3. Μινωικός πολιτισμός, Μινωίτες, Μίνωας, Αρθούρος Έβανς, λόγοι ανάπτυξης, μινωική θαλασσοκρατία, Αχαιοί / Μυκηναίοι στην Κρήτη, πολιτική / κοινωνική / οικονομική οργάνωση, συγκεντρωτικό σύστημα, μινωικά ανάκτορα, δίσκος της Φαιστού, Γραμμική Α, θρησκεία, γυναικείες θεότητες ιερά σύμβολα, θέση της γυναίκας, αρχιτεκτονική (ανάκτορα, λαβύρινθος), ζωγραφική (τοιχογραφίες, ταυροκαθάψια), κεραμική (μινωικά αγγεία, καμαραϊκά αγγεία).	εξάπλωσης των Μινωιτών. • Κατάρτιση πίνακα με τις κυριότερες εκδηλώσεις του μινωικού πολιτισμού σε τομείς όπως η οικονομία, η κοινωνία, η θρησκεία, η τέχνη. • Μελέτη των αντιπροσωπευτικότερων εικαστικών έργων του κυκλαδικού και μινωικού πολιτισμού. • Κατασκευή λευκώματος με τα σημαντικότερα δημιουργήματα της μινωικής τέχνης. • Μελέτη των μινωικών επιδράσεων στην Κύπρο. • Κατασκευή σταυρόλεξου/κρυπτόλεξου για τον κυκλαδικό και μινωικό πολιτισμό. • Αντιπαραβολή κυκλαδικών ειδωλίων με γλυπτά της σύγχρονης αφηρημένης τέχνης και εξαγωγή συμπερασμάτων (διαθεματική εργασία με το μάθημα της Τέχνης). Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η μινωική θαλασσοκρατία. - Κνωσός: η καρδιά του μινωικού πολιτισμού. - Κνωσός, Φαιστός, Ζάκρος και Μάλια: διοικητικά, οικονομικά, θρησκευτικά και καλλιτεχνικά κέντρα. - Τα συστήματα γραφής στη μινωική Κρήτη. - Η θρησκεία των Μινωιτών. - Η θέση της γυναίκας στη μινωική κοινωνία.	πολιτισμού. ** Προτείνεται η προβολή οπτικοακουστικού υλικού με θέμα τον κυκλαδικό και μινωικό πολιτισμό (βλ. Χαρτογράφηση Εκπαιδευτικού Υλικού).
--	---	---	---	--

Μυκηναϊκός Πολιτισμός

Η Εποχή του Χαλκού στην Κύπρο (2500 – 1050 π.Χ.)

4	1. Να εντοπίζουν στον χάρτη τα κυριότερα κέντρα του μυκηναϊκού πολιτισμού καθώς και τους χώρους εξάπλωσής του και να αιτιολογούν τις συγκεκριμένες γεωγραφικές θέσεις και επεκτάσεις.* (Β, ΣΤ, Ζ) 2. Να περιγράφουν τα βασικά χαρακτηριστικά του μυκηναϊκού πολιτισμού (πολιτική, στρατιωτική, κοινωνική, οικονομική οργάνωση, γραφή, θρησκεία, τέχνη), και να εντοπίζουν και να αιτιολογούν ομοιότητες και διαφορές με αντίστοιχα χαρακτηριστικά του μινωικού.** (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. Μυκήνες, Τίρυνθα, Πύλος, Θήβα, Ορχομενός, Γλας κ.ά., μυκηναϊκή θαλασσοκρατία, εμπορικοί σταθμοί, αποικίες, αιτιολόγηση επιλογής συγκεκριμένων γεωγραφικών θέσεων και επεκτάσεων (αξιοποίηση χάρτη). 2. Μυκηναϊκός πολιτισμός, Μυκηναίοι, Ινδοευρωπαίοι, πρώτοι Έλληνες, Ηπειρωτική Ελλάδα, Ερρίκος Σλήμαν, πολιτική / στρατιωτική / κοινωνική / οικονομική οργάνωση, άναξ, μυκηναϊκά ανάκτορα, ακρόπολη, Γραμμική Β, μυκηναϊκή θαλασσοκρατία, θρησκεία, αρχιτεκτονική (ανάκτορα, μέγαρο, οχυρώσεις, κυκλώπεια τείχη, λακκοειδείς τάφοι,	• Εκπόνηση μικρής εργασίας ή συζήτηση με θέμα: «Μυκηναίοι, το πρώτο ελληνικό φύλο στην Ελλάδα». • Κατάρτιση πίνακα με τις κυριότερες οικονομικές, κοινωνικές, θρησκευτικές εκδηλώσεις του κυκλαδικού, μινωικού και μυκηναϊκού πολιτισμού. • Κατασκευή χάρτη αναφορικά με τους χώρους εξάπλωσης των Μυκηναίων. • Συζήτηση, τεκμηρίωση και εξαγωγή συμπερασμάτων με θέμα: «Οι μυκηναϊκές ακροπόλεις ήταν οχυρωμένες, ενώ οι μινωικοί οικισμοί ανοχύρωτοι». • Προβολή και περιγραφή ενός μυκηναϊκού θολωτού τάφου. • Διαδικτυακή διερεύνηση και παρουσίαση αρχαιολογικών ευρημάτων του μυκηναϊκού πολιτισμού, όπως ανάκτορα, ακροπόλεις, κυκλώπεια τείχη, θολωτοί τάφοι, τοιχογραφίες. • Μελέτη ενός μυκηναϊκού οικισμού στην Κύπρο. • Κατασκευή λευκώματος με αρχαιολογικά ευρήματα της Κύπρου που μαρτυρούν	* Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη, ώστε οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν τα κυριότερα κέντρα του μυκηναϊκού πολιτισμού και τους χώρους εξάπλωσης των Μυκηναίων στην ανατολική Μεσόγειο. ** Προτείνεται η προβολή οπτικοακουστικού υλικού με θέμα τον μυκηναϊκό πολιτισμό (βλ. <i>Χαρτογράφηση Εκπαιδευτικού Υλικού</i>).
---	--	--	---	--

		θολωτοί τάφοι, θαλαμωτοί τάφοι), ζωγραφική (τοιχογραφίες), κεραμική (μυκηναϊκά αγγεία), μεταλλοτεχνία, ελληνικός χαρακτήρας μυκηναϊκού πολιτισμού, σύγκριση μυκηναϊκού πολιτισμού με τον μινωικό (επισήμανση επιδράσεων του μινωικού στον μυκηναϊκό, εντοπισμός και καταγραφή ομοιοτήτων και διαφορών).	μυκηναϊκές επιδράσεις. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η μυκηναϊκή θαλασσοκρατία. - Η στρατιωτική οργάνωση και τα όπλα των Μυκηναίων. - Σύγκριση μινωικού και μυκηναϊκού ανακτόρου (σχήμα, μέγεθος, δομή, λειτουργικότητα). - Η ακρόπολη των Μυκηνών. - Οι μινωικές και μυκηναϊκές τοιχογραφίες (αντιπαραβολή). - Οι επιδράσεις του μινωικού πολιτισμού στον μυκηναϊκό. - Η μυκηναϊκή γραφή «Γραμμική Β» και η Κυπρομινωική γραφή. - Η εκμετάλλευση και το εμπόριο του χαλκού στην Κύπρο. - Ή ίδρυση των κυπριακών βασιλείων από τους Μυκηναίους. - Η εισαγωγή της μυκηναϊκής θρησκείας στην Κύπρο. - Οι μυκηναϊκές επιδράσεις στην Έγκωμη και στο Κίτιον. - Ο χαλκός τότε και σήμερα (στο πλαίσιο της εκπόνησης της εργασίας οι μαθητές/τριες μπορούν να πάρουν συνέντευξη από Λειτουργό του Τμήματος Γεωλογικής Επισκόπησης για τα μεταλλεία χαλκού στην Κύπρο και το διαχρονικό τρόπο παραγωγής	
3. Να περιγράφουν τα βασικά στοιχεία της Εποχής του Χαλκού στην Κύπρο και να εξηγούν τη σημασία του χαλκού για το νησί. (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	3. Εκμετάλλευση χαλκού, εξόρυξη χαλκού, αποψίλωση δασών, εξαγωγή χαλκού, τάλαντα, εμπορική δραστηριότητα, καθημερινή ζωή, κυπρομινωική γραφή.			
4. Να εντοπίζουν τις επιδράσεις του μινωικού και μυκηναϊκού πολιτισμού στην Κύπρο (θεσμοί, κυπριακά βασίλεια, γλώσσα, γραφή, θρησκεία, έθιμα, τέχνη) και να τεκμηριώνουν τις απαρχές	4. Εξελληνισμός της Κύπρου (θεσμοί, κυπριακά βασίλεια, γλώσσα, γραφή, θρησκεία, έθιμα, τέχνη), Έγκωμη, Κίτιον.			

	του ελληνικού πολιτισμού στην Κύπρο της Ύστερης Εποχής του Χαλκού. (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 5. Να σχολιάζουν τους λόγους παρακμής του μυκηναϊκού πολιτισμού. (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	5. Κατάρρευση μυκηναϊκού κόσμου, λόγοι παρακμής.	του). Οργανωμένες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία: - Κυπριακό Μουσείο, Λευκωσία (Αίθουσες II, III, VII, X, XII, XIV). - Επαρχιακό Μουσείο Λάρνακας (Αίθουσες I, II). - Μουσείο Πιερίδη, Λάρνακα. - Επαρχιακό Μουσείο Πάφου (Αίθουσα I). - Μουσείο Μυκηναϊκού Αποικισμού της Κύπρου, Μάα-Παλαιόκαστρο, Πάφος. - Αρχαιολογικός χώρος στη θέση Πολιτικό-Τρουλλιά, Λευκωσία. - Αρχαιολογικός χώρος Κιτίου (τοποθεσία Καθαρής), Λάρνακα. - Αρχαιολογικός χώρος Καλαβασού-Αγίου Δημητρίου, Λεμεσός. - Αρχαιολογικός χώρος Μάα-Παλαιόκαστρο, Πάφος. - Αρχαιολογικός χώρος Παλαιπάφου (Κούκλια), Πάφος.	
--	--	---	---	--

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΕΠΟΧΗ (1100 – 800 π.Χ.)

Η διαμόρφωση των φυλετικών κρατών

Ο Α΄ Ελληνικός Αποικισμός

1	1. Να αναφέρουν βασικές έννοιες που σχετίζονται με τη Γεωμετρική Εποχή. (Ζ) 2. Να σχολιάζουν τα αίτια των φυλετικών μεταναστεύσεων και να εντοπίζουν στον χάρτη τους νέους χώρους εγκατάστασης των ελληνικών φύλων (Α΄ Ελληνικός Αποικισμός).* (Α, Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. Γεωμετρική Εποχή (διακόσμηση αγγείων), «κάθοδος των Δωριέων», φυλετικές κοινότητες / φυλετικά κράτη. 2. Α΄ Ελληνικός Αποικισμός, αποικισμός, αποικία, άποικοι, αίτια των φυλετικών μεταναστεύσεων, χώροι εγκατάστασης των ελληνικών φύλων, ανάπτυξη αποικιών, συνέπειες Α΄ Ελληνικού Αποικισμού (αξιοποίηση χάρτη).	• Εντοπισμός πολιτιστικών στοιχείων της Γεωμετρικής Εποχής στα ομηρικά έπη. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Τα πρώτα ελληνικά φυλετικά κράτη και η οργάνωσή τους. - Μία ελληνική πόλη στα παράλια της Μ. Ασίας: τότε και σήμερα. - Οι ελληνικές και φοινικικές αποικίες: ομοιότητες και διαφορές.	* Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη, ώστε οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν τους νέους χώρους εγκατάστασης των ελληνικών φύλων στα παράλια της Μικράς Ασίας, κατά τον Α΄ Ελληνικό Αποικισμό.
----------	--	--	--	--

Κυπρογεωμετρική Εποχή:

Κυπριακά Βασίλεια και Φοίνικες

1	1. Να σχολιάζουν τη σημασία της διαμόρφωσης των κυπριακών βασιλείων για την ιστορία της Κύπρου και να εντοπίζουν στον χάρτη τα σημαντικότερα.* (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να αναφέρουν τις επιδράσεις των Φοινίκων στην Κύπρο. (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. Κυπρογεωμετρική Εποχή, κυπριακά βασίλεια, θεσμός βασιλείας, άναξ, σημασία της διαμόρφωσης των βασιλείων, Μάριον, Σόλοι, Λάπηθος, Ιδάλιον κ.ά. (αξιοποίηση χάρτη). 2. Φοίνικες, εγκατάσταση στο Κίτιον, φοινικικές επιδράσεις, Ασάρτη, φοινικικό αλφάβητο.	• Σχεδιασμός σειράς γραμματοσήμων που απεικονίζουν τις φοινικικές επιδράσεις στην Κύπρο.** Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Τα κυπριακά βασίλεια της Γεωμετρικής Εποχής. - Η παρουσία των Φοινίκων στο Κίτιον.	* Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη, ώστε οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν τα σημαντικότερα βασίλεια που διαμορφώνονται στην Κύπρο κατά την Κυπρογεωμετρική Εποχή. ** Για άντληση πρόσθετων πληροφοριών οι μαθητές/τριες μπορούν να επισκεφτούν την ιστοσελίδα του Τμήματος Ταχυδρομικών Υπηρεσιών Κύπρου (βλ. http://www.mcw.gov.cy).
---	---	--	---	--

Ο πολιτισμός της Γεωμετρικής Εποχής στην Ελλάδα και την Κύπρο

1	1. Να τεκμηριώνουν τους λόγους για τους οποίους η επινόηση του ελληνικού αλφαβήτου θεωρείται	1. Φοινικικό αλφάβητο (9ος αι. π.Χ.), εξέλιξη και προσαρμογή φοινικικού αλφαβήτου στην ελληνική	• Κατασκευή και διακόσμηση ενός γεωμετρικού αγγείου (διαθεματική εργασία με το μάθημα της Τέχνης).	
---	---	--	--	--

	σταθμός στην εξελικτική πορεία του πολιτισμού της ανθρωπότητας. (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να περιγράφουν τα κυριότερα χαρακτηριστικά της γεωμετρικής τέχνης. (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	γλώσσα, επίδραση σε άλλα αλφάβητα. 2. Πήλινα αγγεία, γεωμετρικά σχήματα / μοτίβα (ομόκεντροι κύκλοι, ομόκεντρα ημικύκλια τρίγωνα, ρόμβοι, μαϊάνδροι κ.λπ.), ανθρωπίνες μορφές, «σήματα» τάφων.	Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Το φοινικικό αλφάβητο και η εξέλιξή του. - Η κοινωνία των ομηρικών επών. Οργανωμένες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία: - Κυπριακό Μουσείο, Λευκωσία (Αίθουσα ΙΙΙ). - Επαρχιακό Μουσείο Λάρνακας (Αίθουσα ΙΙΙ). - Μουσείο Πιερίδη, Λάρνακα. - Επαρχιακό Μουσείο Λεμεσού. - Επαρχιακό Μουσείο Πάφου (Αίθουσα ΙΙ). - Αρχαιολογικός χώρος Κιτίου (τοποθεσία Καθαρής), Λάρνακα.	
ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ (800 – 479 π.Χ.)				
Η ανάδυση των ελληνικών πόλεων-κρατών και η εξέλιξη των πολιτευμάτων				
1	1. Να περιγράφουν τον θεσμό της πόλης-κράτους και να κατανοούν τη σημασία του στην ανάπτυξη του ελληνικού κόσμου.* (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να εντοπίζουν στον χάρτη τις σημαντικότερες πόλεις-	1. Αρχαϊκή Εποχή, πόλη-κράτος, ακρόπολη, οπλιτική φάλαγγα, σημασία ανάπτυξης πόλης-κράτους. 2. Ιωνία, Σπάρτη, Αθήνα, Κόρινθος κ.ά. (αξιοποίηση	• Κατασκευή γραφικής απεικόνισης μίας πόλης-κράτους (αγροτική περιοχή, πόλη, οικισμοί / χωριά, ακρόπολη, ανάκτορο, ναοί, δημόσια κτήρια, αγορά, τείχη). Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Οι πρώτες πόλεις-κράτη στην Ηπειρωτική Ελλάδα (παρουσίαση των πιο σημαντικών πόλεων-κρατών που αναδύονται και	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών γραπτών πηγών (π.χ. Αριστοτέλης, <i>Αθηναίων Πολιτεία</i> και <i>Πολιτικά</i>). ** Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη, ώστε οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν τις

	κράτη που αναδύονται αυτήν την περίοδο και να αιτιολογούν τις συγκεκριμένες γεωγραφικές θέσεις.** (B, E, ΣΤ, Ζ)	χάρτη).	αναπτύσσονται στα αρχαϊκά χρόνια, με τα βασικά χαρακτηριστικά τους). - Η εξέλιξη των πολιτευμάτων στην αρχαία Ελλάδα: από τη βασιλεία στη δημοκρατία.	σημαντικότερες πόλεις-κράτη που αναδύονται αυτήν την περίοδο.
3.	Να περιγράφουν συνοπτικά την εξέλιξη των πολιτευμάτων στην αρχαία Ελλάδα.* (A, B, Δ, ΣΤ, Ζ)	3. Βασιλεία, αριστοκρατία, ολιγαρχία, τυραννίδα, δημοκρατία.		

Ο Β΄ Ελληνικός Αποικισμός

2	1. Να σχολιάζουν τα αίτια της αποικιακής εξάπλωσης των Ελλήνων στη Μεσόγειο και τον Εύξεινο Πόντο (Β΄ Ελληνικός Αποικισμός).*/** (B, Δ, ΣΤ, Ζ) 2. Να περιγράφουν την οργάνωση του αποικισμού και τις σχέσεις αποικίας-μητρόπολης. (Δ, ΣΤ, Ζ)	1. Β΄ Ελληνικός Αποικισμός, οικονομικά και πολιτικά αίτια. 2. Οργάνωση αποικισμού, (αποικία, μητρόπολη, κρατική υπόθεση, σωστή επιλογή χώρου, τελετή αναχώρησης, οικιστής, ιερό	- Καταγραφή πιθανών δυσκολιών/προβλημάτων που αντιμετώπιζαν οι Έλληνες στη δημιουργία των αποικιών. - Κατάρτιση πίνακα και παρουσίαση σε σύγχρονο χάρτη της Μεσογείου και του Εύξεινου Πόντου των κυριότερων ελληνικών πόλεων που επιβιώνουν από τον Β΄ Ελληνικό Αποικισμό. - Προβληματισμός και συζήτηση για το φαινόμενο των μεταναστεύσεων στη σύγχρονη εποχή, τα αίτια που διαχρονικά	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Ηρόδοτος, <i>Ιστορίαι</i>, Θουκυδίδης, <i>Ιστορίαι</i>). ** Προτείνεται η προβολή οπτικοακουστικού υλικού με θέμα την ίδρυση των αποικιών (βλ. <i>Χαρτογράφηση Εκπαιδευτικού Υλικού</i>).
---	--	---	---	--

	3. Να εντοπίζουν στον χάρτη της Μεσογείου και του Εύξεινου Πόντου τις περιοχές του Β' Ελληνικού Αποικισμού και να αιτιολογούν τις συγκεκριμένες γεωγραφικές επεκτάσεις.*** (Β, ΣΤ, Ζ) 4. Να αξιολογούν τις συνέπειες των μεταναστεύσεων στον οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό τομέα.*/** (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 5. Να συγκρίνουν τον Α' και Β' Αποικισμό (αίτια, χώροι αποικισμού, συνέπειες). (Α, Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	πυρ), στενοί δεσμοί αποικίας-μητρόπολης 3. Παράλια βόρειας Ελλάδας, Εύξεινος Πόντος, Νότια Ιταλία – Σικελία («Μεγάλη Ελλάδα»), παράλια Γαλλίας και Ισπανίας, παράλια Κυρηναϊκής και Αιγύπτου, αιτιολόγηση συγκεκριμένων γεωγραφικών επεκτάσεων (αξιοποίηση χάρτη). 4. Αξιολόγηση συνεπειών των μεταναστεύσεων στον οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό τομέα. 5. Σύγκριση του Α' και Β' Αποικισμού ως προς τα αίτια, τους χώρους αποικισμού και τις συνέπειες (ομοιότητες και διαφορές).	ωθούν τους ανθρώπους σε αναζήτηση νέας πατρίδας και τις συνέπειες στη ζωή τους (οι μαθητές/τριες μπορούν να επικεντρωθούν στις προεκτάσεις του φαινομένου στην πατρίδα τους). • Συζήτηση για την ανάγκη των ξενιτεμένων ανθρώπων να διατηρούν στενούς δεσμούς με την πατρίδα τους. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Οι σχέσεις αποικίας και μητρόπολης. - Οι ελληνικές αποικίες στη «Μεγάλη Ελλάδα»: τότε και σήμερα. - Ο Α' και Β' Ελληνικός Αποικισμός: ομοιότητες και διαφορές.	*** Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη, ώστε οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν τις περιοχές του Β' Ελληνικού Αποικισμού στη Μεσόγειο και τον Εύξεινο Πόντο.
--	---	---	---	--

Το κράτος της Σπάρτης				
2	1. Να περιγράφουν και να αιτιολογούν την κοινωνική και πολιτική δομή της Σπάρτης (κοινωνικές τάξεις, πολίτευμα, αγωγή-εκπαίδευση Σπαρτιατών).* (Β, Γ, Δ, ΣΤ, Ζ)	1. Λακωνία, Σπάρτη, Σπαρτιάτες, Περίοικοι, Είλωτες, δύο Βασιλείς, Έφοροι, Γερουσία, Απέλλα, σπαρτιατική αγωγή, λακωνισμός, ξενηλασία, αξιολόγηση κοινωνικής και πολιτικής δομής της Σπάρτης.	• Εκπόνηση μικρής εργασίας με θέμα: «Να φανταστείτε ότι είστε ένας νεαρός Σπαρτιάτης / μία νεαρή Σπαρτιάτισσα και να περιγράψετε τις δραστηριότητες μίας καθημερινής σας μέρας». • Εκπόνηση μικρής εργασίας ή συζήτηση με θέμα: «Πώς ήθελε τους πολίτες του το κράτος της Σπάρτης και γιατί;». Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Οι κοινωνικές τάξεις του σπαρτιατικού κράτους και τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις της καθεμιάς. - Τα πολιτικό καθεστώς της Σπάρτης.	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Πλούταρχος, <i>Βίοι Παράλληλοι: Λυκούργος</i>).
Το κράτος της Αθήνας				
3	1. Να περιγράφουν και να αξιολογούν την κοινωνική και πολιτική δομή της Αθήνας (κοινωνικές τάξεις, πολιτεύματα).* (Β, Γ, Δ, ΣΤ, Ζ)	1. Αττική, Αθήνα, Συνοικισμός, βασιλεία, αριστοκρατικό πολίτευμα (Εννέα Άρχοντες, Άρειος Πάγος, Εκκλησία του Δήμου), «Κυλώνειο άγος», νομοθεσία του Δράκοντα, νομοθεσία του Σόλωνα, (Σεισάχθεια, Βουλή των	• Καταγραφή των κοινωνικών προβλημάτων και αιτημάτων των κοινωνικών τάξεων, μέχρι να φτάσει το πολίτευμα της Αθήνας στη δημοκρατία. • Κατάρτιση πίνακα με την εξέλιξη των πολιτευμάτων της Αθήνας κατά σειράν. • Εκπόνηση μικρής εργασίας ή συζήτηση με θέμα: «Πού θα θέλατε να ζήσετε; Στην	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Αριστοτέλης, <i>Αθηναίων Πολιτεία</i> , Πλούταρχος, <i>Βίοι Παράλληλοι: Σόλων</i>).

	2. Να διακρίνουν και να αιτιολογούν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στην κοινωνική και πολιτική δομή της Σπάρτης και της Αθήνας και να εξάγουν συμπεράσματα.* (Β, Γ, Δ, ΣΤ, Ζ)	Τετρακοσίων, Ηλιαία), τυραννίδα του Πεισίστρατου, δημοκρατικό πολίτευμα, νομοθεσία του Κλεισθένη (Δέκα Φυλές, Βουλή των Πεντακοσίων, Δέκα Στρατηγοί, Εκκλησία του Δήμου, Οστρακισμός), αξιολόγηση κοινωνικής και πολιτικής δομής της Αθήνας.	αρχαία Σπάρτη ή στην αρχαία Αθήνα και γιατί;». Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η γεωγραφική θέση και το έδαφος της Λακωνίας και της Αττικής σε σχέση με την οικονομία του σπαρτιατικού και αθηναϊκού κράτους (συσχετισμός / αντιπαράβολή). - Το νομοθετικό έργο του Δράκοντα, του Σόλωνα και του Κλεισθένη. - Οι μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη οδηγούν στη θεμελίωση της αθηναϊκής δημοκρατίας. - Η Εκκλησία του Δήμου κυρίαρχο όργανο του κράτους της αρχαίας Αθήνας. – Ο λαός κυρίαρχο σώμα στα σύγχρονα δημοκρατικά πολιτεύματα (αντιπαράβολή). - Η εξέλιξη των πολιτευμάτων στην αρχαία Ελλάδα: από τη βασιλεία στη δημοκρατία. - Αθήνα και Σπάρτη: δύο κόσμοι εκ διαμέτρου αντίθετοι (κοινωνία, πολίτευμα).	
Οι Πανελλήνιοι Δεσμοί				
1	1. Να αναφέρουν τα συνεκτικά στοιχεία των Ελλήνων στα αρχαία χρόνια και να τεκμηριώνουν τη σημασία τους διαχρονικά.*	1. Πανελλήνιοι Δεσμοί, κοινή ονομασία («όμαιμον»), κοινή γλώσσα («ομόγλωσσον»), θρησκευτικοί δεσμοί	• Συζήτηση για τους λόγους που ωθούν τους ανθρώπους, παλαιότερα και σήμερα, να συνδέονται με τους ιερούς τους χώρους. • Συζήτηση για τη λειτουργία και το πνεύμα των Ολυμπιακών Αγώνων στην αρχαία	* Προτείνεται η προβολή οπτικοακουστικού υλικού με θέμα τους Ολυμπιακούς Αγώνες (βλ. Χαρτογράφηση Εκπαιδευτικού Υλικού).

	(Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	(«ομόθρησκον»), Ολύμπια / Ολυμπιακοί αγώνες, Πύθια, Νέμεα, Ίσθμια, μαντεία, αμφικτιονίες, πολιτιστική ενότητα, εκτίμηση σημασίας των συνεκτικών στοιχείων.	Ελλάδα και τη σύγχρονη εποχή (με αναφορές στην επιστήμη, την τεχνολογία, την οικονομία, την τέχνη, την επικοινωνία και την αισθητική).*	
Οι Περσικοί Πόλεμοι				
3	1. Να εντοπίζουν και να σχολιάζουν τα αίτια της επεκτατικής πολιτικής των Περσών προς τη Δύση και να εξηγούν την αφορμή της επίθεσής τους εναντίον της Ελλάδας.*/**/**** (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να περιγράφουν τις	1. Περσική Αυτοκρατορία, επεκτατισμός, Ιωνική Επανάσταση, αίτια της επεκτατικής πολιτικής των Περσών προς τη Δύση (αξιοποίηση χάρτη). 2. Μάχη Μαραθώνα, μάχη	• Διάλογος μεταξύ Ξέρξη και του Λεωνίδα, με θέμα την άρνηση του Λεωνίδα να παραδώσει τα όπλα («μολών λαβέ»). • Διάλογος μεταξύ του Σπαρτιάτη ναύαρχου Ευρυβιάδη και του Θεμιστοκλή, σχετικά με τη διαφωνία τους για τη θέση παράταξης του ελληνικού στόλου το 480 π.Χ. (ναυμαχία της Σαλαμίνας). • Συζήτηση με βάση το σενάριο: «Εάν είχαν ηττηθεί οι Έλληνες, τότε...».	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Ηρόδοτος, <i>Ιστορίαι</i>, Αισχύλος, <i>Πέρσες</i>, Επιγράμματα Σιμωνίδη). ** Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη της Περσικής Αυτοκρατορίας, καθώς και τοπογραφικού χάρτη, ώστε

	βασικότερες στρατιωτικές επιχειρήσεις μεταξύ Ελλήνων και Περσών.*/**/** (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να αξιολογούν τις συνέπειες της επιτυχούς αντιμετώπισης της περσικής εισβολής από τους Έλληνες. (Β, Ε, ΣΤ, Ζ) 4. Να τεκμηριώνουν την αξία της ελευθερίας και την ανάγκη προάσπισής της σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. (Γ, Ε, Δ, ΣΤ, Ζ)	Θερμοπυλών, ναυμαχίες Αρτεμισίου και Σαλαμίνας, μάχη Πλαταιών, μάχη / ναυμαχία Μυκάλης, «μηδισμός» (αξιοποίηση χάρτη). 3. Αξιολόγηση συνεπειών και σημασίας της επιτυχούς αντιμετώπισης της περσικής εισβολής (λόγοι για τους οποίους νίκησαν οι Έλληνες). 4. Εκτίμηση της αξίας της ελευθερίας και της ανάγκης προάσπισής της σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο.	- Συζήτηση για το φαινόμενο της επεκτατικής πολιτικής που εφαρμόζεται σε όλη την πορεία της ιστορίας του ανθρώπου, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Οι μάχες/ναυμαχίες μεταξύ Ελλήνων και Περσών. - Μιλτιάδης, Λεωνίδας, Θεμιστοκλής, Πausanias: οι μεγάλες προσωπικότητες των Περσικών Πολέμων.	οι μαθητές/τριες να παρακολουθήσουν την πορεία των στρατιωτικών επιχειρήσεων (επιλογή θέσεων αντιπαράθεσης, μάχες, ναυμαχίες). *** Προτείνεται η προβολή οπτικοακουστικού υλικού με θέμα τους Περσικούς Πολέμους (βλ. <i>Χαρτογράφηση Εκπαιδευτικού Υλικού</i>).
Κυπροαρχαϊκή Εποχή (750 – 475 π.Χ.): Κατακτητές της Κύπρου Ο Ονήσιλος				
1	1. Να αναφέρουν τα αίτια των κατακτήσεων και τους	1. Κυπροαρχαϊκή Εποχή, αίτια των κατακτήσεων της	Συζήτηση για τη σημασία της γεωγραφικής θέσης της Κύπρου, σε σχέση με τα γειτονικά	* Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη, ώστε οι μαθητές/τριες

	κατακτητές της Κύπρου κατά την Κυπροαρχαϊκή Εποχή και να κατανοούν τη στρατηγική σημασία της γεωγραφικής θέσης της Κύπρου.* (Α, Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να σχολιάζουν τα αίτια της επανάστασης του Ονήσιλου κατά των Περσών.** (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να αξιολογούν τις συνέπειες της αποτυχίας της κυπριακής επανάστασης.** (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	Κύπρου, Ασσύριοι, Αιγύπτιοι, Πέρσες, κατανόηση της στρατηγικής σημασίας της γεωγραφικής θέσης της Κύπρου (αξιοποίηση χάρτη). 2. Κυπριακή επανάσταση, αίτια και αφορμή της επανάστασης του Ονήσιλου κατά των Περσών. 3. Αξιολόγηση συνεπειών της αποτυχίας της κυπριακής επανάστασης, πολιτική του «διαίρει και βασίλευε».	κράτη – κατακτητές, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. • Γεωγραφική τοποθέτηση πάνω σε σύγχρονο χάρτη της ανατολικής Μεσογείου, για να γνωρίζουν οι μαθητές/τριες τα γειτονικά κράτη της Κύπρου. • Διαδικτυακή διερεύνηση, με σκοπό να εντοπίσουν οι μαθητές/τριες πού επιβιώνει σήμερα το όνομα «Ονήσιλος» (π.χ. αθλητικά σωματεία, μεταφορικά μέσα, οδοί κ.ά.). • Εκπόνηση μικρής εργασίας με θέμα: «Ο Ονήσιλος αναπτύσσει τα επιχειρήματά του σχετικά με την έκρηξη της κυπριακής επανάστασης σε σύσκεψη των Κύπριων βασιλιάδων». • Εκπόνηση μικρής εργασίας με θέμα: «Ο λόγος που απηύθυνε ο Ονήσιλος στον στρατό του λίγο πριν από τη μάχη εναντίον των Περσών». • Συζήτηση με θέμα: «Η πολιτική του “διαίρει και βασίλευε” από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα». Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Οι ξένες κυριαρχίες στην Κύπρο κατά την Κυπροαρχαϊκή Εποχή. - Η κυπριακή επανάσταση (499–498 π.Χ.).	να κατανοήσουν τη στρατηγική σημασία της θέσης της Κύπρου στην ανατολική Μεσόγειο. ** Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών γραπτών πηγών (π.χ. Ηρόδοτος, <i>Ιστορίαι</i>, Ξενοφώντας, <i>Κύρου Παιδεία</i>). Προτείνεται, επίσης, ανάγνωση του ποιήματος «Ονήσιλος» του Παντελή Μηχανικού, ώστε να διαφανεί η διασύνδεση Ιστορίας και Λογοτεχνίας.
--	--	--	---	---

			Οργανωμένες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία: - Αρχαιολογικοί χώροι Κουρίου και Αμαθούντας, Λεμεσός.	
Ο πολιτισμός της Αρχαϊκής Εποχής Ο πολιτισμός της Κυπροαρχαϊκής Εποχής – Σαλαμίνα				
4	1. Να αναφέρουν τα είδη ποίησης και τους σημαντικότερους εκπροσώπους της πνευματικής ζωής της εποχής. (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να περιγράφουν τα βασικά χαρακτηριστικά της αρχαϊκής τέχνης στους διάφορους τομείς (ναϊκή αρχιτεκτονική, γλυπτική, κεραμική).* (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να σχολιάζουν τα αίτια της πολιτιστικής ανάπτυξης της Κύπρου. (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. Διδακτικό έπος, «Θεογονία», «Έργα και Ημέραι», λυρική ποίηση, σημαντικότεροι εκπρόσωποι της πνευματικής ζωής της εποχής. 2. «Ανατολίζουσα τέχνη», δωρικός ρυθμός, ιωνικός ρυθμός, κούροι, κόρες, επιτύμβιες στήλες, μελανόμορφος ρυθμός, ερυθρόμορφος ρυθμός. 3. Αίτια της πολιτιστικής ανάπτυξης της Κύπρου, Κυπροσυλλαβική γραφή, Κύπρια έπη.	• Μελέτη έργων τέχνης (αρχιτεκτονικής, γλυπτικής κεραμικής) της Αρχαϊκής Εποχής. • Κατασκευή λευκώματος με εικονογραφικό υλικό για την τέχνη της Αρχαϊκής / Κυπροαρχαϊκής Εποχής. • Σχεδιασμός αγγείων, όπως (α) αρύβαλλος και πυξίδα, (β) οινόχρη και κύλικα, (γ) κρατήρας και ψυκτήρας, και διατύπωση εικασιών για τη χρήση τους. • Συνέντευξη από έναν αρχαιολόγο ή συντηρητή αρχαιοτήτων ή από τον/τη διδάσκοντα/ουσα της Τέχνης σχετικά με την τέχνη / τις αρχαιότητες / τις ανασκαφές / τη συντήρηση έργων της Αρχαϊκής / Κυπροαρχαϊκής Εποχής. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Το διδακτικό έπος και η λυρική ποίηση: τα δύο είδη της Αρχαϊκής ελληνικής ποίησης.	* Προτείνεται η προβολή οπτικοακουστικού υλικού με θέμα την τέχνη της Αρχαϊκής και Κυπροαρχαϊκής Εποχής (βλ. <i>Χαρτογράφηση Εκπαιδευτικού Υλικού</i>).

	4. Να διακρίνουν τις επιδράσεις των άλλων πολιτισμών στην κυπροαρχαϊκή τέχνη και να τεκμηριώνουν την ύπαρξη πρωτότυπων κυπριακών στοιχείων (γλυπτική, κεραμική).* (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 5. Να περιγράφουν συνοπτικά τον πολιτισμό της Σαλαμίνας και να εκτιμούν την ιστορική σημασία του.* (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	4. Γλυπτά από ασβεστόλιθο, ελληνικές, ασσυριακές και αιγυπτιακές επιδράσεις, «ελεύθερος ζωγραφικός ρυθμός». 5. Σαλαμίνα, νεκρόπολη, κτιστοί βασιλικοί τάφοι, «Τζιελλάρκα», εκτίμηση της σημασίας του πολιτισμού της Σαλαμίνας.	- Οι δύο αρχιτεκτονικοί ρυθμοί: δωρικός και ιωνικός ρυθμός. - Η «κοιλιάδα των ελληνικών ναών» στη Σικελία. - Η επίδραση της αρχαίας ελληνικής αρχιτεκτονικής από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. - Κούροι και Κόρες: οι δύο τύποι αρχαϊκών αγαλμάτων. - Οι επιτύμβιες στήλες στην αρχαιότητα. - Ο μελανόμορφος και ερυθρόμορφος ρυθμός (διαφορές στην τεχνική, θέματα παραστάσεων, σχήματα αγγείων). - Τα αρχαία κεραμικά εργαστήρια. - Η Κυπροσυλλαβική γραφή. - Σύγκριση κυπροαρχαϊκών γλυπτών με γλυπτά από τον ελλαδικό χώρο ή τον χώρο της Ανατολής. - Η νεκρόπολη της Σαλαμίνας. Οργανωμένες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία: - Κυπριακό Μουσείο, Λευκωσία (Αίθουσες III, IV, V, VIII, IX, X, XI, XIV). - Τοπικό Μουσείο Αρχαίου Ιδαλίου, Λευκωσία. - Επαρχιακό Μουσείο Λάρνακας (Αίθουσα III). - Μουσείο Πιερίδη, Λάρνακα. - Επαρχιακό Μουσείο Λεμεσού. - Τοπικό Μουσείο Κουρίου, Επισκοπή,	
--	--	--	---	--

			Λεμεσός. - Επαρχιακό Μουσείο Πάφου (Αίθουσα II). - Αρχαιολογικοί χώροι Ταμασού, Ιδαλίου, Κιτίου, Κουρίου, Αμαθούντας κ.ά.	
ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΠΟΧΗ (479 – 323 π.Χ.)				
Η Συμμαχία της Δήλου και η Αθηναϊκή Ηγεμονία				
1	1. Να αναφέρουν τον σκοπό της ίδρυσης της Συμμαχίας της Δήλου και να περιγράφουν την οργάνωσή της. (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να κατανοούν την πολιτική και στρατιωτική δράση του Κίμωνα και να σχολιάζουν τη συμβολή του στη διαμόρφωση της Συμμαχίας.* (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να εξηγούν τη μετατροπή της Συμμαχίας της Δήλου σε Αθηναϊκή Ηγεμονία και	1. Κλασική Εποχή, Συμμαχία της Δήλου, σκοπός, οργάνωση, Ελληνοταμίες. 2. Πολιτική και στρατιωτική δράση του Κίμωνα, μάχη στον Ευρυμέδοντα ποταμό, αξιολόγηση της συμβολής του στη διαμόρφωση της Συμμαχίας. 3. Αθηναϊκή Ηγεμονία, αιτιολόγηση μετατροπής Συμμαχίας σε Ηγεμονία	• Κατασκευή χάρτη με τοποθέτηση της έδρας της Συμμαχίας του Δήλου και των συμμαχικών πόλεων. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η πολιτική και στρατιωτική δράση του Κίμωνα. - Η μετατροπή της Συμμαχίας της Δήλου σε Αθηναϊκή Ηγεμονία. - Οι σύγχρονες «συμμαχίες» στον κόσμο (π.χ. ΟΗΕ, ΝΑΤΟ, Ευρωπαϊκή Ένωση).	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών για τη μελέτη της Συμμαχίας της Δήλου και της Αθηναϊκής Ηγεμονίας (π.χ. Θουκυδίδης, <i>Ιστορίαι</i>, Αριστοτέλης, <i>Αθηναίων Πολιτεία</i>, Πλούταρχος, <i>Βίοι Παράλληλοι: Κίμων</i>).

	να αξιολογούν την αλαζονική συμπεριφορά των ισχυρών Αθηναίων. (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	(παράγοντες που συνέβαλαν στη μετατροπή), «Καλλίειος ειρήνη».		
Κυπροκλασική Εποχή (475 – 325 π.Χ.): Οι επιχειρήσεις των Ελλήνων για απελευθέρωση της Κύπρου				
1	1. Να αναφέρουν τους λόγους που οδήγησαν τους Έλληνες να εκστρατεύσουν στην Κύπρο στα μέσα του 5ου αι. π.Χ. (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να περιγράφουν τη δράση του Κίμωνα στην Κύπρο και να αξιολογούν τα αποτελέσματα των πολεμικών επιχειρήσεων.* (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. Κυπροκλασική Εποχή, λόγοι της εκστρατείας των Ελλήνων, πρώτη εκστρατεία. 2. Δεύτερη εκστρατεία, δράση του Κίμωνα, «και νεκρός ενίκα», «Καλλίειος ειρήνη», αξιολόγηση αποτελεσμάτων.	- Αναζήτηση στο Κυπριακό Μουσείο (ή σε άλλο επαρχιακό μουσείο) και καταγραφή γλυπτών που σχετίζονται με τις επιχειρήσεις των Ελλήνων στην Κύπρο κατά τον 5ο αι. π.Χ. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Το χρονικό των επιχειρήσεων των Ελλήνων για απελευθέρωση της Κύπρου: από την πρώτη εκστρατεία του Πausanias μέχρι την υπογραφή της «Ειρήνης του Καλλία».	* Προτείνεται, ως αφορμή, η προβολή της προτομής του Κίμωνα (περιοχή Φοινικεύδων, Λάρνακα).
Η διαμόρφωση του πολιτεύματος της Αθήνας και η ακμή της αθηναϊκής δημοκρατίας				
1	1. Να αξιολογούν τη συμβολή του Εφιάλτη και του πολιτικού προγράμματος	1. Αξιολόγηση της συμβολής του Εφιάλτη και του πολιτικού προγράμματος	Κατασκευή διαγράμματος με τα κύρια όργανα της εξουσίας στην αθηναϊκή δημοκρατία και τις αρμοδιότητές τους.	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών για τη μελέτη της

	του Περικλή στην ενίσχυση του δημοκρατικού πολιτεύματος της Αθήνας.* (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να περιγράφουν συνοπτικά τον θεσμό των λειτουργιών.* (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να σχολιάζουν την αξία της Δημοκρατίας και να τεκμηριώνουν τις απόψεις τους για την ευθύνη που έχουν οι πολίτες απέναντί της. (Γ, Ε, Ζ)	του Περικλή στην ενίσχυση του δημοκρατικού πολιτεύματος της Αθήνας. 2. Λειτουργίες, θεωρικά. 3. Εκτίμηση της αξίας της Δημοκρατίας και της ευθύνης που έχουν οι πολίτες απέναντί της.	• Κατάρτιση πίνακα με τα σημαντικότερα πολιτικά μέτρα του Σόλωνα, του Κλεισθένη, του Εφιάλτη και του Περικλή, που οδήγησαν το πολίτευμα της Αθήνας στη δημοκρατία. • Εκπόνηση μικρής εργασίας ή συζήτηση με θέμα: «Στα χρόνια του Περικλή η αθηναϊκή δημοκρατία άγγιξε το απόγειό της». • Συζήτηση με θέμα: «Σύγκριση ανάμεσα στην άμεση δημοκρατία της Αθήνας και την έμμεση (αντιπροσωπευτική) δημοκρατία των σύγχρονων κρατών». • Συζήτηση για την αξία του δημοκρατικού πολιτεύματος τόσο στην αρχαία Ελλάδα όσο και στον σύγχρονο κόσμο. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Ο Περικλής, ένας μεγάλος ηγέτης. - Οι μεταρρυθμίσεις του Εφιάλτη και του Περικλή οδηγούν στον εκδημοκρατισμό του αθηναϊκού πολιτεύματος. - Οι θεσμοί του δημοκρατικού πολιτεύματος στην αρχαία Αθήνα. - Η πολιτική του Κίμωννα και η πολιτική του Περικλή (αντιπαραβολή). - Ο θεσμός των λειτουργιών στην αρχαία Αθήνα και αντίστοιχοι θεσμοί σήμερα.	εξέλιξης / σταθεροποίησης του δημοκρατικού πολιτεύματος (π.χ. Θουκυδίδης, <i>Ιστορίαι</i>, Αριστοτέλης, <i>Αθηναίων Πολιτεία</i>, <i>Ξενοφών, Αθηναίων Πολιτεία</i>, Πλούταρχος, <i>Βίοι Παράλληλοι: Περικλής, Λυσίας, Απολογία Δωροδοκίας</i>).
--	---	--	---	---

Ο αθηναϊκός «χρυσός αιώνας»:

Η αθηναϊκή κοινωνία – Η καθημερινή ζωή

1	1. Να αναφέρουν τις τάξεις της αθηναϊκής κοινωνίας.* (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να περιγράψουν συνοπτικά το εκπαιδευτικό σύστημα της Αθήνας και να αιτιολογούν ομοιότητες και διαφορές με αυτό της Σπάρτης.* (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να περιγράψουν τις βασικότερες πτυχές της καθημερινής ζωής στην Αθήνα (επαγγέλματα, γιορτές).* (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. «Χρυσός αιώνας», Αθηναίοι πολίτες, μέτοικοι, μετοίκιον, δούλοι. 2. Παιδαγωγός, γραμματιστής, κιθαριστής, παιδοτρίβης, σοφιστές, σύγκριση εκπαιδευτικού συστήματος της Αθήνας με αυτό της Σπάρτης. 3. Επαγγέλματα ανδρών, ρόλος της γυναίκας, Παναθήναια, Μεγάλα ή «εν άστει» Διονύσια, Ελευσίνια.	• Προβληματισμός και συζήτηση για τον θεσμό της δουλείας στην αρχαία Αθήνα, με αναφορές και στη σύγχρονη εποχή. • Διαδικτυακή διερεύνηση και παρουσίαση αγγείων που απεικονίζουν σκηνές από την καθημερινή και θρησκευτική ζωή της αρχαίας Αθήνας (αγωγή νέων, καθημερινές ασχολίες, γιορτές κ.ά.). Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Οι μέτοικοι και οι σημερινοί μετανάστες. - Οι γυναίκες της αρχαίας Αθήνας και οι γυναίκες σήμερα. - Η θέση της γυναίκας στην αρχαία Αθήνα και στην αρχαία Σπάρτη (αντιπαράβολή). - Η εκπαίδευση στην αρχαιότητα και η εκπαίδευση σήμερα (να ληφθεί υπόψη τόσο η εκπαίδευση στην αρχαία Σπάρτη όσο και στην αρχαία Αθήνα). - Οι σοφιστές και η διδασκαλία τους. - Οι μεγάλες θρησκευτικές γιορτές της Αθήνας.	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Θουκυδίδης, <i>Ιστορίαι</i>, Πλάτων, <i>Νόμοι</i>, Αριστοτέλης, <i>Πολιτικά</i>, Ξενοφών, <i>Οικονομικός</i>).
----------	--	---	---	--

Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος

3

1. Να σχολιάζουν τα αίτια του Πελοποννησιακού Πολέμου και να τα διακρίνουν από τις αφορμές.* (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)
2. Να περιγράφουν τις κύριες φάσεις και τις επιχειρήσεις του Πολέμου (να δοθεί έμφαση στην εκστρατεία των Αθηναίων στη Σικελία).** (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)
3. Να ερμηνεύουν και να αξιολογούν τη δράση του Αλκιβιάδη.* (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)
4. Να αποτιμούν τις συνέπειες του Πελοποννησιακού Πολέμου για το σύνολο του ελληνικού κόσμου.* (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)

1. Πελοποννησιακός Πόλεμος, «Τριακοντούρεις σπονδαί», αίτια και αφορμές του Πολέμου.
2. Αρχιδάμειος πόλεμος, Σικελική εκστρατεία, Δεκελεικός πόλεμος (αξιοποίηση χάρτη).
3. Ερμηνεία και αξιολόγηση της δράσης του Αλκιβιάδη.
4. Αποτίμηση των συνεπειών του Πελοποννησιακού Πολέμου.

- Κατάρτιση πίνακα με τις κυριότερες επιχειρήσεις των τριών φάσεων του Πελοποννησιακού Πολέμου.
- Εκπόνηση μικρής εργασίας ή συζήτηση με θέμα: «Από το απόγειο της δόξας στην οριστική πτώση του αθηναϊκού μεγαλείου».
- Προβληματισμός και συζήτηση για τις επιπτώσεις μίας εμφύλιας σύρραξης ή για τις διαφορές από πλευράς συνεπειών που έχει ένας εμφύλιος πόλεμος από έναν πόλεμο με εξωτερικό εχθρό.
- Προβληματισμός και συζήτηση με θέμα: «Σύγκρουση δύο υπερδυνάμεων (π.χ. Διπολισμός και Ψυχρός Πόλεμος)».

Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects):

- Τα αίτια και οι αφορμές του Πελοποννησιακού Πολέμου.
- Το χρονικό της εκστρατείας των Αθηναίων στη Σικελία.
- Αλκιβιάδης, μία αμφιλεγόμενη προσωπικότητα.

* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών για τη μελέτη του Πελοποννησιακού Πολέμου (π.χ. Θουκυδίδης, *Ιστορίαι*, Ξενοφών, *Ελληνικά*, Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι: Αλκιβιάδης*).

** Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη, ώστε οι μαθητές/τριες να παρατηρήσουν στον χάρτη τις αντίπαλες συμμαχίες του Πελοποννησιακού Πολέμου και να παρακολουθήσουν τις επιχειρήσεις του Πολέμου.

Η Σπαρτιατική και η Θηβαϊκή Ηγεμονία

1

1. Να περιγράφουν συνοπτικά και να αιτιολογούν τις απόπειρες της Σπάρτης και της Θήβας για ηγεμονία στην Ελλάδα.* (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)

2. Να σχολιάζουν τις συνέπειες των ενδοελληνικών ανταγωνισμών τον 4ο αι. π.Χ. (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)

1. Σπαρτιατική ηγεμονία, «Ανταλκίδειος ειρήνη» / «ειρήνη του βασιλέως», Θηβαϊκή ηγεμονία, Ιερός Λόχος.

2. Προβληματισμός για τις συνέπειες των ενδοελληνικών ανταγωνισμών και εμφύλιων πολεμικών συγκρούσεων, παρακμή πόλεων-κρατών στη Νότια Ελλάδα.

• Συζήτηση με θέμα: «Οι Πέρσες πέτυχαν με τη διπλωματία ό,τι δεν πέτυχαν με τα όπλα».

Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects):

- Ξενοφών, «ο πρώτος πολεμικός ανταποκριτής της ιστορίας».
- Η «Κάθοδος των Μυρίων»: το κατόρθωμα της πορείας των Ελλήνων μέσα στην εχθρική Περσική Αυτοκρατορία.
- Οι εμφύλιες διαμάχες στην Ελλάδα κατά το πρώτο μισό του 4ου αι. π.Χ.
- Τα αίτια και οι συνέπειες της «Ανταλκίδειου ειρήνης»/«ειρήνης του βασιλέως», 386 π.Χ.
- Αγησίλαος, Πελοπίδας, Επαμεινώνδας: οι μεγάλες προσωπικότητες του πρώτου μισού του 4ου αι. π.Χ.
- Η συγκρότηση του Ιερού Λόχου σε τρεις στιγμές της ελληνικής ιστορίας: κατά τη θηβαϊκή ηγεμονία, την Επανάσταση του 1821 και τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Ξενοφών, Ελληνικά, Κύρου Ανάθαισις, Αγησίλαος, Πλούταρχος, Βίοι Παράλληλοι: Πελοπίδας).

Κυπροκλασική Εποχή (475 – 325 π.Χ.):

Ο Ευαγόρας Α΄

1	1. Να περιγράφουν και να αξιολογούν το πολιτικό και πολιτιστικό έργο του Ευαγόρα Α΄.* (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να επιχειρηματολογούν για την αξία της ελευθερίας ως πανανθρώπινου ιδανικού. (Γ, Ε, Ζ)	1. Πολιτικό και πολιτιστικό έργο του Ευαγόρα Α΄, πολιτικό ιδεώδες, «Ανταλκίδειος ειρήνη» / «ειρήνη του βασιλέως», αξιολόγηση του έργου του Ευαγόρα Α΄. 2. Εκτίμηση της αξίας της ελευθερίας ως πανανθρώπινου ιδανικού.	• Διαδικτυακή διερεύνηση, για να εντοπίσουν οι μαθητές/τριες πού επιβιώνει σήμερα το όνομα «Ευαγόρας» (π.χ. αθλητικά σωματεία, μεταφορικά μέσα, οδοί). • Διάλογος μεταξύ του Ευαγόρα Α΄ και του «Μεγάλου Βασιλέα» κατά τις διαπραγματεύσεις για υπογραφή ειρήνης, μετά την αποτυχία της κυπριακής επανάστασης. • Εκπόνηση μικρής εργασίας ή συζήτηση με θέμα: «Η πολιτική του Ευαγόρα για εδραίωση του φιλελληνικού πνεύματος στην Κύπρο». • Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Ευαγόρας, μία εξέχουσα πολιτική μορφή της αρχαίας κυπριακής ιστορίας. - Ο Ευαγόρας μέσα από το έργο του Ισοκράτη.	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Πλούταρχος, <i>Βίοι Παράλληλοι: Κίμων, Ισοκράτης, Ευαγόρας</i>).
Η άνοδος της Μακεδονίας Ο Μέγας Αλέξανδρος Η Κύπρος και ο Μέγας Αλέξανδρος				
3	1. Να σχολιάζουν τη συμβολή της ηγετικής φυσιογνωμίας του Φιλίππου Β΄ στις	1. Μακεδονία, μακεδονική φάλαγγα, πανελλήνια ιδέα, μάχη στη Χαιρώνεια,	• Διαδικτυακή διερεύνηση και παρουσίαση αρχαιολογικών ευρημάτων από τη Βεργίνα, τόπο ταφής των Μακεδόνων βασιλιάδων,	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών με θέμα τον Φίλιππο

	προσπάθειες ανάπτυξης του κράτους της Μακεδονίας και ενοποίησης των Ελλήνων.*/** (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να περιγράφουν και να αξιολογούν το στρατιωτικό, πολιτικό, διοικητικό και οικονομικό έργο του Μ. Αλέξανδρου.*/**/** Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να αξιολογούν το πολιτισμικό έργο του Μ.	συμβολή της ηγετικής φυσιογνωμίας του Φιλίππου Β΄. 2. <u>Στρατιωτικό έργο</u>: επέκταση του κράτους από την Αδριατική και την Αίγυπτο μέχρι την Ινδία, κατάλυση περσικού κράτους. <u>Πολιτικό και διοικητικό έργο</u>: διοικητικό σύστημα σατραπειών, ντόπιοι αξιωματούχοι, υιοθέτηση εθίμων της περσικής αυλής. <u>Οικονομικό έργο</u>: κυκλοφορία ενιαίου νομίσματος. Αξιολόγηση του στρατιωτικού, πολιτικού, διοικητικού και οικονομικού έργου του Μ. Αλέξανδρου (αξιοποίηση χάρτη). 3. Ίδρυση πόλεων κατά το ελληνικό πρότυπο, μεικτοί γάμοι, ανάμειξη πληθυσμών, ανεξιθρησκία, διάδοση του ελληνικού	και το Δίο, ιερό κέντρο των Μακεδόνων. - Κατασκευή χάρτη στον οποίο να αποτυπώνεται η πορεία της εκστρατείας του Μ. Αλέξανδρου στην Ανατολή και το εκτεταμένο κράτος που δημιούργησε. - Τοποθέτηση σε χάρτη των σημαντικότερων πόλεων που ίδρυσε ο Μ. Αλέξανδρος και συγγραφή σύντομου σημειώματος για την καθεμιά. - Συζήτηση με θέμα: «Ο πολύπλευρος ρόλος μίας ηγετικής προσωπικότητας, όπως αυτής του Ευαγόρα Α΄ και του Μ. Αλέξανδρου, στη διαμόρφωση των ιστορικών εξελίξεων». - Εκπόνηση μικρής εργασίας ή συζήτηση για το τι ονομάζουμε σήμερα «πολυπολιτισμική κοινωνία» και πώς αυτή θα μπορούσε να συσχετιστεί με την πολιτική που εφάρμοσε ο Μ. Αλέξανδρος στους λαούς της Ανατολής. - Κατασκευή γραφικής αναπαράστασης της πολιορκίας και άλωσης της Τύρου στη Φοινίκη από τον Μ. Αλέξανδρο, με τη βοήθεια του κυπριακού στόλου. - Διαδικτυακή διερεύνηση και παρουσίαση των συνθηκών θανάτου του Μ. Αλέξανδρου και των προσπαθειών ανεύρεσης του τάφου του. - Κατασκευή μίας προτομής ή ενός νομίσματος με θέμα την προσωπογραφία του Μ. Αλέξανδρου (διαθεματική εργασία με	(π.χ. Ισοκράτης, <i>Φίλιππος</i>, Δημοσθένης, <i>Ολυνθιακοί Α΄, Β΄, Γ΄</i>, Δημοσθένης, <i>Κατά Φιλίππου Α΄, Β΄, Γ΄, Δ΄</i>) και τον Μ. Αλέξανδρο (π.χ. Διόδωρος Σικελιώτης, <i>Βιβλιοθήκη</i>, Πλούταρχος, <i>Βίοι Παράλληλοι: Αλέξανδρος</i>, Αρριανός, <i>Αλεξάνδρου Ανάβασις</i>). ** Προτείνεται η προβολή οπτικοακουστικού υλικού με θέμα τη Μακεδονία, τον Μ. Αλέξανδρο και τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μουσεία της Μακεδονίας (π.χ. Βεργίνα) (βλ. <i>Χαρτογράφηση Εκπαιδευτικού Υλικού</i>). *** Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη του κράτους που ίδρυσε ο Μ. Αλέξανδρος.
--	---	--	--	--

	Αλέξανδρου.*/** Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 4. Να σχολιάζουν τη συμβολή των Κύπριων βασιλέων στην εκστρατεία του Μ. Αλέξανδρου και να σχολιάζουν τα αποτελέσματά της αναφορικά με την Κύπρο.* (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	πολιτισμού και πνεύματος, αξιολόγηση του πολιτισμικού έργου του Μ. Αλέξανδρου. 4. Ναυτική βοήθεια Κύπριων βασιλέων για την πολιορκία και πτώση της Τύρου, τερματισμός περσικής κατάκτησης στην Κύπρο, ένταξη Κύπρου στον ελληνιστικό κόσμο.	το μάθημα της Τέχνης). - Κατασκευή λευκώματος με υλικό στο οποίο φαίνεται η επίδραση της προσωπικότητας του Μ. Αλέξανδρου στις σύγχρονες μορφές τέχνης (ζωγραφική, γλυπτική κ.λπ.) και στη λαογραφία. - Ιστορική κριτική κινηματογραφικών ταινιών που αναφέρονται στον Φίλιππο ή/και Μ. Αλέξανδρο. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Το κράτος της Μακεδονίας (γεωγραφική θέση, πόλεις, οργάνωση, θεσμοί κ.λπ.). - Φίλιππος Β΄: ο βασιλιάς που θέτει τις βάσεις για την άνοδο του μακεδονικού κράτους. - Ισοκράτης, ο εκπρόσωπος της πανελλήνιας ιδέας. - Οι δύο αντίπαλες αθηναϊκές παρατάξεις: η αντιμακεδονική, με επικεφαλής τον Δημοσθένη, και η φιλομακεδονική, με επικεφαλής τον Ισοκράτη. - Η διαπαιδαγώγηση του Αλέξανδρου από τον Αριστοτέλη. - Η προσωπικότητα του Μ. Αλέξανδρου. - Η οργάνωση του απέραντου κράτους του Μ. Αλέξανδρου. - Το εκπολιτιστικό έργο του Μ. Αλέξανδρου στην Ανατολή. - Η Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, ένα σπουδαίο	
--	---	---	--	--

			ελληνικό κέντρο στη Μεσόγειο: από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα. - Μ. Αλέξανδρος και η επέκταση του Ελληνισμού στην Ανατολή. - «Γιατί ο Αλέξανδρος επονομάστηκε Μέγας;».	
--	--	--	--	--

Ο πολιτισμός της Κλασικής Εποχής

2	1. Να τεκμηριώνουν τη διαχρονικότητα των αξιών που ανέδειξε ο κλασικός πολιτισμός (π.χ. τη δημοκρατία και την ελευθερία, το μέτρο, την αρμονία και το κάλλος) και την παγκόσμια εμβέλειά τους. (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να σχολιάζουν τη σημασία των επιστημονικών επιτευγμάτων της κλασικής περιόδου στον τομέα των γραμμάτων (ιστορία, φιλοσοφία, ρητορική, θέατρο). (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να αναφέρουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της	1. Κλασικός, κλασικισμός, νεοκλασικισμός, εκτίμηση διαχρονικών αξιών του κλασικού πολιτισμού. 2. Επιστήμη της Ιστορίας, φιλοσοφία, ρητορική, δραματική ποίηση (τραγωδία, σατυρικό δράμα, κωμωδία). 3. Αυστηρός ρυθμός, Ακρόπολη της Αθήνας,	• Συζήτηση με θέμα τις εντυπώσεις που αποκόμισαν οι μαθητές/τριες από την παρακολούθηση μίας αρχαίας τραγωδίας ή κωμωδίας. • Μελέτη σημαντικών οικοδομημάτων και γλυπτών της Κλασικής Εποχής. • Αρχιτεκτονική μελέτη του αρχαίου ελληνικού θεάτρου (διαθεματική εργασία με το μάθημα της Τέχνης). • Κατασκευή λευκώματος με εικονογραφικό υλικό για την τέχνη της Κλασικής Εποχής. • Συζήτηση, με αφορμή τα «μάρμαρα του Παρθενώνα», για το ζήτημα των αρχαιοτήτων (ελλαδικών, κυπριακών, αιγυπτιακών κ.λπ.), που βρίσκονται σήμερα διάσπαρτες σε ξένα μουσεία και ιδιωτικές συλλογές. • Διαδικτυακή διερεύνηση και παρουσίαση κλασικιστικών/νεοκλασικών κτιρίων από διάφορες χώρες.	* Προτείνεται η προβολή οπτικοακουστικού υλικού με θέμα τα πολιτιστικά επιτεύγματα της Κλασικής Εποχής και την κλασική τέχνη από μουσεία της Κύπρου, το νέο Μουσείο της Ακρόπολης ή από τα ανάλογα τμήματα ξένων μουσείων (π.χ. του Βρετανικού Μουσείου). Θα μπορούσε, επίσης, να αξιοποιηθεί διαδικτυακή ξενάγηση σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία (βλ. <i>Χαρτογράφηση Εκπαιδευτικού Υλικού</i>).
----------	---	--	---	--

κλασικής τέχνης στους τομείς της αρχιτεκτονικής, της γλυπτικής και της αγγειογραφίας.* (Δ, ΣΤ, Ζ)	Προπύλαια, Παρθενώνας, ναός της Αθηνάς Νίκης, Ερέχθειο, ναός του Ποσειδώνα στο Σούνιο, θέατρο, χρυσελεφάντινα, ορειχάλκινα και μαρμάρινα αγάλματα, απεικόνιση γυμνών αθλητών, πολεμιστών, ηρώων, μυθολογικών μορφών και θεών.	• Συνέντευξη από έναν αρχαιολόγο ή συντηρητή αρχαιοτήτων ή από τον/τη διδάσκοντα/ουσα της Τέχνης σχετικά με την τέχνη / τις αρχαιότητες / τις ανασκαφές / τη συντήρηση έργων της Κλασικής Εποχής. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Ηρόδοτος, Θουκυδίδης, Ξενοφών: οι θεμελιωτές της επιστήμης της Ιστορίας. - Σωκράτης, Πλάτωνας και Αριστοτέλης: οι τρεις μεγάλοι φιλόσοφοι της αρχαιότητας. - Η «Ακαδημία» του Πλάτωνα και το «Λύκειο» του Αριστοτέλη στην Αθήνα. - Το Σοφιστικό κίνημα, ένα νέο ρεύμα στη φιλοσοφία. - Η στροφή της φιλοσοφικής σκέψης από τη φύση και τις αρχές του κόσμου στον Άνθρωπο. - Η τέχνη της ρητορικής και ονομαστοί ρήτορες του 4ου αι. π.Χ. - Αισχύλος, Σοφοκλής, Ευριπίδης: οι μεγαλύτεροι τραγικοί ποιητές της αρχαιότητας. - Τα τρία είδη της δραματική ποίησης: τραγωδία, σατυρικό δράμα και κωμωδία. - Η θέση του αρχαίου δράματος στο σύγχρονο ελληνικό και παγκόσμιο δραματολόγιο. - Αθήνα, πνευματικό και καλλιτεχνικό κέντρο του αρχαίου κόσμου. - Το οικοδομικό πρόγραμμα του Περικλή στην
4. Να εκτιμούν αισθητικά τη σημαντικότητα των οικοδομημάτων της Ακρόπολης της Αθήνας ως κορυφαίων έργων της παγκόσμιας αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. (Δ, Ε, Ζ)	4. Αισθητική εκτίμηση των οικοδομημάτων της Ακρόπολης της Αθήνας ως κορυφαία έργα της παγκόσμιας αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.	

			Αθήνα. - Τα λαμπρά οικοδομήματα της Ακρόπολης της Αθήνας. - Ο γλυπτός διάκοσμος του Παρθενώνα. - «Η σιωπηρή διαμαρτυρία των γλυπτών του Παρθενώνα στο Βρετανικό Μουσείο...». - Αρχαία ελληνικά θέατρα που σώζονται μέχρι σήμερα. - Σύγκριση αρχαϊκών και κλασικών αγαλμάτων: ομοιότητες και διαφορές. - Οι γλύπτες του 5ου και 4ου αι. π.Χ. και τα αντιπροσωπευτικότερα έργα τους. - Φειδίας, ένας μεγαλοφυής καλλιτέχνης. - Το θεματολόγιο των αττικών ερυθρόμορφων αγγείων. - Οι μακεδονικοί τάφοι της Βεργίνας. Οργανωμένες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία: - Κυπριακό Μουσείο, Λευκωσία (Αίθουσες III, V, VII, VIII, IX, X, XIV). - Επαρχιακό Μουσείο Λάρνακας (Αίθουσες III, IV). - Μουσείο Πιερίδη, Λάρνακα. - Επαρχιακό Μουσείο Λεμεσού. - Τοπικό Μουσείο Κουρίου, Επισκοπή, Λεμεσός. - Επαρχιακό Μουσείο Πάφου (Αίθουσα II). - Αρχαιολογικοί χώροι Ταμασού, Ιδαλίου, Κιτίου (τοποθεσία Παμπούλας), Κουρίου,	
--	--	--	---	--

			Αμαθούντας κ.ά.	
ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ (323 – 30 π.Χ.)				
Τα ελληνιστικά βασίλεια Οι Συμπολιτείες Η ρωμαϊκή κατάκτηση του ελληνικού κόσμου				
1	1. Να αναφέρουν τα ελληνιστικά βασίλεια / κράτη και να τα εντοπίζουν στον χάρτη.*/** (Β, Δ, ΣΤ, Ζ) 2. Να σχολιάζουν τη σημασία της συγκρότησης των Συμπολιτειών.* (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να σχολιάζουν τα αίτια της	1. Ελληνιστική Εποχή, διάσπαση του κράτους του Μ. Αλέξανδρου, διάδοχοι, ελληνιστικά βασίλεια / κράτη, βασίλειο των Πτολεμαίων, βασίλειο των Σελευκιδών, βασίλειο της Περγάμου, βασίλειο της Μακεδονίας (αξιοποίηση χάρτη). 2. Αιτωλική και Αχαϊκή Συμπολιτεία, σημασία της συγκρότησης των Συμπολιτειών. 3. Λόγοι που οδήγησαν στην	• Προβληματισμός, εικασίες και συζήτηση, με την αξιοποίηση δύο χαρτών, του κράτους του Μ. Αλέξανδρου και των ελληνιστικών βασιλείων, για τους λόγους που οδηγήθηκε το κράτος στην πολυδιάσπαση (η διχόνοια και οι ανταγωνισμοί των διαδόχων). • Συζήτηση, με την αξιοποίηση χάρτη της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, με σκοπό (αφού αναζητήσουν και εντοπίσουν στον χάρτη τη θέση της Ρώμης) να συνειδητοποιήσουν ότι η Ρώμη αποτελεί τη νέα αναδυόμενη δύναμη της εποχής. • Συζήτηση με θέμα: «Η πολιτική του “διαίρει και βασίλευε” από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα».	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Στράβων, <i>Γεωγραφικά</i>, Πολύβιος, <i>Ιστορίες</i>, Πλούταρχος, <i>Βίοι Παράλληλοι: Φιλοποίμην – Τίτος Φλαμινίνος</i>). ** Προτείνεται η αξιοποίηση δύο χαρτών, του κράτους του Μ. Αλέξανδρου και των ελληνιστικών βασιλείων, ώστε οι μαθητές/τριες να κατανοήσουν την πολυδιάσπαση του κράτους του Μ. Αλέξανδρου στα ελληνιστικά βασίλεια.

	υποταγής του ελληνικού κόσμου (Ελλάδα και ελληνιστικά βασίλεια) στους Ρωμαίους.*/** (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	υποταγή του ελληνικού κόσμου στους Ρωμαίους, πολιτική του «διαίρει και βασίλευε».	Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Τα ελληνιστικά βασίλεια / κράτη που προέκυψαν από τη διάσπαση της αυτοκρατορίας του Μ. Αλέξανδρου. - Η Αλεξάνδρεια της πτολεμαϊκής Αιγύπτου, ένα από τα σημαντικότερα οικονομικά και πολιτιστικά κέντρα της Ελληνιστικής Εποχής. - Ο Φάρος της Αλεξάνδρειας. - Αντιόχεια και Πέργαμος: τα νέα κέντρα που αναδύονται την Ελληνιστική Εποχή. - Αιτωλική και Αχαϊκή Συμπολιτεία και παλιότερες συμμαχίες των ελληνικών πόλεων: ομοιότητες και διαφορές. - Το χρονικό της υποταγής του ελληνικού κόσμου στη Ρώμη. - Η Ελλάδα κάτω από τον ρωμαϊκό ζυγό.	*** Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, ώστε οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν την κατάκτηση του ελληνικού κόσμου από τους Ρωμαίους.
--	--	---	---	---

Η Ελληνιστική Εποχή στην Κύπρο (325 – 30 π.Χ.):

Πτολεμαιοκρατία

1	1. Να κατανοούν ότι, με την έναρξη της Πτολεμαιοκρατίας στην Κύπρο, μετά από μία περίοδο ανταγωνισμών, καταργήθηκε οριστικά ο μακρόχρονιος θεσμός της	1. Ελληνιστική Εποχή στην Κύπρο, Πτολεμαιοκρατία, ανταγωνισμοί για την κυριότητα της Κύπρου, κατάργηση βασιλείας, έναρξη απολυταρχικού καθεστώτος (αξιοποίηση	Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Νικοκρέων και Νικοκλής: δύο από τους τελευταίους βασιλιάδες της Κύπρου. - Δημήτριος ο Πολιορκητής, μία από τις πιο εξέχουσες μορφές στον πόλεμο των διαδόχων του Μ. Αλέξανδρου.	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Διόδωρος Σικελιώτης, <i>Ιστορική Βιβλιοθήκη</i>). ** Προτείνεται η αξιοποίηση
---	---	---	--	--

	βασιλείας και ξεκίνησε ένα νέο απολυταρχικό καθεστώς.*/** (Β, Δ, ΣΤ, Ε, Ζ)	χάρτη).		χάρτη, ώστε οι μαθητές/τριες να κατανοήσουν ότι η Κύπρος υποτάχθηκε στο πτολεμαϊκό κράτος της Αιγύπτου κι αποτελούσε μέρος του ελληνιστικού κόσμου.
Ο πολιτισμός της Ελληνιστικής Εποχής στην Ελλάδα και την Κύπρο				
1	1. Να κατανοούν ότι η Ελληνιστική «κοινή» γλώσσα αποτελούσε γλώσσα επικοινωνίας των ανθρώπων στην ανατολική Μεσόγειο και στην ευρύτερη Μ. Ανατολή και να σχολιάζουν τη συμβολή της στον πολιτιστικό συγκρητισμό. (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να αναφέρουν τις βασικές πτυχές του ελληνιστικού πολιτισμού (φιλοσοφία, γράμματα, επιστήμες, τέχνες) και τα κύρια χαρακτηριστικά του.* (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. Ελληνιστική «κοινή» γλώσσα, πολιτιστικός συγκρητισμός, επίσημη κρατική γλώσσα, γλώσσα των γραμμάτων, της επιστήμης και της καθημερινής ζωής, όργανο διάδοσης του ελληνικού πολιτισμού, εξελληνισμός της Ανατολής. 2. «Ακαδημία» του Πλάτωνα, «Λύκειο» του Αριστοτέλη, Επικούρειοι, Στωική φιλοσοφία, Νέα Κωμωδία, ανάπτυξη επιστημών και τεχνολογίας, Βιβλιοθήκη και «Μουσείο»	- Μελέτη αντιπροσωπευτικών έργων της ελληνιστικής γλυπτικής (αγαλμάτων, συμπλεγμάτων, πορτρέτων, ανάγλυφων). Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Οι πρωτεύουσες των ελληνιστικών κρατών: κέντρα ακτινοβολίας και διάδοσης του ελληνικού πολιτισμού. - Η Ελληνιστική «κοινή» και η συμβολή της στον εξελληνισμό της Ανατολής. - Τα φιλοσοφικά ρεύματα της Ελληνιστικής Εποχής. - Ζήνων ο Κιτιεύς και η στωική φιλοσοφία. - Η πρόοδος των επιστημών κατά την Ελληνιστική Εποχή. - Οι μεγάλες Βιβλιοθήκες της Αλεξάνδρειας και της Περγάμου. - Το «Μουσείο» της Αλεξάνδρειας: μία αρχαία	* Προτείνεται η προβολή οπτικοακουστικού υλικού με θέμα τον πολιτισμό της Ελληνιστικής Εποχής (βλ. <i>Χαρτογράφηση Εκπαιδευτικού Υλικού</i>).

		Αλεξάνδρειας, κοινωνικός ρεαλισμός στη γλυπτική, πορτρέτο, ψηφιδωτά / μωσαϊκά, ελέπολη, καράβι της Κερύνειας.	Ακαδημία των Επιστημών. - Οι τεχνικές εφευρέσεις της Ελληνιστικής Εποχής (π.χ. πολιορκητικές μηχανές, όπως η ελέπολη του Δημήτριου του Πολιορκητή, η ύδραυλη του Κτησιβίου του Αλεξανδρέα, αυτόματες μηχανές, όπως η «αιολόσφαιρα» ή ο «ατμοστρόβιλος» του Ήρωνα του Αλεξανδρέα). (Διαθεματική εργασία με το μάθημα των Μαθηματικών / της Φυσικής / της Τεχνολογίας). - Αρχιμήδης, ένας σπουδαίος επιστήμονας της αρχαιότητας (διαθεματική εργασία με το μάθημα των Μαθηματικών / της Φυσικής). - Η επινόηση των περγαμηνών. - Η πολεοδομία των ελληνιστικών πόλεων. - Σύγκριση κλασικών και ελληνιστικών γλυπτών: ομοιότητες και διαφορές. - Το καράβι της Κερύνειας: η ιστορία ενός ταξιδιού στις θάλασσες των ελληνιστικών χρόνων. - Η γλυπτική της Ελληνιστικής Εποχής στην Κύπρο. - Οι «Τάφοι των Βασιλέων» στη Νέα Πάφο: στοιχεία της κοινωνίας της ελληνιστικής Κύπρου. - Η Αρσινόη Β΄, σύζυγος του βασιλιά Πτολεμαίου Β΄ του Φιλάδελφου, και η σύνδεσή της με πόλεις της Κύπρου.	
--	--	--	---	--

			Οργανωμένες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία: - Κυπριακό Μουσείο, Λευκωσία (Αίθουσες III, VI, VII, X, XI, XIV). - Επαρχιακό Μουσείο Λάρνακας (Αίθουσα IV). - Δημοτικό Ιστορικό Αρχείο – Μουσείο Λάρνακας (γκραβούρες, βιβλία και άλλο υλικό που αναφέρεται στον στωικό φιλόσοφο Ζήνωνα). - Μουσείο Πιερίδη, Λάρνακα. - Επαρχιακό Μουσείο Πάφου (Αίθουσες II, III). - Δημοτικό Μουσείο «Θάλασσα», Αγία Νάπα (στο μουσείο εκτίθεται το «Κερύνεια II», πιστό αντίγραφο του ναυαγίου της Κερύνειας). - Αρχαιολογικός χώρος στη θέση Πύλα-Κουτσοπέτριά, Λάρνακα. - Νεκρόπολη «Τάφοι των Βασιλέων», Αρχαιολογικό Πάρκο Κάτω Πάφου. - Οικία του Διονύσου, Αρχαιολογικό Πάρκο Κάτω Πάφου (το ελληνιστικό ψηφιδωτό δάπεδο στην είσοδο της ρωμαϊκής οικίας, κατασκευασμένο με θαλάσσια βότσαλα, απεικονίζει το μυθικό θαλάσσιο τέρας Σκύλλα και ανήκει σε προγενέστερο ελληνιστικό κτήριο). - Νεκρόπολη Μακρονήσου, Αγία Νάπα.	
--	--	--	--	--

ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ (30 π.Χ. – 330 μ.Χ.)

Το Ρωμαϊκό Κράτος (8ος αιώνας π.Χ. – 4ος αιώνας μ.Χ.)

2

1. Να σχολιάζουν τους λόγους ανάπτυξης του Ρωμαϊκού Κράτους και να περιγράφουν συνοπτικά τη σταδιακή εξέλιξή του σε Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία.*/** (Α, Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)

2. Να περιγράφουν τα βασικά χαρακτηριστικά της πολιτικής, διοικητικής, κοινωνικής και οικονομικής δομής του Ρωμαϊκού Κράτους.* (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)

3. Να αναφέρουν τα αίτια που οδήγησαν στην παρακμή της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.* (Β, Δ, Ε,

1. Ρωμαϊκή Εποχή, Ρωμαϊκό Κράτος, λόγοι ανάπτυξης, σταδιακή εξέλιξη σε Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, Καρχηδονιακοί Πόλεμοι (αξιοποίηση χάρτη).

2. Σύγκλητος, Ύπατοι, Δήμαρχοι, Πατρίκιοι, Πληβείοι, μεταρρυθμίσεις Γράκχων, Αύγουστος, Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, λεγεώνες, Πραιτωριανοί, Ρωμαϊκή Ειρήνη (Pax Romana), Ρωμαίος πολίτης, Καίσαρας, Τετραρχία.

3. Αίτια που οδήγησαν στην παρακμή της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

- Συζήτηση, με την αξιοποίηση χάρτη της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, με σκοπό να συνειδητοποιήσουν ότι η Ρώμη αποτελεί τη νέα αναδυόμενη δύναμη της εποχής.
- Κατασκευή χάρτη που παρουσιάζει την εξάπλωση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας κατά τον 1ο και 2ο αι. μ.Χ., την περίοδο που σφραγίζεται με τη Ρωμαϊκή Ειρήνη (Pax Romana).
- Εκπόνηση μικρής εργασίας ή συζήτηση με θέμα: «Ομοιότητες ανάμεσα στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και στο Κράτος του Μ. Αλέξανδρου».

Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects):

- Το Ρωμαϊκό Κράτος: οι αρχές, η οργάνωση και η εξέλιξή του.
- Οι Καρχηδονιακοί Πόλεμοι.
- Αννίβας, ο φόβος και ο τρόμος των Ρωμαίων.
- Το μεταρρυθμιστικό έργο των αδελφών Γράκχων.
- Το δικαίωμα του VETO: από τους δημάρχους της αρχαίας Ρώμης στη σύγχρονη εποχή.

* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Βιργίλιος, *Αινειάδα*, Τίτος Λίβιος, *Ιστορία της Ρώμης*, Δίων ο Κάσσιος, *Ρωμαϊκή Ιστορία*, Αππιανός, *Ρωμαϊκή Ιστορία*, Τάκιτος Πόπλιος Κορνήλιος, *Ιστορία*, Πολύβιος, *Ιστορίες*, Στράβων, *Γεωγραφικά*, Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι*).

** Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη, ώστε οι μαθητές/τριες να αντιληφθούν την προνομιακή θέση της Ρώμης και τη σταδιακή εξάπλωση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στον μεσογειακό και ευρωπαϊκό χώρο.

	ΣΤ, Ζ)		- Ο λαός της Ρώμης. - Η στρατιωτική οργάνωση των Ρωμαίων: λεγεώνες, στρατόπεδα, πραιτωριανοί. - Οι επαρχίες του ρωμαϊκού κράτους. - Η Ρωμαϊοκρατία στην Ελλάδα. - Ο ρωμαϊκός κόσμος στα χρόνια της ακμής. - Τιβέριος Γράκχος, Ιούλιος Καίσαρ, Οκταβιανός: σημαντικές προσωπικότητες της ρωμαϊκής ιστορίας. - Η καθημερινή ζωή μίας οικογένειας στα ρωμαϊκά χρόνια.	
Η Ρωμαϊκή Εποχή στην Κύπρο (58 π.Χ. – μέσα 4ου αι. μ.Χ.)				
1	1. Να σχολιάζουν τις αιτίες, την αφορμή και τις συνέπειες της κατάληψης της Κύπρου από τους Ρωμαίους.* (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να περιγράφουν συνοπτικά τη διοικητική οργάνωση της Κύπρου και να εκτιμούν τη συμβολή των διοικητικών θεσμών στη ζωή των Κυπρίων. (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. Ρωμαϊκή Εποχή στην Κύπρο, αίτια, αφορμή και συνέπειες της κατάληψης της Κύπρου από τους Ρωμαίους. 2. Διοικητική οργάνωση της Κύπρου, Βουλή, Δήμος, Γερουσία, «Κοινόν των Κυπρίων», εκτίμηση της συμβολής των διοικητικών θεσμών στη ζωή των Κυπρίων.	Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η ανάπτυξη των κυπριακών πόλεων κατά τη Ρωμαϊκή Εποχή. - Το «Κοινόν των Κυπρίων»: παραλληλισμός με όμοιους θεσμούς στην αρχαιότητα και σήμερα.	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Στράβων, <i>Γεωγραφικά</i>, Πλούταρχος, <i>Βίοι Παράλληλοι: Κάτων, Κικέρων, Επιστολή προς τον Αττικό</i>).

Ο Ελληνορωμαϊκός πολιτισμός – Η ρωμαϊκή τέχνη

Ο πολιτισμός στην Κύπρο κατά τη Ρωμαϊκή Εποχή

1	1. Να κατανοούν τη σύζευξη του ελληνικού και ρωμαϊκού πολιτισμού στους τομείς των γραμμάτων και της τέχνης και να διακρίνουν στοιχεία των δύο πολιτισμών στην τέχνη του ελληνορωμαϊκού πολιτισμού.* (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να τεκμηριώνουν τη μεγάλη πολιτιστική ανάπτυξη στην Κύπρο κατά τη Ρωμαϊκή Εποχή.* (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να εντοπίζουν στοιχεία του ρωμαϊκού πολιτισμού σε πτυχές της σύγχρονης ζωής. (ΣΤ, Ζ)	1. Ελληνορωμαϊκός πολιτισμός, «Αινειάδα», τούβλο, θόλοι, καμάρες, ρωμαϊκή αγορά (forum), Κολοσσαίο, θριαμβική αψίδα, λουτρό, μαυσωλείο, πορτρέτο, ιστορικό ανάγλυφο, τοιχογραφίες, ψηφιδωτά. 2. Πολιτιστική ανάπτυξη, Ασκληπιεία, ψηφιδωτά / μωσαϊκά. 3. Σημαντική συνεισφορά στη διαμόρφωση της γλώσσας, της λογοτεχνίας, της νομοθεσίας, της τέχνης, της αρχιτεκτονικής και της τεχνολογίας στον δυτικοευρωπαϊκό κόσμο.	• Συζήτηση με θέμα: «Η επίδραση του ελληνικού πολιτισμού στα ρωμαϊκά γράμματα και τις τέχνες». • Κατασκευή λευκώματος με θέμα: «Τα σημαντικότερα αρχιτεκτονήματα στη Ρώμη». • Διαδικτυακή διερεύνηση και παρουσίαση ρωμαϊκών κτηρίων που σώζονται στην Ελλάδα / Κύπρο. • Κατασκευή μίας προτομής ή ενός νομίσματος με θέμα την προσωπογραφία του Ιούλιου Καίσαρα ή του Οκταβιανού (διαθεματική εργασία με το μάθημα της Τέχνης). • Εκπόνηση μικρής εργασίας ή συζήτηση (με παρουσίαση χαρτών μεταγενέστερων περιόδων) με θέμα τη λεγόμενη Πτολεμαϊκή Γεωγραφία (που αναπτύχθηκε από τον Κλαύδιο Πτολεμαίο τον 2ο αι. μ.Χ. στην Αλεξάνδρεια) και την αξιοποίησή της στα βυζαντινά χρόνια, αλλά και στα χρόνια της Αναγέννησης και των γεωγραφικών εξερευνήσεων.	* Προτείνεται η προβολή οπτικοακουστικού υλικού με θέμα τον πολιτισμό της Ρωμαϊκής Εποχής (βλ. <i>Χαρτογράφηση Εκπαιδευτικού Υλικού</i>).
---	---	--	--	--

			Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Οι σημαντικότεροι εκπρόσωποι των ρωμαϊκών γραμμάτων. - Πausανίας, ο μεγαλύτερος περιηγητής της αρχαιότητας (2ος αι. μ.Χ.). - Η πρόοδος στη γεωγραφία και οι χάρτες του Κλαύδιου Πτολεμαίου (2ος αι. μ.Χ.). - Θριαμβικές αψίδες: το σύμβολο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. - Οι Ρωμαίοι και τα δημόσια έργα. - Τα ρωμαϊκά λουτρά: κέντρα σωματικής και ψυχικής υγείας. - Τα εξιδανικευμένα πορτρέτα των Ρωμαίων. - Πομπηία, μία ζωντανή πόλη κάτω από τη στάχτη. - Ο ρωμαϊκός κόσμος μέσα από τον κινηματογράφο. - Η λατρεία της Αφροδίτης στην Κύπρο. - Η ανάπτυξη της επιστήμης της ιατρικής στην Κύπρο κατά τη Ρωμαϊκή Εποχή. - Η ακμή της Πάφου στα χρόνια της Ρωμαιοκρατίας. - Η τέχνη του ψηφιδωτού κατά την Ελληνιστική και Ρωμαϊκή Εποχή. - Τα ψηφιδωτά των ρωμαϊκών οικιών της Νέας Πάφου. - Τα ρωμαϊκά θέατρα της Κύπρου. - Η καθημερινή ζωή στο Κούριο μέσα από τις αρχαιολογικές μαρτυρίες.	
--	--	--	---	--

			Οργανωμένες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία: - Κυπριακό Μουσείο (Αίθουσες III, VI, VII, XIII, XIV). - Επαρχιακό Μουσείο Λάρνακας (Αίθουσα IV). - Μουσείο Πιερίδη, Λάρνακα. - Επαρχιακό Μουσείο Λεμεσού. - Τοπικό Μουσείο Κουρίου, Επισκοπή, Λεμεσός. - Επαρχιακό Μουσείο Πάφου (Αίθουσες II, III, IV). - Αρχαιολογικοί χώροι Κουρίου και Αμαθούντας, Λεμεσός. - Ψηφιδωτά δάπεδα ρωμαϊκών οικιών, Αρχαιολογικό Πάρκο Κάτω Πάφου.	
Η εμφάνιση και διάδοση του Χριστιανισμού και η διάδοσή του στην Κύπρο				
1	1. Να αναφέρουν τις βασικές αρχές της χριστιανικής θρησκείας. (Γ, Δ, Ε) 2. Να περιγράψουν συνοπτικά τις συνθήκες κάτω από τις οποίες εμφανίστηκε και εξαπλώθηκε ο Χριστιανισμός στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και να	1. Χριστιανισμός, Μεσσίας, Χριστιανοί, πρώτη εκκλησία. 2. Συνθήκες κάτω από τις οποίες εμφανίστηκε και εξαπλώθηκε ο Χριστιανισμός και λόγοι για τους οποίους αντέδρασε η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στη	Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Το περιεχόμενο της διδασκαλίας του Χριστού (διαθεματική εργασία με το μάθημα των Θρησκευτικών). - Οι διωγμοί του Ρωμαϊκού Κράτους κατά των Χριστιανών. - Οι κατακόμβες της Ρώμης. - Απόστολος Παύλος: από φανατικός αντίπαλος φλογερός κήρυκας του Χριστιανισμού.	* Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη, ώστε οι μαθητές/τριες να προσδιορίσουν τον χώρο γένεσης του Χριστιανισμού και να παρακολουθήσουν τις περιοδείες των πρώτων Αποστόλων. ** Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών

	σχολιάζουν τους λόγους για τους οποίους αντέδρασε η Αυτοκρατορία στη διάδοσή του.*/** (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να περιγράφουν συνοπτικά τις συνθήκες κάτω από τις οποίες διαδόθηκε ο Χριστιανισμός στην Κύπρο και να αξιολογούν το έργο των Αποστόλων.** (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 4. Να αποτιμούν την καταλυτική συμβολή του Χριστιανισμού στη διαμόρφωση των μετέπειτα ανθρώπινων κοινωνιών. (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	διάδοσή του, διωγμοί, κατακόμβες. 3. Συνθήκες κάτω από τις οποίες διαδόθηκε ο Χριστιανισμός στην Κύπρο, αξιολόγηση του έργου των Αποστόλων. 4. Αποτίμηση της καταλυτικής συμβολής του Χριστιανισμού στη διαμόρφωση των μετέπειτα ανθρώπινων κοινωνιών.	- Οι πρώτες χριστιανικές κοινότητες. - Η παράδοση της επίσκεψης της Αγίας Ελένης στη Κύπρο.	πηγών (π.χ. Πλίνιος ο Νεότερος, <i>Επιστολές</i>, Τάκιτος, <i>Χρονικά</i>, Τερτυλλιανός, <i>Απολογητικός</i>, Λεόντιος Μαχαιράς, <i>Εξήγησις της γλυκείας χώρας Κύπρου, η ποία λέγεται Κρόνακα τουτέστιν Χρονικόν</i>).
--	---	---	--	--

ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ

	Δείκτες Επιτυχίας	Δείκτες Επάρκειας
	Χρόνος, αλλαγή, συνέχεια (Α) 1. Ερμηνεύουν αλλαγές και συνέχειες ανάμεσα σε ιστορικές περιόδους και εντός ιστορικών περιόδων. 2. Ερμηνεύουν συνδέσεις ανάμεσα σε γεγονότα που συμβαίνουν στην ίδια ή σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους.	1. Λόγοι για τους οποίους συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της ζωής των ανθρώπων αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου. 2. Λόγοι για τους οποίους συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της ζωής των ανθρώπων παραμένουν τα ίδια με την πάροδο του χρόνου. 3. Τρόποι με τους οποίους συγκεκριμένες αλλαγές επηρεάζουν τη ζωή των ανθρώπων. 1. Λόγοι ύπαρξης συγκεκριμένων σχέσεων ανάμεσα σε γεγονότα που συμβαίνουν σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους. 2. Λόγοι ύπαρξης συγκεκριμένων σχέσεων ανάμεσα σε γεγονότα που συμβαίνουν εντός της ίδιας ιστορικής περιόδου.
	Αίτια–συνέπειες (Β) 1. Ερμηνεύουν σχέσεις ανάμεσα στα διάφορα αίτια και σχέσεις ανάμεσα στις διάφορες συνέπειες γεγονότων και αλλαγών.	1. Λόγοι (αίτια) για τους οποίους συγκεκριμένα γεγονότα και αλλαγές συμβαίνουν. 2. Αποτελέσματα και συνέπειες συγκεκριμένων γεγονότων και αλλαγών (άμεσα, μεσοπρόθεσμα, μακροπρόθεσμα, σε σχέση με διαφορετικές ομάδες ανθρώπων). 3. Λόγοι ύπαρξης συγκεκριμένων σχέσεων αιτιότητας ανάμεσα σε συγκεκριμένα γεγονότα και αλλαγές. 4. Λόγοι ύπαρξης συγκεκριμένων σχέσεων ανάμεσα στα αίτια συγκεκριμένων γεγονότων και αλλαγών. 5. Λόγοι ύπαρξης συγκεκριμένων σχέσεων ανάμεσα στις συνέπειες συγκεκριμένων γεγονότων και αλλαγών. 6. Διάκριση ανάμεσα σε εκούσιες και ακούσιες συνέπειες στη βάση κριτηρίων.

	Ιστορική ενσυναίσθηση (Γ) 1. Ερμηνεύουν συγκεκριμένες συμπεριφορές, πρακτικές και θεσμούς του παρελθόντος, με αναφορά στο συγκείμενο της εποχής και τις ιδέες και αντιλήψεις των ανθρώπων.	1. Ιδέες και αντιλήψεις των ανθρώπων στο παρελθόν για συγκεκριμένα θέματα. 2. Διαφορές ανάμεσα στις ιδέες και αντιλήψεις των ανθρώπων στο παρελθόν και στη σημερινή εποχή για συγκεκριμένα θέματα. 3. Λόγοι για τους οποίους πρόσωπα ή ομάδες ανθρώπων συμπεριφέρονται με συγκεκριμένους τρόπους. 4. Τρόποι με τους οποίους το συγκείμενο επηρεάζει τη συμπεριφορά προσώπων και ομάδων ανθρώπων. 5. Τρόποι με τους οποίους οι ιδέες και αντιλήψεις προσώπων και ομάδων ανθρώπων επηρεάζουν τη συμπεριφορά τους. 6. Λόγοι για τους οποίους οι άνθρωποι έχουν συγκεκριμένους θεσμούς και πρακτικές. 7. Τρόποι με τους οποίους το συγκείμενο συμβάλλει στην ύπαρξη συγκεκριμένων θεσμών και πρακτικών. 8. Τρόποι με τους οποίους συγκεκριμένες ιδέες και αντιλήψεις συμβάλλουν στην ύπαρξη συγκεκριμένων θεσμών και πρακτικών. 9. Λόγοι για τους οποίους κάποιοι θεσμοί και πρακτικές του παρελθόντος δεν υπάρχουν ή είναι διαφορετικοί σήμερα. 10. Τρόποι με τους οποίους αλλαγές στο συγκείμενο προκάλεσαν την αλλαγή ή την εξάλειψη θεσμών και πρακτικών του παρελθόντος. 11. Τρόποι με τους οποίους αλλαγές σε ιδέες και αντιλήψεις προκάλεσαν την αλλαγή ή την εξάλειψη θεσμών και πρακτικών του παρελθόντος.
	Πηγές–ιστορικές αναφορές (Δ) 1. Συγκρίνουν διαφορετικές αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές) του ίδιου γεγονότος/προσώπου/φαινομένου. 2. Κάνουν διακρίσεις ανάμεσα	1. Κοινές πληροφορίες που εντοπίζονται σε διαφορετικές αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές) ενός γεγονότος/προσώπου/φαινομένου. 2. Διαφορετικές πληροφορίες που εντοπίζονται σε διαφορετικές αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές) ενός γεγονότος/προσώπου/φαινομένου. 3. Ομοιότητες και διαφορές στις αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές) που παράγουν οι μαθητές/τριες. 4. Διαφορετικοί βαθμοί βεβαιότητας για πληροφορίες που εντοπίζονται σε αναπαραστάσεις. 1. Πληροφορίες στις πηγές που περιγράφουν συγκεκριμένα γεγονότα.

	σε γεγονότα και ερμηνείες στις πηγές που χρησιμοποιούν. 3. Εξηγούν γιατί υπάρχουν διαφορετικές αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές) και ερμηνείες γεγονότων και προσώπων.	2. Πληροφορίες στις πηγές που δίνουν ερμηνείες γεγονότων. 3. Κριτήρια διάκρισης ανάμεσα σε γεγονότα και ερμηνείες. 1. Λόγοι για τους οποίους οι πληροφορίες που παίρνουμε από τις πηγές διαφέρουν μεταξύ τους. 2. Ερωτήματα για τα οποία μια πηγή είναι έγκυρη ή/και αξιόπιστη και ερωτήματα για τα οποία δεν είναι. 3. Τρόποι με τους οποίους το είδος των πηγών (π.χ. γραπτές-παραστατικές / καταγραφές-κατάλοιπα / πρωτογενείς-δευτερογενείς-τριτογενείς) επηρεάζει την εγκυρότητα και αξιοπιστία τους ανάλογα με τα ερωτήματά μας. 4. Τρόποι με τους οποίους οι γνώσεις, ιδέες και αντιλήψεις που υιοθετεί, το συγκεκριμένο στο οποίο βρίσκεται καθώς και το ιστορικό ερώτημα που διερευνά ο δημιουργός της πηγής επηρεάζουν τις ερμηνείες. 5. Λόγοι για τους οποίους οι αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές) που παράγουν οι μαθητές/τριες διαφέρουν μεταξύ τους. 6. Λόγοι για τους οποίους δεν υπάρχει πάντοτε συμφωνία στον βαθμό βεβαιότητας για τις πληροφορίες που εντοπίζονται στις αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές).
	Σημαντικότητα (Ε) 1. Συγκρίνουν τη σημαντικότητα γεγονότων, προσώπων, αντικειμένων, αλλαγών, αιτιών, συνεπειών, στη βάση κριτηρίων. 2. Εξηγούν γιατί υπάρχουν διαφορετικές κρίσεις σε σχέση με τη σημαντικότητα.	1. Ιεράρχηση γεγονότων, προσώπων, αντικειμένων, αλλαγών, αιτιών, συνεπειών ως προς τη σημαντικότητά τους, στη βάση συγκεκριμένων κριτηρίων (αιτιολόγηση). 2. Μεταβολές στη σημαντικότητα γεγονότων, προσώπων, αντικειμένων, αλλαγών, αιτιών, συνεπειών με την πάροδο του χρόνου. 1. Λόγοι για τους οποίους υπάρχουν διαφορές στον τρόπο με τον οποίο ιεραρχούμε τη σημαντικότητα γεγονότων, προσώπων, αντικειμένων, αλλαγών, αιτιών, συνεπειών. 2. Τρόποι με τους οποίους το ερώτημα, το άτομο που αποδίδει τη σημαντικότητα και ο χρόνος στον οποίο γίνεται η κρίση οδηγούν σε διαφορές στην απόδοση σημαντικότητας.

	Ιστορική διερεύνηση (τεκμήρια) (Στ) 1. Εντοπίζουν, συνδυάζουν και αξιολογούν πηγές για να απαντήσουν ιστορικά ερωτήματα. 2. Προτείνουν, σχεδιάζουν και εκτελούν ιστορικές διερευνήσεις.	1. Σημαντικά ερωτήματα για ένα συγκεκριμένο γεγονός, φαινόμενο, πρόσωπο. 2. Εντοπισμός και συλλογή πηγών. 3. Πηγές που δίνουν πληροφορίες (τεκμήρια) οι οποίες απαντούν το ερώτημά μας. 4. Πληροφορίες (τεκμήρια) που παίρνουμε σχετικά με το ερώτημά μας από τις πηγές. 5. Εγκυρότητα και αξιοπιστία πηγών που προκύπτει από την εγκυρότητα και αξιοπιστία των τεκμηρίων. 6. Ομοιότητες και διαφορές στα αποτελέσματα των ιστορικών διερευνήσεων των μαθητών/τριών. 7. Βαθμός βεβαιότητας για την απάντηση στο ερώτημα, η οποία προκύπτει από τις πηγές. 1. Καθορισμός θέματος προς διερεύνηση. 2. Καθορισμός ερωτήματος προς διερεύνηση και τεκμηρίωση σημαντικότητάς του. 3. Αναζήτηση πηγών. 4. Μελέτη και ερμηνεία πηγών. 5. Εντοπισμός τεκμηρίων σε σχέση με το ερώτημα της διερεύνησης. 6. Αξιολόγηση αξιοπιστίας και εγκυρότητας. 7. Αντιπαράβολή πηγών. 8. Παραγωγή ιστορικής αναφοράς. 9. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της διερεύνησης. 10. Συζήτηση των αποτελεσμάτων της διερεύνησης. (Στα πιο πάνω, όπου υπάρχει δυνατότητα και προστιθέμενη αξία, γίνεται χρήση των ΤΠΕ.)
	Οργάνωση–επικοινωνία (Ζ) 1. Παρουσιάζουν την ιστορική τους γνώση και τα αποτελέσματα των διερευνήσεών τους με	1. Παραγωγή γραπτών και προφορικών ιστορικών αναφορών. 2. Δημιουργία παραστατικών πηγών. 3. Τροποποίηση γραπτών ιστορικών αναφορών ώστε να συμπεριλαμβάνουν τα αποτελέσματα ιστορικών διερευνήσεων (π.χ. κείμενο σχολικού εγχειριδίου, κείμενο για το θέμα υπό μελέτη).

	διάφορους τρόπους τους οποίους επιλέγουν ανάλογα με το θέμα και το κοινό τους. 2. Επιλέγουν και χρησιμοποιούν με ακρίβεια ποικιλία ιστορικών και χρονολογικών όρων και συμβάσεων. 3. Τεκμηριώνουν και επιχειρηματολογούν σε συνθήκες διαλόγου για τα αποτελέσματα των διερευνήσεών τους με αναφορά στις πηγές τους.	4. Κατασκευή/συμπλήρωση διαγραμμάτων. 5. Συμπλήρωση χάρτη. 6. Υπόδυση ρόλων. 7. Επιλογή τρόπου παρουσίασης ανάλογα με το θέμα/περιεχόμενο της ιστορικής διερεύνησης και τα αποτελέσματά της. 8. Επιλογή τρόπου παρουσίασης ανάλογα με το κοινό στο οποίο απευθύνεται. (Στα πιο πάνω, όπου υπάρχει δυνατότητα και προστιθέμενη αξία, γίνεται χρήση των ΤΠΕ.) 1. Λεξιλόγιο που υποδηλοί διαφορετικούς βαθμούς βεβαιότητας (π.χ. αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις, υπάρχουν κάποιες ενδείξεις, όλες οι ενδείξεις δείχνουν, πιθανόν, μάλλον, σίγουρα). 2. Λεξιλόγιο που σχετίζεται με τις ιστορικές περιόδους και τα θέματα υπό μελέτη (βλ. έννοιες περιεχομένου στους Δείκτες Επιτυχίας και Επάρκειας για κάθε περίοδο). 3. Λεξιλόγιο που σχετίζεται με την ιστορική διερεύνηση (π.χ. πηγές, τεκμήρια, αίτια, συνέπειες). 4. Λεξιλόγιο που ανταποκρίνεται στο είδος της επικοινωνίας και το κοινό. 1. Πηγές που τεκμηριώνουν τα αποτελέσματα ιστορικών διερευνήσεων κατά την παρουσίαση/συζήτηση. 2. Επιχειρηματολογία για την υποστήριξη της ερμηνείας στην οποία καταλήγουν οι ιστορικές διερευνήσεις.
--	--	--

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

1. Εισαγωγή

Βασικός σκοπός του μαθήματος είναι η καλλιέργεια ιστορικής σκέψης και η διαμόρφωση ιστορικής συνείδησης. Με τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας, σε όλες τις βαθμίδες της Εκπαίδευσης, επιδιώκεται η συνεχής ανανέωση του ενδιαφέροντος των μαθητών/τριών για το ιστορικό παρελθόν και για τη διάσωση της ιστορικής μνήμης, με στόχο τη διάπλαση ενεργών δημοκρατικών πολιτών. Μέσα από την παροχή ενός συνεκτικού και επαρκούς σώματος γνώσεων προωθείται η κριτική προσέγγιση των ιστορικών δεδομένων χωρίς στερεότυπα και προκαταλήψεις. Αναπτύσσεται η ιστορική ύλη στον χρόνο και στον χώρο (με τη βοήθεια της γεωγραφίας), με έμφαση στο ουσιώδες μέσω σφαιρικών επισκοπήσεων, χωρίς λεπτολογίες και πληθωρική χρήση χρονολογιών και κυρίων ονομάτων.

Επιδιώκεται ακόμα η επεξεργασία, η ιστοριογραφική πλαισίωση ή και η υπέρβαση (εφόσον επιβάλλεται) της ύλης των διδακτικών εγχειριδίων, μέσα από μία πολυεπίπεδη παρουσίαση της διδακτέας ύλης, με ευρεία χρήση ενδεικτικών ιστορικών πηγών και με την, κατά το δυνατόν, παραγωγικότερη αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας.

Αδιαπραγμάτευτος στόχος είναι η λειτουργική εμπλοκή των μαθητών/τριών στη διαδικασία της διδασκαλίας του μαθήματος με σύντομες αφηγηματικές παρεμβάσεις και εργασίες τους, τόσο στην τάξη όσο και σε οργανωμένες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς και ιστορικούς χώρους, βιβλιοθήκες, αρχεία, πνευματικά και πολιτιστικά ιδρύματα κ.λπ.

Τέλος, με τη διδασκαλία του μαθήματος στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση επιδιώκεται η οργάνωση των σχολικών εκδηλώσεων για τις εθνικές και ιστορικές επετείους με τρόπο, ώστε αυτές να συνιστούν προέκταση, έστω και ετεροχρονισμένη, του μαθήματος της Ιστορίας και ευκαιρία για βιωματικότερη προσέγγισή τους.

2. Δομή Αναλυτικού Προγράμματος Ιστορίας

2.1 Βασικοί άξονες του Αναλυτικού Προγράμματος

Το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ιστορίας είναι οργανωμένο και δομημένο σύμφωνα με τις βασικές αρχές του «Αναλυτικού Προγράμματος για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας» και εδράζεται σε τρεις βασικούς άξονες που αφορούν:

α. Ένα συνεκτικό και επαρκές σώμα γνώσεων.

Με τη διδασκαλία του μαθήματος επιδιώκεται οι μαθητές/τριες να αποκτήσουν ένα συνεκτικό και επαρκές σώμα ιστορικών γνώσεων που αφορούν τις σημαντικότερες περιόδους της Ιστορίας της Κύπρου, της Ελλάδας, καθώς και της ευρύτερης Ευρωπαϊκής και της Παγκόσμιας Ιστορίας.

β. Καλλιέργεια αξιών, υιοθέτηση στάσεων και επίδειξη συμπεριφορών, που απαρτίζουν τη σύγχρονη δημοκρατική πολιτότητα.

Με τη διδασκαλία του μαθήματος επιδιώκεται οι μαθητές/τριες να καταστούν υπεύθυνοι και ενεργοί πολίτες ικανοί να συμβάλουν στη συμφιλίωση και την καλλιέργεια αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των λαών και να προάγουν θεμελιώδεις αξίες, όπως η δημοκρατία και η ελευθερία.

γ. Καλλιέργεια ιδιοτήτων, ικανοτήτων, δεξιοτήτων που απαιτούνται από την κοινωνία του 21ου αι. – ικανότητες κλειδιά.

Με τη διδασκαλία του μαθήματος επιδιώκεται οι μαθητές/τριες να καλλιεργήσουν δεξιότητες που σχετίζονται με την ιστορική γνώση σε συνδυασμό με την κριτική και δημιουργική σκέψη. Επιδιώκεται, ακόμα, να αναπτύξουν δεξιότητες που να τους επιτρέπουν την ενεργό εμπλοκή, μέσα από αφηγηματικές παρεμβάσεις και εργασίες, στη διεξαγωγή του μαθήματος, καθώς και δεξιότητες που σχετίζονται με την αναστοχαστική διαχείριση της ιστορικής γνώσης.

2.2 Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

2.2.1 Ειδικοί σκοποί

Η διδασκαλία της Ιστορίας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση αποβλέπει στην ανάπτυξη, μέσω της μελέτης του παρελθόντος, της ιστορικής σκέψης των μαθητών/τριών, με τρόπο ώστε να είναι σε θέση να κατανοούν ευκολότερα όχι μόνο τις μικρές και μεγάλες αλλαγές που συντελέστηκαν στη διαδρομή του χρόνου, αλλά και σύγχρονες καταστάσεις. Η διαδικασία αυτή θα προσφέρει στους/στις μαθητές/τριες –μέλη της ελληνικής κυπριακής κοινότητας και μελλοντικούς ενεργούς πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας– τα πνευματικά εφόδια, με τα οποία θα σχηματίσουν σαφή αντίληψη της ιστορίας της Κύπρου, της διαχρονικής πορείας του ελληνικού κόσμου και της δικής τους συμμετοχής στην ελληνική πολιτιστική κληρονομιά, όπως αυτή λειτούργησε και λειτουργεί μέσα στο ευρύτερο ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον. Θα τους επιτρέψει, επίσης, να αποκτήσουν ουσιαστική

συνείδηση της ιστορικής και εθνικής τους ταυτότητας, αλλά και να εκτιμήσουν με τρόπο ανάλογο τις θρησκευτικές, πολιτιστικές και εθνικές κοινότητες της πατρίδας τους, καθώς και άλλων διαφορετικών χωρών.

Η επίτευξη των στόχων αυτών προϋποθέτει:

- την προοδευτική απόκτηση βασικών γνώσεων για τις σημαντικότερες περιόδους της ιστορίας της Κύπρου και του ελληνικού κόσμου και, στη συνέχεια, και των κατά περιόδους συνοίκων θρησκευτικών και εθνικών ομάδων της νήσου,
- την απροκατάληπτη προσέγγιση των σημαντικότερων γεγονότων και φαινομένων που επηρέασαν με ποικίλους τρόπους την ιστορική εξέλιξη της Κύπρου, του ευρύτερου Ελληνισμού και άλλων λαών της ανατολικής Μεσογείου και της Ευρώπης,
- την εκτίμηση της ιστορικής εξέλιξης και ιδιαίτερα των πολιτιστικών επιτευγμάτων διαφορετικών ανθρώπινων κοινωνιών, με σεβασμό στις θρησκευτικές και πολιτιστικές τους ιδιαιτερότητες και νοοτροπίες,
- την κατανόηση των μεγάλων ιστορικών αλλαγών που σημειώθηκαν (και σημειώνονται) στη συλλογική ζωή των ανθρώπων στον χρόνο και στον χώρο, των αλληλεπιδράσεων ανάμεσα σε διαφορετικούς πολιτισμούς, αλλά και των παραγόντων που συντέλεσαν (και συντελούν), με αλληλουχία αιτίων και αποτελεσμάτων, άλλοτε στην επιτάχυνση και άλλοτε στην επιβράδυνση των ιστορικών εξελίξεων σε γεωγραφικά τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο.

2.2.2 Δεξιότητες – αξίες – στάσεις – συμπεριφορές

Μέσα από τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας οι μαθητές/τριες θα πρέπει σταδιακά να αναπτύξουν τις εξής δεξιότητες:

- Να διαχωρίζουν τον μύθο και τον θρύλο από το ιστορικό γεγονός, κατανοώντας, ωστόσο, την αλληλεξάρτησή τους.
- Να αντιλαμβάνονται τις «συνέχειες» και συγκλίσεις, αλλά και τις μεγάλες αλλαγές και τις αποκλίσεις που παρατηρούνται στην ιστορική εξέλιξη των ανθρώπινων κοινωνιών, ιδιαίτερα σε εκτεταμένες χρονικά περιόδους.
- Να διακρίνουν τα βασικότερα είδη των ιστορικών πηγών και τη σχετική (ανάλογα με τις εποχές και τις συνθήκες) σημασία τους.
- Να εξοικειωθούν σταδιακά με τις σημαντικότερες ιστορικές έννοιες και τη στοιχειώδη ιστοριογραφική ορολογία.
- Να αντιμετωπίζουν τις πολλαπλές ερμηνείες του παρελθόντος μέσα από διαφορετικές προσεγγίσεις και ερμηνείες ιστορικών γεγονότων και φαινομένων.
- Να εκθέτουν την ιστορική τους γνώση μέσω κυρίως της ιστορικής αφήγησης (προφορικής και γραπτής).
- Να χρησιμοποιούν παραγωγικά τη σύγχρονη τεχνολογία στη μελέτη και την προβολή του ιστορικού παρελθόντος.

- Να αξιοποιούν ή ακόμα και να αξιολογούν κριτικά τις ποικίλες μορφές της μη συμβατικής ιστορικής εκπαίδευσης (μουσεία, ειδικά τηλεοπτικά προγράμματα, εκλαϊκευτικές εκδόσεις κ.λπ.).
- Να αντιλαμβάνονται την ιστορική σημασία των διάφορων μνημείων, παλαιότερων και νεότερων, αλλά και των ποικίλων άλλων ιστορικών πηγών (εγγράφων, καλλιτεχνικών έργων, παλαιτύπων κ.λπ.) και να επιδεικνύουν σεβασμό στη διάσωσή τους.
- Να διασυνδέουν το περιεχόμενο του μαθήματος της Ιστορίας με άλλα μαθήματα, ιδιαίτερα τα περισσότερο «συγγενικά» (γεωγραφία, περιβαλλοντική εκπαίδευση, φιλολογία-λογοτεχνία, θρησκευτική αγωγή, τέχνη, αγωγή του πολίτη κ.ά.).

2.3 Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

2.3.1 Ειδικοί σκοποί

Η διδασκαλία της Ιστορίας στη δημόσια Εκπαίδευση αποβλέπει, όπως προαναφέρθηκε, στην καλλιέργεια ιστορικής σκέψης και στη διαμόρφωση ιστορικής συνείδησης. Μέσα από επαρκή και πολυεπίπεδη γνώση του παρελθόντος, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να αποκτήσουν σταδιακά τη σύνθετη εκείνη διανοητική δεξιότητα, που θα τους επιτρέπει όχι μόνο να ερμηνεύουν γεγονότα και ιστορικά φαινόμενα παρωχημένων εποχών, αλλά και να κατανοούν τους ποικίλους παράγοντες (ιστορικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτιστικούς, πολιτικούς κ.λπ.) που επηρεάζουν σύγχρονες καταστάσεις, ιδιαίτερα στο δικό τους ευρύ κοινωνικό και εθνικό περιβάλλον. Με την ανάπτυξη της κριτικής ιστορικής τους σκέψης, οι μαθητές/τριες θα προσεγγίζουν απροκατάληπτα την ιστορική πορεία –την απώτερη, αλλά και τη χρονικά εγγύτερη, τοπική και γενική– της Κύπρου και του ευρύτερου ελληνικού κόσμου, των συνοίκων κοινωνικών, θρησκευτικών, εθνοτικών και εθνικών ομάδων της νήσου, των λαών της ευρωπαϊκής οικογένειας και της ανατολικής Μεσογείου και άλλων περιοχών του κόσμου· θα εκτιμούν επίσης ανάλογα και θα σέβονται τις θρησκευτικές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες και νοοτροπίες διαφορετικών ανθρώπινων κοινωνιών, απαλλαγμένοι από αντιπαραγωγικά στερεότυπα και γενικά από εξωτερικούς παράγοντες ιδεολογικής χειραγώγησης. Τέλος, διαθέτοντας ένα στέρεο πνευματικό υπόβαθρο της ιστορικής, πολιτιστικής και εθνικής τους ταυτότητας, θα μπορέσουν, ως συνειδητοποιημένα μέλη της ελληνικής κυπριακής κοινότητας, να αναδειχθούν σε υπεύθυνους και ενεργούς πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Η επίτευξη των στόχων αυτών προϋποθέτει ότι οι μαθητές/τριες, ως την αποφοίτησή τους, θα έχουν αποκτήσει επαρκή γνώση:

- των κυριότερων φάσεων της ιστορίας της Κύπρου και του ελληνικού κόσμου, από τα απώτερα χρόνια ως τις μέρες μας, ώστε, στηριζόμενοι σε αδιαμφισβήτητα ιστορικά δεδομένα, να εκτιμήσουν συνειδητά τη συμβολή του Ελληνισμού στον παγκόσμιο πολιτισμό,
- της διαχρονικής εξέλιξης καταρχήν των κατά περιόδους συνοίκων θρησκευτικών, εθνοτικών και εθνικών ομάδων της νήσου και, στη συνέχεια και σε γενικές γραμμές, των λαών της ανατολικής Μεσογείου και, κατά το δυνατόν, και άλλων περιοχών του κόσμου,
- των σημαντικότερων κεφαλαίων της ιστορίας των λαών της Ευρώπης, ιδιαίτερα εκείνων που συντέλεσαν στη δημιουργία μίας κοινής ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και εκείνων που, με τις έντονες ιδεολογικές διαμάχες και αποκλίσεις, τις πολιτικές και πολιτειακές ανατροπές ή ακόμα και τους κατά περιόδους αιματηρούς ανταγωνισμούς, συντέλεσαν στη δημιουργία της πολυμορφίας της,
- των μεγάλων ιστορικών αλλαγών που σημειώθηκαν (και σημειώνονται) στη συλλογική ζωή των ανθρώπων στον χρόνο και στον χώρο, των ευεργετικών αλληλεπιδράσεων ανάμεσα σε διαφορετικούς πολιτισμούς, αλλά και των παραγόντων που συντέλεσαν (και συντελούν), με αλληλουχία αιτιών και αποτελεσμάτων, άλλοτε στην επιτάχυνση και άλλοτε στην επιβράδυνση (ακόμα και με «ρήξεις» της «συνέχειας») των ιστορικών εξελίξεων σε γεωγραφικά τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο,
- του ιστορικού παρελθόντος των διαφορετικών ανθρώπινων κοινωνιών με απόλυτο σεβασμό και κατανόηση της ιδιαιτερότητάς τους, ώστε η μελέτη της Ιστορίας να συντελεί στην ανοχή, τη συμφιλίωση και την αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των ανθρώπινων κοινωνιών σε παγκόσμια κλίμακα.

2.3.2 Δεξιότητες – αξίες – στάσεις – συμπεριφορές

Μέσα από τη διδασκαλία της Ιστορίας οι μαθητές/τριες, εκτός από τον καθαυτό ιστορικό γνωσιολογικό πλούτο που θα αποκτήσουν, θα πρέπει σταδιακά να αναπτύξουν και τις εξής δεξιότητες:

- Να αναζητούν και να χρησιμοποιούν ποικίλες ιστορικές πηγές (άμεσες και έμμεσες, πρωτογενείς και δευτερογενείς, γραπτές και προφορικές, παραστατικές κ.λπ.) και να είναι σε θέση να τις αξιολογούν και να τις σχολιάζουν και ανάλογα να αποδέχονται ενδεχόμενες πολλαπλές ερμηνείες του ιστορικού γεγονότος ή φαινομένου, στο οποίο αυτές αναφέρονται.
- Να αξιοποιούν και, όταν είναι εφικτό, να κατασκευάζουν ιστορικούς χάρτες, πίνακες και διαγράμματα είτε με συμβατικές μεθόδους είτε και με τη βοήθεια και τις δυνατότητες της σύγχρονης (π.χ. ηλεκτρονικής) τεχνολογίας.

- Να λαμβάνουν υπόψη τους, παράλληλα με τα δεδομένα της καθαυτό ιστοριογραφίας, και τα πορίσματα διαφορετικών επιστημονικών κλάδων (της γεωγραφίας, της φιλολογίας, της κοινωνιολογίας, της ιστορίας της τέχνης, του δικαίου και των πολιτικών θεσμών κ.λπ.), εφόσον αυτά αναφέρονται στα ιστορικά ζητήματα που τους απασχολούν.
- Να επιδιώκουν την κατανόηση των παραγόντων της ιστορικής εξέλιξης, με αναφορές σε όσο το δυνατόν περισσότερους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας (πολιτικό και ιδεολογικό, οικονομικό και κοινωνικό, πολιτιστικό και θρησκευτικό, περιβαλλοντολογικό και οικολογικό κ.λπ.).
- Να καλλιεργήσουν τον σαφή και όσο είναι δυνατό γλαφυρό ιστορικό λόγο, τόσο με την προφορική αφήγηση όσο και με τη γραπτή έκθεση (συμβατική και ηλεκτρονική), χρησιμοποιώντας το ειδικό λεξιλόγιο και την καθιερωμένη ορολογία της ιστορικής επιστήμης.
- Να είναι σε θέση να αξιοποιούν και να αξιολογούν κριτικά τις πολλαπλές ευκαιρίες της μη συμβατικής ιστορικής εκπαίδευσης, που προσφέρουν τα σύγχρονα μουσεία, τα ποικίλα ΜΜΕ και οι εκλαϊκευτικές εκδόσεις, χωρίς να υιοθετούν άκριτα ενδεχόμενα λάθη και ανιστόρητες ή ατεκμηρίωτες ερμηνείες.

3. Διδακτική Μεθοδολογία

Ο σχεδιασμός του κάθε μαθήματος Ιστορίας πρέπει να έχει ως αφετηρία του τους εκάστοτε Δείκτες Επιτυχίας και Επάρκειας (Δείκτες Περιεχομένου), αλλά και τους ευρύτερους σκοπούς της διδασκαλίας του μαθήματος στην Εκπαίδευση. Οι Δείκτες αυτοί διατυπώνονται στα Αναλυτικά Προγράμματα και ειδικότερα στους βασικούς άξονες που προτάσσονται σε κάθε μία από τις δύο βαθμίδες (Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση).

Όπως για όλα τα μαθήματα, έτσι και στη διδασκαλία της Ιστορίας είναι απαραίτητη η «εμπλοκή» των διδασκομένων στην προβληματική της ύλης της κάθε ενότητας, με βάση ιδιαίτερα τις παρεχόμενες από το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ιστορίας ενδεικτικές δραστηριότητες και τις μεθοδολογικές και άλλες παρατηρήσεις. Στη διαδικασία αυτή σημαντικό ρόλο έχει η εξοικείωση στη χρήση πηγών και ποικίλων τεκμηρίων του ιστορικού παρελθόντος, αλλά και η παρουσίαση του ιστορικού προϊόντος μέσω μίας ορθολογικά δομημένης ιστορικής αφήγησης.

Οι μέθοδοι της διδακτικής προσέγγισης καθώς και τα διδακτικά μέσα που μπορούν να αξιοποιηθούν στο μάθημα της Ιστορίας ποικίλλουν. Γι' αυτό ακριβώς οι εκπαιδευτικοί καλούνται να επιλέξουν κάθε φορά τις προσεγγίσεις / στρατηγικές και τα μέσα

εκείνα που αντιστοιχούν στις ανάγκες της συγκεκριμένης διδακτέας ενότητας και στις δυνατότητες των μαθητών/τριών τους (κοινωνικές, γνωστικές κ.ά.).

Η μαθητοκεντρική προσέγγιση απαιτεί από τον/τη διδάσκοντα/ουσα έναν σχετικά περιορισμένο αφηγηματικό ρόλο στην παρουσίαση μίας ιστορικής ενότητας. Η αφήγηση θα πρέπει να εστιάζεται στα ουσιώδη και όχι αναφορές σε χρονολογίες, προσωπογραφικές λεπτομέρειες και πληθωρική γεγονοτολογία. Αλλά όλα αυτά θα πρέπει να γίνονται χωρίς να υπονομευτεί μία βασική αρχή της ιστορικής ανέλιξης γεγονότων, καταστάσεων και φαινομένων: ότι, παρά τις μεγάλες αλλαγές και ανατροπές, υπάρχει κατά κανόνα αλληλουχία ή και αλληλεπίδραση αιτίων και αποτελεσμάτων. Συνεπώς, η προβολή της σημασίας ενός γεγονότος ή φαινομένου δε θα πρέπει να γίνεται αποκομμένη από τα ιστορικά τους συμφραζόμενα. Πάντως, η διαδικασία αυτή προϋποθέτει σφαιρική και εξαιρετικά συντομευμένη παρουσίαση της κάθε διδακτικής ενότητας, και μόνον έτσι θα περιοριστεί και ένα από τα προβλήματα της διδασκαλίας του μαθήματος της Ιστορίας: η «κάλυψη» της διδακτέας ύλης.

Η συνοπτική, ωστόσο, έκθεση μίας διδακτέας ιστορικής περιόδου / ενότητας προϋποθέτει πολύ καλή προετοιμασία του/της διδάσκοντος/ουσας, ώστε αυτός/ή να είναι σε θέση και να δίνει συνοπτικά το γενικό ιστορικό πλαίσιο και να εκτιμά τη σημασία των αναγκών για το μάθημα ιστορικών πληροφοριών, αλλά και να προκαλεί το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών, εξάπτοντας τη φαντασία τους και τον προβληματισμό τους για διάφορα ιστορικά ζητήματα. Το ίδιο οργανωμένος, δομημένος, συγκροτημένος και στοχευμένος θα πρέπει να είναι και ο διάλογος που αναπτύσσεται στο πλαίσιο του μαθήματος είτε μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών/τριών, είτε μεταξύ μαθητών/τριών σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο.

Την πρόσληψη της ιστορικής γνώσης διευκολύνει, επίσης, και η αξιοποίηση εποπτικών μέσων, όπως για παράδειγμα οι διαδραστικοί πίνακες, οι εφαρμογές της πληροφορικής, η χρήση του Η/Υ και του διαδικτύου κ.ο.κ. Ιδιαίτερη ασφαλώς σημασία αποκτούν για το μάθημα της Ιστορίας οι επισκέψεις σε μουσεία, αρχαιολογικούς και άλλους ιστορικούς χώρους, αρκεί αυτές να είναι καλά προετοιμασμένες από πλευράς διδακτικού υλικού (π.χ. φύλλα εργασίας), ξενάγησης, καθορισμού ρόλων, εμπλοκής των μαθητών/τριών κ.λπ.

Τέλος, η διδασκαλία του μαθήματος εντός των ειδικών αιθουσών Ιστορίας (εργαστηρίων) θα συμβάλλει σημαντικά στην επίτευξη των σκοπών και των Δεικτών Επιτυχίας του μαθήματος. Οι κατάλληλα εξοπλισμένες ειδικές αίθουσες Ιστορίας, π.χ. με ανακλαστικά διασκόπια, διαδραστικούς πίνακες, προβολείς video, Η/Υ, μικρές βιβλιοθήκες κ.λπ. προσφέρουν στους/στις διδάσκοντες/ουσες πολλαπλές επιλογές και σχετική ευελιξία ως προς την εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων και τεχνικών διδασκαλίας του μαθήματος, ενώ παράλληλα συμβάλλουν στη βελτίωση του μαθησιακού / παιδαγωγικού κλίματος.

4. Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση (προφορική, γραπτή, διαγνωστική, διαμορφωτική, τελική), που έχουν στη διάθεσή τους οι εκπαιδευτικοί (και επιβάλλεται να αξιοποιούν), συνιστά συνεχή και ανοικτή διαδικασία, η οποία εξάλλου αποτελεί οργανικό τμήμα της διδακτικής μεθοδολογίας. Μέσα ακριβώς από τη διαδικασία αυτή, οι εκπαιδευτικοί συνειδητοποιούν τον βαθμό αποτελεσματικότητας των μεθόδων και των στρατηγικών που εφάρμοσαν, αλλά και των μέσων που χρησιμοποίησαν στη διδακτική πράξη. Όπως και σε άλλα μαθήματα, έτσι και στο μάθημα της Ιστορίας επιβάλλεται η διαγνωστική αξιολόγηση να πραγματοποιείται στην αρχή της σχολικής χρονιάς, ώστε να διαγνωστούν οι ελλείψεις και οι αδυναμίες των μαθητών/τριών σε σχέση, κυρίως, με τις προαπαιτούμενες για κάθε επίπεδο ιστορικές γνώσεις και δεξιότητες.

Η αξιολόγηση των μαθητών/τριών θα πρέπει να γίνεται μέσα από πολλαπλές και εναλλασσόμενες μορφές, όπως π.χ. η προφορική και η γραπτή εξέταση (όπου δίνεται έμφαση στην καλλιέργεια της αφηγηματικής ικανότητας), οι μικρές ή μεγαλύτερες διαθεματικές / διεπιστημονικές συνθετικές εργασίες ή άλλες δραστηριότητες, όπως π.χ. η οργάνωση εκθέσεων με ιστορικά θέματα, η κατασκευή χαρτών, μακετών, ειδωλίων, η σύνταξη φανταστικών ιστορικών εγγράφων, εφημερίδων κ.λπ.

Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να αποδίδεται στο είδος των ερωτήσεων που τίθενται προφορικώς ή στα διάφορα εξεταστικά δοκίμια (π.χ. ερωτήσεις ανοικτού και κλειστού τύπου), καθώς και στην «τεχνική» της διατύπωσης αυτών των ερωτήσεων. Εφόσον ένας από τους βασικούς σκοπούς του μαθήματος είναι η ανάπτυξη ιστορικής σκέψης και σταδιακά και ιστορικής συνείδησης, οι προφορικές ή γραπτές ερωτήσεις θα πρέπει να στοχεύουν όχι μόνο στον έλεγχο των γνώσεων, αλλά και στην κινητοποίηση της κρίσης, της φαντασίας και της επινοητικότητας των μαθητών/τριών και όχι στην αποστήθιση λεπτομερειών και γενικά στην άσκοπη και παραθετική γεγονοτολογία.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Το μάθημα της Ιστορίας στη Β΄ Γυμνασίου διδάσκεται δύο (2) περιόδους την εβδομάδα. Συνεπώς, το σύνολο των διδακτικών περιόδων ανέρχεται στις εξήντα έξι (66). Η γενική κατανομή των διδακτικών περιόδων έχει, ενδεικτικά, ως εξής:

	Διδακτικές Περίοδοι
Διαθέσιμος διδακτικός χρόνος	56
Συνθετικές εργασίες (projects)	(4)*
Επισκέψεις σε ιστορικούς/αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία	(4)*
Επαναλήψεις – Γραπτές Εξετάσεις – Ανατροφοδότηση (τουλάχιστον μία γραπτή εξέταση για κάθε τετράμηνο)	6
Τελικές επαναλήψεις στην εξεταστέα ύλη	4
Σύνολο	66

* Διευκρινίζεται ότι κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς οι μαθητές/τριες έχουν υποχρέωση να εκπονήσουν μία, τουλάχιστον, συνθετική εργασία (project) υπό τη συνεχή παρακολούθηση και καθοδήγηση των διδασκόντων/ουσών (βλ. *Διδακτική Μεθοδολογία και Εφαρμογές στο μάθημα της Ιστορίας, Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού*). Υπογραμμίζεται, επίσης, ότι θα πρέπει να αξιοποιείται ο διαθέσιμος διδακτικός χρόνος για εκπαιδευτικές επισκέψεις σε ιστορικούς/αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και μνημεία (βλ. *Διδακτική Μεθοδολογία και Εφαρμογές στο μάθημα της Ιστορίας, Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού*). **Στο σύνολο των διδακτικών περιόδων συνυπολογίζονται οι τέσσερις (4) διδακτικές περίοδοι για Συνθετικές εργασίες (projects) και οι τέσσερις (4) διδακτικές περίοδοι για Επισκέψεις σε ιστορικούς/αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία, οι οποίες διατίθενται από τον/την εκπαιδευτικό σε συγκεκριμένη διδακτική ενότητα της επιλογής του/της.** Σημειώνεται ότι οι συνθετικές εργασίες (projects) και οι επισκέψεις πραγματοποιούνται ως εναλλακτικές μέθοδοι προσέγγισης συγκεκριμένων ενοτήτων της επιλογής του/της εκπαιδευτικού και όχι επιπροσθέτως της διδασκαλίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
(σε παρένθεση οι κωδικοί των σχετικών Δεικτών Επιτυχίας για την Επιστημολογική Κατανόηση)

ΔΙΔ. ΠΕΡ.	ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ ΔΙΔΑΚΤΕΑ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
	<i>Οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση:</i>	<i>Διδακτέα: Πληροφορίες, Έννοιες, Δεξιότητες, Στρατηγικές/Τρόπος σκέψης, Στάσεις/Αξίες</i>		
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ – ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΝΕΟΤΕΡΟΥ ΚΟΣΜΟΥ				
1	1. Να αναγνωρίζουν, μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια, τα ιστορικά θέματα και τις περιόδους που θα τους απασχολήσουν κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.* 2. Να ανακαλούν στη μνήμη τους βασικές γνώσεις για τις ιστορικές πηγές και να εξοικειωθούν με τις κυριότερες μεθοδολογικές αρχές που εφαρμόζονται στο μάθημα της Ιστορίας.**/**	1. <u>Ιστορικές περίοδοι / γραμμή ιστορικού χρόνου</u> ίδρυση και εξέλιξη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, κατάρρευση Δυτικού Ρωμαϊκού Κράτους, διαμόρφωση και εξέλιξη της Μεσαιωνικής Δύσης, απαρχές του Νεότερου Ευρωπαϊκού Κόσμου <u>Ιστορικά Θέματα</u> Διοίκηση, Κοινωνία, Οικονομία, Θρησκεία, Διπλωματία, Πόλεμοι, Πνευματικός Βίος, Επιστήμες,	• Προβολή διαγράμματος, που να δείχνει τους σημαντικότερους σταθμούς στην εξέλιξη της Ιστορίας του ανθρώπου κατά τη διάρκεια της Βυζαντινής / Μεσαιωνικής περιόδου και τις απαρχές του Νεότερου κόσμου. • Συλλογή και μελέτη ποικίλων ιστορικών πηγών (πρωτογενείς, δευτερογενείς, γραπτές, παραστατικές / χάρτες, εικόνες, ντοκιμαντέρ, κινηματογράφος, ιστορικοί χώροι, μουσειακά	* Ο/Η διδάσκων/ουσα θα πρέπει να διασυνδέσει τη διδαχθείσα ύλη της Α΄ Γυμνασίου με τη διδακτέα ύλη της Β΄ Γυμνασίου. Είναι σημαντικό να αντιλαμβάνονται οι μαθητές την έννοια της ιστορικής συνέχειας και να κατανοούν ότι ο διαχωρισμός σε

		Τεχνολογία, Πολιτισμός, Τέχνες, Καθημερινή Ζωή 2. <u>Ιστορικές Πηγές</u> ειδολογικές κατηγοριοποιήσεις, στάδια επεξεργασίας πηγών, σημασία και αξία ιστορικών πηγών <u>Μεθοδολογικές αρχές</u> πολυπρισματικότητα, διαθεματικότητα / διεπιστημονικότητα, επικαιροποίηση, ενσυναίσθηση	εκθέματα κ.λπ.) με στόχο τη συζήτηση και τον προβληματισμό για την αξία και τα όρια των πηγών που είναι στη διάθεση των ιστορικών-ερευνητών. Εξοικείωση των μαθητών με τα στάδια επεξεργασίας των γραπτών πηγών που εισηγείται ο Α. Μαστραπάς: <u>εξωκειμενική</u>, <u>κειμενική</u> και <u>διακειμενική</u> προσέγγιση που καταλήγει στη <u>σύνθεση</u> των ιστορικών πληροφοριών και την κριτική τους επεξεργασία. (Βλ. <i>Διδακτική Μεθοδολογία και Εφαρμογές στο μάθημα της Ιστορίας. Βιβλίο Εκπαιδευτικού</i>, ΥΠΠ, ΠΙΚ, ΥΑΠ, Λευκωσία 2012, σ. 11-12).	Αρχαία, Βυζαντινή / Μεσαιωνική και Νεότερη / Σύγχρονη Ιστορία είναι συμβατικός και γίνεται καθαρά για πρακτικούς λόγους. ** Υπενθυμίζεται ότι για τον γυμνασιακό κύκλο αντικείμενο αναφοράς αποτελούν μόνο: (α) οι πρωτογενείς και οι δευτερογενείς πηγές και (β) οι γραπτές και οι παραστατικές πηγές (οπτικές, ακουστικές / ηχητικές, απτικές, ιστορικοί χώροι), καθώς και ο τρόπος προσέγγισης / επεξεργασίας τους. Βλ. <i>Διδακτική Μεθοδολογία και Εφαρμογές στο μάθημα της Ιστορίας. Βιβλίο</i>
--	--	--	---	---

				Εκπαιδευτικού, ΥΠΠ, ΠΙΚ, ΥΑΠ, Λευκωσία 2012, σ. 8-36. (www.moec.gov.cy) *** Βλ. Διδακτική Μεθοδολογία και Εφαρμογές στο μάθημα της Ιστορίας. Βιβλίο Εκπαιδευτικού, ΥΠΠ, ΠΙΚ, ΥΑΠ, Λευκωσία 2012, σ. 37- 44. (www.moec.gov.cy)
--	--	--	--	---

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΟΧΗ

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΩΝΕΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ: ΑΠΟ ΤΟΝ 4ο ΜΕΧΡΙ ΤΟΝ 8ο ΑΙΩΝΑ

Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Α΄ ΚΑΙ Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ

2	1. Να χρησιμοποιούν ορθά έννοιες περιεχομένου που σχετίζονται με την Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους.* (Ζ) 2. Να περιγράφουν και να αξιολογούν το έργο του Κωνσταντίνου Α΄.**/** (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Όροι / Έννοιες κλειδιά</u> Νέα Ρώμη / Κωνσταντινούπολη, Βυζάντιο / Βυζαντινή Αυτοκρατορία, Ανατολικό Ρωμαϊκό Κράτος, Ρωμαίοι / Ρωμιοί, Ρωμανία 2. <u>Έργο του Κωνσταντίνου Α΄</u> • <u>Διοίκηση – Οικονομία</u> νέο διοικητικό κέντρο, διάκριση πολιτικής από στρατιωτική εξουσία, κοπή χρυσού νομίσματος • <u>Νέα Ρώμη</u> ίδρυση Νέας Ρώμης (λόγοι, ιεράρχηση λόγων, σημασία) • <u>Θρησκευτική πολιτική</u> Χριστόγραμμα, Διάταγμα των	• Συγγραφή κειμένου 100–120 λέξεων με θέμα: «Τα γεωπολιτικά και οικονομικά πλεονεκτήματα της Κωνσταντινούπολης σε σύγκριση με τη Ρώμη». • Συζήτηση για τον ρόλο που διαδραμάτισε η Κωνσταντινούπολη στην πάροδο των αιώνων. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η ρυμοτομία και τα κτίσματα της Κων/πολης (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα του μαθήματος της Τέχνης). - Εκπόνηση ομαδικής εργασίας	* Ο όρος «Βυζαντινή αυτοκρατορία» είναι μεταγενέστερη επινόηση. Οι κάτοικοι της αυτοκρατορίας συνέχισαν να αυτοπροσδιορίζονται ως «Ρωμαίοι» και θεωρούσαν το κράτος τους «ρωμαϊκό». Βλ. <i>Ιστορία του Ελληνικού Έθνους</i>, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1978, τόμος Ζ΄, σ. 6. Καραγιαννόπουλος Ι., <i>Το Βυζαντινό Κράτος</i>, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1996,
---	---	--	---	---

		Μεδιολάνων, Α΄ Οικουμενική Σύνοδος, ερμηνεία και σημασία της θρησκευτικής του πολιτικής	(project) με θέμα: «Η φυσιογνωμία της νέας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας: διοίκηση, κοινωνία, οικονομία, θρησκεία, πολιτισμός». - Η σημασία της υπογραφής του Διατάγματος των Μεδιολάνων για τον Χριστιανισμό (μπορεί να γίνει διασύνδεση του θέματος με τους διωγμούς των Χριστιανών από τους Ρωμαίους).	σ. 51. ** Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη, για να κατανοήσουν οι μαθητές τη σημασία και τα πλεονεκτήματα της γεωγραφικής θέσης που επέλεξε ο Κωνσταντίνος Α΄ για την ίδρυση της Νέας Ρώμης. *** Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Ευσέβιος, <i>Εκκλησιαστική Ιστορία</i>)
ΔΙΟΙΚΗΣΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ 4ου ΚΑΙ 5ου ΑΙΩΝΑ Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΩΝ ΦΥΛΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ				
1	1. Να επισημαίνουν τις σημαντικότερες εξελίξεις στον	1. <u>Διοίκηση</u> διαίρεση Ρωμαϊκής	Κατασκευή χάρτη με σχετικά υπομνήματα, όπου	* Προτείνεται η αξιοποίηση

	τομέα της διοίκησης, της οικονομίας και της κοινωνίας στο Βυζάντιο κατά τη διάρκεια του 4ου και 5ου αιώνα.* (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να εντοπίζουν στον χάρτη την πορεία των γερμανικών φύλων κατά τον 4ο και 5ο αιώνα και να εξηγούν τις άμεσες συνέπειες από τις μετακινήσεις τους.*/** (Α, Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	Αυτοκρατορίας (395 μ.Χ.) (αξιοποίηση χάρτη) <u>Οικονομία - Κοινωνία</u> μεγάλοι γαιοκτήμονες, πάροικοι, εισαγωγικό / εξαγωγικό εμπόριο 2. <u>Το γερμανικό πρόβλημα</u> μετακινήσεις γερμανικών φύλων (αξιοποίηση χάρτη), συνέπειες για το Ανατολικό Ρωμαϊκό Κράτος	παρουσιάζεται η πορεία των γερμανικών φύλων. • Συζήτηση με θέμα: «Οι μεταναστεύσεις από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα: αίτια, μορφή, συνέπειες». Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Εκπόνηση ομαδικής εργασίας (project) με θέμα: «Η φυσιογνωμία της νέας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας: διοίκηση, κοινωνία, οικονομία, θρησκεία, πολιτισμός». - Η χρησιμοποίηση της λατινικής και ελληνικής γλώσσας στο Ανατολικό Ρωμαϊκό Κράτος. - Η απειλή του εκγερμανισμού στο Ανατολικό Ρωμαϊκό Κράτος. - Η τύχη του Δυτικού Ρωμαϊκού Κράτους μετά τη διαίρεση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας σε ανατολικό και δυτικό τμήμα το 395 μ.Χ. επί αυτοκράτορα	πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Ευσέβιος, <i>Εκκλησιαστική Ιστορία</i>, Σωκράτης, <i>Εκκλησιαστική Ιστορία</i>, Αμμιανός Μαρκελλίνος, <i>Ιστορία</i>, Λιβάνιος, <i>Προς Θεοδόσιον τον βασιλέα υπέρ των ιερών</i>, «Θεοδοσιανός Κώδικας»). **Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη όπου παρουσιάζονται οι μετακινήσεις των γερμανικών φύλων στην Ευρώπη κατά τον 4^ο και 5^ο αιώνα.
--	--	---	--	--

			Θεοδοσίου Α΄.	
Ο ΑΓΩΝΑΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΙΡΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ				
1	1. Να σχολιάζουν τη στάση του Κράτους και της Εκκλησίας κατά των αιρέσεων και της αρχαίας θρησκείας.* (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Αγώνας κατά των αιρέσεων</u> αιρέσεις (ορισμός), Οικουμενικές Σύνοδοι (ορισμός), συνέπειες της πολιτικής κατά των αιρέσεων <u>Αγώνας κατά της αρχαίας θρησκείας</u> Διάταγμα Θεοδοσίου Α΄ κατά της αρχαίας θρησκείας, συνέπειες της πολιτικής κατά της αρχαίας θρησκείας, ερμηνεία της στάσης της Εκκλησίας (σύγκρουση / σύνθεση Χριστιανισμού - Ελληνισμού)	• Συζήτηση με θέμα: «Οι λόγοι που οδήγησαν τον Θεοδόσιο Α΄ στην απαγόρευση της τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων». • Συζήτηση με θέμα: «Η σχέση Χριστιανισμού – Ελληνισμού: σχέση αντιπαλότητας ή συμφιλίωσης;». Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Οι θρησκευτικές αιρέσεις που ταλανίζουν τον Χριστιανισμό κατά τον 4ο και 5ο αιώνα (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα των Θρησκευτικών). - Ο αυτοκράτορας Ιουλιανός, ο λεγόμενος «Αποστάτης ή Παραβάτης».	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Ευσέβιος, <i>Εκκλησιαστική Ιστορία</i> , Σωκράτης, <i>Εκκλησιαστική Ιστορία</i> , Αμμιανός <i>Μαρκελλίνος, Ιστορία</i> , Λιβάνιος, <i>Προς Θεοδόσιον τον βασιλέα υπέρ των ιερών</i> , «Θεοδοσιανός Κώδικας»).

			- Οι διωγμοί εναντίον των οπαδών της αρχαίας θρησκείας και η στάση μίας μερίδας Χριστιανών απέναντι στα μνημεία και τους φορείς του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού (π.χ. η μετατροπή του Παρθενώνα σε εκκλησία, ο θάνατος της Υπ/ατίας της Αλεξανδρινής κ.λπ.). - Η σχέση Χριστιανισμού – Ελληνισμού και ο ρόλος των Μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα των Θρησκευτικών).	
Ο ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ Α΄ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ (527 – 565)				
2	1. Να αναφέρουν βασικά στοιχεία για το έργο του Ιουστινιανού Α΄ και να αξιολογούν την εσωτερική και εξωτερική του πολιτική.*/**/** (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Εσωτερική πολιτική του Ιουστινιανού</u> • <u>Στάση του Νίκα</u> Δήμοι του Ιπποδρόμου, αίτια, γεγονότα, αξιολόγηση της στάσης του Ιουστινιανού και της Θεοδώρας, συνέπειες	• Συγγραφή κατατοπιστικών σημειωμάτων για τα πιο κάτω: - Δήμοι - Στάση του Νίκα - Νεαρές - Βασιλική με τρούλο - Αγία Σοφία	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Προκόπιος, <i>Υπέρ των πολέμων λόγοι</i> , Προκόπιος, <i>Περί Κτισμάτων</i> , Θεοφάνης,

		• <u>Νομοθετικό έργο</u> κωδικοποίηση Ρωμαϊκού Δικαίου, Ιουστινιάνειος Κώδικας, Πανδέκτης, Εισηγήσεις, Νεαρές, σημασία Ιουστινιάνειου Δικαίου • <u>Οικοδόμηση Αγίας Σοφίας</u> Αγία Σοφία (αρχιτέκτονες, ρυθμός, αρχιτεκτονική του κτηρίου, απόδοση σημαντικότητας) <u>Εξωτερική πολιτική του Ιουστινιανού</u> αποκατάσταση της ρωμαϊκής οικουμένης, ανάκτηση εδαφών στη Δύση (αξιοποίηση χάρτη), πόλεμοι με Πέρσες στην Ανατολή, εισβολή Σλάβων, αποτίμηση της εξωτερικής πολιτικής του Ιουστινιανού	• Συγγραφή κειμένου 100–120 λέξεων με θέμα: «Η εξωτερική πολιτική του Ιουστινιανού». Στο κείμενο να εντάσσονται λειτουργικά οι όροι/έννοιες: Βάνδαλοι, Οστρογότθοι, Βησιγότθοι, Σλάβοι, Πέρσες. • Κατασκευή ενός λευκώματος φωτογραφιών με θέμα: «Η Αγία Σοφία: το λαμπρότερο κτίσμα της βυζαντινής τέχνης» ή μιας μακέτας της Αγίας Σοφίας (διαθεματική/διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα τα μαθήματα της Τέχνης και της Τεχνολογίας). • Συζήτηση με θέμα: «Τι σας εντυπωσίασε περισσότερο από την Αγία Σοφία;». • Κατασκευή ψηφιδωτού με θέμα την προσωπογραφία του Ιουστινιανού ή της Θεοδώρας (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα της	<i>Χρονογραφία, «Νεαρές»).</i> ** Προτείνεται η αξιοποίηση χαρτών που παρουσιάζουν (α) την Αυτοκρατορία κατά την περίοδο του Κωνσταντίνου Α΄ (324–337), (β) την Αυτοκρατορία κατά το έτος ανόδου του Ιουστινιανού στον θρόνο (527) και (γ) την Αυτοκρατορία στο τέλος της βασιλείας του Ιουστινιανού (565), για να τους αντιπαραβάλουν οι μαθητές/τριες και να εξαγάγουν συμπεράσματα σχετικά με τη διαφοροποίηση των συνόρων της Αυτοκρατορίας και τον βαθμό αποκατάστασης της
--	--	--	---	--

			Τέχνης). • Αναζήτηση, καταγραφή και παρουσίαση αρχιτεκτονικών μνημείων της ιουστινιάνειας περιόδου στην Κύπρο. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η Στάση του Νίκα: αίτια, λόγοι αποτυχίας, συνέπειες. - Το νομοθετικό έργο του Ιουστινιανού. - Θεοδώρα: μια ισχυρή προσωπικότητα στο πλευρό του Ιουστινιανού. - Συγκέντρωση δημοτικών τραγουδιών, θρύλων και παραδόσεων που σχετίζονται με την Αγία Σοφία. - Το οικοδομικό έργο του Ιουστινιανού (φρούρια, τείχη, ναοί, έργα κοινής ωφελείας, οχυρώσεις).	<i>Ρωμαϊκής Οικουμένης.</i> *** Η αποτίμηση της εξωτερικής πολιτικής του Ιουστινιανού να μην περιοριστεί στα θετικά της ανακατάληψης εδαφών, αλλά να τονιστούν και οι αρνητικές συνέπειες, ιδίως όσον αφορά την οικονομία και το στράτευμα. Έτσι στο επόμενο μάθημα θα γίνει καλύτερα η διασύνδεση με την κρίση που ξέσπασε στο Βυζάντιο μετά τον θάνατο του Ιουστινιανού.
--	--	--	---	--

			- Σύγκριση, από αρχιτεκτονικής άποψης, μεταξύ της Αγίας Σοφίας της Κωνσταντινούπολης και του Ναού της του Θεού Σοφίας στον Στρόβολο της Λευκωσίας και καταγραφή συμπερασμάτων.	
Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ ΚΑΙ Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΟΥ (610 – 717)				
2	1. Να τεκμηριώνουν τη σοβαρότητα της κρίσης που αντιμετώπιζε η Αυτοκρατορία κατά το δεύτερο μισό του 6ου και στις αρχές του 7ου αιώνα. (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να εκθέτουν συνοπτικά τις κυριότερες φάσεις της εκστρατείας του Ηρακλείου εναντίον των εξωτερικών εχθρών του Βυζαντίου.*/**/*** (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να εξηγούν τους παράγοντες που συνέβαλαν στη νικηφόρα εκστρατεία του Ηρακλείου	1. <u>Το Βυζάντιο σε κρίση</u> λόγοι και συνέπειες της κρίσης 2. <u>Εκστρατεία Ηρακλείου (αξιοποίηση χάρτη)</u> πόλεμοι με Πέρσες (αρπαγή Τιμίου Σταυρού, Μάχη της Νινευί), πόλεμοι με Σλάβους – Αβάρους (Πολιορκία της Κωνσταντινούπολης) 3. <u>Παράγοντες επιτυχίας</u> στρατηγός – αυτοκράτορας, θρησκευτικός χαρακτήρας των πολέμων, συνεισφορά Εκκλησίας	- Κατασκευή χάρτη με σχετικά υπομνήματα για κάθε έναν από τους εξωτερικούς εχθρούς που αντιμετώπιζε η Βυζαντινή Αυτοκρατορία στα χρόνια της Δυναστείας του Ηρακλείου. - Συζήτηση με θέμα: «Ο εξελληνισμός του Ανατολικού Ρωμαϊκού Κράτους κατά την εποχή της Δυναστείας του Ηρακλείου». - Αναζήτηση και συγκέντρωση πληροφοριών που συνδέουν τον αυτοκράτορα Ηράκλειο με την Κύπρο (αρχαιολογικά μνημεία, ευρήματα, νομίσματα κ.ά.).	* Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη για να εντοπίσουν οι μαθητές/τριες τις κινήσεις των εξωτερικών εχθρών του Βυζαντίου σε διαφορετικά μέτωπα. ** Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Θεοφάνης, Χρονογραφία, Νικηφόρος Πατριάρχης

	εναντίον των Περσών.** (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 4. Να περιγράφουν και να αξιολογούν τις σημαντικές μεταρρυθμίσεις στην κρατική διοίκηση και την ολοκλήρωση του εξελληνισμού της.****/***** (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	4. <u>Μεταρρυθμίσεις και εξελληνισμός της κρατικής διοίκησης</u> Θεσμός των Θεμάτων (διοικητικές περιφέρειες, θεματικός στρατός, στρατιωτικά κτήματα ή στρατιωτόπια, στρατηγός), αξιολόγηση του θεσμού των Θεμάτων, χρήση της ελληνικής γλώσσας στη διοίκηση, πιστός ἐν Χριστῷ βασιλεύς	Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Εντοπισμός και καταγραφή των στοιχείων που αποδεικνύουν τον θρησκευτικό χαρακτήρα των εκστρατειών του Ηρακλείου. - Τεκμηρίωση της θέσης: «Ο Ηράκλειος υπήρξε ο δημιουργός του Μεσαιωνικού Βυζαντίου, του οποίου η οργάνωση είναι Ρωμαϊκή, η γλώσσα και ο πολιτισμός Ελληνικός και η πίστη Χριστιανική» (Α. Α. Vasiliev, <i>Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας</i>, Εκδόσεις Πελεκάνος, Αθήνα 2006, σ. 243). - Συνεξέταση του εσωτερικού έργου του Ιουστινιανού και του Ηρακλείου και εξαγωγή συμπερασμάτων. - Διασύνδεση ιστορικών γεγονότων της περιόδου με τη βυζαντινή υμνογραφία.****	Κων/πόλεως, <i>Ιστορία σύντομος</i>, «Ακάθιστος Ύμνος»). *** Προτείνεται μια διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα των Θρησκευτικών, για να εντοπιστούν και να αναλυθούν βυζαντινοί ύμνοι που συνδέονται με συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα της περιόδου αυτής (ανακατάληψη Ιερουσαλήμ και επιστροφή Τιμίου Σταυρού στους Βυζαντινούς – «Σώσον Κύριε τον Λαό Σου», πολιορκία Κωνσταντινούπολης από Αβάρους και
--	---	---	---	---

				Σλάβους – Ακάθιστος Ύμνος). **** Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη, που να δείχνει τη θεματική οργάνωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. ***** Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος, <i>Περί Θεμάτων</i>).
Η ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ (4ος – 7ος αιώνας) ΟΙ ΑΡΜΕΝΙΟΙ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ				
2	1. Να αναφέρουν τις διοικητικές, οικονομικές, εκκλησιαστικές και πολιτιστικές εξελίξεις στην Κύπρο κατά την Πρωτοβυζαντινή περίοδο.*/** (Α, Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Διοίκηση</u> ένταξη στο Ανατολικό Ρωμαϊκό Κράτος, κόμης της Αντιόχειας, διοικητική διαίρεση του νησιού <u>Οικονομία</u> παράγοντες οικονομικής	• Συγγραφή διηγήματος το οποίο να τοποθετείται στους πρώτους αιώνες της βυζαντινής Κύπρου και να ενσωματώνει ιστορικά στοιχεία, όπως η κοινωνία και η οικονομία της Κύπρου.	* Προτείνεται η αξιοποίηση γραπτών και παραστατικών πηγών. Βλ. <i>Διδάσκοντας τη Βυζαντινή Κύπρο</i>

	2. Να εξηγούν πότε και κάτω από ποιες συνθήκες εμφανίζονται οι Αρμένιοι στην Κύπρο και να σχολιάζουν τη συμβολή τους στην κοινωνικοοικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη της Κύπρου.*** (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	ανάπτυξης, γεωργικές και βιοτεχνικές ασχολίες Κυπρίων <u>Εκκλησία της Κύπρου</u> αξιώσεις Πατριαρχείου Αντιοχείας, αυτοκέφαλο Εκκλησίας της Κύπρου, αυτοκρατορικά προνόμια, αξιολόγηση της σημασίας του αυτοκέφαλου της Εκκλησίας της Κύπρου και της παραχώρησης αυτοκρατορικών προνομίων <u>Πρωτοβυζαντινή Τέχνη</u> παλαιοχριστιανική βασιλική, ψηφιδωτά, αξία πρωτοβυζαντινών ψηφιδωτών παραστάσεων στην Κύπρο, έργα χρυσοχοΐας και αργυροχοΐας (θησαυροί της Λάμπουσας) 2. <u>Οι Αρμένιοι στην Κύπρο</u> λόγοι εγκατάστασης Αρμενίων στην Κύπρο τον 6ο αι. μ.Χ., συμβολή των Αρμενίων στην κοινωνικοοικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη του	- Κατασκευή κόμικ με θέμα: «Τα γεγονότα που οδήγησαν στην αναγνώριση της Κυπριακής Εκκλησίας ως αυτοκέφαλής». - Κατασκευή μοντέλου παλαιοχριστιανικής βασιλικής με βάση το σχέδιο κάτοψης μιας βασιλικής που ανασκάφηκε στην Κύπρο ή κατασκευή ψηφιδωτού με μορφή από τα επιτοίχια ψηφιδωτά της Κανακαριάς και Παναγίας της Αγγελόκτιστης (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα τα μαθήματα της Τέχνης και της Τεχνολογίας). Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η σημασία της αναγνώρισης του αυτοκέφαλου της Κυπριακής Εκκλησίας. - Τα θέματα των μωσαϊκών δαπέδων και των επιτοιχίων ψηφιδωτών. - Η αξία των κυπριακών ψηφιδωτών	μέσα από τις πηγές, ΥΠΠ, ΠΙΚ, ΥΑΠ, Λευκωσία 2011, σ. 21-66. **Για την Πρωτοβυζαντινή Τέχνη προτείνεται η προβολή οπτικοακουστικού υλικού. ***Η πρώτη μαζική εγκατάσταση Αρμενίων στην Κύπρο έγινε κατά το δεύτερο μισό του 6^{ου} αιώνα από τον στρατηγό και μετέπειτα αυτοκράτορα Μαυρίκιο. Αυτός είχε συλλάβει μεγάλο αριθμό Αρμενίων αιχμαλώτων (υπολογίζεται ότι ήταν πάνω από 3.000) και μετέφερε αρκετούς απ' αυτούς στην Κύπρο,
--	---	--	--	---

		νησιού	παραστάσεων της Πρωτοβυζαντινής περιόδου σε σχέση με την Εικονομαχία. - Η τύχη των ψηφιδωτών της Παναγίας της Κανακαριάς στη Λυθράγκωμη της Καρπασίας. - Η επιβίωση της βυζαντινής τέχνης της Κύπρου στη σύγχρονη μικροτεχνία. - Εντοπισμός και καταγραφή αρμενικών μνημείων και τοπωνυμίων. Επισκέψεις σε αρχαιολογικούς/ιστορικούς χώρους, μνημεία και μουσεία: Παλαιοχριστιανικές βασιλικές: - Βασιλικές Κουρίου, Λεμεσός - Βασιλική Αμαθούντας, Λεμεσός - Αγροτικές βασιλικές Καλαβασού (Βασιλικές Κόπετρα και Σύρματα), Λάρνακα - Βασιλική Χρυσοπολίτισσας, Πάφος - Βασιλικές Αγίου Γεωργίου, Πέγεια, Πάφος	για να τους χρησιμοποιήσει ως πολεμιστές, ενισχύοντας την άμυνα του νησιού. Βλ. Άντρος Παυλίδης, <i>Ιστορία της νήσου Κύπρου</i>, Εκδόσεις Φιλόκυπρος, Λευκωσία 1992, τόμος 2, σ. 230-231, 243. Επίσης, για την αρμενική κοινότητα της Κύπρου υπάρχουν πληροφορίες και στο βιβλίο του Λυκείου <i>Ιστορία της Κύπρου: Μεσαιωνική – Νεότερη</i>, ΥΠΠ, ΠΙΚ, ΥΑΠ, Λευκωσία 1997, σ. 304-310. Ακόμη, βλ. <i>Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας</i>, Εκδόσεις Φιλελεύθερος,
--	--	--------	--	---

			Επιτοίχια ψηφιδωτά: - Ψηφιδωτό αψίδας Παναγίας Αγγελόκτιστης, Κίτι, Λάρνακα - Ψηφιδωτά Παναγίας Κανακαριάς, Βυζαντινό Μουσείο Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', Λευκωσία - Ψηφιδωτό σπάραγμα αγγέλου από την επισκοπική βασιλική Κουρίου, Τοπικό Μουσείο Κουρίου, Επισκοπή, Λεμεσός Αρμενικά μνημεία: - Μνημείο της Γενοκτονίας των Αρμενίων (βρίσκεται στο προαύλιο της εκκλησίας της Παναγίας Θεοτόκου στη Λευκωσία) - Το ορειχάλκινο Μνημείο της Αρμενικής Γενοκτονίας (δίπλα στη μαρίνα της Λάρνακας στην παραλία των Φοινικούδων)	Λευκωσία 2011, τόμος 3, σ. 182-201.
ΛΑΟΙ ΣΤΟΝ ΠΕΡΙΓΥΡΟ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ				
ΟΙ ΣΛΑΒΟΙ, ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ				
1	1. Να περιγράψουν τις σχέσεις	1. <u>Οι Σλάβοι και οι σχέσεις τους με</u>	• Καταγραφή σύγχρονων κρατών	* Προτείνεται η

	που ανέπτυξαν οι Σλάβοι και οι Βούλγαροι με το Βυζάντιο.*/** (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	<u>το Βυζάντιο</u> νομάδες με ιδιότυπη πολιτική οργάνωση, επιδρομές εναντίον του Βυζαντίου, σκλαβηνίες, στρατιωτική κατάκτηση, εκχριστιανισμός και αφομοίωση Σλάβων <u>Οι Βούλγαροι και οι σχέσεις τους με το Βυζάντιο</u> ίδρυση Βουλγαρικού κράτους, χάνοι, πόλεμοι με Βυζάντιο, εμπορικές συναλλαγές, εκχριστιανισμός	στον ευρωπαϊκό χώρο, που περιλαμβάνουν σλαβικούς πληθυσμούς. - Κατασκευή σταυρόλεξου στο οποίο να διασυνδέονται οι Σλάβοι, οι Βούλγαροι και οι Βυζαντινοί. - Έρευνα για εντοπισμό και συγκέντρωση λέξεων σλαβικής προέλευσης που επιβιώνουν στην κοινή ελληνική. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η διαχρονική εξέλιξη του Βουλγαρικού Κράτους έως τις μέρες μας.	αξιοποίηση πρωτογενών/δευτερογενών πηγών (π.χ. Προκόπιος, <i>Υπέρ των πολέμων λόγος</i>, Θεοφάνης, <i>Χρονογραφία</i>, Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος, <i>Περί Θεμάτων</i>). ** Στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης προτείνεται να αξιοποιηθεί η εμπειρία και η γνώση μαθητών / τριών με σλαβική και βουλγαρική καταγωγή.
Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ ΚΑΙ Η ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ				
2	1. Να κατανοούν όρους - έννοιες περιεχομένου που σχετίζονται με το Ισλάμ.*/** (Γ, Δ, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Μουσουλμανική Θρησκεία</u> Ισλάμ, Μουσουλμάνος / Μωαμεθανός, Κοράνι, Τζιχάντ,	- Συγγραφή κατατοπιστικών σημειωμάτων για τα πιο κάτω: - Ισλάμ	* Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη για να

	2. Να εξηγούν τα αίτια και να σχολιάζουν τα αποτελέσματα της ραγδαίας εξάπλωσης των Αράβων.* (Α, Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να τεκμηριώνουν τη συμβολή των Αράβων στην ανάπτυξη του εμπορίου, των γραμμάτων, των επιστήμων και των τεχνών, καθώς και να εντοπίζουν τις αλληλοεπιδράσεις του αραβικού με τον ελληνικό / βυζαντινό και δυτικό πολιτισμό.** (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	μάρτυρες της πίστης, χαλίφης 2. <u>Εξάπλωση Αράβων</u> παράγοντες που συνέβαλαν στη ραγδαία εξάπλωση των Αράβων (αξιοποίηση χάρτη), μάχη του Πουατιέ (αξιοποίηση χάρτη - σημασία της ήττας των Αράβων), συνέπειες εξάπλωσης Αράβων 3. <u>Το εμπόριο και ο πολιτισμός του Ισλάμ</u> μεταπράτες του διεθνούς εμπορίου, ανεικονική τέχνη, αλληλεπιδράσεις αραβικού πολιτισμού με το Βυζάντιο και τη Δύση, αποτίμηση του ρόλου που διαδραμάτισε το Ισλάμ από την εμφάνισή του μέχρι σήμερα	- Τζιχάντ - Μάχη του Πουατιέ • Κατασκευή χάρτη με παρουσίαση της θυελλώδους πορείας των Αράβων από τον θάνατο του Μωάμεθ το 632 μέχρι την ήττα τους από τους Φράγκους το 732 στο Πουατιέ της Γαλλίας. • Σύνταξη «λεξικού» με λέξεις αραβικής προέλευσης που χρησιμοποιούνται στην ελληνική γλώσσα. • Καταγραφή σύγχρονων κρατών των οποίων η επίσημη θρησκεία είναι η ισλαμική. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Οι επιδράσεις του Χριστιανισμού και του Ιουδαϊσμού στο Κοράνι. - Εκπόνηση ομαδικής εργασίας (project) με θέμα: «Η διάσπαση του Χαλιφάτου των Αράβων τον 9ο αιώνα και η ίδρυση των ανεξάρτητων Χαλιφάτων των	προσδιορίσουν οι μαθητές/τριες γεωγραφικά τον χώρο γένεσης του Ισλάμ, την αραβική χερσόνησο, και να παρακολουθήσουν την εξάπλωση των Αράβων από την Ανατολή στα Πυρηναία ** Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. πηγές 1–3, στο Λ. Τσακτσίρας – Ζ. Ορφανουδάκης – Μ. Θεοχάρη, <i>Ιστορία Ρωμαϊκή και Βυζαντινή</i>, Β΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2001, σ. 200–201, «Κοράνι»).
--	--	---	--	---

			Ομεϊαδών στη Ισπανία, των Φατιμιδών στην Αίγυπτο και των Αββασιδών στην Περσία – Μεσοποταμία». - Η παρουσία των Αράβων στην ιβηρική χερσόνησο (να γίνει ιδιαίτερη αναφορά στο ανάκτορο της Αλάμπρα στη Γρανάδα). - Οι επιδόσεις των Αράβων στα γράμματα και τις επιστήμες (μπορεί να εξεταστεί και η επίδραση του Αριστοτέλη στην αραβική σκέψη). - Παρουσίαση και σχολιασμός εικαστικών έργων της αραβικής τέχνης.	
ΟΙ ΑΡΑΒΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ (7ος – 10ος αιώνας) ΟΙ ΜΑΡΩΝΙΤΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ				
1	1. Να εξηγούν τα αίτια, τα βασικά γεγονότα και τις συνέπειες των αραβικών επιδρομών εναντίον της Κύπρου.*/**/** (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Αραβικές Επιδρομές στην Κύπρο</u> αίτια αραβικών επιδρομών, επιδρομές του Μοαβία, Χαλά Σουλτάν Τεκκέ (σημασία του	• Συγγραφή κατατοπιστικών σημειωμάτων για τα πιο κάτω: - Μετοικεσία Κυπρίων - Χαλά Σουλτάν Τεκκέ	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών και δευτερογενών πηγών και ιδιαίτερα

	2. Να περιγράψουν πότε και κάτω από ποιες συνθήκες εμφανίζονται οι Μαρωνίτες στην Κύπρο και να σχολιάζουν τη συμβολή τους στην κοινωνικοοικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη της Κύπρου.**** (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	μνημείου για το Ισλάμ), καθεστώς συγκυριαρχίας, Μετοικεσία Κυπρίων, συνέπειες αραβικών επιδρομών, απελευθέρωση της Κύπρου επί Νικηφόρου Φωκά 2. <u>Οι Μαρωνίτες στην Κύπρο</u> λόγοι εγκατάστασης Μαρωνιτών στην Κύπρο τον 7ο – 8ο αι. μ.Χ., συμβολή των Μαρωνιτών στην κοινωνικοοικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη του νησιού	• Συγγραφή διηγήματος με θέμα την καθημερινή ζωή των Κυπρίων κατά την περίοδο των αραβικών επιδρομών στην Κύπρο. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Το τέμενος Χαλά Σουλτάν Τεκκέ στη Λάρνακα. - Σύγκριση των επιπτώσεων των αραβικών επιδρομών στη δημογραφική φυσιογνωμία της Κύπρου με εκείνες που είχε η τουρκική εισβολή του 1974 στην κατεχόμενη Κύπρο. Επισκέψεις σε αρχαιολογικούς/ιστορικούς χώρους, μνημεία και μουσεία: Μουσουλμανικό τέμενος: - Χαλά Σουλτάν Τεκκέ (Αλυκή Λάρνακας) Μαρωνίτικα μνημεία: - Καθεδρικός Ναός της Παναγίας των Χαρίτων (Λευκωσία) - Μαρμάρينو μνημείο των Πεσόντων	η πολυπρισματική προσέγγιση του θέματος (ταυτόχρονη μελέτη βυζαντινών και αραβικών πηγών). Βλ. <i>Διδάσκοντας τη Βυζαντινή Κύπρο μέσα από τις πηγές</i>, ΥΠΠ, ΠΙΚ, ΥΑΠ, Λευκωσία 2011, σ. 67-72, 77-87. ** Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη για να παρακολουθήσουν οι μαθητές/τριες τη μετοικεσία των Κυπρίων στην Αρτάκη της Προποντίδας. *** Προτείνεται η χρήση γραπτών πηγών. Βλ. <i>Διδάσκοντας τη Βυζαντινή Κύπρο μέσα από τις πηγές</i>, ΥΠΠ, ΠΙΚ,
--	---	--	--	--

			και των Αγνοουμένων Μαρωνιτών (βρίσκεται στο προαύλιο της εκκλησίας του Αγίου Μάρωνα στην Ανθούπολη) - Άγαλμα του Σιάρπελ (βρίσκεται στο προαύλιο της ομώνυμης εκκλησίας στη Λεμεσό).	ΥΑΠ, Λευκωσία 2011, σ. 73-76. **** Πληροφορίες για την μαρωνιτική κοινότητα της Κύπρου υπάρχουν στο βιβλίο του Λυκείου <i>Ιστορία της Κύπρου: Μεσαιωνική – Νεότερη</i>, ΥΠΠ, ΠΙΚ, ΥΑΠ, Λευκωσία 1997, σ. 310-312. Επίσης, βλ. <i>Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας</i>, Εκδόσεις Φιλελεύθερος, Λευκωσία 2011, τόμος 3, σ. 198-207.
--	--	--	---	--

Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΚΜΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ 8ο ΜΕΧΡΙ ΤΟΝ 11ο ΑΙΩΝΑ

Η ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑ (8ος – 9ος αιώνας)

2

1. Να εξηγούν όρους / έννοιες περιεχομένου που σχετίζονται με την Εικονομαχία.* (Γ, Δ, ΣΤ, Ζ)
2. Να κατανοούν τα βαθύτερα κίνητρα της εικονομαχικής πολιτικής των Ισαύρων.* (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)
3. Να αξιολογούν τις βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειες της έριδας για το ζήτημα των εικόνων.* (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)

1. Όροι / Έννοιες κλειδιά
εικονομάχοι / εικονοκλάστες, εικονόφιλοι / εικονολάτρες, ανεικονικές αντιλήψεις, αναστήλωση των εικόνων
2. Εικονομαχική πολιτική των Ισαύρων
εντοπισμός και ιεράρχηση των αιτιών ως προς τη σημαντικότητά τους (επιχειρηματολογία)
3. Συνέπειες της έριδας για το ζήτημα των εικόνων
θρησκευτικές, ιδεολογικές, πολιτικές και πολιτιστικές επιπτώσεις της Εικονομαχίας, σημασία της επικράτησης των εικονόφιλων

- Διαλογική συζήτηση με θέμα: «Επιχειρηματολογία υπέρ και κατά των εικόνων σε υποτιθέμενη εικονομαχία».
- Συζήτηση, σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα των Θρησκευτικών, με θέμα: «Το νόημα της Εικονομαχίας» ή «Αν γινόταν η Εικονομαχία σήμερα, θα είχε τότε έκταση; Ναι, όχι και γιατί;».

Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects):

- Ιωάννης Δαμασκηνός και Θεοφάνης ο Ομολογητής: δύο υπέρμαχοι των εικόνων εναντίον των εικονομάχων.
- Ο εορτασμός της αναστήλωσης των εικόνων την Κυριακή της Ορθοδοξίας (διεπιστημονική

* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Ιωάννης Δαμασκηνός, *Περί εικόνων*, Νικηφόρος, Πατριάρχης Κων/πόλεως, *Ιστορία σύντομος*, Θεοφάνης, *Χρονογραφία*, Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος, *Περί Θεμάτων*).

			προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα των Θρησκευτικών). - Η τέχνη της περιόδου της Εικονομαχίας. - Η αξία της διάσωσης έργων τέχνης στην Ανατολή και στην Ιταλία κατά την περίοδο της Εικονομαχίας.	
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ (9ος– 11ος αιώνας)				
1	1. Να τεκμηριώνουν γιατί η περίοδος από τον 9ο έως τον 11ο αιώνα θεωρείται εποχή «Πνευματικής Αναγέννησης» για το Βυζάντιο.*/** (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Πνευματική Αναγέννηση</u> ίδρυση της σχολής της Μαгнаύρας, αναβίωση αρχαίων γραμμάτων, μελέτη και αντιγραφή χειρογράφων, πνευματική συνεισφορά του Φωτίου, ακρίτες, ακριτικά τραγούδια, δημώδης / λαϊκότροπη λογοτεχνία, λόγια λογοτεχνία	• Συγγραφή κατατοπιστικών σημειωμάτων για τα πιο κάτω: - Σχολή Μαгнаύρας - Ακρίτες • Συζήτηση με θέμα: «Η σημασία της συλλογής, μελέτης, αντιγραφής και ταξινόμησης των χειρογράφων με έργα της αρχαίας γραμματείας από τους βυζαντινούς λογίους». • Αναζήτηση λογοτεχνικών έργων (ποιημάτων, παραμυθιών κ.ά.) με ήρωα τον Βασίλειο Διγενή Ακρίτα. • Συγγραφή διηγήματος ή στίχων	* Υπενθυμίζεται ότι οι μαθητές/τριες έχουν ήδη διδαχθεί τα ακριτικά τραγούδια στην Α΄ τάξη Γυμνασίου, στο μάθημα της Λογοτεχνίας (βλ. 2η Θεματική Ενότητα «Λαϊκή Παράδοση και Λογοτεχνία», Α΄ Δημοτική Ποίηση

			τραγουδιού με θέμα τους ακρίτες. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Εκπόνηση ομαδικής εργασίας (project) με θέμα: «Λέων ο Φιλόσοφος, Μιχαήλ Ψελλός, Φώτιος, Αρέθας: σημαντικές προσωπικότητες της βυζαντινής πνευματικής αναγέννησης». - Η ίδρυση των πρώτων πανεπιστημιακών σχολών στην Κωνσταντινούπολη. - Ακρίτες: η πηγή έμπνευσης των ακριτικών τραγουδιών. - Το ακριτικό τραγούδι αρχή για το δημοτικό τραγούδι (διαθεματική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα της Λογοτεχνίας).* - Οι μεταβολές στη γραπτή μορφή της ελληνικής γλώσσας τον 9ο αιώνα: από την αρχαία μεγαλογράμματη στη βυζαντινή μικρογράμματη γραφή.	– Ιστορικά Δημοτικά [Ακριτικά, Κλέφτικα και Νεότερα], στο <i>Ο Λόγος Ανάγκη της Ψυχής</i>, Κείμενα Λογοτεχνίας Α΄ Γυμνασίου, ΥΑΠ, Λευκωσία 2011, σ. 69–70). ** Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών/δευτερογενών πηγών (π.χ. έργα Πατέρων και εκκλησιαστικών συγγραφέων του 9ου–11ου αιώνα, στο <i>Patrologia Graeca</i>, τόμοι 100–127).
--	--	--	--	--

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΟΠΟΙΙΑ (10ος – 11ος αιώνας)

1

1. Να τεκμηριώνουν τη συμβολή των βυζαντινών στρατηγών- αυτοκρατόρων και στρατηγών στη Βυζαντινή Εποποιία.*/** (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)
2. Να περιγράφουν συνοπτικά τις εξελίξεις της βυζαντινής πολιτικής και διπλωματίας στη Δύση.*** (Α, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)

1. Όροι / Έννοιες κλειδιά
Βυζαντινή Εποποιία

Αγώνες με τους Άραβες
στρατιωτική αντεπίθεση Βυζαντινών, στρατηγός – αυτοκράτορας, ανάκτηση εδαφών (αξιοποίηση χάρτη)

Αγώνες με τους Βουλγάρους
πολιορκία Κωνσταντινούπολης από Συμεών, «βασιλεύς Βουλγάρων και Ρωμαίων», μάχη Σπερχειού, μάχη Κλειδίου, πλήρης υποταγή Βουλγάρων (αξιοποίηση χάρτη)

2. Σχέσεις Βυζαντίου – Δύσης
ιταλική πολιτική Μακεδόνων, ίδρυση «Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας»,*** ανταγωνισμός μεταξύ Βυζαντινών και Γερμανών ηγεμόνων

- Αναζήτηση (στο διαδίκτυο, σε εγκυκλοπαίδειες κ.λπ.), μελέτη και σχολιασμός των μικρογραφιών από το εικονογραφημένο χρονικό *Σύνοψις Ιστοριών* του Ιωάννη Σκυλίτζη που απεικονίζουν θέματα σχετικά με τη Βυζαντινή Εποποιία.

Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects):

- Εκπόνηση ομαδικής εργασίας (project) με θέμα: «Οι μάχες που σηματοδότησαν τη Βυζαντινή Εποποιία (αντίπαλοι, θέση, έκβαση)».
- Οι Βούλγαροι ηγεμόνες και ο αγώνας τους εναντίον του Βυζαντίου για επικράτηση στα Βαλκάνια.
- Μια ιστορική αναδρομή στο ελληνικό στοιχείο της νότιας Ιταλίας από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

* Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη που παρουσιάζει την επικράτεια του Βυζαντινού Κράτους καθώς και τις θέσεις όπου δόθηκαν οι σημαντικότερες μάχες από τους βυζαντινούς αυτοκράτορες και στρατηγούς εναντίον των Αράβων και Βουλγάρων κατά την περίοδο της Βυζαντινής Εποποιίας.

**Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών / δευτερογενών πηγών (π.χ. Μιχαήλ Ψελλός, *Χρονογραφία*, Ιωάννης Σκυλίτζης, *Σύνοψις Ιστοριών*).

			- Οι σχέσεις ανάμεσα στους Βυζαντινούς και τους Γερμανούς κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα (ανταγωνισμός για τον αυτοκρατορικό τίτλο, διαμάχη για τα ιταλικά εδάφη, επιρροή του βυζαντινού πολιτισμού στη Γερμανία κ.ά.).	*** Οι Γερμανοί ηγεμόνες του Μεσαίωνα διεκδικούσαν τον αυτοκρατορικό τίτλο από τους Βυζαντινούς και θεωρούσαν τους εαυτούς τους ως νόμιμους διάδοχους των Ρωμαίων αυτοκρατόρων. Γι' αυτό τον λόγο το κράτος τους ονομάστηκε «Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία». Ο όρος «Αγία» παραπέμπει στον χριστιανικό (καθολικό) χαρακτήρα του κράτους.
--	--	--	---	---

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ

1	1. Να σχολιάζουν τις οικονομικές εξελίξεις και τη σύνθεση της κοινωνίας του Βυζαντινού Κράτους κατά την περίοδο της Μακεδονικής Δυναστείας.* (Α, Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Οικονομία και Κοινωνία της υπαίθρου</u> αριστοκρατία της γης, αριστοκρατία των αξιωμάτων, δυνατοί, πένητες (ελεύθεροι γαιοκτήμονες, ακτήμονες γεωργοί, πάροικοι), χωρία ή προάστεια <u>Οικονομία και Κοινωνία των πόλεων</u> εκχρηματισμένη οικονομία, εμποροπανηγύρεις, συντεχνίες ή συστήματα, εξωτερικό εμπόριο, επιχειρηματίες, δήμος	- Κατασκευή χάρτη με σχετικά υπομνήματα, όπου παρουσιάζονται οι βυζαντινές πόλεις που είχαν μεγάλη εμπορική ανάπτυξη καθώς και η ακτίνα δράσης του βυζαντινού εξωτερικού εμπορίου. - Συγγραφή κειμένου με τίτλο «Η καθημερινή ζωή ενός βυζαντινού μεγαλογαιοκτήμονα». - Συζήτηση με θέμα: «Οι Δυνατοί στο Βυζάντιο και οι οικονομικά ισχυροί σήμερα. Ομοιότητες και διαφορές». Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η κοινωνική διαστρωμάτωση του Βυζαντίου κατά τον 10ο αιώνα. - Οι συντεχνίες τότε και σήμερα. - Η ανάπτυξη του βυζαντινού εξωτερικού εμπορίου και τα	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών/δευτερογενών πηγών (π.χ. Μιχαήλ Ψελλός, <i>Χρονογραφία</i>, Ιωάννης Σκυλίτζης, <i>Σύνοψις Ιστοριών</i>, Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος, <i>Περί Θεμάτων</i>).
---	---	---	---	---

			προϊόντα εισαγωγής.	
Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΤΗΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΔΥΝΑΤΟΥΣ				
1	1. Να περιγράψουν το νομοθετικό έργο της Μακεδονικής Δυναστείας.* (Α, Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να εξηγούν τα αίτια του αγώνα της Μακεδονικής Δυναστείας κατά των δυνατών και να περιγράφουν το περιεχόμενο και τη σκοπιμότητα που εξυπηρετούσαν οι νόμοι εναντίον τους.* (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Νομοθεσία Μακεδονικής Δυναστείας</u> Πρόχειρος Νόμος, Επαναγωγή, Βασιλικά, Επαρχικόν Βιβλίων, Νεαρές 2. <u>Αγώνας Μακεδονικής Δυναστείας κατά των δυνατών</u> επιδιώξεις δυνατών, λόγοι αντίδρασης της κεντρικής εξουσίας κατά των δυνατών, συνέπειες της νομοθεσίας κατά των δυνατών	• Συζήτηση με θέμα: «Οι δυνατοί στο Βυζάντιο και οι οικονομικά ισχυροί σήμερα. Ομοιότητες και διαφορές». • Συζήτηση με θέμα: «Το αλληλέγγυον στο Βυζάντιο και οι θεσμοί κοινωνικής αλληλεγγύης σήμερα». Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η εξέλιξη των δυνατών/μεγάλων γαιοκτημόνων από την εποχή του Ιουστινιανού μέχρι την εποχή της Μακεδονικής Δυναστείας και οι προσπάθειες αντιμετώπισής τους από τους βυζαντινούς αυτοκράτορες.	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών/δευτερογενών πηγών (π.χ. Μιχαήλ Ψελλός, Χρονογραφία, Ιωάννης Σκυλίτζης, Σύνοψις Ιστοριών, Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος, Περί Θεμάτων).
Ο ΕΚΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΜΟΡΑΒΩΝ, ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΡΩΣΩΝ				
1	1. Να αντιπαραβάλλουν τη	1. <u>Εκχριστιανισμός Μοραβών,</u>	• Κατάρτιση πίνακα με δύο στήλες	

	διαδικασία εκχριστιανισμού των Μοραβών, των Βουλγάρων και των Ρώσων και να εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές. (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να περιγράφουν την πορεία διαμόρφωσης του κράτους των Ρώσων και τις σχέσεις του με το Βυζάντιο. (Α, Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	<u>Βουλγάρων και Ρώσων</u> συνθήκες και διαδικασία εκχριστιανισμού των Μοραβών, των Βουλγάρων και των Ρώσων (εντοπισμός διαφορών και ομοιοτήτων, σημασία εκχριστιανισμού) 2. <u>Διαμόρφωση του κράτους των Ρώσων – Σχέσεις με το Βυζάντιο</u> ηγεμονία του Κιέβου, εκστρατείες εναντίον Κωνσταντινούπολης, εμπορικές συνθήκες	όπου αντιπαραβάλλονται γράμματα του ελληνικού και σλαβικού αλφάβητου. • Συζήτηση με θέμα: «Οι διαφορές στη διαδικασία εκχριστιανισμού των Σλάβων, των Βουλγάρων και των Ρώσων». • Συζήτηση με θέμα: «Η σημασία του εκχριστιανισμού των Ρώσων για τον Ελληνισμό και την Ορθοδοξία». • Διεξαγωγή έρευνας με θέμα: «Η ρωσική κοινότητα της Κύπρου». Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Κύριλλος και Μεθόδιος: Διδάσκαλοι των Σλάβων. - Η επινόηση του σλαβικού (κυριλλικού) αλφάβητου. - Η ίδρυση του Ρωσικού Κράτους του Κιέβου.	
--	--	---	---	--

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 11ου ΑΙΩΝΑ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1204

**Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΑΠΟ ΤΟ 1025 ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1081
ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ (1054)**

1	1. Να σχολιάζουν τις αιτίες και τις συνέπειες της αποδυνάμωσης της Αυτοκρατορίας κατά τη συγκεκριμένη περίοδο.*/** (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να εξηγούν τα αίτια και να αποτιμούν τη σημασία του Σχίσματος των δύο Εκκλησιών. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Κρίση 11ου αιώνα</u> αίτια της κρίσης, συνέπειες για την αυτοκρατορία, στρατιωτικές ήττες στο Ματζικέρτ και στο Μπάρι 2. <u>Σχίσμα των δύο Εκκλησιών</u> εντοπισμός βαθύτερων αιτιών, εκτίμηση μακροπρόθεσμων συνεπειών	• Συζήτηση με θέμα: «Η κρίση μετά τον θάνατο του Ιουστινιανού Α΄ (τέλος 6ου – αρχές 7ου αιώνα) και η αποδυνάμωση της αυτοκρατορίας κατά τον 11ο αιώνα. Ομοιότητες και διαφορές». • Έρευνα με θέμα την τύχη του αυτοκράτορα Ρωμανού Δ΄ Διογένη μετά τη μάχη του Ματζικέρτ. • Συζήτηση με θέμα: «Η στάση των πρωταγωνιστών του Σχίσματος των Εκκλησιών: πατριάρχης Μιχαήλ Κηρουλάριος, πάπας Λέων Θ΄, καρδινάλιος Ουμβέρτος». Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Εκπόνηση ομαδικής εργασίας (project) με θέμα: «Οι στρατιωτικές ήττες του Βυζαντίου	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών/δευτερογενών πηγών (π.χ. Μιχαήλ Ψελλός, <i>Χρονογραφία</i>, Μιχαήλ Ατταλειάτης, <i>Ιστορία</i>, Ιωάννης Σκυλίτζης, <i>Σύνοψις Ιστοριών</i>). ** Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη για να παρακολουθήσουν οι μαθητές/τριες τις στρατιωτικές αποτυχίες των Βυζαντινών στο Ματζικέρτ και το
----------	--	---	---	---

			από τους Νορμανδούς και τους Σελτζούκους Τούρκους το 1071». - Η μάχη του Ματζικέρτ μέσα από γραπτές και οπτικές πηγές. - Το Σχίσμα των δύο Εκκλησιών: παρελθόν, παρόν και μέλλον.	Μπάρι.
ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΑΝΑΚΑΜΨΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ (1081 – 1185) Η ΕΝΕΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΕΙΣΔΥΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ				
1	1. Να σχολιάζουν την εσωτερική και εξωτερική πολιτική των Κομνηνών και να αποτιμούν την προσπάθειά τους για ανασυγκρότηση της Αυτοκρατορίας.*/** (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να αξιολογούν τις μακροπρόθεσμες πολιτικές και οικονομικές συνέπειες της παραχώρησης εμπορικών προνομίων στους Βενετούς.*** (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Εσωτερική πολιτική των Κομνηνών</u> Θεσμός της Πρόνοιας (σύγκριση με τον θεσμό των Θεμάτων, αποτίμηση του θεσμού της Πρόνοιας) <u>Εξωτερική πολιτική των Κομνηνών (αξιοποίηση χάρτη)</u> ανάκτηση εδαφών στη Μ. Ασία, αποκατάσταση βυζαντινής κυριαρχίας στα Βαλκάνια, μάχη στο Μυριοκέφαλο (συνέπειες), αποτίμηση εξωτερικής πολιτικής των Κομνηνών	• Σχεδιασμός ή κατασκευή ενός βυζαντινού νομίσματος της εποχής των Κομνηνών. • Κατασκευή σταυρόλεξου με τους ιστορικούς όρους και τις ιστορικές προσωπικότητες της ενότητας. • Συζήτηση με θέμα: «Η συντριβή των Βυζαντινών από τους Σελτζούκους Τούρκους στο Ματζικέρτ και το Μυριοκέφαλο. Συσχετισμός και εξαγωγή συμπερασμάτων». • Αναφορά σε ιστορικά	* Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών/δευτερογενών πηγών (π.χ. Άννα Κομνηνή, Αλεξιάς, Ιωάννης Κίνναμος, <i>Επιτομή των κατορθωμάτων, Νικήτας Χωνιάτης, Χρονική Διήγησις</i>). ** Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη για να παρακολουθήσου

		2. <u>Ενετική οικονομική διείσδυση</u> Χρυσόβουλο του 1082, παραχώρηση προνομίων, πολιτικές και οικονομικές συνέπειες της παραχώρησης προνομίων	παραδείγματα παροχής ανταλλαγμάτων μεταξύ κρατών. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Ο θεσμός των Θεμάτων και ο θεσμός της Πρόνοιας: αντιπαραβολή και εξαγωγή συμπερασμάτων. - Αλέξιος Α΄ Κομνηνός: παρουσίαση της προσωπικότητας και του έργου του. - Η μάχη στο Μυριοκέφαλο και οι συνέπειές της για το Βυζάντιο. - Οι νορμανδικές επιδρομές κατά του Βυζαντίου στα χρόνια της Δυναστείας των Κομνηνών.	ν οι μαθητές/τριες τις στρατιωτικές επιτυχίες των Κομνηνών και την ήττα του Μανουήλ Α΄ στο Μυριοκέφαλο της Φρυγίας. *** Σε επόμενες ενότητες οι μαθητές αναμένεται να διασύνδεουν την εξέλιξη στις σχέσεις μεταξύ Βυζαντίου και Βενετίας με τα γεγονότα της Δ΄ Σταυροφορίας και την Άλωση της Πόλης το 1204. Ακόμη, να είναι σε θέση να συσχετίσουν την ενετική οικονομική διείσδυση στην Ανατολή με το ενδιαφέρον της
--	--	---	---	--

				Βενετίας για κατοχή της Κύπρου, που είχε ως επιστέγασμα την περίοδο της Βενετοκρατίας.
Η ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΥΡΙΩΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ (965 – 1191)				
2	1. Να περιγράφουν και να αιτιολογούν τις εξελίξεις στους τομείς της διοίκησης, της άμυνας, της οικονομίας, της τέχνης και της πνευματικής ζωής στην Κύπρο κατά την Κυρίως Βυζαντινή Περίοδο.*/**/** (Α, Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Διοίκηση</u> κατεπάνω, αποστασίες Βυζαντινών διοικητών, λόγοι αποστασιών <u>Άμυνα</u> σημασία της στρατηγικής θέσης της Κύπρου για τα συμφέροντα του Βυζαντίου, αμυντική οχύρωση του νησιού <u>Οικονομία</u> γεωργικές ασχολίες Κυπρίων, ενασχόληση με το εμπόριο και τη βιοτεχνία <u>Τέχνη</u> εκκλησιαστική αρχιτεκτονική, τοιχογραφίες	- Αναζήτηση και συλλογή γραμματοσήμων με παραστάσεις από βυζαντινά μνημεία της Κυρίως Βυζαντινής περιόδου. - Παρουσίαση ενός εκκλησιαστικού μνημείου της εξεταζόμενης περιόδου της ευρύτερης περιοχής των μαθητών/τριών ή του τόπου καταγωγής τους. - Αναζήτηση κυπριακών παραλλαγών των ακριτικών τραγουδιών με ήρωα τον Διγενή Ακρίτα. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Τα βυζαντινά κάστρα του	* Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη της Ανατολικής Μεσογείου, για να αντιληφθούν οι μαθητές/τριες τη σημασία της γεωγραφικής θέσης της Κύπρου για την άμυνα του Βυζαντίου κατά την Κυρίως Βυζαντινή περίοδο. ** Προτείνεται η αξιοποίηση γραπτών και παραστατικών πηγών. Βλ.

		<u>Πνευματική ζωή</u> ίδρυση μοναστηριών (αποτίμηση της σημασίας τους), ακριτική ποίηση	Πενταδακτύλου. - Αποστάτες διοικητές της Κύπρου: Θεόφιλος Ερωτικός, Ραψομάτης, Ισαάκιος Κομνηνός. - Η γεωργική παραγωγή της Κύπρου στην Κυρίως Βυζαντινή περίοδο και σήμερα. - Η καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς της Κυρίως Βυζαντινής περιόδου μετά την τουρκική εισβολή του 1974. Επισκέψεις σε αρχαιολογικούς/ιστορικούς χώρους, μνημεία και μουσεία: - Βυζαντινό Μουσείο Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄, Λευκωσία - Μεσαιωνικό Μουσείο Κύπρου, Κάστρο Λεμεσού - Παναγία της Ασίνου, Νικητάρι, Τρόδος - Παναγία του Άρακα, Λαγουδερά, Τρόδος - Άγιος Νικόλαος Στέγης, Κακοπετριά, Τρόδος	<i>Διδάσκοντας τη Βυζαντινή Κύπρο μέσα από τις πηγές, ΥΠΠ, ΠΙΚ, ΥΑΠ, Λευκωσία 2011, σ. 95-102 (στασιαστικά κινήματα), σ. 118-122 (οικονομία), σ. 128-162 (τέχνη και πνευματική ζωή).</i> *** Υπενθυμίζεται ότι οι μαθητές/τριες έχουν ήδη διδαχθεί τα ακριτικά τραγούδια στην Α΄ τάξη Γυμνασίου στο μάθημα της Λογοτεχνίας (βλ. 2η Θεματική Ενότητα «Λαϊκή Παράδοση και Λογοτεχνία», Α΄ Δημοτική Ποίηση – Ιστορικά Δημοτικά [Ακριτικά, Κλέφτικα
--	--	--	---	---

			- Τίμιος Σταυρός, Πελένδρι, Τρόδος - Εκκλησία Αγίων Ιωακείμ και Άννης, Καλιάνα, Λευκωσία - Άγιος Αντώνιος, Κελλιιά, Λάρνακα - Μεταμόρφωση Σωτήρος, Σωτήρα, Αμμόχωστος - Εγκλείστρα Αγίου Νεοφύτου, Πάφος	και Νεότερα], στο <i>Ο Λόγος Ανάγκη της Ψυχής</i> , Κείμενα Λογοτεχνίας Α΄ Γυμνασίου, ΥΑΠ, Λευκωσία 2011, σ. 69-77).
ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ				
2	1. Να προσδιορίζουν τον χαρακτήρα και να εξηγούν τα αίτια των Σταυροφοριών.*/** (Β, Γ, Δ, Ε, Ζ) 2. Να αποτιμούν τα αποτελέσματα των τριών πρώτων Σταυροφοριών.*/**/***/**** (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να εκτιμούν τη σημασία της Άλωσης της Πόλης για το μέλλον της αυτοκρατορίας και του Βυζαντινού Ελληνισμού.*/***** (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Όροι / Έννοιες κλειδιά</u> ιερός πόλεμος (συσχέτιση των Σταυροφοριών με την εκστρατεία του Ηρακλείου κατά των Περσών και την τζιχάντ των Αράβων)* <u>Σταυροφορίες</u> ορισμός, αίτια (υλικά, θρησκευτικά) 2. <u>Αποτίμηση αποτελεσμάτων των τριών πρώτων Σταυροφοριών (αξιοποίηση χάρτη)</u> συνοπτική αναφορά στα κυριότερα γεγονότα (έμφαση στην κατάληψη της Κύπρου από	• Κατασκευή χαρτών με σχετικά υπομνήματα (ομαδική εργασία), όπου παρουσιάζονται οι τέσσερις Σταυροφορίες ξεχωριστά (αφετηρίες, κατευθύνσεις και προορισμοί Σταυροφόρων). • Κατασκευή διαγράμματος, στο οποίο να σημειώνονται σε χρονολογική σειρά τα σημαντικότερα γεγονότα που συνδέονται με τις Σταυροφορίες. • Έρευνα με θέμα: «Οι Σταυροφορίες από τη σκοπιά των Μουσουλμάνων της Μέσης Ανατολής».	* Η έννοια του ιερού πολέμου έχει ήδη εξεταστεί τόσο σε σχέση με την εκστρατεία του Ηρακλείου κατά των Περσών για επιστροφή του Τιμίου Σταυρού στα Ιεροσόλυμα, όσο και σε σχέση με την αντίληψη των μουσουλμάνων για την τζιχάντ και τους μάρτυρες της πίστης.

		τον Ριχάρδο Α΄ Λεοντόκαρδο), συνέπειες για το Βυζάντιο και τη Δύση, βαθμός επίτευξης των αρχικών στόχων των Σταυροφόρων 3. <u>Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους (1204)</u> παρακολούθηση στον χάρτη της πορείας παρέκκλισης των σταυροφορικών δυνάμεων κατά την Δ΄ Σταυροφορία, Άλωση της Πόλης (άμεσες συνέπειες), απόδοση σημαντικότητας στο γεγονός της Άλωσης (συνέπειες για το μέλλον της αυτοκρατορίας και τη διαμόρφωση του Νέου Ελληνισμού)	• Συζήτηση με θέμα: «Η στρατηγική σημασία της Κύπρου κατά την περίοδο των Σταυροφοριών». • Κατασκευή βιντεοταινίας μικρής έκτασης με θέμα: «Κύπρος και Τρίτη Σταυροφορία», στο οποίο θα παρουσιάζονται οι πρωταγωνιστές, τα γεγονότα και οι συνέπειές τους. • Εντοπισμός και καταγραφή παραδόσεων, ονομασιών και τοπωνυμίων, που να συνδέουν τον Ριχάρδο τον Λεοντόκαρδο και τη σύζυγό του Βερεγγάρια της Ναβάρρας με την Κύπρο. • Διαλογική συζήτηση με θέμα: «Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των Σταυροφόρων και των εκπροσώπων του αυτοκράτορα Αλεξίου Ε΄ Δούκα Μούρτζουφλου το 1204, λίγο πριν την Άλωση, σχετικά με τη συμφωνία που είχαν κλείσει ο Αλέξιος Άγγελος και οι Βενετοί». (Ο λατινόφιλος Αλέξιος Άγγελος είχε κλείσει συμφωνία με τους Βενετούς, κατά την έναρξη	** Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη της Ευρώπης και της Ανατολικής Μεσογείου, όπου παρουσιάζονται τα χριστιανικά και μουσουλμανικά κράτη κατά την περίοδο των Σταυροφοριών καθώς και οι εκστρατείες των Σταυροφόρων. *** Προτείνεται η αξιοποίηση και η προβολή χαρακτηριστικών σκηνών από την κινηματογραφική ταινία «<i>Το Βασίλειο των Ουρανών</i>» (<i>The Kingdom of Heaven</i>), για να σχηματίσουν οι μαθητές/τριες συνοπτική εικόνα του χαρακτήρα
--	--	---	---	---

			της Τέταρτης Σταυροφορίας, να τον βοηθήσουν να πάρει το θρόνο από το σφετεριστή Αλέξιο Γ', με την υπόσχεση να τους προσφέρει πλουσιοπάροχα δώρα και την υποταγή της Ανατολικής στην Καθολική Εκκλησία. Ο Αλέξιος πράγματι ανέβηκε στο θρόνο [ως Αλέξιος Δ'], αλλά εκθρονίστηκε σχεδόν αμέσως. Ο Μούρτζουφλος, όταν έγινε αυτοκράτορας το 1204, δεν αναγνώρισε τη συμφωνία του Αλεξίου με τους Βενετούς). • Συζήτηση με θέμα: «Η απολογία του πάπα Ιωάννη Παύλου Β' για τη συμπεριφορά ορισμένων Καθολικών απέναντι στους Ορθόδοξους της Ανατολής κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του στην Αθήνα το 2001. Συσχετισμός με τα γεγονότα της Δ' Σταυροφορίας». Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Ο ιερός πόλεμος των Χριστιανών της Δύσης για την απελευθέρωση των Αγίων Τόπων.	των Σταυροφοριών και των συνεπειών τους στη Μέση Ανατολή. **** Για τη σχέση της Κύπρου με τις Σταυροφορίες προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών/δευτερογενών πηγών. Βλ. <i>Διδάσκοντας τη Βυζαντινή Κύπρο μέσα από τις πηγές</i>, ΥΠΠ, ΠΙΚ, ΥΑΠ, Λευκωσία 2011, σ. 102-118. ***** Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών/δευτερογενών πηγών (π.χ. Νικήτας Χωνιάτης, <i>Χρονική Διήγησις</i>, Γοδεφρείδος Βιλλεαρδουίνος,
--	--	--	---	---

			- Η διαχρονική σημασία της Ιερουσαλήμ για τις τρεις μεγάλες μονοθεϊστικές θρησκείες: Χριστιανισμό, Μουσουλμανισμό και Ιουδαϊσμό (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα των Θρησκευτικών). - Τα ιπποτικά τάγματα στην προστασία των Αγίων Τόπων. - Ο Σαλαδίνος και η ανακατάληψη της Ιερουσαλήμ από τους Μουσουλμάνους (1187). - Ιεροί πόλεμοι από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. - Η λεηλασία των βυζαντινών θησαυρών και εκκλησιαστικών κειμηλίων της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους.	<i>Χρονικό της κατάκτησης της Κων/πολης).</i>
--	--	--	---	--

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΛΩΣΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (1204 – 1453)

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

1	1. Να εντοπίζουν στον χάρτη τα λατινικά και τα ελληνικά κράτη που δημιουργήθηκαν μετά την Άλωση της Πόλης από τους Σταυροφόρους το 1204.* (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να συσχετίζουν την αναζωπύρωση του εθνικού αισθήματος για ανασύσταση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας με τον ρόλο και τη συμπεριφορά των Λατίνων κατακτητών.* (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Λατινικά κράτη</u> διανομή της Ρωμανίας, Λατινοκρατία, Λατινική Αυτοκρατορία Κωνσταντινούπολης, Βασίλειο της Θεσσαλονίκης, Δουκάτο των Αθηνών, Ηγεμονία της Αχαΐας (αξιοποίηση χάρτη) <u>Ελληνικά κράτη</u> Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας, Αυτοκρατορία της Νίκαιας, Δεσποτάτο της Ηπείρου, Δεσποτάτο του Μυστρά (αξιοποίηση χάρτη) 2. <u>Λατίνοι και Έλληνες</u> σχέσεις Λατίνων – Ελλήνων, αφύπνιση εθνικού αισθήματος στον Ελληνισμό του Βυζαντίου, ανασύσταση Βυζαντινής Αυτοκρατορίας	- Συζήτηση με θέμα: «Η σημασία της επιβολής της λατινικής κυριαρχίας στον ελλαδικό χώρο μετά την Άλωση της Πόλης από τους Σταυροφόρους το 1204. Οι πολιτικές, οι οικονομικές και οι πολιτιστικές συνέπειες για το Βυζάντιο». - Διασύνδεση του Σχίσματος των δύο Εκκλησιών και των Σταυροφοριών με τον τρόπο διοίκησης και συμπεριφοράς των Λατίνων κατακτητών. Θέματα για συνθετικές εργασίες (project): - Ο Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος και η ανασύσταση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. - Η βυζαντινή καστροπολιτεία του	* Οι μαθητές αναμένεται να παρατηρήσουν τα διαχρονικά και διατοπικά χαρακτηριστικά της Λατινοκρατίας (εισαγωγή του φεουδαρχικού συστήματος, προσπάθεια για υποταγή της Ορθόδοξης Εκκλησίας, εκμετάλλευση των τοπικών κοινωνιών, εμπορικά συμφέροντα, επίδραση στα γράμματα και στις τέχνες κ.ά.) μέσα από τις θεματικές ενότητες που θα
----------	---	--	--	--

			Μυστρά (το δεσποτάτο του Μυστρά δημιουργήθηκε στην Πελοπόννησο ως αποτέλεσμα της νίκης των Βυζαντινών κατά των Φράγκων στη μάχη της Πελαγονίας το 1259).	ακολουθήσουν: «Η Φραγκοκρατία στην Κύπρο», «Ο Ελληνισμός υπό βενετική κυριαρχία» και η «Βενετοκρατία στην Κύπρο».
Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ (1192 – 1489) ΟΙ ΛΑΤΙΝΟΙ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ				
3	1. Να περιγράφουν και να αιτιολογούν τις πολιτειακές, οικονομικές, κοινωνικές, θρησκευτικές, πνευματικές και καλλιτεχνικές εξελίξεις στην Κύπρο κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας. */**/***/****/*****/***** (Α, Β, Δ, Γ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να εξηγούν πότε και κάτω από ποιες συνθήκες εμφανίζονται οι Λατίνοι στην Κύπρο και να σχολιάζουν τη συμβολή τους στην κοινωνικοοικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη της Κύπρου.***** (Β, Δ, Γ, Ε, ΣΤ,	1. <u>Πολίτευμα</u> βασιλιάς, Υψηλή Αυλή, Χαμηλή Αυλή, Ασίζες <u>Κοινωνία</u> φεουδαρχικό σύστημα, φεουδάρχες, αστοί, πάροικοι, περπυριάριοι, φραγκομάτοι <u>Οικονομία</u> παραχώρηση προνομίων σε ξένους εμπόρους, εμπορική ανάπτυξη Αμμοχώστου <u>Θρησκεία</u> εγκατάσταση της Λατινικής Εκκλησίας στην Κύπρο, μέτρα	- Κατασκευή πίνακα με τους Φράγκους βασιλείς της Κύπρου σε χρονολογική σειρά και καταγραφή των σημαντικότερων γεγονότων της βασιλείας τους. - Συμπλήρωση καταλόγου με τα μέτρα που έλαβε η Λατινική Εκκλησία εις βάρος των Ορθοδόξων της Κύπρου. - Συζήτηση με θέμα: «Το μαρτύριο των 13 μοναχών της Καντάρας». - Συζήτηση με θέμα: «Η παραχώρηση εμπορικών προνομίων από τους	* Το φεουδαρχικό σύστημα, όπως διαμορφώθηκε στη Μεσαιωνική Ευρώπη, θα εξεταστεί διεξοδικότερα σε επόμενη ενότητα. Παρ' όλα αυτά ο/η διδάσκων/ουσα θα μπορούσε προκαταρκτικά να αναδείξει τις βασικότερες ομοιότητες και διαφορές που εντοπίζονται ανάμεσα σε Κύπρο και Δυτική

	Z)	Λατίνων κατά της Ορθόδοξης Εκκλησίας, το μαρτύριο των 13 μοναχών της Καντάρας, η θρησκευτική στάση της Ελένης Παλαιολογίνας <u>Πνευματική Ζωή</u> χρονογραφίες, σημασία των χρονικών <u>Τέχνη</u> γοτθική εκκλησιαστική αρχιτεκτονική, βυζαντινή εκκλησιαστική αρχιτεκτονική (ξυλόστεγοι ναοί, φραγκοβυζαντινός ρυθμός), οχυρωματικά έργα / κάστρα 2. <u>Οι Λατίνοι στην Κύπρο</u> λόγοι εγκατάστασης Λατίνων στην Κύπρο την περίοδο της Φραγκοκρατίας, συμβολή των Λατίνων στην κοινωνικοοικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη του νησιού	Λουζινιανούς ηγεμόνες της Κύπρου σε ξένους εμπόρους και οι πολιτικές και οικονομικές επιπτώσεις που είχε αυτή η πρακτική για το φραγκικό βασίλειο της Κύπρου. Συσχετισμός με τις επιπτώσεις που είχε για το Βυζάντιο η παραχώρηση προνομίων στους Βενετούς με το Χρυσόβουλο του 1082». • Ανάγνωση κυπριακών κειμένων της εποχής των Λουζινιανών (Χρονικό Λεόντιου Μαχαιρά, Διήγησις Γεώργιου Βουστρώνιου, «Ασσίζες της Χαμηλής Αυλής») στο πρωτότυπο και ανάλυση του περιεχομένου, αλλά και της γλώσσας τους. • Συγκέντρωση φωτογραφικού υλικού με διάφορα αντικείμενα (π.χ. πανοπλίες, νομίσματα), αγιογραφίες, ναούς και ιστορικά μνημεία της Φραγκοκρατίας και συγγραφή υπομνημάτων σχετικά με αυτά.	Ευρώπη. ** Η φεουδαρχική κοινωνία της Μεσαιωνικής Ευρώπης θα εξεταστεί σε επόμενη ενότητα. Θα μπορούσαν, πάντως, να επισημανθούν οι ιδιαιτερότητες που παρουσίαζε η κοινωνική διαστρωμάτωση στην Κύπρο (π.χ. η παρουσία των περπυριάρων και των φραγκομάτων). *** Να τονιστεί ότι παρ' όλες τις αντιξοότητες η Ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου κατάφερε να επιβιώσει. Σ' αυτό συνέβαλε και η φιλορθόδοξη πολιτική της Ελένης της Παλαιολογίνας. **** Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη, για
--	-----------	---	---	--

			Θέματα για συνθετικές εργασίες (project): - Η εισαγωγή του φεουδαρχικού συστήματος στην Κύπρο από τους βασιλιάδες της δυναστείας των Λουζινιάν. - Η πολιτική της Καθολικής Εκκλησίας για υποταγή της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Κύπρου στα χρόνια της Φραγκοκρατίας (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα των Θρησκευτικών). - Η εμπορική σημασία της Αμμοχώστου στα χρόνια της Φραγκοκρατίας και η κατάληψή της από τους Γενουάτες το 1372. - Τα γοτθικά μνημεία της Κύπρου (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα της Τέχνης). - Συλλογή ακριτικών και ερωτικών δημοτικών τραγουδιών της	να αναδειχθεί η στρατηγική θέση της Αμμοχώστου στον χώρο της Ανατολικής Μεσογείου. *****Προτείνεται η αξιοποίηση πρωτογενών /δευτερογενών πηγών (π.χ. Λεόντιος Μαχαιράς, <i>Εξήγησις της γλυκείας χώρας Κύπρου</i>, Γεώργιος Βουστρώνιος, <i>Διήγησις κρόνικας Κύπρου</i>, Κωνσταντίνος Κωμοδίκης, <i>Οι πληροφορίες των βραχέων χρονικών για την Κύπρο. Η κατάταξη και ο σχολιασμός τους. Σύντομη Ιστορία της Βυζαντινής και Μεσαιωνικής Κύπρου</i> (324–1571), Λευκωσία, Εκδόσεις Επιφανίου 2006, σ. 46-60, 65-116). ***** Προτείνεται η
--	--	--	--	---

			εποχής και σχολιασμός τους (διαθεματική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα της Λογοτεχνίας). - Σύγκριση της κυπριακής διαλέκτου της εποχής με τη σημερινή διάλεκτο, όπως διαφαίνεται μέσα από συγκεκριμένα αποσπάσματα των Χρονικών του Λεόντιου Μαχαιρά και του Γεώργιου Βουστρώνιου (διαθεματική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα της Γλώσσας). - Η ενσωμάτωση λέξεων, ονομάτων/επωνύμων και τοπωνυμίων γαλλικής προέλευσης στην κυπριακή διάλεκτο (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα των Γαλλικών).	αξιοποίηση παραστατικών πηγών και η οργάνωση επισκέψεων σε ιστορικούς χώρους και μουσεία. ***** Οι Λουζινιανοί φρόντισαν να εγκατασταθούν στην Κύπρο Λατίνοι από διάφορες περιοχές (την ίδια περίοδο αυξήθηκε και ο αριθμός των Μαρωνιτών της Κύπρου). Αυτοί αποτέλεσαν την άρχουσα τάξη κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας και της Βενετοκρατίας. Περισσότερες
--	--	--	--	---

			Οργανωμένες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς / ιστορικούς χώρους, μνημεία και μουσεία: Λατινικά μνημεία: - Επίσκεψη στο Λεβέντειο Μουσείο στην πτέρυγα που αφορά την περίοδο της Φραγκοκρατίας. - Επίσκεψη στο Μουσείο Ιστορίας Κυπριακής Νομισματοκοπίας. - Επίσκεψη στη μεσαιωνική αίθουσα Καστελιώτισσας στην παλιά Λευκωσία, η οποία αποτελούσε τμήμα του παλατιού των Λουζινιανών και χρονολογείται από τον 13ο-14ο αιώνα. - Επίσκεψη στο χωριό Ποταμιά, όπου βρίσκονται τα ερείπια του θερινού παλατιού των Φράγκων βασιλιάδων της Κύπρου και τα ερείπια μιας γοτθικής εκκλησίας. - Επίσκεψη στο μεσαιωνικό φρούριο του Κολοσσίου, το οποίο αποτελούσε το κέντρο διοίκησης («κομανταρίας») του Τάγματος των Ιωαννιτών ιπποτών. - Επίσκεψη στο κάστρο της Λεμεσού, που στεγάζει μουσείο	πληροφορίες για τη λατινική κοινότητα της Κύπρου υπάρχουν στο βιβλίο του Λυκείου <i>Ιστορία της Κύπρου: Μεσαιωνική – Νεότερη</i>, ΥΠΠ, ΠΙΚ, ΥΑΠ, Λευκωσία 1997, σ. 313-315. Επίσης, βλ. <i>Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας</i>, Εκδόσεις Φιλελεύθερος, Λευκωσία 2012, τόμος 4, σ. 208-213.
--	--	--	--	---

			με εκθέματα από την εποχή της Φραγκοκρατίας. - Επίσκεψη στο βασιλικό παρεκκλήσι της Αγίας Αικατερίνης στα Πυργά, όπου υπάρχει τοιχογραφία του βασιλιά Ιανού Λουζινιάν και της συζύγου του Καρλότας. - Επίσκεψη στο κάστρο της Λάρνακας. - Επίσκεψη στο κάστρο της Πάφου. - Επίσκεψη στη βασιλική έπαυλη στα Κούκλια.	
Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΚΑΙ Η ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΩΝ ΟΘΩΜΑΝΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΑΝΑΣΧΕΣΗΣ ΤΟΥΣ Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ (1453)				
3	1. Να εντοπίζουν στον χάρτη τις κυριότερες οθωμανικές κατακτήσεις (14ος και 15ος αι.), να εξηγούν τους λόγους της ραγδαίας οθωμανικής εξάπλωσης σε συσχέτιση με την εξασθένηση του Βυζαντίου και να αξιολογούν τις προσπάθειες του Βυζαντίου για ανάσχεση των Οθωμανών.*/** (Α, Β, Δ, Γ, Ε,	1. <u>Η αδυναμία του Βυζαντίου και η εξάπλωση των Οθωμανών (αξιοποίηση χάρτη)</u> λόγοι εξασθένησης του Βυζαντίου τον 14ο και 15ο αιώνα, επέκταση Οθωμανών στη Μικρά Ασία, θεσμός των γαζήδων, παιδομάζωμα, γενίτσαροι, εξάπλωση Οθωμανών στα Βαλκάνια, προσπάθειες Βυζαντίου για	• Κατασκευή χάρτη όπου διαφαίνεται η σταδιακή εξάπλωση των Οθωμανών στα βυζαντινά εδάφη. • Παραλληλισμός της κρίσης που αντιμετώπισε η Βυζαντινή Αυτοκρατορία τον 14ο και 15ο αιώνα με προηγούμενες περιπτώσεις, όπως την κρίση που ξέσπασε μετά το θάνατο του	Για πηγές σχετικά με την Άλωση της Πόλης: βλ. αποσπάσματα από τα Χρονικά του Γεώργιου Σφραντζή και του Νικολό Μπάρμπαρο στο: «Από τα χρονικά της Άλωσης του 1453», <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ.

	ΣΤ, Ζ) 2. Να περιγράψουν το ιστορικό γεγονός της πολιορκίας και της Άλωσης της Κωνσταντινούπολης το 1453.*** (Β, Δ, Γ, Δ, Ε, ΣΤ) 3. Να εξηγούν τις συνέπειες της Άλωσης για τον Ελληνισμό και την Ευρώπη και να αποτιμούν τη σημασία της πνευματικής κληρονομιάς του Βυζαντίου.****/***** (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	ανάσχεση των Οθωμανών (Σύνοδος Φερράρας - Φλωρεντίας) 2. <u>Πολιορκία και Άλωση της Πόλης (1453)</u> αντίπαλοι ηγέτες, γεγονότα, συνέπειες της Άλωσης για τον Ελληνισμό και την Ευρώπη 3. <u>Βυζαντινή πνευματική κληρονομιά</u> συνέπειες της Άλωσης για τον Ελληνισμό και την Ευρώπη, αποτίμηση της πνευματικής κληρονομιάς του Βυζαντίου, ιδεολογία της Τρίτης Ρώμης*****	Ιουστινιανού Α΄ (τέλος 6ου – αρχές 7ου αιώνα) και την κρίση μετά τον θάνατο του Βασιλείου Β΄ (11ος αιώνας). Σύγκριση, εντοπισμός ομοιοτήτων και διαφορών και εξήγηση γιατί στις προηγούμενες δύο περιπτώσεις το Βυζάντιο κατάφερε να αντιμετωπίσει με επιτυχία τις δυσκολίες, ενώ στην περίπτωση της κρίσης του 14ου – 15ου αιώνα δεν απέφυγε την οριστική κατάρρευση της Αυτοκρατορίας. • Υπόδυση ρόλων. Για παράδειγμα, αν ήσουν ο αυτοκράτορας Ιωάννης Η΄ Παλαιολόγος με ποιους σχεδιασμούς θα προσπαθούσες να αποτρέψεις την επικείμενη Άλωση της Πόλης (π.χ. συνεργασία – συμφωνίες με βαλκανικούς λαούς, ενότητα στο εσωτερικό μέτωπο) ή αν βρισκόσουν στη θέση του Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου πώς θα οργάνωνες την άμυνα της Κωνσταντινούπολης (προϋποθέτει τη μελέτη του σχεδιαγράμματος της Κωνσταντινούπολης με τις οχυρώσεις και τα τείχη που την	ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 15, (30 Μαΐου 1999), 8-11. Ακόμη, υπάρχει το δίτομο έργο <i>Εάλω η Πόλις</i> των εκδόσεων Βεργίνα με νεοελληνική απόδοση των ιστορικών έργων που έγραψαν ο Μιχαήλ Δούκας, ο Νικολό Μπάρμπαρο και ο Γεώργιος Φραντζής (ή Σφραντζής ορθότερα), καθώς και αποσπάσματα από τα έργα άλλων ιστοριογράφων. Για μαρτυρίες από τα οθωμανικά χρονικά της εποχής: βλ. Χάρης Σταυρίδης, «Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης και οι Οθωμανοί χρονικογράφοι», <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 15, (30 Μαΐου 1999), 14-
--	---	---	---	---

			περιέβαλλαν, καθώς επίσης και την εξέταση της γεωγραφικής διαμόρφωσης του χώρου). • Διατύπωση εκτιμήσεων για την τύχη που θα είχε η Κύπρος και η ευρύτερη Ανατολική Μεσόγειος λόγω της ραγδαίας επέκτασης των Οθωμανών στη Μικρά Ασία και στα Βαλκάνια τον 14ο και 15ο αιώνα και ιδίως μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 (προϋποθέτει τη μελέτη ιστορικού χάρτη). • Συζήτηση για τον ρόλο που διαδραμάτισε ο πάπας και οι ηγεμόνες της Δυτικής Ευρώπης πριν και κατά τη διάρκεια της πολιορκίας και της Άλωσης της Πόλης από τους Οθωμανούς. • Δραστηριότητα κριτικής – αξιολογικής σκέψης η οποία προτρέπει τους μαθητές να εκτιμήσουν τις επιπτώσεις που θα είχε το γεγονός της Άλωσης σε κάθε έναν από τους αποδέκτες του: Έλληνες, Οθωμανούς,	15. Για τραγούδια και θρήνους σχετικά με την Άλωση της Πόλης βλ.: (α) Ε. Κριαράς, <i>Ανακάλημα της Κωνσταντινούπολης</i>, Θεσσαλονίκη 1965 και (β) «Τραγούδια και Θρήνοι για την Άλωση», <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ, τεύχος 15, (30 Μαΐου 1999), σ. 12. * Οι κυριότεροι σταθμοί στην επεκτατική πορεία των Οθωμανών ήταν η πτώση της Προύσας (1326), της Νίκαιας (1331), της Καλλίπολης (1354), του Διδυμότειχου (περ. 1360), της Αδριανούπολης και της Φιλιππούπολης (περ. 1368/69), η
--	--	--	---	---

			Ρώσους, Ευρωπαίους. • Διακειμενική/πολυπρισματική προσέγγιση της πολιορκίας και της Άλωσης της Πόλης από τους Οθωμανούς Τούρκους. Συλλογή υλικού από βυζαντινά χρονικά της εποχής (Δούκας, Σφραντζής, Κριτόβουλος, Χαλκοκονδύλης), δυτικές πηγές (Νικολό Μπάρμπαρο, αρχιεπίσκοπος Λεονάρδος της Χίου) και οθωμανικά κείμενα (Τουρσούν μπέη). • Συζήτηση με θέμα: «Οι στρατηγικές επιλογές που ακολούθησε ο Μωάμεθ Β΄ ο Πορθητής, για να καταλάβει την Κωνσταντινούπολη» (π.χ. ο κανονιοβολισμός των τειχών και η μεταφορά των πλοίων στον Κεράτιο κόλπο διά της ξηράς). • Περιγραφή της πολεμικής ατμόσφαιρας που επικρατούσε εντός και εκτός των τειχών της Πόλης και καταγραφή των όπλων που χρησιμοποιήθηκαν από τις	νίκη τους κατά των Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο (1389), η νίκη τους στη μάχη της Νικόπολης (1396), η άλωση της Θεσσαλονίκης και η παράδοση των Ιωαννίνων (1430) και τέλος η νίκη τους κατά των σταυροφορικών δυνάμεων υπό την ηγεσία του βασιλιά της Πολωνίας και της Ουγγαρίας Βλάντισλαβ Γ΄ και του Ιωάννη Ουνυάδη στη μάχη της Βάρνας (1444). ** Είναι σημαντικό να κατανοήσουν οι μαθητές ότι η Βυζαντινή Αυτοκρατορία μετά την ανασύστασή της από τον Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο είχε
--	--	--	--	--

			αντίπαλες δυνάμεις κατά τη διάρκεια της πολιορκίας (προϋποθέτει τη μελέτη σχετικών με το θέμα πηγών). • Συζήτηση με θέμα: «Οι άμεσες συνέπειες για τον πληθυσμό της Κωνσταντινούπολης μετά την εισβολή των Οθωμανών στρατιωτών εντός των τειχών της Πόλης και οι λεηλασίες στις οποίες προχώρησαν» (προϋποθέτει τη μελέτη σχετικών με το θέμα πηγών). • Συζήτηση με θέμα: «Το τέλος του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου μέσα από τις ιστορικές πηγές της εποχής». • Σχολιασμός της φράσης που αποδίδεται στον Λουκά Νοταρά, εκπρόσωπο της ανθενωτικής παράταξης στην Κωνσταντινούπολη, από τον βυζαντινό χρονικογράφο Μιχαήλ Δούκα: <i>«Προτιμότερο να δει κανείς να βασιλεύει μέσα στην Πόλη κεφαλομάντηλο (φακιόλι)</i>	χάσει την παλιά της αίγλη και δύναμη. Σ' αυτό συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό και η εμφύλια διαμάχη ανάμεσα στον Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγο και τον Ιωάννη ΣΤ΄ Καντακουζηνό τον 14ο αιώνα (δεν δίστασαν να εμπλέξουν στα εσωτερικά του Βυζαντίου τόσο τους Σέρβους του Στέφανου Δουσάν όσο και τους Οθωμανούς). Ακόμη, πρέπει να τονιστεί ότι το 1347 το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων της Πόλης αφανίστηκε από την επιδημία πανώλης που μάστιζε τότε την Ευρώπη.
--	--	--	---	--

			τούρκικο παρά καθολική κουκούλα (τιάρα)». Πώς αυτή η άποψη συνδέεται με τα γεγονότα που προηγήθηκαν (Σχίσμα των Εκκλησιών, Δ΄ Σταυροφορία, Λατινοκρατία); • Συζήτηση με θέμα: «Η Άλωση της Πόλης ως ορόσημο μιας νέας εποχής για τον Ελληνισμό και την Ευρώπη». Θέματα για συνθετικές εργασίες (project): - Το παιδομάζωμα κατά τους χρόνους της οθωμανικής κυριαρχίας. - Οι αποτυχημένες προσπάθειες για ένωση των Εκκλησιών και ο διχασμός των Βυζαντινών σε ενωτικούς και ανθενωτικούς (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα των Θρησκευτικών). - Η πολιορκία και η Άλωση της Πόλης το 1453 (χρήση	*** Προτείνεται η αξιοποίηση γραπτών πηγών. Για παράδειγμα, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν αποσπάσματα από βυζαντινά χρονικά (Δούκας, Σφραντζής, Κριτόβουλος, Χαλκοκονδύλης), δυτικές πηγές (Νικολό Μπάρμπαρο, αρχιεπίσκοπος Λεονάρδος της Χίου) και οθωμανικά κείμενα (Τουρσούν Μπέη). Ακόμη, μπορούν να αξιοποιηθούν χάρτες, εικόνες και άλλες παραστατικές πηγές. **** Η εξέταση των συνεπειών της
--	--	--	---	--

			πρωτογενών και δευτερογενών πηγών). - Δημοτικά τραγούδια, θρήνοι, θρύλοι και παραδόσεις για την Άλωση της Πόλης και την τύχη του τελευταίου αυτοκράτορα Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα της Λογοτεχνίας). - Η προσφορά του Βυζαντίου στον ευρωπαϊκό πολιτισμό (π.χ. στους τομείς των τεχνών, των γραμμάτων, της νομοθεσίας κ.ά.)	Άλωσης της Πόλης το 1453 δεν πρέπει να παρουσιαστεί μόνο από τη σκοπιά του τέλους μιας εποχής, αλλά και από την οπτική γωνία της αφετηρίας μιας νέας κατάστασης. Η πτώση της Κων/πολης το 1453 θεωρείται από πολλούς ιστορικούς ως ορόσημο τόσο για την ιστορία του Ελληνισμού όσο και για τις απαρχές του νεότερου κόσμου (π.χ. ανακαλύψεις νέων θαλάσσιων δρόμων για το εμπόριο, Αναγέννηση, ιδεολογία της Τρίτης Ρώμης κ.ά.).
--	--	--	--	---

				***** Η ιδεολογία της Τρίτης Ρώμης επηρέασε τη ρωσική εξωτερική πολιτική για πολλούς αιώνες και σχετίζεται με τους πολυάριθμους ρωσοτουρκικούς πολέμους της νεότερης εποχής. Ακόμη, μέχρι τις μέρες μας ο δικέφαλος αετός χρησιμοποιείται ως σύμβολο του ρωσικού κράτους.
--	--	--	--	--

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

1	1. Να περιγράψουν την καθημερινή ζωή των Βυζαντινών. (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Καθημερινή ζωή</u> οικογένεια, σχολείο, κοινωνική πρόνοια, κατοικία, ενδυμασία, διατροφή, ψυχαγωγία, μοναχισμός	• Συζήτηση με θέμα: «Η οικογενειακή ζωή στο Βυζάντιο και σήμερα». • Συζήτηση με θέμα: «Αξιολόγηση του βυζαντινού εκπαιδευτικού συστήματος και σύγκρισή του με το εκπαιδευτικό σύστημα της Κύπρου σήμερα». • Συζήτηση με θέμα: «Μέτρα κοινωνικής πρόνοιας στο Βυζάντιο από το Κράτος και την Εκκλησία». Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η θέση της γυναίκας στη βυζαντινή κοινωνία. - Όψεις της καθημερινής ζωής των Βυζαντινών (π.χ. μόδα, διατροφή, ψυχαγωγία).	Επειδή οι πτυχές της καθημερινής ζωής που εξετάζονται σ' αυτή την ενότητα είναι πολλές, συστήνεται ιδιαίτερα η ανάθεση συνθετικών και διαθεματικών εργασιών στους μαθητές, για να επιλέξουν οι ίδιοι τους τομείς που τους ενδιαφέρουν περισσότερο.
---	---	---	--	--

			- Η ανάπτυξη του μοναχικού κινήματος στο Βυζάντιο (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα των Θρησκευτικών).	
ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ				
1	1. Να αναφέρουν τα επιτεύγματα των Βυζαντινών στους τομείς των επιστημών, των γραμμάτων και των τεχνών και να αποτιμούν την προσφορά τους στον πολιτισμό.* (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Επιστήμες</u> ίδρυση ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, φυσικές επιστήμες, γεωγραφία, ανάπτυξη τεχνολογίας, υγρό πυρ, αποτίμηση της προσφοράς του Βυζαντίου στις επιστήμες <u>Γράμματα</u> θρησκευτική ποίηση, θεολογική γραμματεία, λόγια κοσμική γραμματεία, δημόδια λογοτεχνία, αποτίμηση της προσφοράς του Βυζαντίου στα γράμματα <u>Τέχνες</u> σταυροειδής ναός με τρούλο, τοιχογραφίες, ψηφιδωτά,	• Συλλογή, επεξεργασία και σχολιασμός έργων της βυζαντινής θεολογικής και κοσμικής (λόγιας και δημόδους) γραμματείας. • Συλλογή οπτικού υλικού (π.χ. φωτογραφιών) με νομίσματα της βυζαντινής περιόδου. • Συλλογή οπτικού υλικού (π.χ. φωτογραφιών) με τους σπουδαιότερους βυζαντινούς ναούς και τις βυζαντινές μονές που σώζονται στην Ελλάδα και την Κύπρο. • Συλλογή οπτικού υλικού (π.χ. φωτογραφιών) με τα σημαντικότερα έργα ζωγραφικής	Επειδή οι πτυχές του βυζαντινού πολιτισμού που εξετάζονται σ' αυτή την ενότητα είναι πολλές, συστήνεται ιδιαίτερα η ανάθεση συνθετικών και διαθεματικών εργασιών στους μαθητές, για να επιλέξουν οι ίδιοι τους τομείς που τους ενδιαφέρουν περισσότερο. Αρκετές από τις πτυχές αυτής της

		μικρογραφίες, μικροτεχνία, αποτίμηση της προσφοράς του Βυζαντίου στις τέχνες	που σώζονται στην Ελλάδα και την Κύπρο. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Το έπος «Βασίλειος Διγενής Ακρίτας» (διαθεματική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα της Λογοτεχνίας). - Οι βυζαντινοί θησαυροί της Κύπρου: μνημεία προστατευόμενα από την UNESCO. - Βυζαντινές υμνογραφίες: Ρωμανός ο Μελωδός, Ιωάννης Δαμασκηνός, Κασσιανή (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τους διδάσκοντες/ουσες τα μαθήματα των Θρησκευτικών και της Μουσικής).	ενότητας σχετίζονται με θέματα που διδάχθηκαν προηγουμένως (π.χ. η ίδρυση του Πανεπιστημίου και της Σχολής της Μαγναύρας, η αναβίωση των κλασικών γραμμάτων, η αντιγραφή χειρογράφων, οι χρονογραφίες, τα ακριτικά τραγούδια κ.ά.). Προτείνεται να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη των τεχνών. * Για θέματα σχετικά με την τέχνη στη βυζαντινή Κύπρο βλ.: <i>Διδάσκοντας τη Βυζαντινή Κύπρο μέσα από τις πηγές</i>, ΥΠΠ, ΠΙΚ, ΥΑΠ, Λευκωσία 2011, σ. 41-66, 92-94, 134-
--	--	---	--	--

			Οργανωμένες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς / ιστορικούς χώρους, μνημεία και μουσεία: - Επίσκεψη στην Ιερά Μονή Κύκκου. - Επίσκεψη στην Ιερά Μονή Μαχαιρά. - Επίσκεψη στο Μοναστήρι Αγίου Νικολάου των Γάτων. - Επίσκεψη στην Ιερά Μονή Αγίου Γεωργίου Αλαμάνου. - Επίσκεψη στην Ιερά Μονή Αγίου Μηνά, κοντά στο χωριό Λεύκαρα. - Επίσκεψη στην Ιερά Μονή Αγίου Νεοφύτου στην Πάφο. - Επίσκεψη στον Ιερό Ναό Αγίας Αναστασίας στα Πάνω Πολεμίδια. - Επίσκεψη στην εκκλησία της Παναγίας του Άρακα στα Λαγουδερά (περιλαμβάνεται στον κατάλογο παγκόσμιας κληρονομιάς της ΟΥΝΕΣΚΟ). - Επίσκεψη στην εκκλησία της Παναγίας της Ασίνου στο Νικητάρι (περιλαμβάνεται στον κατάλογο παγκόσμιας κληρονομιάς της ΟΥΝΕΣΚΟ). - Επίσκεψη στην εκκλησία του Σταυρού του Αγιασμάτη στην	162.
--	--	--	---	------

			Πλατανιστάσα (περιλαμβάνεται στον κατάλογο παγκόσμιας κληρονομιάς της ΟΥΝΕΣΚΟ). - Επίσκεψη στον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου της Στέγης στην Κακοπετριά (περιλαμβάνεται στον κατάλογο παγκόσμιας κληρονομιάς της ΟΥΝΕΣΚΟ). - Επίσκεψη στον ιερό Ναό Αρχαγγέλου Μιχαήλ στον Πεδουλά (περιλαμβάνεται στον κατάλογο παγκόσμιας κληρονομιάς της ΟΥΝΕΣΚΟ). - Επίσκεψη στον Ιερό Ναό Παναγίας Μουτουλλά (περιλαμβάνεται στον κατάλογο παγκόσμιας κληρονομιάς της ΟΥΝΕΣΚΟ). - Επίσκεψη στον Ιερό Ναό Παναγίας Χρυσαινιώτισσας στην παλιά Λευκωσία (ο παλαιότερος βυζαντινός ναός στη Λευκωσία). - Επίσκεψη στον Ιερό Ναό της Παναγίας Αγγελόκτιστης στο Κίτι. - Επίσκεψη στον Ιερό Ναό Αγίου Λαζάρου στη Λάρνακα. - Επίσκεψη στον Ιερό Ναό Αγίου Αντωνίου στα Κελλιά. - Επίσκεψη στον Ιερό Ναό Αγίων Βαρνάβα και Ιλαρίωνος στην	
--	--	--	--	--

			Περιστερώνα. - Επίσκεψη στον Ιερό Ναό Παναγίας Χρυσελεύσας στην Έμπα. - Επίσκεψη στον Ιερό Ναό Αγίας Παρασκευής στη Γεροσκήπου. - Επίσκεψη στο παρεκκλήσι Αγίου Γεωργίου του Μακρή στη Λάρνακα. - Επίσκεψη στον Ιερό Ναό της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος στη Σωτήρα Αμμοχώστου. - Επίσκεψη στους Ιερούς Ναούς Αγίου Ανδρονίκου και Αρχαγγέλου Μιχαήλ και Αγίας Μαρίας στο Φρέναρος. - Επίσκεψη στο Κυπριακό Μουσείο Λευκωσίας. - Επίσκεψη στο Βυζαντινό Μουσείο του Πνευματικού και Πολιτιστικού Κέντρου του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'. - Επίσκεψη στο Μουσείο Ιστορίας Κυπριακής Νομισματοκοπίας. - Επίσκεψη στο Μουσείο Βυζαντινής Κληρονομιάς στο Παλαιχώρι. - Επίσκεψη στο Εκκλησιαστικό Μουσείο του Ιερού Ναού Αγίου Λαζάρου στη Λάρνακα.	
--	--	--	---	--

			- Επίσκεψη στο Βυζαντινό Μουσείο Πάφου, δίπλα στη Μητρόπολη Πάφου. - Επίσκεψη στο Βυζαντινό Μουσείο Αρσινόης στην Επισκοπή Αρσινόης, Περιστερώνα – Πόλη Χρυσοχούς. - Επίσκεψη στο Βυζαντινό Μουσείο Πεδουλά. - Επίσκεψη στο Βυζαντινό Μουσείο της εκκλησίας του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή στον Καλοπαναγιώτη.	
Ο ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ				
Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ 5ο ΜΕΧΡΙ ΤΟΝ 10ο ΑΙΩΝΑ				
ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΩΝ ΦΥΛΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ				
1	1. Να σχολιάζουν τις συνέπειες της μετανάστευσης των γερμανικών φύλων και να τις συνδέουν με τη διαμόρφωση της Μεσαιωνικής Ευρώπης. */**/** (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Συνέπειες της μετανάστευσης των γερμανικών φύλων (αξιοποίηση χάρτη)</u> μεγάλη μετανάστευση των λαών, Βάρβαροι (ορισμός), ίδρυση γερμανικών βασιλείων	• Κατασκευή χάρτη με σχετικά υπομνήματα, όπου παρουσιάζονται τα γερμανικά βασίλεια που δημιουργήθηκαν στην Ευρώπη τον 5ο αιώνα.	Διάφορες πτυχές της Ιστορίας της Μεσαιωνικής Δύσης εξετάζονται διεξοδικά στο βιβλίο του Jacques

		(Οστρογοτθικό, Βησιγοτθικό, Φραγκικό), ίδρυση παπικού κράτους <u>Διαμόρφωση Μεσαιωνικής Ευρώπης</u> αλληλεπίδραση γερμανικών εθίμων, ελληνορωμαϊκής πολιτιστικής παράδοσης και Χριστιανισμού	• Συζήτηση με θέμα: «Η αλληλεπίδραση τριών παραγόντων για τη διαμόρφωση της Μεσαιωνικής Ευρώπης: Χριστιανισμός, γερμανικές συνήθειες και ελληνορωμαϊκή πολιτιστική παράδοση». Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η εξέλιξη των γερμανικών βασιλείων της Μεσαιωνικής Ευρώπης και η διαμόρφωση των σύγχρονων ευρωπαϊκών κρατών. - Η δημιουργία του Παπικού Κράτους και η σημασία της ίδρυσής του.	Le Goff, <i>Ο Πολιτισμός της Μεσαιωνικής Δύσης</i>, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993. * Μεσαίωνας ονομάζεται η χρονική περίοδος ανάμεσα στους αρχαίους και στους νεότερους χρόνους. ** Το 476 μ.Χ. ο Γερμανός Οδόακρος ανάγκασε τον τελευταίο Ρωμαίο Αυτοκράτορα της Δύσης, τον Ρωμύλο Αυγουστύλο, να παραιτηθεί από τον θρόνο του. Έτσι η Ρώμη πέρασε υπό γερμανικό έλεγχο και ο Οδόακρος στέφθηκε βασιλιάς της Ιταλίας. ***Προτείνεται η
--	--	---	--	---

				αξιοποίηση χάρτη της Ευρώπης που παρουσιάζει τα γερμανικά βασίλεια και την εξέλιξή τους κατά τον Μεσαίωνα.
Ο ΚΑΡΛΟΜΑΓΝΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ				
1	1. Να περιγράφουν και να αιτιολογούν την προσπάθεια ενοποίησης της Ευρώπης από τον Καρλομάγνο και να αξιολογούν τις συνέπειες από τη διαίρεση της αυτοκρατορίας του.* (Β, Δ, Γ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να αποτιμούν τη σημασία της άνθησης των γραμμάτων και των τεχνών (Καρολίδεια Αναγέννηση) στο Φραγκικό Βασίλειο. (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Ενοποίηση της Ευρώπης από τον Καρλομάγνο και διαίρεση στα χρόνια των διαδόχων του (αξιοποίηση χάρτη)</u> εδαφική επέκταση του Φραγκικού Βασιλείου, στέψη του Καρλομάγνου ως αυτοκράτορα του Ρωμαϊκού Κράτους, Συνθήκη του Βερντέν (διαίρεση της αυτοκρατορίας, αξιολόγηση συνεπειών) 2. <u>Καρολίδεια Αναγέννηση</u> Ανακτορική Ακαδημία, μορφωτικός ρόλος των μοναστηριών, αντιγραφή χειρογράφων, καρολίδεια γραφή, αποτίμηση της σημασίας	- Κατασκευή χάρτη με σχετικά υπομνήματα, όπου παρουσιάζεται η Αυτοκρατορία του Καρλομάγνου το έτος του θανάτου του (814). - Συζήτηση με θέμα: «Η διαμάχη μεταξύ της Δύσης και της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας με αφορμή τη στέψη του Καρλομάγνου ως Αυτοκράτορα των Ρωμαίων το 800 στη Ρώμη από τον Πάπα». - Συζήτηση με θέμα: «Η Συνθήκη του Βερντέν το 843 και οι συνέπειές της για την Ευρώπη».	Διάφορες πτυχές της Ιστορίας της Μεσαιωνικής Δύσης εξετάζονται διεξοδικά στο βιβλίο του Jacques Le Goff, <i>Ο Πολιτισμός της Μεσαιωνικής Δύσης</i>, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993. * Προτείνεται η αξιοποίηση χάρτη της Ευρώπης που παρουσιάζει την έκταση του κράτους του Καρλομάγνου και τη διαίρεσή του

		της Καρολίδειας Αναγέννησης	Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Καρλομάγνος: ο πρώτος μεγάλος ηγέτης στη Δυτική Ευρώπη μετά την κατάλυση του Δυτικού Ρωμαϊκού Κράτους. - Καρολίδεια Αναγέννηση: μια σημαντική κληρονομιά στην Ευρώπη. - Νορμανδοί/Βίκινγκς: μια νέα απειλή στην Ευρώπη την περίοδο του Μεσαίωνα.	στα χρόνια των διαδόχων του με τη Συνθήκη του Βερντέν (843).
Η ΦΕΟΥΔΑΡΧΙΑ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ				
1	1. Να κατανοούν τα βασικά χαρακτηριστικά της φεουδαρχικής κοινωνίας. (Β, Γ, Δ, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Βασικά χαρακτηριστικά της φεουδαρχικής κοινωνίας</u> φέουδο / φεουδάρχης / φεουδαρχία (εξήγηση των όρων), σχέσεις αρχόντων – βασάλων, προστασία και υποχρεώσεις, τελετή της περιβολής, φεουδαρχικό συμβόλαιο, ελεύθεροι γεωργοί, πάροικοι, δούλοι	• Σύνταξη «λεξικού» ή δημιουργία σταυρόλεξου με όρους σχετικούς με τη φεουδαρχία. • Συζήτηση με θέμα: «Παραλληλισμός της μεσαιωνικής τελετής της περιβολής με σύγχρονες τελετές (π.χ. ορκωμοσία πτυχιούχων και στρατιωτών)». • Θεατρική αναπαράσταση	Διάφορες πτυχές της Ιστορίας της Μεσαιωνικής Δύσης εξετάζονται διεξοδικά στο βιβλίο του Jacques Le Goff, <i>Ο Πολιτισμός της Μεσαιωνικής Δύσης</i> , Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993.

			(δραματοποίηση) της μεσαιωνικής τελετής της περιβολής ή της τελετής επίδοσης της πανοπλίας. Συγγραφή ημερολογίου με θέμα: «Είσαι ένας ιππότης του Μεσαίωνα που συμμετείχες στις τελετές της περιβολής και της επίδοσης της πανοπλίας. Στο ημερολόγιό σου καταγράφεις τις εντυπώσεις (σκέψεις και συναισθήματα) που σου δημιούργησαν αυτές οι τελετές».	
Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ 11ο ΜΕΧΡΙ ΤΟΝ 15ο ΑΙΩΝΑ				
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ (11ος – 15ος αιώνας)				
1	1. Να κατανοούν τα βασικά χαρακτηριστικά της οικονομίας και της κοινωνίας της Δυτικής Ευρώπης από τον 11ο μέχρι τον 15ο αιώνα. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να περιγράφουν συνοπτικά τις πολιτικές εξελίξεις στη Δυτική	1. <u>Βασικά χαρακτηριστικά οικονομίας και κοινωνίας</u> τριζωνική καλλιέργεια, ανάπτυξη εμπορίου, συγκρότηση αστικής τάξης, επιπτώσεις επιδημίας μαύρης πανώλης, κοινωνικές εξεγέρσεις	- Συγγραφή κειμένου 100–120 λέξεων με θέμα: «Η ανάπτυξη των πόλεων στην Ευρώπη από τον 11ο αιώνα και εξής». - Αναφορά σε ιστορικά παραδείγματα ασθενειών που σκόρπισαν μαζικά τον θάνατο με αφορμή την επιδημία της μαύρης	Για μια διεξοδική ανάλυση διαφόρων θεμάτων που σχετίζονται με την Ιστορία της Μεσαιωνικής Δύσης βλ. Jacques Le Goff, <i>Ο Πολιτισμός της Μεσαιωνικής Δύσης</i>,

	Ευρώπη κατά τη διάρκεια του ύστερου μεσαίωνα.* (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ).	2. Πολιτικές μεταβολές ισχυροποίηση της μοναρχίας (Γαλλία), Μεγάλος Χάρτης Δικαιωμάτων – Κοινοβούλιο (Αγγλία), Δίαιτα (Γερμανία)	πανώλης στη Μεσαιωνική Ευρώπη. - Κατασκευή χάρτη με σχετικά υπομνήματα, όπου παρουσιάζονται τα ευρωπαϊκά βασίλεια/κράτη μετά το τέλος του Εκατονταετούς Πολέμου το 1453. - Σχολιασμός και επεξήγηση του πολιτικού κατακερματισμού της Γερμανίας και της Ιταλίας κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Ιωάννα της Λωραίνης: εθνική ηρωίδα των Γάλλων. - Η σημασία της παραχώρησης του Μεγάλου Χάρτη Δικαιωμάτων (Magna Carta) το 1215.	Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993. Επειδή οι πτυχές του μεσαιωνικού κόσμου που εξετάζονται σ' αυτή την ενότητα είναι πολλές, συστήνεται ιδιαίτερα η ανάθεση συνθετικών και διαθεματικών εργασιών στους μαθητές, για να επιλέξουν οι ίδιοι τους τομείς που τους ενδιαφέρουν περισσότερο. Προτείνεται η αξιοποίηση κινηματογραφικών ταινιών, τηλεοπτικών σειρών, ντοκιμαντέρ και λογοτεχνικών βιβλίων, για να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με σύγχρονες «αναπαραστάσεις» του μεσαιωνικού
--	---	--	--	---

				κόσμου (επικαιροποίηση). * Προτείνεται η αξιοποίηση (α) χάρτη που παρουσιάζει τα ευρωπαϊκά βασίλεια/κράτη κατά τα τέλη του Μεσαίωνα και (β) πολιτικού χάρτη της σύγχρονης Ευρώπης, για να τους αντιπαραβάλουν οι μαθητές/τριες και να εξαγάγουν συμπεράσματα.
Η ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ				
1	1. Να περιγράφουν και να αιτιολογούν τις σχέσεις σύγκρουσης ανάμεσα στην Εκκλησία και στο Κράτος. (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να αποτιμούν τη συμβολή της Καθολικής Εκκλησίας και των	1. <u>Σύγκρουση Εκκλησίας – Κράτους</u> έριδα της περιβολής, αιχμαλωσία της Αβινιόν, λόγοι σύγκρουσης Εκκλησίας – Κράτους	- Συζήτηση με θέμα: «Ο ρόλος της Ιεράς Εξέτασης κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα». Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η διοικητική οργάνωση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας κατά	Για μια διεξοδική ανάλυση διαφόρων θεμάτων που σχετίζονται με την Ιστορία της Μεσαιωνικής Δύσης βλ. Jacques Le Goff, <i>Ο Πολιτισμός της</i>

	μοναστηριών στη διαμόρφωση της κοινωνίας και των νοοτροπιών κατά τον Μεσαίωνα.* (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	2. <u>Ρόλος Καθολικής Εκκλησίας και μοναστηριών</u> μοναχικά τάγματα, Γρηγοριανή Μεταρρύθμιση, Ιερά Εξέταση, συμβολή της Καθολικής Εκκλησίας και των μοναστηριών στη διαμόρφωση της κοινωνίας και των νοοτροπιών του Μεσαίωνα.	τον Μεσαίωνα. - Τα μεσαιωνικά μοναστήρια: διοίκηση και οργάνωση, καθημερινή ζωή και ασχολίες των μοναχών, πνευματική και κοινωνική δραστηριότητα. - Η ίδρυση μοναχικών ταγμάτων στον Μεσαίωνα και ο ρόλος τους.	<i>Μεσαιωνικής Δύσης, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993.</i> Επειδή οι πτυχές του μεσαιωνικού κόσμου που εξετάζονται σ' αυτή την ενότητα είναι πολλές, συστήνεται ιδιαίτερα η ανάθεση συνθετικών και διαθεματικών εργασιών στους μαθητές, για να επιλέξουν οι ίδιοι τους τομείς που τους ενδιαφέρουν περισσότερο. Προτείνεται η αξιοποίηση κινηματογραφικών ταινιών, τηλεοπτικών σειρών, ντοκιμαντέρ και λογοτεχνικών βιβλίων, για να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με σύγχρονες
--	---	---	---	--

				«αναπαραστάσεις» του μεσαιωνικού κόσμου (επικαιροποίηση). * Προτείνεται η αξιοποίηση του μυθιστορήματος του Ουμπέρτο Έκο, <i>Το όνομα του Ρόδου</i>, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999, ή η προβολή χαρακτηριστικών σκηνών από την ομώνυμη κινηματογραφική ταινία, για να σχηματίσουν οι μαθητές/τριες συνοπτική εικόνα των μοναστηριών στον Μεσαίωνα καθώς και του θεοκεντρισμού και δογματισμού που
--	--	--	--	--

χαρακτήριζαν το
μεσαιωνικό
πνεύμα.

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΣΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ
ΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ

1	1. Να περιγράψουν διάφορες πτυχές της καθημερινής ζωής του ανθρώπου στον Μεσαίωνα. (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να αναφέρουν τα σημαντικότερα επιτεύγματα της Μεσαιωνικής Δύσης στους τομείς των επιστημών, των γραμμάτων και των τεχνών.* (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Καθημερινή ζωή στη Μεσαιωνική Ευρώπη</u> θέση της γυναίκας, ιπποτισμός / ιπποτικός έρωτας, κατοικία, διατροφή, ενδυμασία, ψυχαγωγία, προσκυνήματα 2. <u>Επιστήμες</u> επιστημονικά ενδιαφέροντα, αλχημεία, πανεπιστήμια <u>Γράμματα</u> εθνικές γλώσσες, τροβαδούροι <u>Τέχνες</u> ρομανικός ρυθμός, γοτθικός ρυθμός, υαλογραφήματα	• Συζήτηση με θέμα: «Το ιδεώδες του ιπποτισμού και ο ιπποτικός έρωτας στη Λογοτεχνία». • Ανάγνωση και παρουσίαση λογοτεχνικών έργων που αναφέρονται στον Δυτικό Μεσαίωνα (π.χ. <i>Ρομπέν των Δασών</i>, <i>Ιβανόης</i> κ.ά.). • Συλλογή οπτικού υλικού με κάστρα του Μεσαίωνα και συγγραφή σχετικών υπομνημάτων. • Συγκέντρωση, ανάγνωση και σχολιασμός αποσπασμάτων από το έργο του Δάντη (<i>Θεία Κωμωδία</i>) ή του Πετράρχη (<i>Σονέτα</i>) σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα της Λογοτεχνίας (διαθεματική	Για μια διεξοδική ανάλυση διαφόρων θεμάτων που σχετίζονται με την Ιστορία της Μεσαιωνικής Δύσης βλ. Jacques Le Goff, <i>Ο Πολιτισμός της Μεσαιωνικής Δύσης</i>, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993. Επειδή οι πτυχές του μεσαιωνικού κόσμου που εξετάζονται σ' αυτή την ενότητα είναι πολλές, συστήνεται ιδιαίτερα η ανάθεση συνθετικών και διαθεματικών
---	---	---	---	---

			προσέγγιση). - Κατασκευή λευκώματος με θέμα: «Καθεδρικοί ναοί γοτθικής αρχιτεκτονικής στην Ευρώπη» (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα της Τέχνης). - Συγγραφή κειμένου 100–120 λέξεων ή συζήτηση με θέμα: «Σύγκριση της βυζαντινής και της δυτικής εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής: ομοιότητες και διαφορές». Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η θέση της γυναίκας στη Μεσαιωνική Ευρώπη. - Όψεις της καθημερινής ζωής των Ευρωπαίων κατά τον Μεσαίωνα (π.χ. διατροφή, ενδυμασία, ψυχαγωγία κ.ά.). - Η ίδρυση των πρώτων πανεπιστημίων στη Δυτική	εργασιών στους μαθητές, για να επιλέξουν οι ίδιοι τους τομείς που τους ενδιαφέρουν περισσότερο. Προτείνεται η αξιοποίηση κινηματογραφικών ταινιών, τηλεοπτικών σειρών, ντοκιμαντέρ και λογοτεχνικών βιβλίων, για να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με σύγχρονες «αναπαραστάσεις» του μεσαιωνικού κόσμου (επικαιροποίηση). * Προτείνεται η προβολή οπτικού υλικού.
--	--	--	---	--

			Ευρώπη. - Δάντης, Πετράρχης, Βοκκάκιος: οι πρόδρομοι του κινήματος του Ανθρωπισμού. - Τροβαδούροι: οι απόγονοι των αρχαίων ραψωδών. - Παραλληλισμός του ρομανικού με τον γοτθικό ρυθμό.	
Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΥΠΟ ΞΕΝΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ (15ος – 19ος ΑΙΩΝΑΣ)				
Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΥΠΟ ΒΕΝΕΤΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ				
1	1. Να περιγράψουν τις συνθήκες διαβίωσης του υπόδουλου στους Βενετούς Ελληνισμού. (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Συνθήκες διαβίωσης Βενετοκρατούμενου Ελληνισμού</u> εντοπισμός βενετοκρατούμενων περιοχών στον χάρτη, εισαγωγή φεουδαρχικού συστήματος, εξεγέρσεις κατά της βενετικής εξουσίας, ευκαιρίες για μόρφωση στα πανεπιστήμια της Ιταλίας	• Μελέτη χάρτη με τις βενετοκρατούμενες περιοχές και εξαγωγή συμπερασμάτων για τα γεωπολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά των υπό βενετική κυριαρχία περιοχών (π.χ. η Βενετία ήταν μεγάλη ναυτική δύναμη της εποχής, επομένως κατακτώντας την Κρήτη και την Κύπρο μπορούσε ευκολότερα να	

			ελέγξει τους θαλάσσιους εμπορικούς δρόμους και να επιβάλει την κυριαρχία της στην Ανατολική Μεσόγειο). • Παρουσίαση λογοτεχνικών έργων της περιόδου της Βενετοκρατίας: <i>Ερωτόκριτος</i>, <i>Ερωφίλη</i>, <i>Βοσκοπούλα</i>, <i>Θυσία του Αβραάμ</i> (διαθεματική εργασία σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα της Λογοτεχνίας). Βλ. επίσης την αντίστοιχη ενότητα για την Κρητική Λογοτεχνία στο <i>Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γ' Γυμνασίου</i>, Αθήνα, ΟΕΔΒ, σ. 19. • Προβολή εικόνων από ζωγραφικά έργα, που αντιπροσωπεύουν την Κρητική Σχολή. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η βενετοκρατούμενη Κρήτη (1211–1669).	
--	--	--	---	--

Η ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ (1489 – 1571)

2	1. Να περιγράφουν και να αιτιολογούν τις διοικητικές, στρατιωτικές και κοινωνικές εξελίξεις στην Κύπρο την εποχή της Βενετοκρατίας.*/** (Α, Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να περιγράφουν τις συνθήκες κατάληψης της Κύπρου από τους Οθωμανούς.*** (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Διοίκηση / Άμυνα</u> μετάβαση από τη Φραγκοκρατία στη Βενετοκρατία*, επαρχία της Βενετίας, εμπορική και στρατιωτική βάση, τοποτηρητής, καπιτάνος της Αμμοχώστου, οχυρωματικά έργα σε Αμμόχωστο και Λευκωσία** <u>Κοινωνικές εξελίξεις</u> διατήρηση φεουδαρχικού συστήματος, ευγενείς (Ιταλοί, Γάλλοι), φεουδαρχικές υποχρεώσεις Κυπρίων 2. <u>Κατάληψη της Κύπρου από τους Οθωμανούς</u> πολιορκία και άλωση Λευκωσίας, πολιορκία και άλωση Αμμοχώστου	- Συμπλήρωση πίνακα όπου επιγραμματικά παρουσιάζονται οι διαφορές ανάμεσα στις περιόδους της Φραγκοκρατίας και της Βενετοκρατίας όσον αφορά το διοικητικό καθεστώς του νησιού, τη θρησκευτική πολιτική, την τέχνη και τον πολιτισμό και τα οχυρωματικά έργα. - Συγκέντρωση και σχολιασμός απεικονίσεων της βασίλισσας της Κύπρου Αικατερίνης Κορνάρο μέσα από ζωγραφικούς πίνακες. - Συγγραφή μικρού κειμένου και θεατρική αναπαράσταση (δραματοποίηση) της συγκινητικής αναχώρησης της Αικατερίνης Κορνάρο από την Κύπρο. - Παρουσίαση εικονογραφικού υλικού (π.χ. γκραβούρες) της εποχής, όπου απεικονίζονται τα οχυρωματικά έργα των Βενετών.	* Η Κύπρος πέρασε στα χέρια των Βενετών το 1489. Τότε η Βενετή βασίλισσα της Κύπρου Αικατερίνη Κορνάρο, χήρα του Φράγκου βασιλιά Ιακώβου Β΄, αναγκάστηκε να παραιτηθεί από την εξουσία και παραχώρησε το νησί στη «Γαληνοτάτη Δημοκρατία του Αγίου Μάρκου». Για πρόσθετο υλικό σχετικά με το θέμα βλ.: Κωνσταντίνος Κωμοδίκης, <i>Οι πληροφορίες των βραχέων χρονικών για την Κύπρο. Η κατάταξη και ο σχολιασμός τους. Σύνοψη Ιστορία της</i>
---	---	---	---	--

			- Συγκέντρωση και εξέταση σώματος πρωτογενών ή και δευτερογενών πηγών που αφορούν την πολιορκία και Άλωση της Αμμοχώστου (1571) από τους Οθωμανούς και το μαρτύριο του καπιτάνου της πόλης Μαρκαντώνιου Βραγαδίνου. - Σύγκριση ανάμεσα στα γεγονότα που αφορούν την πολιορκία και την Άλωση της Κωνσταντινούπολης (1453) και της Αμμοχώστου (1571). - Η ενσωμάτωση λέξεων και τοπωνυμίων ιταλικής προέλευσης στην κυπριακή διάλεκτο. - Παρουσίαση λογοτεχνικών έργων της περιόδου της Βενετοκρατίας: <i>Ερωτόκριτος</i>, <i>Ερωφίλη</i>, <i>Βοσκοπούλα</i>, <i>Θυσία του Αβραάμ</i> (διαθεματική εργασία σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα της Λογοτεχνίας). Βλ. επίσης την αντίστοιχη ενότητα για την Κρητική Λογοτεχνία στο <i>Κείμενα</i>	<i>Βυζαντινής και Μεσαιωνικής Κύπρου (324–1571), Λευκωσία, Εκδόσεις Επιφανίου 2006, σ. 57 κ.ε.</i> ** Προτείνεται επίσκεψη στα ενετικά τείχη της Λευκωσίας. *** Για πρόσθετο υλικό / πηγές σχετικά με το μαρτυρικό τέλος του Μαρκαντώνιου Βραγαδίνου βλ.: Κώστας Κατσώνης, <i>Η Κύπρος στους δρόμους της Ιστορίας, Μια σύγχρονη προσέγγιση της Ιστορίας μέσα από την πολυφωνία των πηγών</i>, Λάρνακα 2002, σ. 23-25.
--	--	--	---	--

			<i>Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γ΄ Γυμνασίου, Αθήνα, ΟΕΔΒ, σ. 19.</i> - Προβολή εικόνων από ζωγραφικά έργα, που αντιπροσωπεύουν την Κρητική Σχολή. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η βενετοκρατούμενη Κρήτη (1211–1669). - Αικατερίνη Κορνάρο: η τελευταία βασίλισσα της Κύπρου. - Τα ενετικά τείχη της Λευκωσίας και της Αμμοχώστου. - Η πολιορκία και η Άλωση της Λευκωσίας και της Αμμοχώστου από τους Οθωμανούς (1570–1571). Οργανωμένες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς / ιστορικούς χώρους, μνημεία και μουσεία: - Επίσκεψη στο Λεβέντειο Μουσείο	
--	--	--	---	--

			και οργάνωση διδασκαλίας / δραστηριοτήτων με βάση τα εκθέματα που αφορούν την περίοδο της Βενετοκρατίας. Μελέτη της τρισδιάστατης απεικόνισης και του διαδραστικού χάρτη που διαθέτει το μουσείο, όπου διαφαίνονται οι διαφορές ανάμεσα στην οχυρωματική πολιτική των Φράγκων και των Βενετών. - Επίσκεψη στους μεσαιωνικούς πύργους του Κιτίου, της Αλαμινού και της Πύλας, που αποτελούν τα σωζόμενα στρατιωτικά παρατηρητήρια της περιόδου της Βενετοκρατίας. - Επίσκεψη στην παλιά Λευκωσία και περιδιάβαση στη γραμμή των ενετικών τειχών και των προμαχώνων (Πύλη Αμμοχώστου – Πύλη Πάφου) στις ελεύθερες περιοχές.	
Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΥΠΟ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ				
1	1. Να περιγράψουν τις συνθήκες διαβίωσης του υπόδουλου στους Οθωμανούς Ελληνισμού	1. <u>Συνθήκες διαβίωσης οθωμανοκρατούμενου Ελληνισμού</u>	• Μελέτη χάρτη με τις οθωμανοκρατούμενες περιοχές και εξαγωγή συμπερασμάτων για	<u>Υπογραμμίζεται</u> ότι ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός θα

	και τον τρόπο διοίκησής του κατά τα χρόνια της Οθωμανοκρατίας.** (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να αξιολογούν τη συμβολή της Εκκλησίας και των Ελλήνων της Διασποράς στη στήριξη και την πνευματική ανάπτυξη του υπόδουλου Ελληνισμού.*** (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	εντοπισμός οθωμανοκρατούμενων περιοχών στον χάρτη*, ραγιαδες, πατριαρχικά προνόμια, θεσμός της κοινότητας, πρόκριτοι, Φαναριώτες, κλέφτες και αρματολοί, γεωργική και εμπορική δραστηριότητα Ελλήνων 2. <u>Συμβολή Εκκλησίας και Ελλήνων της Διασποράς</u> παιδευτική δραστηριότητα Εκκλησίας (Πατριαρχική Ακαδημία, θρησκευτικός ουμανισμός, δράση του Κοσμά του Αιτωλού), πολιτιστική και κοινωνικοοικονομική προσφορά του παροικιακού Ελληνισμού	τα γεωπολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά των υπό οθωμανική κυριαρχία περιοχών (π.χ. στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας έβρισκαν καταφύγιο οι κλέφτες, ενώ στα νησιά, όπως η Ύδρα, αναπτύχθηκε ιδιαίτερα η εμπορική δραστηριότητα). • Παρουσίαση στην τάξη αναπαραστάσεων – εικόνων της ζωής στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (Έλληνες κληρικοί και έμποροι, κλέφτες και αρματολοί, πρόκριτοι, Φαναριώτες, Έλληνες λόγιοι, Οθωμανοί άνδρες, γενίτσαροι, γυναικείες μορφές κ.ά.). • Συζήτηση με θέμα: «Η σημασία της παραχώρησης προνομίων στον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Γεννάδιο Β΄ από τον σουλτάνο Μωάμεθ Β΄ Πορθητή». • Συμπλήρωση σχετικού πίνακα με τις κυριότερες ελληνικές	διδασχθεί στην Γ΄ Γυμνασίου, αφού προηγηθεί η διδασκαλία του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού. Επιπλέον, τα περισσότερα από τα θέματα αυτής της ενότητας θα εξεταστούν διεξοδικότερα στην Γ΄ Γυμνασίου, επομένως εδώ θα μελετηθούν επιγραμματικά. * Προτείνεται ο παράλληλος εντοπισμός στον χάρτη των οθωμανοκρατούμενων και των βενετοκρατούμενων περιοχών τους Ελληνισμού για εξαγωγή συμπερασμάτων. Είναι φανερό ότι οι Βενετοί ενδιαφέρονταν
--	---	---	---	---

			παροικίες στη Δυτική και στην Ανατολική Ευρώπη, με συμβολική παράθεση ποιοτικών στοιχείων, όπως η εκπαίδευση, οι εκδόσεις κ.ά. • Παρουσίαση λευκωμάτων / εικόνων με δείγματα από τις ελληνικές εκδόσεις της Βενετίας και της Βιέννης. • Συλλογή, σχολιασμός και επεξεργασία κλέφτικων δημοτικών τραγουδιών (διαθεματική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα της Λογοτεχνίας). Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η διοικητική οργάνωση των ελληνικών περιοχών στα χρόνια της Οθωμανοκρατίας. - Ο ρόλος των προκρίτων και των Φαναριωτών στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας.	περισσότερο για τον έλεγχο του εμπορίου στην Ανατολική Μεσόγειο γι' αυτό επιθυμούσαν την κατοχή νησιών και σημαντικών λιμανιών. Από την άλλη η επεκτατική πολιτική των Οθωμανών οδήγησε αναπόφευκτα στους πολυάριθμους βενετοτουρκικούς πολέμους, που είχαν ως αποτέλεσμα την απώλεια σημαντικών εδαφών για τους Βενετούς (π.χ. Κύπρο το 1571, Κρήτη το 1669 κ.ά.). ** Προτείνεται η σύγκριση των συνθηκών διαβίωσης του Ελληνισμού στις περιοχές υπό οθωμανική και
--	--	--	---	--

			- Οι κλέφτες και οι αρματολοί μέσα από τα δημοτικά τραγούδια της εποχής (κλέφτικα τραγούδια). - Οι εμπορικές δραστηριότητες των Ελλήνων στα χρόνια της Οθωμανοκρατίας. - Η Ορθόδοξη Εκκλησία στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας. - Οι ελληνικές παροιμίες της διασποράς χθες και σήμερα.	βενετική κυριαρχία. *** Προτείνεται η σύγκριση της θέσης της Ορθόδοξης Εκκλησίας και των δυνατοτήτων πνευματικής ανάπτυξης του Ελληνισμού στις περιοχές υπό οθωμανική και βενετική κυριαρχία.
--	--	--	---	---

Η ΟΘΩΜΑΝΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ (1571 – 1878)

3	1. Να περιγράφουν και να αιτιολογούν τις πολιτικές, διοικητικές, κοινωνικές και θρησκευτικές αλλαγές που συμβαίνουν στην Κύπρο την περίοδο της Οθωμανοκρατίας.* (Α, Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Κοινωνικές και θρησκευτικές αλλαγές</u> κατάργηση κοινωνικής διαστρωμάτωσης της εποχής της Λατινοκρατίας, αποκατάσταση Ορθόδοξης Εκκλησίας, εθναρχικός ρόλος Εκκλησίας (αποτίμηση της συμβολής της Εκκλησίας στην εκπαίδευση και	• Παρουσίαση εικονογραφικού υλικού (γκραβούρες από περιηγητικά κείμενα) για χαρακτηριστικές εκφάνσεις της καθημερινής ζωής Χριστιανών και Μουσουλμάνων, καθώς και μνημεία και ιστορικούς χώρους της περιόδου της Οθωμανοκρατίας στην Κύπρο.	<u>Υπογραμμίζεται</u> ότι η συμμετοχή της Κύπρου στον αγώνα του 1821 θα διδαχθεί στην Γ΄ Γυμνασίου σε συσχέτισμό με τα γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης.
----------	---	--	---	--

	2. Να περιγράψουν τις συνθήκες εμφάνισης και εξέλιξης της μουσουλμανικής κοινότητας στην Κύπρο.**/** (B, Δ, E, ΣΤ, Z) 3. Να εξηγούν τους λόγους στους οποίους οφείλεται η αλλαγή στην πληθυσμιακή σύνθεση των θρησκευτικών ομάδων (Αρμενίων, Μαρωνιτών, Λατίνων) της Κύπρου αυτή την περίοδο.**** (A, B, Δ, E, ΣΤ, Z)	στη διατήρηση της εθνικής και θρησκευτικής ταυτότητας των Ελλήνων της Κύπρου), ραγιαδες <u>Διοικητικές αλλαγές</u> αγάδες, καδής, αυτοδιοίκηση κοινοτήτων, μουχτάρης, δραγομανία, αξιολόγηση της δράσης και του έργου του Χατζηγεωργάκη Κορνέσιου, εξεγέρσεις κατά της οθωμανικής διοίκησης, μεταρρυθμίσεις (διάταγμα Χάττι Χουμαγιούν), μεταβίβαση της εξουσίας στους Άγγλους 2. <u>Εμφάνιση και εξέλιξη μουσουλμανικής κοινότητας</u> εγκατάσταση στρατιωτών, εποικισμός, εξισλαμισμοί, δημογραφική εξέλιξη, Λινοπάμπακοι, κοινοί αγώνες Χριστιανών και Μουσουλμάνων κατά της οθωμανικής διοίκησης*** 3. <u>Αρμένιοι, Μαρωνίτες, Λατίνοι</u> δημογραφική εξέλιξη της παρουσίας τους στο νησί, λόγοι αλλαγής της πληθυσμιακής τους	• Συζήτηση με θέμα: «Οι συνθήκες διαμόρφωσης της μουσουλμανικής κοινότητας στην Κύπρο». • Συζήτηση με θέμα: «Οι λόγοι που προκάλεσαν τις εξεγέρσεις των Κυπρίων κατά των Οθωμανών». Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η Εκκλησία της Κύπρου στα χρόνια της Οθωμανοκρατίας (το ζήτημα της εθναρχίας, τα προνόμια, ο ρόλος της στο φορολογικό σύστημα και η παιδεία). - Η διοικητική οργάνωση της Κύπρου στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας. - Η παιδεία στα χρόνια της Οθωμανοκρατίας. - Ο δραγομάνος Χατζηγεωργάκης Κορνέσιος. - Ορθόδοξοι Χριστιανοί,	* Για πρόσθετες πηγές γύρω από τη ζωή και τη δράση του δραγομάνου Χατζηγεωργάκη Κορνέσιου βλ.: Κάτια Σάββα & Μαριλένα Σάββα, «Ο δραγομάνος Χατζηγεωργάκης Κορνέσιος», <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 089, (8 Νοεμβρίου 2009). Το αφιέρωμα περιλαμβάνει συνολικά πέντε άρθρα: 1. «Ο θεσμός του δραγομάνου στην Κύπρο», 2. «Η ζωή και το έργο του», 3. «Η συμβολή του στην πτώση του Μουσαχίλλη Χατζημπακκή», 4. «Η εξέγερση του 1804»,
--	---	--	--	--

		σύνθεσης	Μουσουλμάνοι, Αρμένιοι, Μαρωνίτες και Λατίνοι στην Κύπρο του χθες και του σήμερα (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα των Θρησκευτικών). - Λινοπάμπακοι: ο κυπριακός κρυπτοχριστιανισμός στα χρόνια της Οθωμανοκρατίας (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα των Θρησκευτικών). - Ο τουρκικός εποικισμός της Κύπρου χθες και σήμερα. - Η ιστορική και δημογραφική εξέλιξη της μουσουλμανικής κοινότητας (1571 – 1878). - Τουρκικές λέξεις στην ελληνική κυπριακή διάλεκτο (διαθεματική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα της Γλώσσας). - Οι εξεγέρσεις των Κυπρίων κατά	5. «Ο αγαθοεργός ευεργέτης ή ο αδίστακτος τύραννος;». ** Βλ. Άντρος Παυλίδης, <i>Ιστορία της νήσου Κύπρου</i>, Εκδόσεις Φιλόκυρος, Λευκωσία 1992, τόμος 4, σ. 24-37. *** Για παράδειγμα η εξέγερση κατά της διακυβέρνησης του Τζηλ Οσμάν τον 18ο αιώνα και το κίνημα του Γκιαούρ Ιμάμη το 1833. **** Πληροφορίες για το θέμα υπάρχουν στο βιβλίο του Λυκείου <i>Ιστορία της Κύπρου: Μεσαιωνική</i>
--	--	-----------------	--	--

			της οθωμανικής διοίκησης του νησιού (π.χ. εξέγερση εναντίον του Τζηλ Οσμάν και εξεγέρσεις του Νικόλαου Θησέα, του Γκιαούρ Ιμάμη και του μοναχού Ιωαννίκιου). - Η αλλαγή στην πληθυσμιακή σύνθεση των Αρμενίων, Μαρωνιτών και Λατίνων της Κύπρου. Οργανωμένες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς / ιστορικούς χώρους, μνημεία και μουσεία: - Επίσκεψη στον χώρο της Παλαιάς Αρχιεπισκοπής (1730), του Παγκυπρίου Γυμνασίου (1812), του Αρχοντικού του δραγομάνου Χατζηγεωργάκη Κορνέσιου και του τεμένους Μπαϊρακτάρη στην παλιά Λευκωσία. - Επίσκεψη στο Λεβέντειο Μουσείο και οργάνωση διδασκαλίας / δραστηριοτήτων με βάση τα εκθέματα που αφορούν την περίοδο της Οθωμανοκρατίας. - Επίσκεψη στο Φρούριο της	– <i>Νεότερη</i>, ΥΠΠ, ΠΙΚ, ΥΑΠ, Λευκωσία 1997, σ. 306-307, 311, 313. Επίσης, βλ. Άντρος Παυλίδης, <i>Ιστορία της νήσου Κύπρου</i>, Εκδόσεις Φιλόκυπρος, Λευκωσία 1992, τόμος 4, σ. 24-33.
--	--	--	--	---

			Λάρνακας (αρχικό κτίσμα του Μεσαίωνα, αλλά σημερινή μορφή επί Οθωμανοκρατίας) και στο τζαμί Μπουγιούκ στη Λάρνακα (το πρώτο τζαμί που χτίστηκε στην Κύπρο από τους Οθωμανούς επάνω σε παλαιότερη καθολική εκκλησία του 13ου – 14ου αιώνα αφιερωμένη στην Αγία Αικατερίνη). - Επίσκεψη στο υδραγωγείο – Καμάρες στη Λάρνακα (κτίσμα του 1746 με δαπάνη του Μπεκίρ Πασά το οποίο λειτουργούσε μέχρι το 1939).	
Η ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ (15ος – 18ος ΑΙΩΝΑΣ)				
ΟΙ ΑΝΑΚΑΤΑΤΑΞΕΙΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ				
ΟΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ				
2	1. Να εξηγούν τα κίνητρα και τις προϋποθέσεις των εξερευνητικών ταξιδιών. (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Κίνητρα</u> οικονομικά, θρησκευτικά και επιστημονικά κίνητρα εξερευνητικών ταξιδιών	Κατασκευή χάρτη με σχετικά υπομνήματα, όπου παρουσιάζονται τα εξερευνητικά ταξίδια των Ισπανών και	Η όλη διδακτική διαδικασία δομείται σε δύο επίπεδα. Σε ένα πρώτο επίπεδο

	2. Να εντοπίζουν στον χάρτη και να περιγράφουν την πορεία των γνωστών θαλασσοπόρων της Πορτογαλίας και της Ισπανίας. (Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να αξιολογούν τις άμεσες και απώτερες συνέπειες που είχαν οι ανακαλύψεις τόσο για την ευρωπαϊκή και την παγκοσμία ιστορία όσο και για τους πολιτισμούς των νέων χωρών. (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	<u>Προϋποθέσεις</u> νέα τεχνικά μέσα (πυξίδα, αστρολάβος, πορτολάνοι, καρβέλα), νέες επιστημονικές απόψεις (σφαιρικότητα της γης) 2. <u>Εξερευνητικά ταξίδια</u> εντοπισμός στον χάρτη της πορείας του Βάσκο ντε Γκάμα, του Χριστόφορου Κολόμβου και του Μαγγελάνου 3. <u>Συνέπειες ανακαλύψεων</u> γέννηση Νέου Κόσμου, εξαφάνιση προκολομβιανών πολιτισμών, δημιουργία αποικιών και αποικιακών αυτοκρατοριών, ανταγωνισμοί και συγκρούσεις μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, παγκόσμιο εμπόριο, άνοδος αστικής τάξης, ανάπτυξη επιστημονικών κλάδων, εκμετάλλευση ιθαγενών (αποτίμηση συνεπειών, επιχειρηματολογία)	Πορτογάλων θαλασσοπόρων. • Συλλογή παραστατικών πηγών – γκραβούρων της εποχής που απεικονίζουν τις συνέπειες των ανακαλύψεων. • Συμπλήρωση πίνακα όπου αναγράφονται οι περιοχές της γης που ήταν γνωστές στους Ευρωπαίους πριν και μετά τα εξερευνητικά ταξίδια. • Συμπλήρωση πίνακα όπου αναγράφονται τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά αποτελέσματα των ανακαλύψεων. • Συγγραφή ημερολογίου με θέμα: «Είσαι ένας από τους ναύτες που ταξιδεύουν με τα πλοία του Χριστόφορου Κολόμβου. Στο ημερολόγιό σου γράφεις τις εντυπώσεις και τα συναισθήματά σου από το ταξίδι, την ανακάλυψη νέων χωρών και τις επαφές με τους ιθαγενείς πληθυσμούς, που ζουν σε εξωτικά	γνωρίζουν και κατανοούν το φαινόμενο των <i>ανακαλύψεων</i> έχοντας ως άξονα αναφοράς τα κίνητρα, τις προϋποθέσεις, τα εξερευνητικά ταξίδια και τη γέννηση του Νέου Κόσμου. Σε ένα δεύτερο επίπεδο προσδιορίζουν και εκτιμούν τις άμεσες και απώτερες συνέπειες που είχαν οι <i>ανακαλύψεις</i> σε όλους του τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Για μια μεθοδική διαπραγμάτευση της συγκεκριμένης περιόδου στην ευρωπαϊκή ιστορία βλ.: Βασίλης Κρεμμυδάς, <i>Νεότερη Ιστορία, Ελληνική και</i>
--	---	--	---	---

			μέρη». Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Οι επιστημονικές γνώσεις και οι τεχνολογικές εφευρέσεις που επέτρεψαν την πραγματοποίηση των υπερπόντιων ταξιδιών για τις ανακαλύψεις νέων χωρών (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τους διδάσκοντες τα μαθήματα της Φυσικής, των Μαθηματικών, της Γεωγραφίας και της Τεχνολογίας). - Τα εξερευνητικά ταξίδια του Χριστόφορου Κολόμβου. - Οι προκολομβιανοί πολιτισμοί της Αμερικής (Μάγια, Ίνκας, Αζτέκοι) και ο αφανισμός τους από τους Ισπανούς κονκισταδόρες. - Η εμφάνιση της αποικιοκρατίας και του λεγόμενου «Τρίτου Κόσμου».	<i>Ευρωπαϊκή, Αθήνα, Γνώση 1995.</i>
--	--	--	---	---

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ

2

1. Να ερμηνεύουν τη στροφή του ενδιαφέροντος των Ευρωπαίων στις κλασικές σπουδές και να περιγράφουν τις συνθήκες διαμόρφωσης μιας νέας αντίληψης για τον άνθρωπο και τον κόσμο.*/** (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)
2. Να τεκμηριώνουν το πώς η τέχνη, σε όλες τις μορφές της (λογοτεχνία, ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική κ.α.), είναι συνυφασμένη με τις συνθήκες της εποχής.*** (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)

1. Αναγέννηση

Αναγέννηση (ορισμός), αναβίωση των αξιών της κλασικής αρχαιότητας, νέα αντίληψη για τον άνθρωπο και τον κόσμο (σύγκριση με τις αντιλήψεις του μεσαιωνικού ανθρώπου), εντοπισμός στον χάρτη των μεγάλων αναγεννησιακών κέντρων, μαικήνες των γραμμάτων και των τεχνών, σημασία της Αναγέννησης για την Ευρώπη

Ανθρωπισμός

Ανθρωπισμός (ορισμός), ανθρωπιστές, Πολιτεία των Γραμμάτων, οικουμενικός άνθρωπος, συμβολή Ελλήνων λογίων στην ανάπτυξη των ανθρωπιστικών σπουδών, τρόπος διάδοσης των ιδεών της Αναγέννησης και του Ανθρωπισμού, τυπογραφία

- Σύγκριση της Αναγέννησης των νεότερων χρόνων με την Πνευματική Αναγέννηση στο Βυζάντιο (9^{ος} – 11^{ος} αιώνας) και την Καρολίδεια Αναγέννηση (9^{ος} αιώνας) στη Μεσαιωνική Δύση.
- Προβολή αποσπασμάτων από την ταινία του Γιάννη Σμαραγδή, *Ελ Γκρέκο* (2007).
- Συζήτηση με θέμα: «Η σημασία της εφεύρεσης της τυπογραφίας».
- Συζήτηση με θέμα: «Οι μαικήνες των γραμμάτων και των τεχνών στα χρόνια της Αναγέννησης. Σύγκριση με την κλασική αρχαιότητα και ιδιαίτερα την περίπτωση της αρχαίας Αθήνας».
- Οργάνωση συζήτησης με θέμα: Δομήνικος Θεοτοκόπουλος: Έλληνας, Ισπανός ή Ευρωπαίος καλλιτέχνης;

* Είναι σημαντικό να κατανοήσουν οι μαθητές ότι με την Αναγέννηση ξεκινά μια νέα περίοδος για την Ιστορία του ανθρώπου. Ο θεοκεντρισμός και ο δογματισμός του Μεσαίωνα υποχωρούν και εμφανίζεται ένα νέο ανθρωπιστικό πνεύμα. Έτσι, η Αναγέννηση μπορεί να θεωρηθεί προδρομικό κίνημα του Διαφωτισμού.

** Ανάμεσα στους Έλληνες λογίους που δίδαξαν στην Ιταλία και συνέβαλαν στην ανανέωση του ενδιαφέροντος για τις κλασικές

		2. <u>Γράμματα και Τέχνες την εποχή της Αναγέννησης</u> επίδραση των ιδεών της Αναγέννησης και του Ανθρωπισμού στη λογοτεχνική και καλλιτεχνική παραγωγή της εποχής	• Συλλογή παραστατικών πηγών της εποχής, που απεικονίζουν το αναγεννησιακό πνεύμα. • Συλλογή και παρουσίαση εικονογραφημένων δειγμάτων από τις πρώτες ελληνικές εκδόσεις στη Βενετία. • Διαθεματική προσέγγιση του θέματος με συλλογή – ανάγνωση αποσπασμάτων από το λογοτεχνικό έργο του <i>Θερβάντες</i> και του <i>Σαίξπηρ</i>. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η μετάβαση από τον Μεσαίωνα στην Αναγέννηση. Σύγκριση των δύο ιστορικών περιόδων (θεοκεντρισμός και ματαιότητα / – ανθρωποκεντρισμός και πρόοδος / η παιδεία κατά τον Μεσαίωνα και κατά την Αναγέννηση κ.ά.). - Ο τύπος του οικουμενικού ανθρώπου: το παράδειγμα του Λεονάρντο Ντα Βίντσι.	σπουδές ήταν ο Ιωάννης Αργυρόπουλος, ο Δημήτριος Χαλκοκονδύλης, ο Κωνσταντίνος Λάσκαρις, ο Μάρκος Μουσούρος κ.ά. ***Προτείνεται η αξιοποίηση εικόνων από έργα τέχνης και αποσπασμάτων από λογοτεχνικά έργα και άλλα αντιπροσωπευτικά κείμενα της Αναγέννησης.
--	--	--	---	---

			- Μεγάλες μορφές της αναγεννησιακής τέχνης: Ραφαήλ, Λεονάρντο Ντα Βίντσι, Μιχαήλ Άγγελος (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα της Τέχνης). - Η συμβολή των Ελλήνων λογίων στην Αναγέννηση. - Από τον Χάνδακα στο Τολέδο: ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος και το έργο του (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα της Τέχνης). - Η ανακάλυψη της τυπογραφίας και ο ρόλος της στη διάδοση του πνεύματος της Αναγέννησης και του Ανθρωπισμού.	
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ				
1	1. Να σχολιάζουν τα αίτια της Θρησκευτικής Μεταρρύθμισης και τη συμβολή του	1. <u>Θρησκευτική Μεταρρύθμιση</u> Θρησκευτική Μεταρρύθμιση (ορισμός), αίτια Θρησκευτικής	• Συσχετισμός της Προτεσταντικής Μεταρρύθμισης του 16ου αιώνα με το κίνημα της Εικονομαχίας	* Απαραίτητη προϋπόθεση για την κατανόηση

	ανθρωπιστικού κινήματος στην εκδήλωσή της.* (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να αιτιολογούν την αντίδραση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας στο κίνημα της Μεταρρύθμισης και να εκτιμούν τις άμεσες και τις μακροπρόθεσμες συνέπειες της θρησκευτικής διαίρεσης της Ευρώπης. (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	Μεταρρύθμισης, Διαμαρτυρόμενοι ή Προτεστάντες, συμβολή ανθρωπιστικού κινήματος στην εκδήλωση της Μεταρρύθμισης 2. <u>Αντίδραση Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας</u> Αντιμεταρρύθμιση (ορισμός), μέτρα Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας <u>Συνέπειες Θρησκευτικής Μεταρρύθμισης</u> πολιτικές και πολιτιστικές συνέπειες, θρησκευτική διαίρεση των Χριστιανών της Ευρώπης (εντοπισμός στον χάρτη των Καθολικών, Προτεσταντικών και Ορθόδοξων κρατών).**	στο Βυζάντιο (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα των Θρησκευτικών). • Συζήτηση με θέμα: «Τα τραγικά γεγονότα της Νύχτας του Αγίου Βαρθολομαίου το 1572». • Οργάνωση συζήτησης ανάμεσα σε δύο αντίπαλες ομάδες μαθητών/τριων όπου η μία επιχειρηματολογεί υπέρ της πολιτικής που ακολουθεί η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία στο τέλος του Μεσαίωνα και η άλλη υπέρ της ανάγκης για Μεταρρύθμιση και εφαρμογή των όσων υποστηρίζει ο Μαρτίνος Λούθηρος. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Μαρτίνος Λούθηρος και Ιωάννης Καλβίνος: οι πρωτεργάτες της Θρησκευτικής Μεταρρύθμισης. - Η Σύνοδος του Τρέντο και η	του κινήματος της Μεταρρύθμισης αποτελεί η ανάκληση των γνώσεων της προηγούμενης διδακτικής ενότητας που αναφερόταν στο κίνημα του Ανθρωπισμού. ** Η μελέτη του θρησκευτικού χάρτη έχει ως κύριο στόχο την αισθητοποίηση του τέλους της πνευματικής ενότητας της Δυτικής Ευρώπης ως απόρροιας της Μεταρρύθμισης.
--	--	---	---	---

			οργάνωση της Αντιμεταρρύθμισης από την Καθολική Εκκλησία.	
ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ (15ος – 18ος αιώνας) Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ (17ος – 18ος αιώνας)				
1	1. Να περιγράφουν και να αιτιολογούν τις πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές, καλλιτεχνικές και επιστημονικές εξελίξεις στην Ευρώπη από τον 15ο έως τον 18ο αιώνα. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <u>Πολιτικές εξελίξεις</u> ανάδυση εθνικών μοναρχιών (εντοπισμός των εθνικών βασιλείων στον χάρτη), απολυταρχία, ρόλος του Κοινοβουλίου στην Αγγλία <u>Οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις</u> τριγωνικό εμπόριο, μερκαντιλισμός, άνοδος αστικής τάξης <u>Καλλιτεχνικές εξελίξεις</u> κλασικισμός, μπαρόκ, ροκοκό <u>Επιστημονικές εξελίξεις</u> ορθολογισμός, εφευρέσεις	• Συζήτηση με θέμα: «Η καθιέρωση της συνταγματικής μοναρχίας και του κοινοβουλευτισμού στην Αγγλία». • Συσχετισμός του φαινομένου της αποικιακής εκμετάλλευσης με τη σύγχρονη τάση των ισχυρών για οικονομική κηδεμονία των αδύναμων κρατών του κόσμου. • Παρουσίαση εικονογραφικού υλικού σχετικού με την τέχνη της εποχής (<i>Κλασικισμός, Μπαρόκ, Ροκοκό</i>) και δραστηριότητες σύγκρισης των διαφορετικών τεχνοτροπιών (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα της Τέχνης).	<u>Υπογραμμίζεται</u> ότι ο Διαφωτισμός και η Βιομηχανική Επανάσταση θα διδαχθούν στην Γ΄ Γυμνασίου. Ως αποτέλεσμα σ' αυτή την ενότητα δίνεται έμφαση σε τρεις άξονες: (α) την ανάδυση των εθνικών μοναρχιών και την εδραίωση απολυταρχικών καθεστώτων στην Ευρώπη (εξαίρεση αποτέλεσε η Αγγλία, όπου ενισχύθηκε ιδιαίτερα ο ρόλος του Κοινοβουλίου μετά τον εμφύλιο πόλεμο και την Ένδοξη

			Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Το απολυταρχικό καθεστώς του Λουδοβίκου ΙΔ΄ στη Γαλλία. - Ο εμφύλιος πόλεμος στην Αγγλία και ο ρόλος του Όλιβερ Κρόμβελ. - Η αποικιακή εκμετάλλευση της αφρικανικής ηπείρου και η άνθηση του δουλεμπορίου. - Η τέχνη του Μπαρόκ και του Ροκοκό μέσα από χαρακτηριστικά παραδείγματα (διεπιστημονική προσέγγιση σε συνεργασία με τον/τη διδάσκοντα/ουσα το μάθημα της Τέχνης).	Επανάσταση του 17ου αιώνα), (β) τις οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις της εποχής (εμπορική εκμετάλλευση των αποικιών, μερκαντισμός, άνοδος της αστικής τάξης) και (γ) τα πνευματικά και καλλιτεχνικά κινήματα της εποχής και η εδραίωση της επιστημονικής σκέψης. Διάφορες πτυχές της Ιστορίας αυτής της περιόδου καλύπτονται στο βιβλίο του Henry Kamen, <i>Πρώιμη Νεότερη Ευρωπαϊκή Ιστορία</i>, Μεταίχμιο, Αθήνα 2002.
--	--	--	---	--

ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ

Δείκτες Επιτυχίας	Δείκτες Επάρκειας
Χρόνος, αλλαγή, συνέχεια (Α) - Ερμηνεύουν αλλαγές και συνέχειες ανάμεσα σε ιστορικές περιόδους και εντός ιστορικών περιόδων. - Ερμηνεύουν συνδέσεις ανάμεσα σε γεγονότα που συμβαίνουν στην ίδια ή σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους.	- Λόγοι για τους οποίους συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της ζωής των ανθρώπων αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου. - Λόγοι για τους οποίους συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της ζωής των ανθρώπων παραμένουν τα ίδια με την πάροδο του χρόνου. - Τρόποι με τους οποίους συγκεκριμένες αλλαγές επηρεάζουν τη ζωή των ανθρώπων. - Λόγοι ύπαρξης συγκεκριμένων σχέσεων ανάμεσα σε γεγονότα που συμβαίνουν σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους. - Λόγοι ύπαρξης συγκεκριμένων σχέσεων ανάμεσα σε γεγονότα που συμβαίνουν εντός της ίδιας ιστορικής περιόδου.
Αίτια–συνέπειες (Β) Ερμηνεύουν σχέσεις ανάμεσα στα διάφορα αίτια και σχέσεις ανάμεσα στις διάφορες συνέπειες γεγονότων και αλλαγών.	- Λόγοι (αίτια) για τους οποίους συγκεκριμένα γεγονότα και αλλαγές συμβαίνουν. - Αποτελέσματα και συνέπειες συγκεκριμένων γεγονότων και αλλαγών (άμεσα, μεσοπρόθεσμα, μακροπρόθεσμα, σε σχέση με διαφορετικές ομάδες ανθρώπων). - Λόγοι ύπαρξης συγκεκριμένων σχέσεων αιτιότητας ανάμεσα σε συγκεκριμένα γεγονότα και αλλαγές. - Λόγοι ύπαρξης συγκεκριμένων σχέσεων ανάμεσα στα αίτια συγκεκριμένων γεγονότων και αλλαγών. - Λόγοι ύπαρξης συγκεκριμένων σχέσεων ανάμεσα στις συνέπειες συγκεκριμένων γεγονότων και αλλαγών.

	αλλαγών. 6. Διάκριση ανάμεσα σε εκούσιες και ακούσιες συνέπειες στη βάση κριτηρίων.
Ιστορική ενσυναίσθηση (Γ) 1. Ερμηνεύουν συγκεκριμένες συμπεριφορές, πρακτικές και θεσμούς του παρελθόντος, με αναφορά στο συγκείμενο της εποχής και τις ιδέες και αντιλήψεις των ανθρώπων.	1. Ιδέες και αντιλήψεις των ανθρώπων στο παρελθόν για συγκεκριμένα θέματα. 2. Διαφορές ανάμεσα στις ιδέες και αντιλήψεις των ανθρώπων στο παρελθόν και στη σημερινή εποχή για συγκεκριμένα θέματα. 3. Λόγοι για τους οποίους πρόσωπα ή ομάδες ανθρώπων συμπεριφέρονται με συγκεκριμένους τρόπους. 4. Τρόποι με τους οποίους το συγκείμενο επηρεάζει τη συμπεριφορά προσώπων και ομάδων ανθρώπων. 5. Τρόποι με τους οποίους οι ιδέες και αντιλήψεις προσώπων και ομάδων ανθρώπων επηρεάζουν τη συμπεριφορά τους. 6. Λόγοι για τους οποίους οι άνθρωποι έχουν συγκεκριμένους θεσμούς και πρακτικές. 7. Τρόποι με τους οποίους το συγκείμενο συμβάλλει στην ύπαρξη συγκεκριμένων θεσμών και πρακτικών. 8. Τρόποι με τους οποίους συγκεκριμένες ιδέες και αντιλήψεις συμβάλλουν στην ύπαρξη συγκεκριμένων θεσμών και πρακτικών. 9. Λόγοι για τους οποίους κάποιοι θεσμοί και πρακτικές του παρελθόντος δεν υπάρχουν ή είναι διαφορετικοί σήμερα. 10. Τρόποι με τους οποίους αλλαγές στο συγκείμενο προκάλεσαν την αλλαγή ή την εξάλειψη θεσμών και πρακτικών του παρελθόντος. 11. Τρόποι με τους οποίους αλλαγές σε ιδέες και αντιλήψεις προκάλεσαν την αλλαγή ή την εξάλειψη θεσμών και πρακτικών του παρελθόντος.
Πηγές–ιστορικές αναφορές (Δ) 1. Συγκρίνουν διαφορετικές	1. Κοινές πληροφορίες που εντοπίζονται σε διαφορετικές αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές)

αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές) του ίδιου γεγονότος/προσώπου/φαινομένου. 2. Κάνουν διακρίσεις ανάμεσα σε γεγονότα και ερμηνείες στις πηγές που χρησιμοποιούν. 3. Εξηγούν γιατί υπάρχουν διαφορετικές αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές) και ερμηνείες γεγονότων και προσώπων.	ενός γεγονότος/ προσώπου/φαινομένου. 2. Διαφορετικές πληροφορίες που εντοπίζονται σε διαφορετικές αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές) ενός γεγονότος/προσώπου/φαινομένου. 3. Ομοιότητες και διαφορές στις αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές) που παράγουν οι μαθητές/τριες. 4. Διαφορετικοί βαθμοί βεβαιότητας για πληροφορίες που εντοπίζονται σε αναπαραστάσεις. 1. Πληροφορίες στις πηγές που περιγράφουν συγκεκριμένα γεγονότα. 2. Πληροφορίες στις πηγές που δίνουν ερμηνείες γεγονότων. 3. Κριτήρια διάκρισης ανάμεσα σε γεγονότα και ερμηνείες. 1. Λόγοι για τους οποίους οι πληροφορίες που παίρνουμε από τις πηγές διαφέρουν μεταξύ τους. 2. Ερωτήματα για τα οποία μια πηγή είναι έγκυρη ή/και αξιόπιστη και ερωτήματα για τα οποία δεν είναι. 3. Τρόποι με τους οποίους το είδος των πηγών (π.χ. γραπτές-παραστατικές / καταγραφές-κατάλοιπα / πρωτογενείς-δευτερογενείς-τριτογενείς) επηρεάζει την εγκυρότητα και αξιοπιστία τους ανάλογα με τα ερωτήματά μας. 4. Τρόποι με τους οποίους οι γνώσεις, ιδέες και αντιλήψεις του δημιουργού της πηγής, καθώς επίσης το συγκείμενο στο οποίο βρίσκεται και το ιστορικό ερώτημα που διερευνά, επηρεάζουν τις ερμηνείες. 5. Λόγοι για τους οποίους οι αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές) που παράγουν οι μαθητές/τριες διαφέρουν μεταξύ τους. 6. Λόγοι για τους οποίους δεν υπάρχει πάντοτε συμφωνία στο βαθμό βεβαιότητας για τις πληροφορίες που εντοπίζονται στις αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές).
Σημαντικότητα (Ε) 1. Συγκρίνουν τη σημαντικότητα γεγονότων, προσώπων, αντικειμένων, αλλαγών, αιτιών, συνεπειών, στη βάση	1. Ιεράρχηση γεγονότων, προσώπων, αντικειμένων, αλλαγών, αιτιών, συνεπειών ως προς τη σημαντικότητά τους, στη βάση συγκεκριμένων κριτηρίων (αιτιολόγηση). 2. Μεταβολές στη σημαντικότητα γεγονότων, προσώπων, αντικειμένων, αλλαγών, αιτιών, συνεπειών

κριτηρίων.	με την πάροδο του χρόνου.
2. Εξηγούν γιατί υπάρχουν διαφορετικές κρίσεις σε σχέση με τη σημαντικότητα.	1. Λόγοι για τους οποίους υπάρχουν διαφορές στον τρόπο με τον οποίο ιεραρχούμε τη σημαντικότητα γεγονότων, προσώπων, αντικειμένων, αλλαγών, αιτιών, συνεπειών. 2. Τρόποι με τους οποίους το ερώτημα, το άτομο που αποδίδει τη σημαντικότητα και ο χρόνος στον οποίο γίνεται η κρίση οδηγούν σε διαφορές στην απόδοση σημαντικότητας.
Ιστορική διερεύνηση (τεκμήρια) (Στ)	
1. Εντοπίζουν, συνδυάζουν και αξιολογούν πηγές για να απαντήσουν ιστορικά ερωτήματα.	1. Σημαντικά ερωτήματα για ένα συγκεκριμένο γεγονός, φαινόμενο, πρόσωπο. 2. Εντοπισμός και συλλογή πηγών. 3. Πηγές που δίνουν πληροφορίες (τεκμήρια) οι οποίες απαντούν το ερώτημά μας. 4. Πληροφορίες (τεκμήρια) που παίρνουμε σχετικά με το ερώτημά μας από τις πηγές. 5. Εγκυρότητα και αξιοπιστία πηγών που προκύπτει από την εγκυρότητα και αξιοπιστία των τεκμηρίων. 6. Ομοιότητες και διαφορές στα αποτελέσματα των ιστορικών διερευνήσεων των μαθητών/τριών. 7. Βαθμός βεβαιότητας για την απάντηση στο ερώτημα, η οποία προκύπτει από τις πηγές.
2. Προτείνουν, σχεδιάζουν και εκτελούν ιστορικές διερευνήσεις.	1. Καθορισμός θέματος προς διερεύνηση. 2. Καθορισμός ερωτήματος προς διερεύνηση και τεκμηρίωση σημαντικότητάς του. 3. Αναζήτηση πηγών. 4. Μελέτη και ερμηνεία πηγών. 5. Εντοπισμός τεκμηρίων σε σχέση με το ερώτημα της διερεύνησης. 6. Αξιολόγηση αξιοπιστίας και εγκυρότητας. 7. Αντιπαραβολή πηγών. 8. Παραγωγή ιστορικής αναφοράς. 9. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της διερεύνησης. 10. Συζήτηση των αποτελεσμάτων της διερεύνησης. (Στα πιο πάνω, όπου υπάρχει δυνατότητα και προστιθέμενη αξία, γίνεται χρήση των ΤΠΕ.)

Οργάνωση–επικοινωνία (Ζ) 1. Παρουσιάζουν την ιστορική τους γνώση και τα αποτελέσματα των διερευνήσεών τους με διάφορους τρόπους τους οποίους επιλέγουν ανάλογα με το θέμα και το κοινό τους. 2. Επιλέγουν και χρησιμοποιούν με ακρίβεια ποικιλία ιστορικών και χρονολογικών όρων και συμβάσεων. 3. Τεκμηριώνουν και επιχειρηματολογούν σε συνθήκες διαλόγου για τα αποτελέσματα των διερευνήσεών τους με αναφορά στις πηγές τους.	1. Παραγωγή γραπτών και προφορικών ιστορικών αναφορών. 2. Δημιουργία παραστατικών πηγών. 3. Τροποποίηση γραπτών ιστορικών αναφορών ώστε να συμπεριλαμβάνουν τα αποτελέσματα ιστορικών διερευνήσεων (π.χ. κείμενο σχολικού εγχειριδίου, κείμενο για το θέμα υπό μελέτη). 4. Κατασκευή/συμπλήρωση διαγραμμάτων. 5. Συμπλήρωση χάρτη. 6. Υπόδυση ρόλων. 7. Επιλογή τρόπου παρουσίασης ανάλογα με το θέμα/περιεχόμενο της ιστορικής διερεύνησης και τα αποτελέσματά της. 8. Επιλογή τρόπου παρουσίασης ανάλογα με το κοινό στο οποίο απευθύνεται. (Στα πιο πάνω, όπου υπάρχει δυνατότητα και προστιθέμενη αξία, γίνεται χρήση των ΤΠΕ.) 1. Λεξιλόγιο που υποδηλοί διαφορετικούς βαθμούς βεβαιότητας (π.χ. αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις, υπάρχουν κάποιες ενδείξεις, όλες οι ενδείξεις δείχνουν, πιθανόν, μάλλον, σίγουρα). 2. Λεξιλόγιο που σχετίζεται με τις ιστορικές περιόδους και τα θέματα υπό μελέτη (βλ. έννοιες περιεχομένου στους Δείκτες Επιτυχίας και Επάρκειας για κάθε περίοδο). 3. Λεξιλόγιο που σχετίζεται με την ιστορική διερεύνηση (π.χ. πηγές, τεκμήρια, αίτια, συνέπειες). 4. Λεξιλόγιο που ανταποκρίνεται στο είδος της επικοινωνίας και το κοινό. 1. Πηγές που τεκμηριώνουν τα αποτελέσματα ιστορικών διερευνήσεων κατά την παρουσίαση/συζήτηση. 2. Επιχειρηματολογία για την υποστήριξη της ερμηνείας στην οποία καταλήγουν οι ιστορικές διερευνήσεις.
--	--

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

1. Εισαγωγή

Βασικός σκοπός του μαθήματος είναι η καλλιέργεια ιστορικής σκέψης και η διαμόρφωση ιστορικής συνείδησης. Με τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας, σε όλες τις βαθμίδες της Εκπαίδευσης, επιδιώκεται η συνεχής ανανέωση του ενδιαφέροντος των μαθητών/τριών για το ιστορικό παρελθόν και για τη διάσωση της ιστορικής μνήμης, με στόχο τη διάπλωση ενεργών δημοκρατικών πολιτών. Μέσα από την παροχή ενός συνεκτικού και επαρκούς σώματος γνώσεων προωθείται η κριτική προσέγγιση των ιστορικών δεδομένων χωρίς στερεότυπα και προκαταλήψεις. Αναπτύσσεται η ιστορική ύλη στον χρόνο και στον χώρο (με τη βοήθεια της γεωγραφίας), με έμφαση στο ουσιαστικό μέσω σφαιρικών επισκοπήσεων, χωρίς λεπτολογίες και πληθωρική χρήση χρονολογιών και κυρίων ονομάτων.

Επιδιώκεται ακόμα η επεξεργασία, η ιστοριογραφική πλαίσισή ή και η υπέρβαση (εφόσον επιβάλλεται) της ύλης των διδακτικών εγχειριδίων, μέσα από μία πολυεπίπεδη παρουσίαση της διδακτέας ύλης, με ευρεία χρήση ενδεικτικών ιστορικών πηγών και με την, κατά το δυνατόν, παραγωγικότερη αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας.

Αδιαπραγμάτευτος στόχος είναι η λειτουργική εμπλοκή των μαθητών/τριών στη διαδικασία της διδασκαλίας του μαθήματος με σύντομες αφηγηματικές παρεμβάσεις και εργασίες τους, τόσο στην τάξη όσο και σε οργανωμένες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς και ιστορικούς χώρους, βιβλιοθήκες, αρχεία, πνευματικά και πολιτιστικά ιδρύματα κ.λπ.

Τέλος, με τη διδασκαλία του μαθήματος στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση επιδιώκεται η οργάνωση των σχολικών εκδηλώσεων για τις εθνικές και ιστορικές επετείους με τρόπο, ώστε αυτές να συνιστούν προέκταση, έστω και ετεροχρονισμένη, του μαθήματος της Ιστορίας και ευκαιρία για βιωματικότερη προσέγγισή τους.

2. Δομή Αναλυτικού Προγράμματος Ιστορίας

2.1 Βασικοί άξονες του Αναλυτικού Προγράμματος

Το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ιστορίας είναι οργανωμένο και δομημένο σύμφωνα με τις βασικές αρχές του «Αναλυτικού Προγράμματος για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας» και εδράζεται σε τρεις βασικούς άξονες που αφορούν:

α. Ένα συνεκτικό και επαρκές σώμα γνώσεων.

Με τη διδασκαλία του μαθήματος επιδιώκεται οι μαθητές/τριες να αποκτήσουν ένα συνεκτικό και επαρκές σώμα ιστορικών γνώσεων που αφορούν τις σημαντικότερες περιόδους της Ιστορίας της Κύπρου, της Ελλάδας, καθώς και της ευρύτερης Ευρωπαϊκής και της Παγκόσμιας Ιστορίας.

β. Καλλιέργεια αξιών, υιοθέτηση στάσεων και επίδειξη συμπεριφορών, που απαρτίζουν τη σύγχρονη δημοκρατική πολιτότητα.

Με τη διδασκαλία του μαθήματος επιδιώκεται οι μαθητές/τριες να καταστούν υπεύθυνοι και ενεργοί πολίτες ικανοί να συμβάλουν στη συμφιλίωση και την καλλιέργεια αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των λαών και να προάγουν θεμελιώδεις αξίες, όπως η δημοκρατία και η ελευθερία.

γ. Καλλιέργεια ιδιοτήτων, ικανοτήτων, δεξιοτήτων που απαιτούνται από την κοινωνία του 21ου αι. – ικανότητες κλειδιά.

Με τη διδασκαλία του μαθήματος επιδιώκεται οι μαθητές/τριες να καλλιεργήσουν δεξιότητες που σχετίζονται με την ιστορική γνώση σε συνδυασμό με την κριτική και δημιουργική σκέψη. Επιδιώκεται, ακόμα, να αναπτύξουν δεξιότητες που να τους επιτρέπουν την ενεργό εμπλοκή, μέσα από αφηγηματικές παρεμβάσεις και εργασίες, στη διεξαγωγή του μαθήματος, καθώς και δεξιότητες που σχετίζονται με την αναστοχαστική διαχείριση της ιστορικής γνώσης.

2.2 Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

2.2.1 Ειδικοί σκοποί

Η διδασκαλία της Ιστορίας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση αποβλέπει στην ανάπτυξη, μέσω της μελέτης του παρελθόντος, της ιστορικής σκέψης των μαθητών/τριών, με τρόπο ώστε να είναι σε θέση να κατανοούν ευκολότερα όχι μόνο τις μικρές και μεγάλες αλλαγές που συντελέστηκαν στη διαδρομή του χρόνου, αλλά και σύγχρονες καταστάσεις. Η διαδικασία αυτή θα προσφέρει στους/στις μαθητές/τριες – μέλη της ελληνικής κυπριακής κοινότητας και μελλοντικούς ενεργούς πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας– τα πνευματικά εφόδια, με τα οποία θα σχηματίσουν σαφή αντίληψη της ιστορίας της Κύπρου, της διαχρονικής πορείας του ελληνικού κόσμου και της δικής τους

συμμετοχής στην ελληνική πολιτιστική κληρονομιά, όπως αυτή λειτούργησε και λειτουργεί μέσα στο ευρύτερο ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον. Θα τους επιτρέψει, επίσης, να αποκτήσουν ουσιαστική συνείδηση της ιστορικής και εθνικής τους ταυτότητας, αλλά και να εκτιμήσουν με τρόπο ανάλογο τις θρησκευτικές, πολιτιστικές και εθνικές κοινότητες της πατρίδας τους, καθώς και άλλων διαφορετικών χωρών.

Η επίτευξη των στόχων αυτών προϋποθέτει:

- την προοδευτική απόκτηση βασικών γνώσεων για τις σημαντικότερες περιόδους της ιστορίας της Κύπρου και του ελληνικού κόσμου και, στη συνέχεια, και των κατά περιόδους συνοίκων θρησκευτικών και εθνικών ομάδων της νήσου,
- την απροκατάληπτη προσέγγιση των σημαντικότερων γεγονότων και φαινομένων που επηρέασαν με ποικίλους τρόπους την ιστορική εξέλιξη της Κύπρου, του ευρύτερου Ελληνισμού και άλλων λαών της ανατολικής Μεσογείου και της Ευρώπης,
- την εκτίμηση της ιστορικής εξέλιξης και ιδιαίτερα των πολιτιστικών επιτευγμάτων διαφορετικών ανθρώπινων κοινωνιών, με σεβασμό στις θρησκευτικές και πολιτιστικές τους ιδιαιτερότητες και νοοτροπίες,
- την κατανόηση των μεγάλων ιστορικών αλλαγών που σημειώθηκαν (και σημειώνονται) στη συλλογική ζωή των ανθρώπων στον χρόνο και στον χώρο, των αλληλεπιδράσεων ανάμεσα σε διαφορετικούς πολιτισμούς, αλλά και των παραγόντων που συντέλεσαν (και συντελούν), με αλληλουχία αιτίων και αποτελεσμάτων, άλλοτε στην επιτάχυνση και άλλοτε στην επιβράδυνση των ιστορικών εξελίξεων σε γεωγραφικά τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο.

2.2.2 Δεξιότητες – αξίες – στάσεις – συμπεριφορές

Μέσα από τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας οι μαθητές/τριες θα πρέπει σταδιακά να αναπτύξουν τις εξής δεξιότητες:

- Να διαχωρίζουν τον μύθο και τον θρύλο από το ιστορικό γεγονός, κατανοώντας, ωστόσο, την αλληλεξάρτησή τους.
- Να αντιλαμβάνονται τις «συνέχειες» και συγκλίσεις, αλλά και τις μεγάλες αλλαγές και τις αποκλίσεις που παρατηρούνται στην ιστορική εξέλιξη των ανθρώπινων κοινωνιών, ιδιαίτερα σε εκτεταμένες χρονικά περιόδους.
- Να διακρίνουν τα βασικότερα είδη των ιστορικών πηγών και τη σχετική (ανάλογα με τις εποχές και τις συνθήκες) σημασία τους.
- Να εξοικειωθούν σταδιακά με τις σημαντικότερες ιστορικές έννοιες και τη στοιχειώδη ιστοριογραφική ορολογία.

- Να αντιμετωπίζουν τις πολλαπλές ερμηνείες του παρελθόντος μέσα από διαφορετικές προσεγγίσεις και ερμηνείες ιστορικών γεγονότων και φαινομένων.
- Να εκθέτουν την ιστορική τους γνώση μέσω κυρίως της ιστορικής αφήγησης (προφορικής και γραπτής).
- Να χρησιμοποιούν παραγωγικά τη σύγχρονη τεχνολογία στη μελέτη και την προβολή του ιστορικού παρελθόντος.
- Να αξιοποιούν ή ακόμα και να αξιολογούν κριτικά τις ποικίλες μορφές της μη συμβατικής ιστορικής εκπαίδευσης (μουσεία, ειδικά τηλεοπτικά προγράμματα, εκλαϊκευτικές εκδόσεις κ.λπ.).
- Να αντιλαμβάνονται την ιστορική σημασία των διάφορων μνημείων, παλαιότερων και νεότερων, αλλά και των ποικίλων άλλων ιστορικών πηγών (εγγράφων, καλλιτεχνικών έργων, παλαίτυπων κ.λπ.) και να επιδεικνύουν σεβασμό στη διάσωσή τους.
- Να διασυνδέουν το περιεχόμενο του μαθήματος της Ιστορίας με άλλα μαθήματα, ιδιαίτερα τα περισσότερο «συγγενικά» (γεωγραφία, περιβαλλοντική εκπαίδευση, φιλολογία-λογοτεχνία, θρησκευτική αγωγή, τέχνη, αγωγή του πολίτη κ.ά.).

2.3 Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

2.3.1 Ειδικοί σκοποί

Η διδασκαλία της Ιστορίας στη δημόσια Εκπαίδευση αποβλέπει, όπως προαναφέρθηκε, στην καλλιέργεια ιστορικής σκέψης και στη διαμόρφωση ιστορικής συνείδησης. Μέσα από επαρκή και πολυεπίπεδη γνώση του παρελθόντος, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να αποκτήσουν σταδιακά τη σύνθετη εκείνη διανοητική δεξιότητα, που θα τους επιτρέπει όχι μόνο να ερμηνεύουν γεγονότα και ιστορικά φαινόμενα παρωχημένων εποχών, αλλά και να κατανοούν τους ποικίλους παράγοντες (ιστορικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτιστικούς, πολιτικούς κ.λπ.) που επηρεάζουν σύγχρονες καταστάσεις, ιδιαίτερα στο δικό τους ευρύ κοινωνικό και εθνικό περιβάλλον. Με την ανάπτυξη της κριτικής ιστορικής τους σκέψης, οι μαθητές/τριες θα προσεγγίζουν απροκατάληπτα την ιστορική πορεία –την απώτερη, αλλά και τη χρονικά εγγύτερη, τοπική και γενική– της Κύπρου και του ευρύτερου ελληνικού κόσμου, των συνοίκων κοινωνικών, θρησκευτικών, εθνοτικών και εθνικών ομάδων της νήσου, των λαών της ευρωπαϊκής οικογένειας και της ανατολικής Μεσογείου και άλλων περιοχών του κόσμου· θα εκτιμούν επίσης ανάλογα και θα σέβονται τις θρησκευτικές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες και νοοτροπίες διαφορετικών ανθρώπινων κοινωνιών, απαλλαγμένοι από αντιπαραγωγικά στερεότυπα και γενικά από εξωτερικούς παράγοντες ιδεολογικής χειραγώγησης. Τέλος, διαθέτοντας ένα στέρεο πνευματικό υπόβαθρο της ιστορικής, πολιτιστικής και εθνικής τους ταυτότητας, θα μπορέσουν, ως συνειδητοποιημένα μέλη της ελληνικής κυπριακής κοινότητας, να αναδειχθούν σε υπεύθυνους και ενεργούς πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Η επίτευξη των στόχων αυτών προϋποθέτει ότι οι μαθητές/τριες, ως την αποφοίτησή τους, θα έχουν αποκτήσει επαρκή γνώση:

- των κυριότερων φάσεων της ιστορίας της Κύπρου και του ελληνικού κόσμου, από τα απώτερα χρόνια ως τις μέρες μας, ώστε, στηριζόμενοι σε αδιαμφισβήτητα ιστορικά δεδομένα, να εκτιμήσουν συνειδητά τη συμβολή του Ελληνισμού στον παγκόσμιο πολιτισμό,
- της διαχρονικής εξέλιξης καταρχήν των κατά περιόδους συνοίκων θρησκευτικών, εθνοτικών και εθνικών ομάδων της νήσου και, στη συνέχεια και σε γενικές γραμμές, των λαών της ανατολικής Μεσογείου και, κατά το δυνατόν, και άλλων περιοχών του κόσμου,
- των σημαντικότερων κεφαλαίων της ιστορίας των λαών της Ευρώπης, ιδιαίτερα εκείνων που συντέλεσαν στη δημιουργία μίας κοινής ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και εκείνων που, με τις έντονες ιδεολογικές διαμάχες και αποκλίσεις, τις πολιτικές και πολιτειακές ανατροπές ή ακόμα και τους κατά περιόδους αιματηρούς ανταγωνισμούς, συντέλεσαν στη δημιουργία της πολυμορφίας της,
- των μεγάλων ιστορικών αλλαγών που σημειώθηκαν (και σημειώνονται) στη συλλογική ζωή των ανθρώπων στον χρόνο και στον χώρο, των ευεργετικών αλληλεπιδράσεων ανάμεσα σε διαφορετικούς πολιτισμούς, αλλά και των παραγόντων που συντέλεσαν (και συντελούν), με αλληλουχία αιτίων και αποτελεσμάτων, άλλοτε στην επιτάχυνση και άλλοτε στην επιβράδυνση (ακόμα και με «ρήξεις» της «συνέχειας») των ιστορικών εξελίξεων σε γεωγραφικά τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο,
- του ιστορικού παρελθόντος των διαφορετικών ανθρώπινων κοινωνιών με απόλυτο σεβασμό και κατανόηση της ιδιαιτερότητάς τους, ώστε η μελέτη της Ιστορίας να συντελεί στην ανοχή, τη συμφιλίωση και την αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των ανθρώπινων κοινωνιών σε παγκόσμια κλίμακα.

2.3.2 Δεξιότητες – αξίες – στάσεις – συμπεριφορές

Μέσα από τη διδασκαλία της Ιστορίας οι μαθητές/τριες, εκτός από τον καθαυτό ιστορικό γνωσιολογικό πλούτο που θα αποκτήσουν, θα πρέπει σταδιακά να αναπτύξουν και τις εξής δεξιότητες:

- Να αναζητούν και να χρησιμοποιούν ποικίλες ιστορικές πηγές (άμεσες και έμμεσες, πρωτογενείς και δευτερογενείς, γραπτές και προφορικές, παραστατικές κ.λπ.) και να είναι σε θέση να τις αξιολογούν και να τις σχολιάζουν και ανάλογα να αποδέχονται ενδεχόμενες πολλαπλές ερμηνείες του ιστορικού γεγονότος ή φαινομένου, στο οποίο αυτές αναφέρονται.
- Να αξιοποιούν και, όταν είναι εφικτό, να κατασκευάζουν ιστορικούς χάρτες, πίνακες και διαγράμματα είτε με συμβατικές μεθόδους είτε και με τη βοήθεια και τις δυνατότητες της σύγχρονης (π.χ. ηλεκτρονικής) τεχνολογίας.

- Να λαμβάνουν υπόψη τους, παράλληλα με τα δεδομένα της καθαυτό ιστοριογραφίας, και τα πορίσματα διαφορετικών επιστημονικών κλάδων (της γεωγραφίας, της φιλολογίας, της κοινωνιολογίας, της ιστορίας της τέχνης, του δικαίου και των πολιτικών θεσμών κ.λπ.), εφόσον αυτά αναφέρονται στα ιστορικά ζητήματα που τους απασχολούν.
- Να επιδιώκουν την κατανόηση των παραγόντων της ιστορικής εξέλιξης, με αναφορές σε όσο το δυνατόν περισσότερους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας (πολιτικό και ιδεολογικό, οικονομικό και κοινωνικό, πολιτιστικό και θρησκευτικό, περιβαλλοντολογικό και οικολογικό κ.λπ.).
- Να καλλιεργήσουν τον σαφή και όσο είναι δυνατό γλαφυρό ιστορικό λόγο, τόσο με την προφορική αφήγηση όσο και με τη γραπτή έκθεση (συμβατική και ηλεκτρονική), χρησιμοποιώντας το ειδικό λεξιλόγιο και την καθιερωμένη ορολογία της ιστορικής επιστήμης.
- Να είναι σε θέση να αξιοποιούν και να αξιολογούν κριτικά τις πολλαπλές ευκαιρίες της μη συμβατικής ιστορικής εκπαίδευσης, που προσφέρουν τα σύγχρονα μουσεία, τα ποικίλα ΜΜΕ και οι εκλαϊκευτικές εκδόσεις, χωρίς να υιοθετούν άκριτα ενδεχόμενα λάθη και ανιστόρητες ή ατεκμηρίωτες ερμηνείες.

3. Διδακτική Μεθοδολογία

Ο σχεδιασμός του κάθε μαθήματος Ιστορίας πρέπει να έχει ως αφετηρία του τους εκάστοτε Δείκτες Επιτυχίας και Επάρκειας (Δείκτες Περιεχομένου), αλλά και τους ευρύτερους σκοπούς της διδασκαλίας του μαθήματος στην Εκπαίδευση. Οι Δείκτες αυτοί διατυπώνονται στα Αναλυτικά Προγράμματα και ειδικότερα στους βασικούς άξονες που προτάσσονται σε κάθε μία από τις δύο βαθμίδες (Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση).

Όπως για όλα τα μαθήματα, έτσι και στη διδασκαλία της Ιστορίας είναι απαραίτητη η «εμπλοκή» των διδασκομένων στην προβληματική της ύλης της κάθε ενότητας, με βάση ιδιαίτερα τις παρεχόμενες από το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ιστορίας ενδεικτικές δραστηριότητες και τις μεθοδολογικές και άλλες παρατηρήσεις. Στη διαδικασία αυτή σημαντικό ρόλο έχει η εξοικείωση στη χρήση πηγών και ποικίλων τεκμηρίων του ιστορικού παρελθόντος, αλλά και η παρουσίαση του ιστορικού προϊόντος μέσω μίας ορθολογικά δομημένης ιστορικής αφήγησης.

Οι μέθοδοι της διδακτικής προσέγγισης καθώς και τα διδακτικά μέσα που μπορούν να αξιοποιηθούν στο μάθημα της Ιστορίας ποικίλλουν. Γι' αυτό ακριβώς οι εκπαιδευτικοί καλούνται να επιλέξουν κάθε φορά τις προσεγγίσεις / στρατηγικές και τα μέσα εκείνα που αντιστοιχούν στις ανάγκες της συγκεκριμένης διδακτέας ενότητας και στις δυνατότητες των μαθητών/τριών τους (κοινωνικές, γνωστικές κ.ά.).

Η μαθητοκεντρική προσέγγιση απαιτεί από τον/τη διδάσκοντα/ουσα έναν σχετικά περιορισμένο αφηγηματικό ρόλο στην παρουσίαση μίας ιστορικής ενότητας. Η αφήγηση θα πρέπει να εστιάζεται στα ουσιώδη και όχι αναφορές σε χρονολογίες, προσωπογραφικές λεπτομέρειες και πληθωρική γεγονοτολογία. Αλλά όλα αυτά θα πρέπει να γίνονται χωρίς να υπονομευτεί μία βασική αρχή της ιστορικής ανέλιξης γεγονότων, καταστάσεων και φαινομένων: ότι, παρά τις μεγάλες αλλαγές και ανατροπές, υπάρχει κατά κανόνα αλληλουχία ή και αλληλεπίδραση αιτίων και αποτελεσμάτων. Συνεπώς, η προβολή της σημασίας ενός γεγονότος ή φαινομένου δε θα πρέπει να γίνεται αποκομμένη από τα ιστορικά τους συμφραζόμενα. Πάντως, η διαδικασία αυτή προϋποθέτει σφαιρική και εξαιρετικά συντομευμένη παρουσίαση της κάθε διδακτικής ενότητας, και μόνον έτσι θα περιοριστεί και ένα από τα προβλήματα της διδασκαλίας του μαθήματος της Ιστορίας: η «κάλυψη» της διδακτέας ύλης.

Η συνοπτική, ωστόσο, έκθεση μίας διδακτέας ιστορικής περιόδου / ενότητας προϋποθέτει πολύ καλή προετοιμασία του/της διδάσκοντος/ουσας, ώστε αυτός/ή να είναι σε θέση και να δίνει συνοπτικά το γενικό ιστορικό πλαίσιο και να εκτιμά τη σημασία των αναγκών για το μάθημα ιστορικών πληροφοριών, αλλά και να προκαλεί το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών, εξάπτοντας τη φαντασία τους και τον προβληματισμό τους για διάφορα ιστορικά ζητήματα. Το ίδιο οργανωμένος, δομημένος, συγκροτημένος και στοχευμένος θα πρέπει να είναι και ο διάλογος που αναπτύσσεται στο πλαίσιο του μαθήματος είτε μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών/τριών, είτε μεταξύ μαθητών/τριών σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο.

Την πρόσληψη της ιστορικής γνώσης διευκολύνει, επίσης, και η αξιοποίηση εποπτικών μέσων, όπως για παράδειγμα οι διαδραστικοί πίνακες, οι εφαρμογές της πληροφορικής, η χρήση του Η/Υ και του διαδικτύου κ.ο.κ. Ιδιαίτερη ασφαλώς σημασία αποκτούν για το μάθημα της Ιστορίας οι επισκέψεις σε μουσεία, αρχαιολογικούς και άλλους ιστορικούς χώρους, αρκεί αυτές να είναι καλά προετοιμασμένες από πλευράς διδακτικού υλικού (π.χ. φύλλα εργασίας), ξενάγησης, καθορισμού ρόλων, εμπλοκής των μαθητών/τριών κ.λπ.

Τέλος, η διδασκαλία του μαθήματος εντός των ειδικών αιθουσών Ιστορίας (εργαστηρίων) θα συμβάλλει σημαντικά στην επίτευξη των σκοπών και των Δεικτών Επιτυχίας του μαθήματος. Οι κατάλληλα εξοπλισμένες ειδικές αίθουσες Ιστορίας, π.χ. με ανακλαστικά διασκόπια, διαδραστικούς πίνακες, προβολείς video, Η/Υ, μικρές βιβλιοθήκες κ.λπ. προσφέρουν στους/στις διδάσκοντες/ουσες πολλαπλές επιλογές και σχετική ευελιξία ως προς την εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων και τεχνικών διδασκαλίας του μαθήματος, ενώ παράλληλα συμβάλλουν στη βελτίωση του μαθησιακού / παιδαγωγικού κλίματος.

4. Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση (προφορική, γραπτή, διαγνωστική, διαμορφωτική, τελική), που έχουν στη διάθεσή τους οι εκπαιδευτικοί (και επιβάλλεται να αξιοποιούν), συνιστά συνεχή και ανοικτή διαδικασία, η οποία εξάλλου αποτελεί οργανικό τμήμα της διδακτικής μεθοδολογίας. Μέσα ακριβώς από τη διαδικασία αυτή, οι εκπαιδευτικοί συνειδητοποιούν τον βαθμό αποτελεσματικότητας των μεθόδων και των στρατηγικών που εφάρμοσαν, αλλά και των μέσων που χρησιμοποίησαν στη διδακτική πράξη. Όπως και σε άλλα μαθήματα, έτσι και στο μάθημα της Ιστορίας επιβάλλεται η διαγνωστική αξιολόγηση να πραγματοποιείται στην αρχή της σχολικής χρονιάς, ώστε να διαγνωστούν οι ελλείψεις και οι αδυναμίες των μαθητών/τριών σε σχέση, κυρίως, με τις προαπαιτούμενες για κάθε επίπεδο ιστορικές γνώσεις και δεξιότητες.

Η αξιολόγηση των μαθητών/τριών θα πρέπει να γίνεται μέσα από πολλαπλές και εναλλασσόμενες μορφές, όπως π.χ. η προφορική και η γραπτή εξέταση (όπου δίνεται έμφαση στην καλλιέργεια της αφηγηματικής ικανότητας), οι μικρές ή μεγαλύτερες διαθεματικές / διεπιστημονικές συνθετικές εργασίες ή άλλες δραστηριότητες, όπως π.χ. η οργάνωση εκθέσεων με ιστορικά θέματα, η κατασκευή χαρτών, μακετών, ειδωλίων, η σύνταξη φανταστικών ιστορικών εγγράφων, εφημερίδων κ.λπ.

Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να αποδίδεται στο είδος των ερωτήσεων που τίθενται προφορικά ή στα διάφορα εξεταστικά δοκίμια (π.χ. ερωτήσεις ανοικτού και κλειστού τύπου), καθώς και στην «τεχνική» της διατύπωσης αυτών των ερωτήσεων. Εφόσον ένας από τους βασικούς σκοπούς του μαθήματος είναι η ανάπτυξη ιστορικής σκέψης και σταδιακά και ιστορικής συνείδησης, οι προφορικές ή γραπτές ερωτήσεις θα πρέπει να στοχεύουν όχι μόνο στον έλεγχο των γνώσεων, αλλά και στην κινητοποίηση της κρίσης, της φαντασίας και της επινοητικότητας των μαθητών/τριών και όχι στην αποστήθιση λεπτομερειών και γενικά στην άσκοπη και παραθετική γεγονοτολογία.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Το μάθημα της Ιστορίας στη Γ΄ Γυμνασίου διδάσκεται τρεις (3) περιόδους την εβδομάδα. Συνεπώς, το σύνολο των διδακτικών περιόδων ανέρχεται στις ενενήντα εννέα (99). Η γενική κατανομή των διδακτικών περιόδων έχει, ενδεικτικά, ως εξής:

	Διδακτικές Περίοδοι
Διαθέσιμος διδακτικός χρόνος	87
Συνθετικές εργασίες (projects)	(5)*
Επισκέψεις σε ιστορικούς/αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία	(5)*
Επαναλήψεις – Γραπτές Εξετάσεις – Ανατροφοδότηση (τουλάχιστον μία γραπτή εξέταση για κάθε τετράμηνο)	6
Τελικές επαναλήψεις στην εξεταστέα ύλη	6
Σύνολο	99

* Διευκρινίζεται ότι κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς οι μαθητές/τριες έχουν υποχρέωση να εκπονήσουν μία, τουλάχιστον, συνθετική εργασία (project) υπό τη συνεχή παρακολούθηση και καθοδήγηση των διδασκόντων/ουσών (βλ. *Διδακτική Μεθοδολογία και Εφαρμογές στο μάθημα της Ιστορίας, Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού*). Υπογραμμίζεται, επίσης, ότι θα πρέπει να αξιοποιείται ο διαθέσιμος διδακτικός χρόνος για εκπαιδευτικές επισκέψεις σε ιστορικούς/αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και μνημεία (βλ. *Διδακτική Μεθοδολογία και Εφαρμογές στο μάθημα της Ιστορίας, Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού*). **Στο σύνολο των διδακτικών περιόδων συνυπολογίζονται οι πέντε (5) διδακτικές περίοδοι για Συνθετικές εργασίες (projects) και οι πέντε (5) διδακτικές περίοδοι για Επισκέψεις σε ιστορικούς/αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία, οι οποίες διατίθενται από τον/την εκπαιδευτικό σε συγκεκριμένη διδακτική ενότητα της επιλογής του/της.** Σημειώνεται ότι οι συνθετικές εργασίες (projects) και οι επισκέψεις πραγματοποιούνται ως εναλλακτικές μέθοδοι προσέγγισης συγκεκριμένων εννοιών της επιλογής του/της εκπαιδευτικού και όχι επιπροσθέτως της διδασκαλίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ (σε παρένθεση οι κωδικοί των σχετικών Δεικτών Επιτυχίας για την Επιστημολογική Κατανόηση)				
ΔΙΔ. ΠΕΡ.	ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ ΔΙΔΑΚΤΕΑ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
	<i>Οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση:</i>	<i>Διδακτέα: Πληροφορίες, Έννοιες, Δεξιότητες, Στρατηγικές/Τρόπος σκέψης, Στάσεις/Αξίες</i>		
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΝΕΟΤΕΡΗ – ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ				
3	1. Να εξηγούν τι είναι η επιστήμη της Ιστορίας και ποιες οι βοηθητικές της επιστήμες. 2. Να ενημερωθούν για τη	1. Ετυμολογική ανάλυση του όρου «Ιστορία», επιστήμη της Ιστορίας και βοηθητικές επιστήμες (αρχαιολογία, επιγραφική, παπυρολογία, παλαιογραφία) 2. Μεθοδολογικές αρχές	- Συλλογή πηγών που αποτελούν αντικείμενο αναφοράς για το γυμνασιακό και το λυκειακό κύκλο (πρωτογενείς, δευτερογενείς, γραπτές, παραστατικές / ηχητικά ντοκουμέντα, ντοκιμαντέρ, κινηματογράφος, φωτογραφίες). Παρουσίαση των πηγών στην ολομέλεια της τάξης, μέσω προβολής, και συζήτηση. - Εξωκειμενική, κειμενική και	1. Βλ.: (α) <i>Διδακτική Μεθοδολογία και Εφαρμογές στο μάθημα της Ιστορίας. Βιβλίο Εκπαιδευτικού, ΥΠΠ, ΠΙΚ, ΥΑΠ, Λευκωσία 2012, σελ. 8-36.</i> (www.moec.gov.cy), (β) Μαυροσκούφης Δ.Κ., <i>Αναζητώντας τα ίχνη της Ιστορίας: Ιστοριογραφία, διδακτική μεθοδολογία και</i>

	μεθοδολογία της Ιστορίας, τη σημασία των πηγών και τις ειδολογικές κατηγοριοποιήσεις τους. 3. Να αναφέρουν τα βασικά ιστορικά θέματα και τις ιστορικές περιόδους της Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας. 4. Να ενημερωθούν για τη σημασία της εκπόνησης της Διαγνωστικής Αξιολόγησης και να αξιολογηθούν ως προς τις πυρηνικές ιστορικές γνώσεις και δεξιότητές τους, μέσω της Διαγνωστικής Αξιολόγησης.	στη διδακτική του μαθήματος (χρήση πηγών – ειδολογικές κατηγοριοποιήσεις) 3. Ιστορικά θέματα και έννοιες: πολιτική, διοίκηση, στρατός, κοινωνία, οικονομία, θρησκεία, καθημερινή ζωή, πολιτισμός, γράμματα, τέχνη, ιστορικές περίοδοι και η λογική της ονομασίας τους: Νεότερη Εποχή, Σύγχρονη Εποχή. 4. Διεξαγωγή Διαγνωστικής Αξιολόγησης	διακειμενική εξέταση των πηγών, προκειμένου οι μαθητές/τριες να εξοικειωθούν με τους τρόπους προσέγγισης των ιστορικών πηγών και τη διαδικασία <i>σύνθεσης</i> της ιστορικής γνώσης (1. Εξωκειμενική: Ποιος είναι ο συντάκτης της πηγής / ποιο είναι το ιστορικό – κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο τη συντάσσει / Είναι, εκούσια ή ακούσια, φορέας συγκεκριμένης ιδεολογίας; / 2. Κειμενική: Τι πληροφορίες μας δίνει η πηγή; / Σε ποιες ερμηνείες προχωρεί ο συντάκτης της; / Ποια μηνύματα στέλνει; / Τι δεν αναφέρεται; / Πρόκειται για σκόπιμη παράλειψη; / 3. Διακειμενική: Συσχετισμός – αντιπαράβολή – σύγκριση πηγών (πολυπρισματική προσέγγιση της ιστορίας) / 4. Σύνθεση: Σύνθεση των πληροφοριών και κριτική επεξεργασία τους: σύνθεση ιστορικών γνώσεων.	ιστορικές πηγές, Θεσσαλονίκη, Α/φοι Κυριακίδη 2005, (γ) <i>Η διδακτική αξιοποίηση των πηγών και η συμβολή τους στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης</i> (www.moec.gov.cy), (δ) Κουτσός Μ.Θ., <i>Διδακτική της Ιστορίας</i>, Θεσσαλονίκη, Εκδ. Ζήτη 2000, (ε) Τζόκας Σπ., <i>Διδακτικές στρατηγικές στο μάθημα της Ιστορίας. Εικαστικές και οπτικοακουστικές πηγές</i>, Αθήνα, Σαβάλλας 2002, (στ) Πάπαρη Κατερίνα, <i>Μεθοδολογία Ανάλυσης Πηγών. Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας Γ' Λυκείου Θεωρητικής Κατεύθυνσης</i>, Αθήνα, Σαβάλλας 2010. 2. Βλ.: <i>Διδακτική Μεθοδολογία και Εφαρμογές στο μάθημα της Ιστορίας. Βιβλίο Εκπαιδευτικού</i>, ΥΠΠ, ΠΙΚ, ΥΑΠ, Λευκωσία 2012,
--	--	--	---	---

				σελ. 37-44. www.moec.gov.cy). 3. Βλ.: (α) <i>Διδακτική Μεθοδολογία και Εφαρμογές στο μάθημα της Ιστορίας. Βιβλίο Εκπαιδευτικού, ΥΠΠ, ΠΙΚ, ΥΑΠ, Λευκωσία 2012, σελ. 49-53, (β) Χριστίνα Αργυροπούλου (επιμ.), Η διαθεματικότητα στα φιλολογικά μαθήματα και τα σχέδια εργασίας / project, Αθήνα, Μεταίχμιο 2007, (γ) Χρυσούλα Δημητρίου – Χατζηχρίστου, Οργάνωση και κατασκευή διαθεματικών εργασιών με τα μέθοδο project. Εφαρμογές στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, Λευκωσία, ΥΠΠ, ΠΙΚ 2011, (δ) Frey, K., Μέθοδος project, (μτφρ.: Κλ. Μάλλιου), Θεσσαλονίκη, Κυριακίδης 1998.</i>
--	--	--	--	--

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΝΕΟΤΕΡΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Η εποχή του Διαφωτισμού (17ος – 18ος αιώνας)

2	1. Να αναφέρουν τα βασικά χαρακτηριστικά της εποχής του Διαφωτισμού (17ος–18ος αιώνας). (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ). 2. Να αναφέρουν τους βασικούς εκπροσώπους του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού και τις κυριότερες θέσεις τους για την πολιτική, την εκπαίδευση και τη θρησκεία. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ).	1. Διαφωτισμός, Διάκριση Εξουσιών, * Κοινωνικό Συμβόλαιο, Γενική Βούληση, Ανεξιθρησκία, Οικονομικός Φιλελευθερισμός, Εγκυκλοπαίδεια 2. Βασικοί εκπρόσωποι του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού και οι κυριότερες θέσεις τους	• Συμπλήρωση σχετικού πίνακα όπου να διαφαίνονται ξεχωριστά οι σχέσεις: (α) Διαφωτισμός και Πολιτική, (β) Διαφωτισμός και Εκπαίδευση, (γ) Διαφωτισμός και Θρησκεία. • Μελέτη και διακειμενική προσέγγιση πρωτογενών πηγών που παρουσιάζουν τις θέσεις των βασικών εκπροσώπων του Διαφωτισμού (Λοκ, Μοντεσκιέ, Ρουσό, Βολταίρος). • Οργάνωση συζήτησης ανάμεσα σε δύο αντίπαλες ομάδες μαθητών/τριων όπου η μία επιχειρηματολογεί υπέρ της εφαρμογής των νέων ιδεών του Ορθολογισμού και του Διαφωτισμού και η άλλη υπέρ των ιδεολογικών προκαταλήψεων της άρχουσας τάξης των ευγενών και του βασιλιά ή υπέρ των θρησκευτικών προκαταλήψεων της Δυτικής Εκκλησίας. • Παρουσίαση εικονογραφικού υλικού σχετικού με την τέχνη της εποχής	* Διαθεματική προσέγγιση με το γνωστικό αντικείμενο της Πολιτικής Αγωγής. Οι όροι/έννοιες που δηλώνονται με τονισμένα στοιχεία θα πρέπει να προσεγγιστούν ως βασικοί διαχρονικοί όροι της πολιτικής αγωγής. • Για την ολοκλήρωση της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας ο εκπαιδευτικός μπορεί να αντλήσει υλικό και από το σχολικό εγχειρίδιο Ιστορίας της Β' Γυμνασίου με στόχο να επαναφέρει τα περί Ορθολογισμού, Μεταρρύθμισης και Αντιμεταρρύθμισης που οι μαθητές/τριες διδάχτηκαν στην προηγούμενη τάξη. • Αναγκαία επισήμανση θεωρείται το γεγονός ότι ο Διαφωτισμός ήταν το αποτέλεσμα διεργασιών μιας
---	---	---	--	---

			(Κλασικισμός – Νεοκλασικισμός, Μπαρόκ, Ροκοκό) και δραστηριότητες σύγκρισης των διαφορετικών τεχνοτροπιών. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Ο Διαφωτισμός και οι κύριοι εκπρόσωποί του ή/και τα βασικά έργα του Διαφωτισμού (Λοκ: κοινωνικό συμβόλαιο, Μοντεσκιέ: «Πνεύμα των Νόμων» / διάκριση των εξουσιών, Ρουσό: «Κοινωνικό Συμβόλαιο» – γενική βούληση, Βολταίρος: «Φιλοσοφικές Επιστολές» και «Φιλοσοφικό Λεξικό» - ανεξιθρησκία, Ντιντερό – Ντ'Αλαμπέρ: Εγκυκλοπαίδεια). - Ο Ορθολογισμός και οι μεγάλες εφευρέσεις του 18ου αιώνα (αλεξικέραυνο, θερμόμετρο, μπαταρία, ατμομηχανή). - Η τέχνη του 17ου και 18ου αιώνα.	μακράς εξελικτικής πορείας η οποία θα ολοκληρωθεί με τις μεγάλες επαναστάσεις του 18ου (Αμερικανική και Γαλλική Επανάσταση) και του 19ου αιώνα (Ελληνική Επανάσταση). • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας (www.moec.gov.cy).
Η Αμερικανική Επανάσταση (1776)				
2	1. Να κατανοούν βασικές έννοιες	1. Αποικίες, άποικοι, Κογκρέσο,	• Συγκριτική εξέταση πρωτογενών πηγών που αφορούν στις ιδέες των κύριων	• Για πρόσθετες πηγές σχετικά με την Αμερικανική Επανάσταση, βλ.:

	που αφορούν την Αμερικανική Επανάσταση (1776). (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να συσχετίζουν το ιστορικό γεγονός της Αμερικανικής Επανάστασης με τη διάδοση των ιδεών του Διαφωτισμού. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να εντοπίζουν στον χάρτη τις αγγλικές αποικίες της αμερικανικής ηπείρου με έμφαση στον γεωγραφικό διαχωρισμό βορρά και νότου. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ). 4. Να κατανοούν τα αίτια της κρίσης	<i>Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας, Ομοσπονδία (μορφές ομοσπονδίας)</i> 2. Συσχετισμός ιστορικού γεγονότος της Αμερικανικής Επανάστασης με τη διάδοση των ιδεών του Διαφωτισμού. 3. Γεωγραφικός εντοπισμός των αγγλικών αποικιών της αμερικανικής ηπείρου με διαχωρισμό βορρά και νότου. 4. Αίτια της κρίσης στις σχέσεις των	εκπροσώπων του Διαφωτισμού (Μοντεσκιέ, Λοκ, Ρουσό) με τη <i>διακήρυξη της Ανεξαρτησίας (1776)</i>. • Συμπλήρωση χρονολογικού πίνακα με τα κυριότερα πρόσωπα και γεγονότα της Αμερικανικής Επανάστασης. • Συμπλήρωση πίνακα όπου να διαφαίνονται οι διαφορές ανάμεσα στις βόρειες και τις νότιες αποικίες της Αμερικής με έμφαση στα πληθυσμιακά δεδομένα, τις πνευματικές ελευθερίες, την οικονομία και την πνευματική πρόοδο. • Σύνταξη γλωσσαρίου με όρους σχετικούς με τις ιδέες και τους θεσμούς της Αμερικανικής Επανάστασης. • Οργάνωση συζήτησης ανάμεσα σε δύο αντίπαλες ομάδες μαθητών/τριων όπου η μία εκπροσωπεί την μητροπολιτική Αγγλία και την οικονομική πολιτική της και η άλλη τους Άγγλους άποικους της Αμερικής, που υποστηρίζουν το δικαίωμα της ανεξαρτησίας τους και τη δημιουργία του αμερικανικού έθνους / κράτους. • Παρακολούθηση κινηματογραφικού υλικού (π.χ. κινηματογραφικής παραγωγής / αποσπασμάτων) για την	Ε. Λούβη & Δ. Ξιφαράς, <i>Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία Γ' Γυμνασίου. Βιβλίο Εκπαιδευτικού</i>, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 30-31. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
--	---	--	---	---

	στις σχέσεις των αποικιών με την Αγγλία. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	αποικιών με την Αγγλία.	Αμερικανική Επανάσταση (προβληματισμός για τους κινδύνους που ενέχει η σύγχρονη απόδοση ενός σημαντικού ιστορικού γεγονότος / αφορμή για συζήτηση και προβληματισμό).	
	5. Να αναγνωρίζουν τη σημασία της αμερικανικής ανεξαρτησίας στη διαμόρφωση του νεότερου και σύγχρονου κόσμου. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	5. Σημασία της αμερικανικής ανεξαρτησίας και της ίδρυσης των Η.Π.Α στην ευρωπαϊκή και την παγκόσμια ιστορία.	• Διαθεματική προσέγγιση της ενότητας: ανάγνωση αποσπασμάτων από το βιβλίο της Μπ. Στόου <i>Η καλύβα του μπάρμπα Θωμά</i> και διεξοδικότερη συζήτηση για την ιστορία των μαύρων της Αμερικής. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - <i>Οι ιδέες του Διαφωτισμού και η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας της 4ης Ιουλίου του 1776.</i> - <i>Ο Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός και η Αμερικανική Επανάσταση.</i>	
Η Γαλλική Επανάσταση (1789)				
3	1. Να αποδίδουν τα βασικότερα γεγονότα της Γαλλικής Επανάστασης	1. <i>Εθνική Συνέλευση, Συντακτική και Νομοθετική Συνέλευση (αποφάσεις),</i>	• Συγκριτική εξέταση πρωτογενών πηγών που αφορούν στις ιδέες των κύριων εκπροσώπων του Διαφωτισμού (Μοντεσκιέ, Λοκ, Ρουσό) με τη <i>Διακήρυξη των δικαιωμάτων του</i>	• Η διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας δεν πρέπει να επικεντρωθεί σε λεπτομέρειες που αφορούν στην πορεία / εξέλιξη των διαφόρων φάσεων της

	(1789). (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να διασυνδέουν την Γαλλική Επανάσταση με το κίνημα του Διαφωτισμού. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να κατανοούν τη διαστρωμάτωση της γαλλικής κοινωνίας του 18ου αιώνα και να τη συνδέουν με τα αίτια της Γαλλικής Επανάστασης. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 4. Να αποτιμούν την καθοριστική σημασία της Γαλλικής	Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, κατάληψη Βασίλης 2. Διασύνδεση με το κίνημα του Διαφωτισμού. 3. Διαστρωμάτωση της γαλλικής κοινωνίας του 18ου αιώνα (ηγεμόνας, ευγενείς, κλήρος, τρίτη τάξη, παλαιό καθεστώς) 4. Σημασία της Γαλλικής Επανάστασης (έθνος, κράτος,	ανθρώπου και του πολίτη (1789). • Δημιουργία χρονολογικού πίνακα με τα κυριότερα πρόσωπα και γεγονότα της Γαλλικής Επανάστασης. • Φανταστική απόδοση / αναπαράσταση / δραματοποίηση, από μέρους των μαθητών/τριών, των διαλόγων που γίνονται στη Συντακτική Συνέλευση της 4ης Αυγούστου 1789 (κατάργηση των προνομίων, Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη). • Σύνταξη γλωσσαρίου με όρους σχετικούς με τις ιδέες και τους θεσμούς της Γαλλικής Επανάστασης. • Συλλογή οπτικών πηγών που αναπαριστούν πρόσωπα και γεγονότα της Γαλλικής Επανάστασης. • Παρακολούθηση κινηματογραφικού υλικού (π.χ. κινηματογραφικής παραγωγής / αποσπασμάτων) για τη Γαλλική Επανάσταση (προβληματισμός για τους κινδύνους που ενέχει η σύγχρονη απόδοση ενός σημαντικού ιστορικού γεγονότος / αφορμή για συζήτηση και προβληματισμό). • Συζήτηση με θέμα η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και η Κύπρος.	Επανάστασης. Το επαρκές σώμα γνώσεων περιορίζεται στις κοινωνικές τάξεις της προεπαναστατικής Γαλλίας και τα αίτια της Επανάστασης, στα θεμελιώδη ψηφίσματα της Συντακτικής Συνέλευσης (κατάργηση προνομίων και Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη) στα θεμελιώδη ψηφίσματα της Νομοθετικής Συνέλευσης (αναγνώριση πολιτικών δικαιωμάτων στους άντρες και διαχωρισμός Εκκλησίας και κράτους), στη θέση της γυναίκας κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης και στην αποτίμηση της Επανάστασης σε σχέση με την ευρωπαϊκή και την παγκόσμια ιστορία. • Για το ζήτημα των δικαιωμάτων της γυναίκας κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, βλ. τη Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του Πολίτη (1789) σε συνδυασμό με την αντίστοιχη Διακήρυξη των δικαιωμάτων της
--	--	--	--	--

	Επανάστασης στη διαμόρφωση του σύγχρονου κόσμου. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	πολίτευμα)	Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Ο Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός και η Γαλλική Επανάσταση. - Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός – Αμερικανική Επανάσταση – Γαλλική Επανάσταση. - Διακήρυξη της ανεξαρτησίας (1776) – Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη (1789) – Νέα Πολιτική Διοίκηση (1797) του Ρήγα Φεραίου. - Η θέση της γυναίκας πριν και μετά τη Γαλλική Επανάσταση. - Η συμβολή των γυναικών στη Γαλλική Επανάσταση. - Βασικές πολιτικές έννοιες και θεσμοί που καθιερώθηκαν από τη Γαλλική Επανάσταση ή/και η μετάβαση από τη μοναρχία, στη συνταγματική μοναρχία και από τη συνταγματική μοναρχία στη δημοκρατία (Διαθεματική / διεπιστημονική εργασία [project] με το μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής). - Η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και η Κύπρος	γυναίκας και της πολίτισσας (1791). Μετάφραση αντίστοιχων άρθρων των δύο διακηρύξεων υπάρχει στο: Μαρία Ρεπούση κ.ά., <i>Ιστορία Στ΄ Δημοτικού. Στα νεότερα και σύγχρονα χρόνια</i>, Αθήνα, ΟΕΔΒ 2006, 12-13. • Για πρόσθετες πηγές σχετικά με τη Γαλλική Επανάσταση, βλ.: Ε. Λούβη & Δ. Ξιφαράς, <i>Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία Γ΄ Γυμνασίου. Βιβλίο Εκπαιδευτικού</i>, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 32-35. • Σχετικά με την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Κύπρο, βλ.: Βαγγέλης Κουφουδάκης, <i>Παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Κύπρο από την Τουρκία, Λευκωσία, Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών</i> ²2010. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
--	---	-------------------	--	--

Η εποχή του Ναπολέοντα (1799 – 1815) και το Συνέδριο της Βιέννης (1815)

1	1. Να εκθέτουν την ιστορική τους γνώση για τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της εποχής του Ναπολέοντα (1799-1815). (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να κάνουν εκτιμήσεις για την πορεία της Ευρώπης του 19^{ου} αι. αναφερόμενοι στις αποφάσεις του Συνεδρίου της Βιέννης. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <i>Ναπολεόντειος Κώδικας, ηπειρωτικός αποκλεισμός (γεωγραφικός εντοπισμός), παλινόρθωση, Ιερή Συμμαχία.</i> 2. Αποφάσεις του Συνεδρίου της Βιέννης	- Κατασκευή χάρτη όπου να διαφαίνεται ο χάρτης της Ευρώπης πριν και μετά το Συνέδριο της Βιέννης. - Παρακολούθηση κινηματογραφικού υλικού για την εκστρατεία του Ναπολέοντα (προβληματισμός για τους κινδύνους που ενέχει η σύγχρονη απόδοση σημαντικών ιστορικών γεγονότων / αφορμή για συζήτηση και προβληματισμό). - Συλλογή οπτικών πηγών που αναπαριστούν γεγονότα σχετικά με τους ναπολεόντειους πολέμους. - Οργάνωση συζήτησης ανάμεσα σε δύο αντίπαλες ομάδες μαθητών/τριων όπου η μία εκπροσωπεί τους πρωτεργάτες του Συνεδρίου της Βιέννης και της Παλινόρθωσης και η άλλη τους υποστηρικτές των ιδεών του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Ο Μέγας Ναπολέων.	- Για πρόσθετες πηγές σχετικά με την εποχή του Ναπολέοντα, βλ. Ε. Λούβη & Δ. Ξιφαράς, <i>Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία Γ' Γυμνασίου. Βιβλίο Εκπαιδευτικού</i>, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 35. - Θα πρέπει να επισημανθεί στους μαθητές/τριες ότι ο νέος χάρτης της Ευρώπης συμπεριλαμβάνει πολλά διαφορετικά έθνη και εθνικές ομάδες στις Αυτοκρατορίες των Αψβούργων και των Οθωμανών μέσω του οποίου επιχειρείται ένας συσχετισμός ισχύος των Μ. Δυνάμεων: Αυτοκρατορία των Αψβούργων βρίσκεται ανάμεσα στη Βρετανία ως την κατεχοχήν ναυτική δύναμη και τη Ρωσία ως την κατεχοχήν χερσαία δύναμη. - Για τη σημασία και τις επιπτώσεις των αποφάσεων του Συνεδρίου στη νοτιοανατολική Ευρώπη, βλ.: Θουκυδίδης Ιωάννου, «Η πολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων στο χώρο
---	---	---	--	---

			- Η άνοδος και η πτώση του Ναπολέοντα. - Το Συνέδριο της Βιέννης και το μέλλον των ευρωπαϊκών επαναστάσεων. - Ο ρόλος της πολιτικής του Ναπολέοντα στην παλινόρθωση των παλαιών καθεστώτων της Ευρώπης.	της Ανατολικής Μεσογείου και οι παράγοντες διαμόρφωσής της (1799-1815)», <i>Νέα Παιδεία</i> 48 (1988), 55-70. • Για το κείμενο της <i>Ιεράς Συμμαχίας</i>, βλ. Ζ.Ν. Τσιρπανλής, <i>Η Ευρώπη και ο κόσμος 1814-1914</i>, Θεσσαλονίκη, Βάνιας 1993, σ. 45-48. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821 ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΝΑΔΥΣΗΣ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΙΔΕΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ				
Τα επαναστατικά κινήματα στην Ευρώπη (1820 – 1821) και η προετοιμασία του υπόδουλου ελληνισμού για την Επανάσταση: οι κοινωνικοί μετασχηματισμοί, ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός και η Φιλική Εταιρεία				
2	1. Να περιγράφουν τα ιστορικά συμφραζόμενα των επαναστατικών κινήματων στην Ευρώπη (1820-	1. Έθνος, αρχή των εθνοτήτων, διάκριση πολιτικών και εθνικών διεκδικήσεων, διάκριση εθνικών	• Εισαγωγική συζήτηση όπου οι μαθητές/τριες ανακοινώνουν τις εκτιμήσεις τους σχετικά με το μέλλον της Ευρώπης μετά το <i>Συνέδριο της Βιέννης</i> και την προσπάθεια της <i>Ιεράς Συμμαχίας</i> για περιορισμό των μεγάλων διεκδικήσεων των ευρωπαϊκών λαών:	• Η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα δεν θα πρέπει να εξετάζει λεπτομέρειες. Μέσα από μια συνοπτική αναφορά / παρουσίαση των συγκεκριμένων επαναστάσεων ο/η εκπαιδευτικός καλείται να υλοποιήσει τους

	1821). (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να αναγνωρίζουν την σημασία του <i>Νεοελληνικού Διαφωτισμού</i> στην προετοιμασία του υπόδουλου ελληνισμού για την Επανάσταση (1821). (Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να κατανοούν τη συμβολή της <i>Φιλικής Εταιρείας</i> στην προετοιμασία της Ελληνικής Επανάστασης. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	και φιλελεύθερων κινημάτων, επαναστάσεις των ετών 1820-1821. 2. Σημαντικότεροι εκπρόσωποι του <i>Νεοελληνικού Διαφωτισμού</i> - συμβολή στην πνευματική και εθνική αφύπνιση των υπόδουλων Ελλήνων. 3. <i>Φιλική Εταιρεία</i>: ιδρυτές, σκοπός, στόχοι τρόπος λειτουργίας, σημασία.	του <i>εθνικισμού</i>, του <i>φιλελευθερισμού</i> και του <i>ριζοσπαστισμού</i>. • Συμπλήρωση πίνακα όπου συνοπτικά παρουσιάζονται τα διάφορα επαναστατικά κινήματα, το είδος τους, το έτος εκδήλωσής τους, τα αίτια και τα αποτελέσματά τους. • Συζήτηση με θέμα τη σύγκριση των επαναστατικών κινημάτων των ετών 1820-1821. • Συζήτηση με θέμα την ιστορική έννοια του <i>Διαφωτισμού</i> και ανάκληση γνώσεων σχετικά με τις θέσεις των ευρωπαίων διαφωτιστών του 18ου αιώνα (φυσικά – πολιτικά δικαιώματα, παιδεία, θρησκεία κ.ά.). • Κατασκευή πίνακα όπου διαφαίνονται οι βασικότεροι εκπρόσωποι του ευρωπαϊκού διαφωτισμού (Λοκ, Βολταίρος, Ρουσό, Μοντεσκιέ) και οι θεωρίες τους (<i>Φυσικά δικαιώματα, Ανεξιθρησκία, Διάκριση εξουσιών</i> κ.ά.). • Σύνταξη γλωσσαρίου με όρους σχετικούς με τις ιδέες του <i>Διαφωτισμού</i>. • Εντοπισμός των κοινών θέσεων <i>Ευρωπαϊκού</i> και <i>Νεοελληνικού Διαφωτισμού</i> (φυσικά δικαιώματα, δικαίωμα της ελευθερίας, πνευματική	στόχους του μαθήματος. Μπορεί συνεπώς να ανατεθεί και ως project. • Το μάθημα δομείται σε δύο επίπεδα. Σε ένα πρώτο επίπεδο οι μαθητές/τριες πρέπει να αντιληφθούν την αδυναμία των οπαδών της <i>Παλινόρθωσης</i> να επισκιάσουν τις ήδη διαδεδομένες αρχές της Γαλλικής Επανάστασης, γεγονός που δικαιολογεί τον πανευρωπαϊκό χαρακτήρα των επαναστατικών κινημάτων του 19^{ου} αιώνα. Σε ένα δεύτερο επίπεδο πρέπει να κατανοήσουν τη διαφορά ανάμεσα στα φιλελεύθερα κινήματα (των οποίων οι κυρίαρχες διεκδικήσεις είναι κοινωνικο-πολιτικές) και τα εθνικά κινήματα (των οποίων οι κυρίαρχες διεκδικήσεις είναι εθνικές). Στις τελευταίες θα πρέπει να κατατάξουν και την Ελληνική Επανάσταση του 1821, που αποτελεί αντικείμενο της επόμενης ενότητας. • Για τη σχέση του Νεοελληνικού Διαφωτισμού με την Κύπρο, βλ.:
--	--	---	--	---

			αφύπνιση των λαών κ.ά.). • Συγκριτική ανάγνωση αποσπασμάτων από τη <i>Νέα Πολιτική Διοίκηση</i> του Ρήγα Φεραίου (1797) και τη <i>Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη</i> (1789). • Κοινοποίηση του μυστικού αλφαβήτου της <i>Φιλικής Εταιρείας</i> στους μαθητές/τριες και δραστηριότητες που απαιτούν την επικοινωνία με τη χρήση του συγκεκριμένου αλφαβήτου. • Μελέτη πρωτογενών πηγών που αναφέρονται στη σχέση του Εθνομάρτυρα Κυπριανού με τη <i>Φιλική Εταιρεία</i>. • Μελέτη κλέφτικων δημοτικών τραγουδιών και αποκωδικοποίηση των βασικών χαρακτηριστικών τους (θεματικός πυρήνας, υφολογικά στοιχεία, μουσικότητα στίχου κ.ά.). Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η Ευρώπη μετά το Συνέδριο της Βιέννης. Η προσπάθεια για παλινόρθωση, η εύθραυστη ειρήνη και τα κυριότερα επαναστατικά κινήματα του 19ου αιώνα. - Οι κυριότερες επαναστάσεις του 19ου	(α) Γιώργος Κ. Μύαρης, «Όψεις του Νεοελληνικού Διαφωτισμού και ο Ιωάννης Καρατζάς ο Κύπριος», <i>Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου</i>, XXX, Λευκωσία, 2004 [=2005], 259-303., (β) Γιώργος Κ. Μύαρης, «Νέα δεδομένα και ερευνητικά αιτούμενα για τον Ιωάννη Καρατζά, τον Κύπριο σύντροφο του Ρήγα», <i>Πρακτικά Δ΄ Διεθνούς Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας»</i>, (Βελεστίνο, 2-5 Οκτωβρίου 2003), <i>Υπέρεια</i>, τόμος 4, 2006, 709-736., (γ) Γιώργος Κ. Μύαρης, «Η Κύπρος και η πνευματική κίνηση του Νέου Ελληνισμού στα μέσα του 18ου αιώνα και ως τις αρχές του 19ου αιώνα», <i>Κυπριακαί Σπουδαί ΟΑ΄</i>, 2007 (=2009), 69-95. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
--	--	--	--	---

			αιώνα στην Ευρώπη μέσα από πίνακες ζωγραφικής. - Η σύγκρουση ανάμεσα στις δυνάμεις της συντήρησης (μοναρχία, αριστοκρατία, Εκκλησία) και της δυνάμεις της προόδου (εθνικισμός, φιλελευθερισμός, ριζοσπαστισμός) στην Ευρώπη του 19ου αιώνα. - Στοιχεία του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού στο Νεοελληνικό Διαφωτισμό. - Αδαμάντιος Κοραής, Ρήγας Φεραίος και Κοσμάς ο Αιτωλός: οι Δάσκαλοι του Γένους. - Ιωάννης Καρατζάς: ο Κύπριος λόγιος του Νεοελληνικού Διαφωτισμού. - Η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη (1789) και η Νέα Πολιτική Διοίκηση του Ρήγα Φεραίου (1797). - Η Φιλική Εταιρεία και η Κύπρος. - Μύθος και Ιστορία στα κλέφτικα δημοτικά τραγούδια (διαθεματική / διεπιστημονική εργασία [project] με το μάθημα της Λογοτεχνίας).	
--	--	--	---	--

Η κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης στις Ηγεμονίες και οι ευνοϊκές συγκυρίες για την εξέλιξή της στο νότιο ελλαδικό χώρο

2	1. Να περιγράφουν τις συνθήκες της κήρυξης της Ελληνικής Επανάστασης στις Ηγεμονίες. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να τεκμηριώνουν τις ευνοϊκές συγκυρίες για την εξέλιξή της στο νότιο ελλαδικό χώρο. (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να κατανοούν τη διαφορετική δυναμική που	1. <i>Ηγεμονίες, Ιερός Λόχος, αντιπερισπασμός, γεωγραφικός εντοπισμός στον χάρτη των κύριων φάσεων της Επανάστασης στη Μολδοβλαχία, στάση του Πατριάρχη Γρηγόριου του Ε΄.</i> 2. Λόγοι εδραίωσης της Επανάστασης στον νότιο ελλαδικό χώρο. 3. Λόγοι αποτυχίας της προσπάθειας του Αλέξανδρου	- Μελέτη και σχολιασμός αποσπασμάτων από την επαναστατική προκήρυξη του Αλέξανδρου Υψηλάντη <i>Μάχου Υπέρ Πίστεως και Πατρίδος</i>. - Συμπλήρωση χρονολογίου όπου φαίνονται τα σημαντικότερα γεγονότα της Επανάστασης στη Μολδοβλαχία, από τον Φεβρουάριο μέχρι και τον Ιούνιο του 1821. - Κατασκευή / συμπλήρωση χάρτη όπου φαίνεται η πορεία την οποία ακολούθησαν οι δυνάμεις του Αλέξανδρου Υψηλάντη, καθώς και οι εχθρικές δυνάμεις του οθωμανικού στρατού, από την έναρξη της Επανάστασης στη Μολδοβλαχία μέχρι και το τέλος της. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - <i>Αλέξανδρος Υψηλάντης: αρχηγός της Φιλικής Εταιρείας και πρώτος ηγέτης της Ελληνικής Επανάστασης.</i> - <i>Η Επανάσταση στη Μολδοβλαχία και ο Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε΄.</i>	- Μέσα από τη διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας πρέπει να επισημανθεί ότι η Επανάσταση στις Ηγεμονίες, παρά την ανεπιτυχή έκβασή της, είχε επιτύχει τον αντιπερισπασμό των εχθρικών δυνάμεων συμβάλλοντας έτσι στην εδραίωση της Επανάστασης στη νότια Ελλάδα. Πρέπει, συνεπώς, να επισημανθεί ότι η έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης τοποθετείται τον Φεβρουάριο του 1821 στις Ηγεμονίες της Μολδοβλαχίας καθώς από τον Μάρτιο μέχρι και τον Ιούνιο του 1821 αυτή συνυπάρχει με την Επανάσταση στο νότιο ελλαδικό χώρο. - Για διαδραστικό χάρτη όπου φαίνεται η πορεία του Αλέξανδρου Υψηλάντη από τον Φεβρουάριο μέχρι τον Ιούνιο του 1821, βλ. http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/xartes/ipsilantis.htm. - Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις
---	---	---	--	---

	ευνοούσε την εξάπλωση της Επανάστασης στο νότιο ελλαδικό χώρο και να τη διασυνδέουν με τους λόγους που οδήγησαν σε αποτυχία την προσπάθεια του Αλέξανδρου Υψηλάντη. (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	Υψηλάντη και σύγκριση με τους λόγους εξάπλωσης της Επανάστασης στον ελλαδικό χώρο.	- <i>Η Επανάσταση στις Ηγεμονίες και η στάση της ομόδοξης Ρωσίας.</i> - <i>Ο Ιερός Λόχος και η Επανάσταση στις Ηγεμονίες.</i> - <i>Το όραμα του Ρήγα Φεραίου και η Επανάσταση του Αλέξανδρου Υψηλάντη.</i>	αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
	4. Να αξιολογούν τη συμβολή της Επανάστασης της Μολδοβλαχίας στην εδραίωση της Ελληνικής Επανάστασης του 1821. (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	4. Συμβολή της Επανάστασης της Μολδοβλαχίας στην εδραίωση της Επανάστασης		

Οι κυριότερες φάσεις εξέλιξης της Ελληνικής Επανάστασης: η φάση των επιτυχιών (1821 – 1824), ο εμφύλιος πόλεμος (1824 – 1825) και η φάση της κάμψης (1825 – 1827)

3	1. Να περιγράφουν τις κυριότερες φάσεις εξέλιξης της Ελληνικής Επανάστασης. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να εντοπίζουν στον χάρτη τα κύρια γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης και να ονομάζουν τις σημαντικότερες φυσιογνωμίες της Ελληνικής Επανάστασης. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. Η φάση των επιτυχιών (1821-1824), ο εμφύλιος πόλεμος (1824-1825), η φάση της κάμψης (1825-1827), <i>εμφύλιος πόλεμος, Έξοδος του Μεσολογγίου, Εθνοσυνέλευση, Ναυμαχία του Ναβαρίνου.</i> 2. Γεωγραφικός εντοπισμός των κύριων γεγονότων της Ελληνικής Επανάστασης, και σημαντικότερες φυσιογνωμίες της Ελληνικής Επανάστασης.	• Κατασκευή πίνακα / χρονολογίου όπου φαίνονται τα σημαντικότερα γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης, οι σημαντικότερες μάχες / στρατιωτικές επιτυχίες και οι ηγετικές φυσιογνωμίες των Ελλήνων σε καθεμιά. • Κατασκευή πίνακα / χρονολογίου όπου φαίνονται οι προσπάθειες των επαναστατημένων Ελλήνων για πολιτική οργάνωση (τοπικοί οργανισμοί, Εθνοσυνελεύσεις, τόπος, χρόνος, θέματα, συσχετισμός δυνάμεων). • Συλλογή χαρτών όπου φαίνεται ανά έτος η εξέλιξη – τα εδαφικά κέρδη και οι απώλειες – της Ελληνικής Επανάστασης του 1821. • Συγκέντρωση των σημαντικότερων γεγονότων της Επανάστασης και διαχωρισμός τους σε στρατιωτικά και διπλωματικά. • Ανάγνωση αποσπασμάτων από απομνημονεύματα αγωνιστών (Μακρυγιάννης, Κολοκοτρώνης, Φωτάκος κ.ά.) και σχολιασμός τους με	• Η κατασκευή πινάκων / χρονολογίων διευκολύνει τους μαθητές/τριες στην καταγραφή των σημαντικότερων γεγονότων που αφορούν στην κάθε πτυχή της Επανάστασης (στρατιωτικές επιχειρήσεις, σημαντικά γεγονότα, πολιτική οργάνωση). Ωστόσο οι μαθητές/τριες πρέπει να γνωρίζουν τους σημαντικότερους σταθμούς της Επανάστασης διαχωρίζοντας την πρώτη φάση των επιτυχιών (1821-1824) από τη φάση της κάμψης (1825-1827) και αποδίδοντας τη μεταστροφή του κλίματος στην εμφύλια σύγκρουση. • Για σειρά χαρτών όπου φαίνεται η εξέλιξη της Ελληνικής Επανάστασης (1821-1830), βλ.: http://kodikosdaskalos.blogspot.com/2009/03/1821-1830.html. • Τη διδασκαλία περί της πολιτικής οργάνωσης των επαναστατημένων
---	---	--	--	--

	3. Να εντοπίζουν τα αίτια, τα κύρια γεγονότα και τις συνέπειες του εμφυλίου πολέμου και να επικαιροποιούν το ζήτημα της εμφύλιας διαμάχης με αναφορές στη σύγχρονη ιστορία. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	3. Αίτια, γεγονότα, συνέπειες του εμφυλίου πολέμου κατά τη διάρκεια της Επανάστασης και επικαιροποίηση.	βάση τα ιστορικά γεγονότα. • Συγκέντρωση στοιχείων (από θρύλους, παραδόσεις, διηγήσεις, δημοσιεύματα, μνημεία) σχετικά με γεγονότα που συνδέονται με τη φάση των επιτυχιών της Ελληνικής Επανάστασης. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Οι ηγετικές φυσιογνωμίες της Ελληνικής Επανάστασης του 1821. - Οι σημαντικότερες στρατιωτικές επιτυχίες των Ελλήνων κατά τη διάρκεια του Αγώνα του 1821 και οι ηγετικές φυσιογνωμίες τους. - Οι σημαντικότερες ναυτικές επιτυχίες των Ελλήνων κατά τη διάρκεια του Αγώνα του 1821 και οι ηγετικές φυσιογνωμίες τους. - Οι συνέπειες της εμφύλιας διαμάχης στην εξέλιξη της Ελληνικής Επανάστασης του 1821. - Οι βιαιότητες των Τούρκων στην Κωνσταντινούπολη, την Κύπρο, τη Χίο και το Μεσολόγγι και η αλλαγή στη στάση των Μεγάλων Δυνάμεων απέναντι στους επαναστατημένους Έλληνες. - Λεωνίδα (Μάχη των Θερμοπυλών) και	Ελλήνων οι εκπαιδευτικοί καλούνται να την κάνουν συνοπτικά αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία στη σχέση αυτών των προσπαθειών με τα αίτια του εμφυλίου πολέμου (1823-1825). • Για τη σχέση του ιστορικού γεγονότος της Ελληνικής Επανάστασης με τη λογοτεχνία, βλ.: Δημήτριου Βικέλα, <i>Λουκής Λάρας</i>, Διονύσιος Σολωμός, <i>Ύμνος εις την Ελευθερία</i>, <i>Εις τον θάνατον του Λορδ Μπάιρον</i>, <i>Εις Μάρκον Μπότσαρη</i>, <i>Επίγραμμα για την καταστροφή των Ψαρών</i>, <i>Ελεύθεροι Πολιορκημένοι</i>. • Για τη σχέση του ιστορικού γεγονότος της Ελληνικής Επανάστασης με την τέχνη, βλ.: πίνακες Θεόδωρου Βρυζάκη, Θεόφιλου Χατζημιχαήλ, Ντελακρουά και Ντελανσάνκ. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
--	---	--	--	--

			Παπαφλέσσας (Μάχη στο Μανιάκι). - Ο εμφύλιος πόλεμος (1823-1825) και η Ελληνική Επανάσταση. - Η παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων και η τελική έκβαση της Ελληνικής Επανάστασης (Ιουλιανή Συνθήκη, ναυμαχία του Ναβαρίνου, Πρωτόκολλο της Ανεξαρτησίας). - Η Ιστορία και η Τέχνη απέναντι στο γεγονός της Πολιορκίας και της Εξόδου του Μεσολογγίου (διαθεματική / διεπιστημονική εργασία (project) με το μάθημα της Λογοτεχνίας και της Τέχνης). - Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 μέσα από την τέχνη (διαθεματική / διεπιστημονική εργασία (project) με το μάθημα της Λογοτεχνίας και της Τέχνης).	
Το κίνημα του φιλελληνισμού και η ευρωπαϊκή διπλωματία από τη Συνθήκη του Λονδίνου (1827) μέχρι και την υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Ανεξαρτησίας (1830)				
1	1. Να περιγράψουν το κίνημα του φιλελληνισμού και να κατανοούν τη σχέση της ευρωπαϊκής	1. Φιλελληνισμός, φιλέλληνες, εθελοντές, Ιουλιανή Συνθήκη, Πρωτόκολλο της Ανεξαρτησίας.	• Κατασκευή πίνακα με ονόματα και τίτλους έργων φιλελλήνων (λογοτεχνικά έργα, πίνακες ζωγραφικής). • Διαθεματική / Διεπιστημονική προσέγγιση του θέματος με το μάθημα της Λογοτεχνίας και της Τέχνης.	• Το κίνημα του φιλελληνισμού δεν θα πρέπει να εξετάζει λεπτομέρειες. Μέσα από μια συνοπτική αναφορά / παρουσίαση της δράσης γνωστών φιλελλήνων (καλλιτεχνών κ.ά.) ο/η

	διπλωματίας με την εξέλιξη και την έκβαση της Ελληνικής Επανάστασης. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να διακρίνουν τις ποικίλες μορφές προσφοράς του φιλελληνισμού και να αναφέρουν τους βασικότερους εκπροσώπους του. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να αναγνωρίζουν τον ρόλο του διεθνούς σκηνικού στην διευθέτηση του ελληνικού ζητήματος. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	2. Μορφές προσφοράς και βασικότεροι εκπρόσωποι του φιλελληνισμού. 3. Συμβολή των Μεγάλων Δυνάμεων στην επίλυση του ελληνικού ζητήματος και σημασία της διεθνούς συμπαραστάσης στις εθνικές διεκδικήσεις.	Συζήτηση στην τάξη με βάση έργα φιλελλήνων δημιουργών (π.χ. πίνακες ζωγραφικής του Ντελακρουά, το <i>Οδοιπορικό</i> και το <i>Υπόμνημα περί της Ελλάδος</i> του Chateaubriand, <i>Ελένη</i> του Vigny, <i>Οδοιπορικό ψυχής</i> του Lamartine κ.ά.). Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Μορφές του φιλελληνισμού κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης του 1821. - Ο Ευγένιος Ντελακρουά και η Ελληνική Επανάσταση. - Ο Λόρδος Μπάιρον και η Ελληνική Επανάσταση. - Οι τουρκικές βιαιότητες (Κωνσταντινούπολη, Κύπρος, Χίος, Μεσολόγγι) και η έξαρση του φιλελληνικού κινήματος. - Οι φιλέλληνες μέσα από τα έργα της νεοελληνικής λογοτεχνίας: ο Λόρδος Μπάιρον μέσα από το έργο του Διονύσιου Σολωμού. - Ανθολόγιο τίτλων λογοτεχνικών και εικαστικών έργων των φιλελλήνων. - Η ευρωπαϊκή διπλωματία και η Ελληνική	εκπαιδευτικός καλείται να υλοποιήσει τους στόχους του μαθήματος που αφορούν στον φιλελληνισμό. Μπορεί συνεπώς να ανατεθεί και ως project. • Το κίνημα του φιλελληνισμού εξετάζεται σε διάφορα επίπεδα: (α) μέσα από την αγνή προσφορά των Ευρωπαίων που αγωνίστηκαν και ενίοτε θυσιάστηκαν στο πεδίο των μαχών, (β) μέσα από την καλλιτεχνική παραγωγή των ευρωπαίων καλλιτεχνών, κυρίως μέσα από τα λογοτεχνικά έργα και τους πίνακες ζωγραφικής, (γ) μέσα από την οικονομική συνεισφορά από εράνους που γίνονταν στις ευρωπαϊκές χώρες, (δ) μέσα από τον Τύπο με εφημερίδες και περιοδικά που εκδίδονται στην Ευρώπη και στην Αμερική και υποστηρίζουν τον Αγώνα και (ε) μέσα από την επίσημη και δυναμική παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων (<i>Ιουλιανή Συνθήκη, Ναυμαχία του Ναβαρίνου, Πρωτόκολλο της Ανεξαρτησίας</i>).
--	--	--	--	---

			<i>Επανάσταση: από την αγνή προσφορά των φιλελλήνων στα γεωπολιτικά συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων.</i>	• Για πρόσθετο υλικό, βλ. (α) Λουκία Δρούλια, «Φιλελληνική λογοτεχνία», <i>Επτά Ημέρες</i> (Εφημ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ) Κυριακή 17 Μαρτίου 2002, 2-7. / (β) Χρυσή Καρατσινίδου, «Γαλλικός ρομαντισμός και Ελληνική Επανάσταση», ό.π., 8-13. / Αλέξης Πολίτης, «Ο Φοριέλ και τα δημοτικά τραγούδια», ό.π., 14-15. / Μαριλίζα Μητσού, «Γερμανικός Φιλελληνισμός», ό.π., 16-20. / Αικατερίνη Δούκα-Καμπίτογλου, «Ρομαντικός φιλελληνισμός στην Αγγλία», ό.π., 21-25. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
Ο Ιωάννης Καποδίστριας κυβερνήτης της Ελλάδας (1828 – 1831)				
2	1. Να αξιολογούν το μεταρρυθμιστικό έργο του Καποδίστρια στη	1. Μεταρρυθμιστικό έργο του Καποδίστρια στη διοίκηση, τον	• Κατασκευή πίνακα όπου παρουσιάζεται συνοπτικά το μεταρρυθμιστικό έργο του Καποδίστρια (οι ουσιαστικότερες αλλαγές στη διοίκηση, οικονομία, στρατό	• Για πηγές που αφορούν στην αντιπολίτευση κατά του Καποδίστρια, βλ.: Χρήστος Λούκος, «Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας και

	διοίκηση, τον στρατό, την οικονομία και την εκπαίδευση (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να εκτιμούν την συμβολή του Καποδίστρια στην υπογραφή του <i>Πρωτοκόλλου της Ανεξαρτησίας</i> (1830). (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ). 3. Να εντοπίζουν στον χάρτη τα διευρυμένα σύνορα του ελληνικού κράτους (1832). (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ). 4. Να αναγνωρίζουν τον ρόλο της αντιπολίτευσης κατά την περίοδο της διακυβέρνησης	στρατό, την οικονομία και την εκπαίδευση. 2. Συμβολή του Καποδίστρια στην υπογραφή του <i>Πρωτοκόλλου της Ανεξαρτησίας</i> (1830). 3. Γεωγραφικός εντοπισμός των διευρυμένων συνόρων του ελληνικού κράτους (1832). 4. Η αντιπολίτευση κατά του Καποδίστρια.	και εκπαίδευση). • Συμπλήρωση χρονολογίου σχετικά με τη δράση του Καποδίστρια (1828-1831). • Συλλογή πρωτογενών πηγών όπου σταχυολογούνται απόψεις υπέρ και εναντίον της δράσης του Καποδίστρια. • Συζήτηση για τις αλλαγές που επήλθαν στην πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή κατά την καποδιστριακή περίοδο. • Οργάνωση συζήτησης ανάμεσα σε δύο αντίπαλες ομάδες μαθητών/τριών και επιχειρηματολογία υποστηρικτών και πολεμίων της πολιτικής και της δράσης του Ιωάννη Καποδίστρια. • Συγκέντρωση πρωτογενών πηγών με θέσεις υποστηρικτών και πολεμίων του Ιωάννη Καποδίστρια. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - <i>Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Ελληνική Επανάσταση.</i> - <i>Το μεταρρυθμιστικό έργο του Καποδίστρια (1828-1831).</i> - <i>Η εκπαίδευση στην Ελλάδα πριν και μετά τον Καποδίστρια.</i> - <i>Η εκπαιδευτική πολιτική του Καποδίστρια και η μετάβαση από το</i>	οι Μαυρομιχαλαίοι», <i>Μνήμων</i>, 4, 1974. • Για πληροφορίες σχετικά με τις επιστολές του Αρχιεπισκόπου Κύπρου Πανάρετου και του προύχοντα Αντρέα Σολομωνίδη προς τον Ιωάννη Καποδίστρια με αίτημα τη συμπερίληψη (Ένωση) της Κύπρου στις εδαφικές διεκδικήσεις του νέου ελληνικού κράτους, βλ.: Διονύσης Διονυσίου, <i>Ρίζες αγώνων από το 1821, Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 85 (12 Ιανουαρίου 2003), 4-6. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
--	---	---	--	--

	του Καποδίστρια. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ).		«κρυφό σχολειό» στο συγκροτημένο εκπαιδευτικό σύστημα. - Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Κύπρος. Οι επιστολές των Κυπρίων και το πρώτο αίτημα για Ένωση με την Ελλάδα. - Η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια ως η σύγκρουση δύο Ελλάδων. - Από τον ελληνικό εμφύλιο των ετών 1823-1825 στην αντιπολίτευση κατά του Κυβερνήτη.	
Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 και η Κύπρος				
1	1. Να αποτιμούν την απήχηση της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 στα ιστορικά συμφραζόμενα της Κύπρου. (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. Σχέσεις του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού με τη <i>Φιλική Εταιρεία</i> ., τρόποι συμβολής της Κύπρου στον Αγώνα του 1821, γεγονότα της 9ης Ιουλίου 1821 και τουρκικά αντίποινα	• Συζήτηση με στόχο τη διασύνδεση των τραγικών γεγονότων της 9ης Ιουλίου 1821 με τα τουρκικά αντίποινα στην Κωνσταντινούπολη και τη Χίο, κατά την πρώτη φάση της Ελληνικής Επανάστασης. • Διαθεματική εξέταση των ιστορικών γεγονότων της 9ης Ιουλίου 1821 με το ποίημα του Βασίλη Μιχαηλίδη «Ενάτη Ιουλίου 1821». Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Κωνσταντινούπολη – Κύπρος: το χρονικό	• Για πρόσθετες πηγές που αφορούν στη σχέση της Κύπρου με την Ελληνική Επανάσταση του 1821 και τη συμμετοχή των Κυπρίων στον Αγώνα, βλ.: (α) Φίλιππος Λοΐζου, <i>Κύπριοι Αγωνισταί</i>, Λευκωσία, έκδ. Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου 1953, (β) Θ.Κ. Βαγενάς, <i>Χρονικά της Κύπρου</i>, Αθήνα 1954, (γ) Εμμ. Πρωτοψάλτης, <i>Η Κύπρος εις τον Αγώνα του 1821</i>, Αθήνα 1971, (δ) Γ. Κηπιάδης, <i>Απομνημονεύματα των κατά το 1821 εν τη Νήσω Κύπρω</i>

			των τραγικών γεγονότων. - Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε΄ και Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός. - Τα γεγονότα της 9ης Ιουλίου 1821 μέσα από το ποίημα του Βασίλη Μιχαηλίδη «Ενάτη Ιουλίου 1821» (Διαθεματική / Διεπιστημονική προσέγγιση του θέματος με το μάθημα της Λογοτεχνίας). Οργανωμένες επισκέψεις σε ιστορικούς/αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία και μουσεία: - Επίσκεψη στο χώρο της Παλαιάς Αρχιεπισκοπής στη Λευκωσία. - Επίσκεψη στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και ξενάγηση στην κρύπτη της Φιλικής Εταιρείας στον υπόγειο χώρο του σχολείου. - Επίσκεψη στα Μουσεία του Παγκυπρίου Γυμνασίου. - Επίσκεψη στο Μαυσωλείο στο χώρο του Ιερού Ναού Παναγίας Φανερωμένης στη Λευκωσία. - Επίσκεψη στο Λεβέντειο Μουσείο.	τραγικών σκηνών, Αλεξάνδρεια 1888, (ε) Χάρης Σταυρίδης, «Ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός και το 1821», <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 6 (21 Μαρτίου 1999), 5, (στ) Χάρης Σταυρίδης, «Ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός και το 1821 στην Κύπρο», <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 6 (21 Μαρτίου 1999), 4-5, (ζ) Σάββας Πολυβίου Σάββα, «Κυπριακή Λεβεντιά στο Μεσολόγγι», ό.π., 14-15, (η) Παρασκευάς Σαμάρας, «Η συμμετοχή των Κυπρίων στον Αγώνα του 1821», ό.π., 9, (θ) Άκης Θεοδώρου, «Ο Ιωάννης Σταυριανός», ό.π., 11, (ι) Άντρος Παυλίδης, «Αφανείς ήρωες – Οι Κύπριοι αγωνιστές» <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 006 (23 Μαρτίου 2008), 4-22, (κ) Άντρος Παυλίδης, «Η Κύπρος στον Αγώνα του 1821», <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 006 (23 Μαρτίου 2008), 4-6, (λ) Ανδρέας Χατζηθωμάς, «Η άγνωστη 9η Ιουλίου», <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 61 (28 Ιουλίου
--	--	--	--	---

				2002), 12-18. • Για την παρουσία του 1821 στην κυπριακή λογοτεχνική παραγωγή, βλ.: (α) Ανδρέας Χατζηθωμάς, «Το '21 στην κυπριακή λογοτεχνία», <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 61 (28 Ιουλίου 2002), 19-22., (β) Αντώνης Τινής, «Η 9η Ιουλίου και ο Κιόρογλου», <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 020 (6 Ιουλίου 2008), 4-22. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
ΤΟ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟ 1833 ΕΩΣ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ				
Η περίοδος της βασιλείας του Όθωνα και η μετάβαση από την απόλυτη στη συνταγματική μοναρχία: η άφιξη του Όθωνα (1833), η Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου (1843) και η έξωση του Όθωνα (1862)				
2	1. Να περιγράφουν και να αιτιολογούν τις εξελίξεις όπως διαμορφώνονται	1. Κυβερνητικό έργο της <i>Αντιβασιλείας, απόλυτη μοναρχία</i> του Όθωνα.	• Διαγραμματική παρουσίαση των μεταρρυθμιστικών μέτρων της <i>Αντιβασιλείας</i> και ομαδοποίηση τους με βάση το πού αποσκοπούσαν: (α) στην	• Σε ένα πρώτο επίπεδο οι μαθητές/τριες αντιλαμβάνονται ότι με τη δολοφονία του Καποδίστρια όχι μόνο δεν αποφεύχθηκε ο

	στο ελληνικό πολιτικό σκηνικό μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια (1831) (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να αναγνωρίζουν τη συμβολή της <i>Επανάστασης της 3ης Σεπτεμβρίου</i> στη ψήφιση συντάγματος και στην μετατροπή του πολιτεύματος σε <i>συνταγματική μοναρχία</i>. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να αναγνωρίζουν τον ρόλο της εθνικής ταυτότητας στις εξελίξεις της περιόδου μέχρι την έξωση του Όθωνα. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	2. <i>Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου</i>, μετάβαση από την <i>απόλυτη</i> στη <i>συνταγματική μοναρχία</i>, συγκεντρωτικά χαρακτηριστικά του <i>Συντάγματος του 1844</i>. 3. Σύγκρουση <i>αυτοχθόνων – ετεροχθόνων</i> και <i>Μεγάλη Ιδέα</i> και <i>έξωση</i> του βασιλιά Όθωνα.	εθνική ανεξαρτησία της Ελλάδας, (β) στην προετοιμασία της βασιλικής απολυταρχίας, (γ) στην ενίσχυση του συγκεντρωτικού συστήματος διακυβέρνησης. • Μελέτη και συζήτηση στην τάξη πρωτογενών πηγών σχετικά με την Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου. • Παρουσίαση στην τάξη εικόνων της Αθήνας κατά την εποχή του Όθωνα. • Διαγραμματική παρουσίαση των βασικών προνοιών του <i>Συντάγματος του 1844</i> που αφορούν στην εκτελεστική, στη νομοθετική και στην δικαστική εξουσία με στόχο να διαφανεί και πάλι ο συγκεντρωτικός τρόπος διακυβέρνησης και η διατήρηση των εξουσιών της μοναρχίας. • Οργάνωση συζήτησης ανάμεσα σε δύο αντίπαλες ομάδες μαθητών/τριών, που εκπροσωπούν αντίστοιχα τους <i>αυτόχθονες</i> και τους <i>ετερόχθονες</i>, με θέμα την ισότιμη συμμετοχή στην εξουσία. • Συγκέντρωση πηγών που αναφέρονται στο όραμα της <i>Μεγάλης Ιδέας</i>.	συγκεντρωτισμός στην εξουσία αλλά η χώρα πέρασε για πρώτη φορά και για αρκετά χρόνια, μέσα από την εισαγωγή του θεσμού της βασιλείας, στην <i>απόλυτη μοναρχία</i>. Σε ένα δεύτερο επίπεδο αναγνωρίζουν τις προσπάθειες που γίνονται για τη δημιουργία σύγχρονου κράτους καθώς και τη σταδιακή μετάβαση από την <i>απόλυτη</i> στη <i>συνταγματική μοναρχία</i>. • Για τις αντιδράσεις των αγωνιστών κατά την άφιξη του Όθωνα, βλ.: Ιωάννη Μακρυγιάννη, <i>Απομνημονεύματα</i>, (επιμ.: Σπ. Ασδραχά), 1957, 339 κ.ε. • Για τη σχετική ομιλία του Ιωάννη Κωλέττη στην Εθνοσυνέλευση της 14ης Ιανουαρίου 1844, όπου γίνεται για πρώτη φορά αναφορά στη <i>Μεγάλη Ιδέα</i>, βλ.: Κ.Θ. Δημαράς, <i>Ελληνικός Ρωμαντισμός</i>, Αθήνα, Ερμής 1982, 405-406. • Για μια αντίθετη άποψη σχετικά με τη <i>Μεγάλη Ιδέα</i>, βλ. τη θέση του αντιμοναρχικού πολιτικού και συγγραφέα Γ. Φιλάρτου, που
--	---	---	--	---

			Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Το μεταρρυθμιστικό έργο της Αντιβασιλείας και οι επιδιώξεις της για εθνική ανεξαρτησία, βασιλική απολυταρχία και συγκεντρωτικό σύστημα διακυβέρνησης. - Από τον Καποδίστρια στον Όθωνα. Το πέρασμα από τον συγκεντρωτισμό στην απόλυτη απολυταρχία. - Η Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου και η μετάβαση από την απόλυτη στη συνταγματική μοναρχία. - Η δράση των πολιτικών κομμάτων κατά την περίοδο 1844-1862. - Η Μεγάλη Ιδέα μπροστά στη διαμάχη αυτοχθόνων - ετεροχθόνων. - Ο Κριμαϊκός Πόλεμος και η ανεπιτυχής προσπάθεια για εκπλήρωση του οράματος της Μεγάλης Ιδέας.	δημοσιεύεται στην εφημερίδα <i>Εύβοια</i> (22.1.1876), στο: Ε. Σκοπετέα, <i>Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η Μεγάλη Ιδέα</i>, Αθήνα, Πολύτυπο 1988, 360. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
Η περίοδος βασιλείας του Γεώργιου Α΄ και η μετάβαση από τη συνταγματική μοναρχία στη βασιλευόμενη δημοκρατία: η πρωθυπουργία του Χαρίλαου Τρικούπη, το μεταρρυθμιστικό έργο και η χρεωκοπία του 1893				
2	1. Να περιγράφουν τις συνθήκες μετάβασης από τη	1. <i>Σύνταγμα του 1864, βασιλευόμενη</i>	• Διαγραμματική παρουσίαση των βασικών προνοιών του <i>Συντάγματος του 1864</i> που αφορούν στην εκτελεστική, τη	• Στη συγκεκριμένη ενότητα ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην εδαφική επέκταση της Ελλάδας,

	συνταγματική μοναρχία στη βασιλευόμενη δημοκρατία. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να εντοπίζουν στον χάρτη την εδαφική επέκταση της Ελλάδας (1864-1881). (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ). 3. Να αποτιμούν τα βασικά χαρακτηριστικά του Συντάγματος του 1864 και να κατανοούν τον τρόπο μετάβασης στη βασιλευόμενη δημοκρατία. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ). 4. Να εκτιμούν το μεταρρυθμιστικό έργο του Χαρίλαου Τρικούπη και να	δημοκρατία, αρχή της δεδηλωμένης. 2. Γεωγραφικός εντοπισμός της εδαφικής επέκτασης της Ελλάδας (1864-1881). 3. Συγκεντρωτικά και φιλελεύθερα στοιχεία του Συντάγματος του 1864 και μετάβαση στη βασιλευόμενη δημοκρατία. 4. Το μεταρρυθμιστικό έργο του Χαρίλαου	νομοθετική και τη δικαστική εξουσία και σύγκριση με το Σύνταγμα του 1844. Στόχος να διαφανούν οι αλλαγές μέσω των οποίων επιτυγχάνεται η μετάβαση από τη συνταγματική μοναρχία στη βασιλευόμενη δημοκρατία. • Συγκέντρωση οπτικού υλικού για τα έργα υποδομής και εκσυγχρονισμού του ελληνικού κράτους από τον Χαρίλαο Τρικούπη. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Το Σύνταγμα του 1864 και η μετάβαση από τη συνταγματική μοναρχία στη βασιλευόμενη δημοκρατία. - Χαρίλαος Τρικούπης: από την «αρχή της δεδηλωμένης» και τον εκσυγχρονισμό στην πτώχευση του ελληνικού κράτους. - Ο Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος της Ελλάδας χθες και σήμερα. - Η προσάρτηση των Επτανήσων και της Θεσσαλίας και η Μεγάλη Ιδέα.	στην παρουσία του Χαρίλαου Τρικούπη στην πολιτική ζωή («Τις πταίει», «αρχή της δεδηλωμένης», μεταρρυθμιστικό έργο, οικονομική πολιτική) και στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
--	---	---	--	---

	αποκωδικοποιούν τις συνθήκες που οδήγησαν στη χρεωκοπία του 1893. (Α, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	Τρικούπη, οικονομική και εθνική κρίση της περιόδου.		
Οι εθνικοί ανταγωνισμοί στα Βαλκάνια: Η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (1878), το Συνέδριο του Βερολίνου (1878), ο ελληνοτουρκικός πόλεμος (1897) και ο Μακεδονικός Αγώνας (1904 – 1908)				
3	1. Να εντοπίζουν στον χάρτη την εξέλιξη των βαλκανικών κρατών κατά την περίοδο 1877-1881. (Α, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να διασυνδέουν τις εδαφικές ρυθμίσεις της <i>Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου</i> και του <i>Συνεδρίου του Βερολίνου</i> με τα γεωπολιτικά	1. Γεωγραφικός εντοπισμός της εξέλιξης των βαλκανικών κρατών κατά την περίοδο 1877-1881. 2. <i>Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, Συνέδριο του Βερολίνου:</i> πρόνοιες και συσχετισμοί δυνάμεων.	• Συζήτηση με τη χρήση ιστορικού χάρτη των Βαλκανίων και θέμα τις εξελίξεις στα Βαλκάνια μετά το 1878 (εξέλιξη των συνόρων, Μεγάλη Βουλγαρία [1878], επιστροφή Βουλγαρίας στα παλαιά της σύνορα [1878] προσάρτηση της Θεσσαλίας στην Ελλάδα [1881], η διαφιλονικούμενη περιοχή της Μακεδονίας κ.ά.). • Συμπλήρωση χρονολογίου με τους βασικότερους σταθμούς εξέλιξης του <i>Κρητικού Ζητήματος</i>. • Μελέτη πρωτογενών πηγών (γραφτών και οπτικών) που αφορούν στο <i>Μακεδονικό Ζήτημα</i> και στον <i>Μακεδονικό Αγώνα</i> και συζήτησή τους στην τάξη.	• Στη συγκεκριμένη διδακτική ενότητα δίδεται έμφαση στα διαπλεκόμενα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων στην περιοχή των Βαλκανίων, δεδομένου του <i>Ανατολικού Ζητήματος</i>. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί: (α) στις εδαφικές αξιώσεις της Βουλγαρίας, μετά τη <i>Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου</i> (1878), καθώς αυτές θα αποτελέσουν αιτία σύγκρουσης τόσο κατά τον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο όσο και κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (β) στην αναζωπύρωση του <i>Μακεδονικού Ζητήματος</i> και κυρίως των βουλγαρικών αξιώσεων, που

	συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων στην περιοχή. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να αποτιμούν τις συνέπειες του πολέμου του 1897 στις προσπάθειες του ελληνικού κράτους για εδαφική επέκταση. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 4. Να κατανοούν τις διαστάσεις του κρητικού και μακεδονικού ζητήματος και τον ρόλο τους στις εξελίξεις της περιόδου. (Α, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	3. Συνέπειες του ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897. 4. Κρητικό Ζήτημα: φάσεις εξέλιξης και στάση του ελληνικού κράτους, Μακεδονικό Ζήτημα - Μακεδονικός Αγώνας: ηγετικές φυσιογνωμίες και κυριότερες φάσεις εξέλιξής του.	• Παρακολούθηση ταινίας (αποσπάσματος) με πρωτογενές υλικό από τον Μακεδονικό Αγώνα. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Ο ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897: μια ατυχής επιλογή. - Ο ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897 και η Κύπρος. - Κρητικό: ένα μεγάλο εθνικό ζήτημα. - Το Μακεδονικό Ζήτημα και ο Μακεδονικός Αγώνας από το 1878-1908. - Ο Μακεδονικός Αγώνας μέσα από εικόνες. - Ο Μακεδονικός Αγώνας μέσα από πηγές της εποχής. - Ο βουλγαρικός εθνικισμός από τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου στο Συνέδριο του Βερολίνου.	ενισχύονταν και από τη δεινή οικονομική κατάσταση στην οποία βρισκόταν η χώρα μετά την ήττα του 1897, και οι οποίες εξώθησαν την Ελλάδα στον Μακεδονικό Αγώνα. • Οι διάφορες φάσεις του Κρητικού Ζητήματος παρουσιάζονται πολύ συνοπτικά αλλά σε σχέση πάντοτε με τις συγκυρίες της εποχής (π.χ. αναζωπύρωση του Κρητικού Ζητήματος στις φάσεις όπου η Οθωμανική Αυτοκρατορία / Τουρκία παρουσιάζεται ασθενέστερη ή δέχεται επιθέσεις από άλλη χώρα. • Για την έξαρση του εθνικισμού στα Βαλκάνια, βλ.: Θεόδωρος Α. Αγγής, «Εθνικισμός και εθνική συνείδηση στα Βαλκάνια», <i>Νέα Παιδεία</i>, τχ.72 (Φθινόπωρο 1994), 94-102. • Για πρωτογενές οπτικό υλικό και μαγνητοσκοπημένα αποσπάσματα από τον Μακεδονικό Αγώνα, βλ. τη σχετική ενότητα από το υλικό του τηλεοπτικού σταθμού ΣΚΑΪ Ελλάδος με τίτλο «Εμείς οι Έλληνες. Πολεμική Ιστορία της
--	---	--	---	---

				<i>Σύγχρονης Ελλάδας».</i> • Για τη σχέση της Κύπρου με τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, βλ.: Πέτρος Παπαπολυβίου, «Ο ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897 και η Κύπρος», <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 98 (13 Απριλίου 2003), 4-22. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
Η πορεία προς την ελληνοτουρκική σύγκρουση: το Κίνημα των Νεότουρκων (1908), το Κίνημα στο Γουδί (1909) και η εμφάνιση του Ελευθέριου Βενιζέλου στην πολιτική σκηνή (1909)				
3	1. Να σχολιάζουν τις σχέσεις αιτιότητας του Κινήματος των Νεότουρκων (1908) και του Κινήματος στο Γουδί (1909) με την επερχόμενη ελληνοτουρκική σύγκρουση. (Β, Γ,	1. <i>Κίνημα των Νεότουρκων:</i> τουρκικός εθνικισμός, <i>Κίνημα στο Γουδί:</i> οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που οδήγησαν σ' αυτό.	• Μελέτη πρωτογενών πηγών (γραφτών και οπτικών) που αφορούν στο <i>Κίνημα των Νεότουρκων</i> και συζήτησή τους στην τάξη (πηγές που αφορούν κυρίως στην αρχική αντιμετώπιση του <i>Κινήματος</i> από τους βαλκανικούς λαούς). • Εισαγωγική συζήτηση με αναφορά στο <i>Κίνημα των Νεότουρκων</i> του 1908 και στις εξελίξεις στα Βαλκάνια ώστε οι μαθητές/τριες να κάνουν τις εκτιμήσεις	• Στη συγκεκριμένη διδακτική ενότητα δίδεται έμφαση στη εξέταση του <i>Κινήματος στο Γουδί (1909)</i> με αναφορές στο αντίστοιχο <i>Κίνημα των Νεότουρκων</i> στη Θεσσαλονίκη (1908). Στόχος να φανεί ότι και τα δύο Κινήματα προετοιμάζονται από τις τάξεις του στρατού και προωθούν μεταρρυθμίσεις που

	Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να αξιολογούν το μεταρρυθμιστικό έργο του Ελευθέριου Βενιζέλου κατά την πρώτη εμφάνισή του στην ελληνική πολιτική σκηνή. (Α, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	2. Η εκλογή του Ελευθέριου Βενιζέλου στην πρωθυπουργία και το μεταρρυθμιστικό του έργο.	τους για τις κινήσεις που θα έπρεπε να κάνει το ελληνικό κράτος. • Συγκέντρωση πηγών (γραπτών και οπτικών) που αναφέρονται στο <i>Κίνημα στο Γουδί</i>. • Παρακολούθηση ταινίας (αποσπάσματος) με πρωτογενές υλικό για το <i>Κίνημα στο Γουδί</i> και τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Φιλελευθερισμός και εθνικισμός στο <i>Κίνημα των Νεότουρκων του 1908</i>. - Το <i>Κίνημα στο Γουδί</i> μέσα από τον τύπο της εποχής. - Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος και το <i>Κίνημα στο Γουδί</i>: πρωταγωνιστές, αιτήματα και αποτελέσματα. - Το <i>Κίνημα στο Γουδί</i> και η αντιμετώπισή του από την ελληνική κοινωνία. - Το <i>Κίνημα των Νεότουρκων (1908)</i> και το <i>Κίνημα στο Γουδί (1909)</i>: πορεία προς την ελληνοτουρκική σύγκρουση. - Η ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον Ελευθέριο Βενιζέλο και ο εκσυγχρονισμός του ελληνικού κράτους. - Η συμβιβαστική πολιτική του Ελευθέριου	έχουν να κάνουν, κυρίως, με τις ένοπλες δυνάμεις, την ασφάλεια και την εδαφική ακεραιότητα του κράτους. Το γεγονός ότι τα δύο Κινήματα παρουσιάζονται την ίδια χρονική περίοδο οδηγεί ανεπιφύλακτα στην εκτίμηση ότι πρόκειται να ακολουθήσει η πολεμική σύγκρουση των δύο χωρών. Ειδικότερα για το <i>Κίνημα των Νεότουρκων</i> τονίζεται ότι, παρά τις φιλελεύθερες εξαγγελίες του, είχε ως βασικό στόχο την εδαφική ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τον εκτουρκισμό των εθνοτήτων που κατοικούσαν στην επικράτειά της. Οι μαθητές/τριες θα πρέπει να διασυνδέσουν τη θέση αυτή με την άμεση «απάντηση» των Ελλήνων με το <i>Κίνημα στο Γουδί</i>. • Έμφαση δίδεται επίσης και στη συναινετική πολιτική που ακολουθεί ο Βενιζέλος απέναντι στη μοναρχία (το γεγονός ότι ζητά Αναθεωρητική και όχι Συντακτική Βουλή και διορίζει αρχηγό των ενόπλων δυνάμεων τον διάδοχο
--	--	--	---	---

			Βενιζέλου και το όραμα της Μεγάλης Ιδέας.	Κωνσταντίνο) με στόχο να πετύχει την ενότητα στο εσωτερικό μέτωπο, απαραίτητη στις επικείμενες πολεμικές συγκρούσεις. Οι μαθητές/τριες θα κληθούν αργότερα να κρίνουν τη στάση αυτή του Βενιζέλου, όταν για παράδειγμα η χώρα θα οδηγηθεί στον Εθνικό Διχασμό. • Για πρωτογενές οπτικό υλικό και μαγνητοσκοπημένα αποσπάσματα από το <i>Κίνημα στο Γουδί</i>, βλ. τη σχετική ενότητα από το υλικό του τηλεοπτικού σταθμού ΣΚΑΪ Ελλάδος με τίτλο «Εμείς οι Έλληνες. Πολεμική Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας».
Η Κύπρος κατά την πρώτη περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878 – 1925)				
2	1. Να περιγράφουν και να αιτιολογούν τις ιστορικές εξελίξεις στην Κύπρο κατά την πρώτη περίοδο της Αγγλοκρατίας	1. Σταδιακή μετάβαση από την Οθωμανοκρατία (1571-1878) στην Αγγλοκρατία (1878), οριστική προσάρτηση της	• Συζήτηση και σύγκριση για τη ζωή στην οθωμανοκρατούμενη Κύπρο πριν και μετά τις ελευθερίες που επέφερε το Χάτι Χουμαγιούν. • Συλλογή οπτικού υλικού που αναφέρεται στην άφιξη των Άγγλων στο νησί και στην πρώτη περίοδο της Αγγλοκρατίας	• Για επιγραμματική παρουσίαση των εξελίξεων της περιόδου 1878-1925, βλ.: Λεύκιος Ζαφειρίου, <i>Κυπριακό Χρονολόγιο</i>, Λευκωσία 2008. • Για μια ιστορική αναδρομή και πρόσθετες πηγές σχετικά με το

	(1878-1925). (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να κατανοούν τις συνθήκες αναζωπύρωσης του ενωτικού αισθήματος των Κυπρίων μετά την παραχώρηση των Επτανήσων από την Αγγλία στην Ελλάδα (1864). (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να αποδίδουν τα βασικά χαρακτηριστικά της οικονομικής και διοικητικής πολιτικής των Βρετανών. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	Κύπρου στην Βρετανία (1914) και μετατροπή της σε <i>αποικία του Στέμματος</i> (1925). 2. Αναζωπύρωση του ενωτικού αισθήματος των Κυπρίων μετά την παραχώρηση των Επτανήσων από την Αγγλία στην Ελλάδα (1864). 3. Βασικά χαρακτηριστικά της οικονομικής και διοικητικής πολιτικής των Βρετανών.	(πίνακες, γκραβούρες, φωτογραφίες, χάρτες, μνημεία αρχιτεκτονικής κ.ά.) και παρουσίασή τους στην τάξη. • Συζήτηση και διατύπωση υποθέσεων από τους μαθητές/τριες σχετικά με τις προσδοκίες των Κυπρίων μετά την ανάληψη της διοίκησης από τους Άγγλους (γένεση του αιτήματος για Ένωση με την Ελλάδα και αναζωπύρωση του). Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Το Συνέδριο του Βερολίνου και η μετάβαση από την Οθωμανοκρατία στην Αγγλοκρατία. - Η μετάβαση από την Οθωμανοκρατία στην Αγγλοκρατία και οι απαρχές του Ενωτικού Ζητήματος. - Η οικονομία και η διοίκηση στα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας. - Η δράση του Νομοθετικού Συμβουλίου από το 1882 έως το 1925. - Πολίτευμα και πολιτειακές εξελίξεις κατά την πρώτη περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878-1925). - Οι αλλαγές στην εκπαίδευση κατά την πρώτη περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878-	<i>Ενωτικό Ζήτημα</i> της Κύπρου, βλ.: (α) Διονύσης Διονυσίου, «Ρίζες αγώνων από το 1821», <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 85 (12 Ιανουαρίου 2003), 4-6., (β) Πέτρος Παπαπολυβίου, «Η νικηφόρα πορεία προς την ήττα», ό.π., 8-13., (γ) Πέτρος Παπαπολυβίου, «Το ενωτικό ζήτημα», <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 70 (29 Σεπτεμβρίου 2002), 22. • Για το διαθεματικό / διεπιστημονικό project με το μάθημα της Λογοτεχνίας με θέμα <i>Τα «ενωτικά» ποιήματα του Δημήτρη Λιπέρτη</i>, βλ. τις αναφορές στα ποιήματα «Καρτερούμεν μέραν νύχταν» και «Για την πεντηκονταετηρίδαν» στο <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 85 (12 Ιανουαρίου 2003), 7. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
--	--	---	--	--

			1925). - Τα «ενωτικά» ποιήματα του Δημήτρη Λιπέρτη (διαθεματική / διεπιστημονική εργασία project με το μάθημα της Λογοτεχνίας). Οργανωμένες επισκέψεις σε ιστορικούς/αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία και μουσεία: - Επίσκεψη στον χώρο όπου στεγάζεται η Επαρχιακή Διοίκηση Λάρνακας στην παραλία των Φοινικούδων. - Επίσκεψη στα αναπαλαιωμένα κτίρια των γραφείων και της οικίας του πρώτου αποικιακού λιμενάρχη της Λάρνακας - που κτίστηκαν το 1881 και βρίσκονται κοντά στις αποθήκες αποικιακού ρυθμού – στην παραλία των Φοινικούδων. - Επίσκεψη στο Λεβέντειο Μουσείο και μελέτη της σχετικής συλλογής της περιόδου της Αγγλοκρατίας.	
Ο υπόλοιπος κόσμος: η ωρίμανση της Βιομηχανικής Επανάστασης, η γένεση της αποικιοκρατίας και οι αποικιακοί ανταγωνισμοί				
3	1. Να αναγνωρίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά	1. Βασικά χαρακτηριστικά της	• Παρακολούθηση ντοκιμαντέρ που αναφέρεται στα επιτεύγματα της Βιομηχανικής Επανάστασης.	• Οι απαραίτητες γνώσεις που θα πρέπει να αποκομίσουν οι μαθητές/τριες επικεντρώνονται

	της εκβιομηχάνισης και της μετάβασης στην βιομηχανική οικονομία. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να κατανοούν τις κοινωνικές αλλαγές που επέφερε η δημιουργία της εργατικής τάξης. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να εντοπίζουν	εκβιομηχάνισης και μετάβαση από την αγροτική στην βιομηχανική οικονομία (αγροτική οικονομία, βιομηχανική οικονομία, οικονομικός φιλελευθερισμός, ελεύθερη αγορά, κεφαλαιοκρατία / καπιταλισμός, εσωτερική / εξωτερική μετανάστευση). 2. Κοινωνικές αλλαγές: εμφάνιση του συνδικαλισμού και των σοσιαλιστικών θεωριών (σοσιαλισμός, συνδικαλισμός) 3. Γεωγραφικός	• Συλλογή εικόνων που παρουσιάζουν τα σημαντικότερα επιτεύγματα της <i>Βιομηχανικής Επανάστασης</i> και παρουσίασή τους στην τάξη. • Συζήτηση με θέμα τη σύγκριση ανάμεσα στην αγροτική και τη βιομηχανική οικονομία (τρόπος ζωής, κοινωνικές τάξεις, πληθυσμιακά και δημογραφικά δεδομένα, κινήματα – ιδέες). • Μελέτη δευτερογενών πηγών που αναφέρονται στα αίτια, τις συνέπειες αλλά και τους προπομπούς της αποικιοκρατίας (εξερευνητές, χριστιανοί ιεραπόστολοι, έμποροι). • Μελέτη χαρτών και σύγκριση του αποικιοκρατικού ελέγχου που ασκούσε η κάθε αποικιοκρατική δύναμη. • Μελέτη σχετικών πινάκων και στατιστικών διαγραμμάτων που παρουσιάζουν αριθμητικά και άλλα δεδομένα για την έκταση και τον πληθυσμό που έλεγχε η κάθε αποικιοκρατική δύναμη. • Συζήτηση – αναφορά στην περίπτωση της Κύπρου στη βάση του περιεχομένου που έχουν ήδη διδαχτεί οι μαθητές/τριες (βλ. προηγούμενες διδακτικές ενότητες) δηλαδή την πρώτη περίοδο της	στη μετάβαση από την αγροτική στη βιομηχανική οικονομία και στην αλλαγή του τρόπου οργάνωσης των οικονομιών στη βάση του οικονομικού φιλελευθερισμού (ελεύθερη αγορά, κεφαλαιοκρατία, καπιταλισμός) αλλά και της κοινωνίας (αστοί / βιομήχανοι – αγρότες – εργάτες, μετανάστευση, σοσιαλισμός, συνδικαλισμός). • Τα όσα αφορούν στα επιτεύγματα της <i>Βιομηχανικής Επανάστασης</i> δεν θα πρέπει να εξετάζονται με λεπτομέρειες. Μέσα από μια συνοπτική αναφορά / παρουσίαση των επιτευγμάτων της <i>Βιομηχανικής Επανάστασης</i> ο/η εκπαιδευτικός καλείται να υλοποιήσει τους στόχους του μαθήματος. Μπορεί συνεπώς να ανατεθεί και ως project. • Για τη μελέτη σχετικών διαγραμμάτων και αριθμητικών δεδομένων για την περίοδο των αποικιοκρατικών ανταγωνισμών, βλ.: Ευαγγελία Λούβη & Δημητρίος Χρ. Ξιφαράς, <i>Νεότερη και Σύγχρονη</i>
--	---	---	---	--

	στον χάρτη τον αποικιοκρατικό κόσμο της εποχής. (Α, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 4. Να αποτιμούν τη σημασία της Βιομηχανικής Επανάστασης, στη γένεση της αποικιοκρατίας και στην εκδήλωση των αποικιακών ανταγωνισμών. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	εντοπισμός των κυριότερων αποικιοκρατικών δυνάμεων και των αποικιών τους στην Ασία και στην Αφρική. 4. Αποικιοκρατία: αίτια, μέθοδοι και συνέπειες (ιμπεριαλισμός, αποικιοκρατικός ανταγωνισμός, πρώτες ύλες, οικονομική διεξόδωση)	αποικιοκρατίας (1878-1925). • Παρουσίαση πρωτογενών οπτικών πηγών / εικονιστικού υλικού από τις αποικίες. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η Βιομηχανική Επανάσταση μέσα από εικόνες. - Η Βιομηχανική Επανάσταση και η μετάβαση από την αγροτική στη βιομηχανική οικονομία. - Η Βιομηχανική Επανάσταση: πληθυσμιακές – δημογραφικές και κοινωνικές αλλαγές. - Βιομηχανική Επανάσταση: οι οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές και η σύγκρουση καπιταλισμού – σοσιαλισμού. - Πέρα από τη Βιομηχανική Επανάσταση: η πνευματική ζωή, οι τέχνες και τα γράμματα στην Ευρώπη, την Ελλάδα και την Κύπρο του 19ου αιώνα (διαθεματική / διεπιστημονική εργασία project με τα μαθήματα της Τέχνης και της Λογοτεχνίας). - Η αποικιοκρατική πολιτική και η ανάδυση της Ευρώπης σε κέντρο του κόσμου.	<i>Ιστορία Γ' Γυμνασίου. Βιβλίο Εκπαιδευτικού, Αθήνα, ΟΕΔΒ 2007, 57.</i> • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
--	--	--	--	---

			- Αποικιοκρατικοί ανταγωνισμοί και «εθνική ανωτερότητα»: η ανάδυση των εθνικά «ανώτερων» κρατών στην Ευρώπη. - Εξερευνητές, ιεραπόστολοι και έμποροι: οι πρωτοπόροι της αποικιοκρατίας. - Πρώτες ύλες και καύσιμα: τα αίτια της αποικιοκρατικής πολιτικής χθες και σήμερα. - Η αποικιοκρατία χθες και σήμερα. - Αστική τάξη: η κοινωνική βάση της αποικιοκρατίας. - Η αποικιοκρατία στην Κύπρο (1878-1960). - Γερμανία – Αγγλία – Γαλλία: αποικιοκρατική πολιτική και πορεία προς τη σύγκρουση. Οργανωμένες επισκέψεις σε ιστορικούς/αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία και μουσεία: - Επίσκεψη στο Μουσείο Ιστορίας της Μοτοσικλέτας στη Λευκωσία. - Επίσκεψη στο Πρωτο-Βιομηχανικό Μουσείο στην Αγία Βαρβάρα Λευκωσίας. - Επίσκεψη στον Χαρουπόμυλο στην περιοχή Κάστρου στη Λεμεσό.	
--	--	--	--	--

Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΠΡΩΤΕΣ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912 – 1913)

2	1. Να αναφέρουν τα σημαντικότερα ιστορικά στοιχεία που αφορούν τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913). (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να αξιολογούν τη σημασία τους για την περαιτέρω πορεία του	1. Α΄ και Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος: αίτια, αφορμή, στρατιωτικές συμμαχίες, γεωγραφικός εντοπισμός των πολεμικών συγκρούσεων, έκβαση, συμφωνίες (Συνθήκη Λονδίνου, Συνθήκη Βουκουρεστίου) Νέες Χώρες. 2. Σημασία Βαλκανικών πολέμων.	• Συγκριτική μελέτη χαρτών που απεικονίζουν τα σύνορα του πρώτου ελληνικού κράτους (1832) και τα σύνορα με τις Νέες Χώρες όπως προέκυψαν από τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου (1913). • Συγκριτική μελέτη χαρτών που απεικονίζουν τα σύνορα των βαλκανικών κρατών πριν και μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους. • Συγκέντρωση πρωτογενών πηγών (γραπτών – οπτικών) και εικονιστικού υλικού σχετικού με τους Βαλκανικούς Πολέμους. • Παρατήρηση γραφικών παραστάσεων και πινάκων όπου παρουσιάζονται συγκεντρωτικά στοιχεία για την έκταση και τον πληθυσμό της Ελλάδας πριν και μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους. • Εντοπισμός στο χάρτη των ορίων της αρχαίας Μακεδονίας και συσχετισμός με την περιοχή της Μακεδονίας που περιήλθε στην Ελλάδα με τους	• Στη συγκεκριμένη διδακτική ενότητα πρέπει να δοθεί έμφαση: (α) στη διασύνδεση της στάσης που τηρεί η Βουλγαρία (ήδη με τις βλέψεις της για κατάληψη της Θεσσαλονίκης κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο) αλλά κυρίως στον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο με το όραμα της Μεγάλης Βουλγαρίας της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου (1878), ώστε οι μαθητές/τριες να αιτιολογήσουν ακολούθως (βλ. επόμενες διδακτικές ενότητες) τη στάση της Βουλγαρίας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και (β) στη διαφωνία ανάμεσα στον Ελευθέριο Βενιζέλο και τον διάδοχο Κωνσταντίνο όσον αφορά στην κίνηση του στρατού για την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, ώστε οι μαθητές/τριες να αντιληφθούν τη συγκεκριμένη
---	---	--	---	---

	ελληνικού κράτους. (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να εκτιμούν τη συμβολή των Κυπρίων στους Βαλκανικούς Πολέμους. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	3. Συμβολή των Κυπρίων στους Βαλκανικούς Πολέμους.	<i>Βαλκανικούς Πολέμους.</i> • Συζήτηση κατά την οποία οι <i>Βαλκανικοί Πόλεμοι</i> διασυνδέονται με τις προσπάθειες για υλοποίηση του οράματος της <i>Μεγάλης Ιδέας</i> που άρχισε με την ένωση των Επτανήσων (1864) και την προσάρτηση της Θεσσαλίας (1881). • Μελέτη του περιεχομένου των μηνυμάτων που ανταλλάζει ο Ελευθέριος Βενιζέλος με τον διάδοχο Κωνσταντίνο κατά τη διάρκεια των κρίσιμων ημερών της απελευθέρωσης της Θεσσαλονίκης. • Μελέτη και παρουσίαση λογοτεχνικών κειμένων που σχετίζονται με τη δράση και τα ανδραγαθήματα του ελληνικού στρατού κατά τους <i>Βαλκανικούς Πολέμους</i>. • Παρακολούθηση ταινίας (αποσπάσματος) με πρωτογενές υλικό από τους <i>Βαλκανικούς Πολέμους</i>. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Το Ανατολικό Ζήτημα και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι. - Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι μέσα από εικόνες – πίνακες της εποχής. - Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι μέσα από τον	διαφωνία ως το πρώτο δείγμα μιας διαφωνίας που θα οδηγήσει λίγο αργότερα (βλ. επόμενες διδακτικές ενότητες) στον <i>Εθνικό Διχασμό</i>. • Για πρόσθετες πηγές σχετικά με τη συμβολή της Κύπρου στους <i>Βαλκανικούς Πολέμους</i>, βλ.: Πέτρος Παπαπολυβίου, «Η Κύπρος στους Βαλκανικούς Πολέμους», <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 70 (29 Σεπτεμβρίου 2002), 4-22 και (β) Πέτρος Παπαπολυβίου, «Χριστόδουλος Σώζος. Μια μεγάλη μορφή της νεότερης κυπριακής ιστορίας», <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 80 (8 Δεκεμβρίου 2002), 14-17. • Για πρωτογενές οπτικό υλικό και μαγνητοσκοπημένα αποσπάσματα από τους <i>Βαλκανικούς Πολέμους</i>, βλ. τη σχετική ενότητα από το υλικό του τηλεοπτικού σταθμού ΣΚΑΪ Ελλάδος με τίτλο «Εμείς οι Έλληνες. Πολεμική Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας». • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης</i>
--	---	---	---	---

			ελληνικό τύπο της εποχής. - Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι μέσα από τον ξένο τύπο της εποχής. - Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι και το όραμα της Μεγάλης Ιδέας. - Ο Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος και η Βουλγαρία: η αναβίωση της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου (1878). - Μαρτυρίες των Οθωμανών για τους Βαλκανικούς Πολέμους. - Οι απαρχές του Εθνικού Διχασμού μέσα από τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο. - Κύπριοι εθελοντές στους Βαλκανικούς Πολέμους. - Η προσφορά του κυπριακού ελληνισμού στους Βαλκανικούς Πολέμους. - Η Εκκλησία της Κύπρου απέναντι στους Βαλκανικούς Πολέμους. - Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι και το Ενωτικό Ζήτημα της Κύπρου.	Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας (www.moec.gov.cy).
Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (1914 – 1918)				
3	1. Να αναφέρουν τα σημαντικότερα ιστορικά στοιχεία που αφορούν τον	1. Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος: αίτια (ιμπεριαλισμός, εθνικισμός,	• Συζήτηση με θέμα τον αποικιοκρατικό ανταγωνισμό των ευρωπαϊκών δυνάμεων και εκτιμήσεις γύρω από το μέλλον της Ευρώπης.	• Για πρόσθετο πρωτογενές υλικό, βλ. σχετικά ντοκιμαντέρ του National Geographic και του History Chanel.

	Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1914-1918). (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να εντοπίζουν στον χάρτη τις αλλαγές που επέφερε ο Πόλεμος στα σύνορα των κρατών της Ευρώπης. (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	μιλιταρισμός), αφορμή, αντίπαλα στρατόπεδα (Κεντρικές Δυνάμεις / Τριπλή Συμμαχία, Τριπλή Συνεννόηση / Αντάντ), κυριότερες φάσεις (γεωγραφικός εντοπισμός), χαρακώματα, δυτικό μέτωπο, ανατολικό μέτωπο, έκβαση, συνθήκες, Κοινωνία των Εθνών. 2. Γεωγραφικός εντοπισμός μεταπολεμικών συνόρων της Ευρώπης.	• Παρουσίαση στην τάξη εικονιστικού υλικού (φωτογραφίες, πίνακες κ.ά.) σχετικού με τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. • Παρακολούθηση ταινίας (αποσπάσματος) με πρωτογενές υλικό από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. • Παρουσίαση στην τάξη τίτλων της ευρωπαϊκής και νεοελληνικής πεζογραφίας ή/και ποίησης που αναφέρονται στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο / τον πόλεμο των χαρακωμάτων. • Συγκέντρωση πρωτογενών πηγών που αναφέρονται σε μαρτυρίες στρατιωτών του Α΄ Παγκόσμιου Πόλεμου. • Μελέτη στατιστικών πινάκων και διαγραμμάτων που παρουσιάζουν αριθμητικά και άλλα δεδομένα σχετικά με τις τραγικές συνέπειες του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου. • Παρακολούθηση κινηματογραφικού υλικού (π.χ. κινηματογραφικής παραγωγής / αποσπασμάτων) για τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (προβληματισμός για τους κινδύνους που ενέχει η σύγχρονη απόδοση ενός σημαντικού ιστορικού γεγονότος / αφορμή για συζήτηση και προβληματισμό).	• Για πρωτογενές οπτικό υλικό και μαγνητοσκοπημένα αποσπάσματα από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, βλ. τη σχετική ενότητα από το υλικό του τηλεοπτικού σταθμού ΣΚΑΪ Ελλάδος με τίτλο «Εμείς οι Έλληνες. Πολεμική Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας». • Για τη διαθεματική προσέγγιση με το μάθημα της Λογοτεχνίας, βλ. εκτός από τα μυθιστορήματα του Στ. Μυριβήλη «Η ζωή εν τάφω» και του Έριχ Ρεμάρκ «Ουδέν νεώτερον από το δυτικό μέτωπο» (1930) και την ομότιτλη ταινία καθώς επίσης την ταινία ή/και το μυθιστόρημα του Σεμπαστιέν Ζαπριζό «Ατέλειωτοι αρραβώνες» (1996), όπου παρουσιάζεται μια ανθρώπινη, αντιηρωική ματιά στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. • Για πρωτογενείς πηγές που αναφέρονται στην προσφορά της Κύπρου από τους Άγγλους στην Ελλάδα, κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου και τις σχετικές εξελίξεις, βλ. Κώστας Κατσώνης, <i>Η Κύπρος στους</i>
--	---	--	--	---

	3. Να εκτιμούν τη συμβολή της Κύπρου στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	3. Συμβολή της Κύπρου στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.	Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η αποικιοκρατική πολιτική των ευρωπαϊκών δυνάμεων και ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. - Εθνικισμός, ιμπεριαλισμός και милитаризμός. - Τα αίτια, η έκρηξη και τα μέτωπα του Α΄ Παγκόσμιου Πόλεμου. - Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος μέσα από τις μαρτυρίες των χαρακωμάτων. - Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η Κύπρος. - Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος μέσα από το μαγνητοσκοπημένο υλικό της εποχής. - Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος μέσα από το μυθιστόρημα του Έριχ Ρεμάρκ «Ουδέν νεώτερον από το δυτικό μέτωπο» (1929) (διαθεματικό / διεπιστημονικό project με το μάθημα της Λογοτεχνίας). - Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος μέσα από το μυθιστόρημα του Στράτη Μυριβήλη «Η ζωή εν τάφω» (1931) (διαθεματικό / διεπιστημονικό project με το μάθημα της Λογοτεχνίας). - Οι τραγικές συνέπειες του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου μέσα από στατιστικούς πίνακες και διαγράμματα (διαθεματικό / διεπιστημονικό project με το μάθημα	δρόμους της Ιστορίας. Η γέννηση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Μια σύγχρονη προσέγγιση της Ιστορίας μέσα από την πολυφωνία των πηγών, Λάρνακα 2002, 38-42. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας (www.moec.gov.cy).
--	--	--	---	--

			των Μαθηματικών).	
Η Ελλάδα στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1917 – 1918): ο Εθνικός Διχασμός (1915 – 1917) και οι μεταπολεμικές ρυθμίσεις (1919 – 1920)				
2	1. Να αποδίδουν τα βασικά χαρακτηριστικά του <i>Εθνικού Διχασμού</i> σχολιάζουν τη σχέση αιτιότητας ανάμεσα στον Εθνικό Διχασμό (1915-1917) και την ετεροχρονισμένη συμμετοχή της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. (Β, Δ, ΣΤ, Ζ) 2. Να περιγράφουν τις μεταπολεμικές ρυθμίσεις του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου (1919-	1. <i>Εθνικός Διχασμός</i>: σύγκρουση θέσεων Βενιζέλου – βασιλιά (<i>διαρκής ουδετερότητα</i>), διαστάσεις διχασμού (<i>Επίστρατοι, Εθνική Άμυνα</i>), γεωγραφικός διαχωρισμός (<i>κράτος των Αθηνών – κράτος της Θεσσαλονίκης</i>). 2. <i>Συνθήκη του Νεϊγύ, Συνθήκη των Σεβρών</i>, γεωγραφικός εντοπισμός των	- Συζήτηση για διασύνδεση της διδακτικής ενότητας με τους Βαλκανικούς Πολέμους έτσι ώστε (α) να διατυπωθούν απόψεις και εκτιμήσεις σχετικά με τη θέση της Ελλάδας βάσει των συμμαχιών και του αποτελέσματος των Βαλκανικών Πολέμων, (β) να διαφανεί η λογική στην οποία θα στηριζόταν η απόφαση του Ελευθέριου Βενιζέλου και (γ) να εντοπιστεί η πρώτη σύγκρουση ανάμεσα στον πρωθυπουργό Βενιζέλο και τον βασιλιά Κωνσταντίνο όσον αφορά στην πορεία του ελληνικού στρατού κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο (το θέμα που προέκυψε με αφορμή την κατάληψη της Θεσσαλονίκης). - Μελέτη πρωτογενών πηγών όπου κωδικοποιούνται οι θέσεις του πρωθυπουργού και του βασιλιά σχετικά με τη συμμετοχή της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. - Συλλογή οπτικών πηγών (φωτογραφιών, γελοιογραφιών) που έχουν ως θέμα τους	Στη συγκεκριμένη διδακτική ενότητα οι μαθητές/τριες καλούνται να αντιμετωπίσουν κριτικά τις ιστορικές πηγές και να καταλήξουν στο γεγονός ότι ο <i>Εθνικός Διχασμός</i> δεν εξηγείται με βάση κριτήρια προσωπικά, δηλαδή, ως σύγκρουση δύο ηγετών που εγωιστικά υποστήριζαν τις δικές τους θέσεις. Πίσω από τις θέσεις του Βενιζέλου και του Κωνσταντίνου βρίσκονταν κοινωνικά στρώματα, που αντανakλούσαν κάθε πτυχή του κοινωνικού ιστού (λαός, στρατός, τύπος, Εκκλησία, τέχνη), και τα οποία δεν διαμορφώθηκαν ξαφνικά από τους δύο ηγέτες. Ήταν περισσότερο η σύγκρουση δύο κόσμων: ενός κόσμου φιλοαστικού και φιλελεύθερου που διαπνεόταν από τον πόθο της αλλαγής και του αστικού εκσυγχρονισμού και ενός

	1920) σε σχέση με την Ελλάδα. (Β, Δ, ΣΤ, Ζ) 3. Να εκτιμούν τις συνέπειες του <i>Εθνικού Διχασμού</i> για το εθνικό ζήτημα της Κύπρου. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	μεταπολεμικών συνόρων της Ελλάδας και συσχετισμός με το όραμα της <i>Μεγάλης Ιδέας</i>. 3. Συνέπειες του <i>Εθνικού Διχασμού</i> για το εθνικό ζήτημα της Κύπρου.	τον <i>Εθνικό Διχασμό</i>. • Συλλογή και παρουσίαση αποσπασμάτων από άρθρα εφημερίδων της εποχής που έχουν ως θέμα τους τον <i>Εθνικό Διχασμό</i>. • Διαθεματική προσέγγιση με τη μελέτη λογοτεχνικών κειμένων μέσα από τα οποία μαρτυρούνται γεγονότα της περιόδου του <i>Εθνικού Διχασμού</i>. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - <i>Ο Εθνικός Διχασμός μέσα από τον τύπο της εποχής.</i> - <i>Ο Εθνικός Διχασμός μέσα από τις φωτογραφίες της εποχής.</i> - <i>Ο Εθνικός Διχασμός μέσα από τις γελοιογραφίες της εποχής.</i> - <i>Ο Εθνικός Διχασμός μέσα από τη λογοτεχνία.</i> - <i>Η Εκκλησία της Ελλάδος μπροστά στον Εθνικό Διχασμό.</i> - <i>Λαός, στρατός, Εκκλησία και τέχνη μπροστά στον Εθνικό Διχασμό.</i> - <i>«Εθνική Άμυνα» και «Επίστρατοι»:</i> πορεία προς την οριστική ρήξη. - <i>Ελευθέριος Βενιζέλος: από το λαϊκό θαυμασμό στο εκκλησιαστικό</i>	κόσμου περισσότερο συντηρητικού που ήθελε να διαφυλάξει την υπόστασή του και έβλεπε τον πρώτο ως απειλή. Αυτό αντανακλά, στην ουσία, και ο διαφορετικός προσανατολισμός των δύο ηγετών στην εξωτερική πολιτική. Ο πρώτος έβλεπε το μέλλον της Ελλάδας στη Δυτική Ευρώπη ενώ ο τελευταίος στη Κεντρική Ευρώπη, όπου επιβίωνε ακόμη σε μεγάλο βαθμό το <i>παλαιό καθεστώς</i>. • Μέσα από τη μελέτη σχετικού χάρτη, που δείχνει τις γεωγραφικές περιοχές που έλεγχαν τα δύο «στρατόπεδα» (βλ.: <i>Ιστορία του Ελληνικού Έθνους</i>. Τόμος ΙΕ': <i>Νεότερος Ελληνισμός από 1913 ως 1941</i>), διαφαίνεται επίσης η σύγκρουση δύο «Ελλάδων», της <i>παλαιάς</i> (που καλύπτει ουσιαστικά το πρώτο ελεύθερο ελληνικό κράτος που προέκυψε από την Ελληνική Επανάσταση) και της <i>νέας</i> ή των <i>νέων χωρών</i> (που αφορούσαν στις <i>αλύτρωτες</i> περιοχές και τη <i>Μεγάλη Ιδέα</i>). • Η διασύνδεση του ιστορικού
--	--	---	---	---

			«ανάθεμα». - Βασιλιάς Κωνσταντίνος και πρωθυπουργός Βενιζέλος: η σύγκρουση «Παλαιάς Ελλάδας» και «Νέων Χωρών». - Ο Εθνικός Διχασμός και οι επιπτώσεις του στο εθνικό ζήτημα της Κύπρου. - Ελλάδα από τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου (1913) στη Συνθήκη του Νειγύ (1919) και τη Συνθήκη των Σεβρών (1920): πορεία προς την υλοποίηση της Μεγάλης Ιδέας.	γεγονότος του <i>Εθνικού Διχασμού</i> με την πορεία του εθνικού ζητήματος της Κύπρου αφορά συγκεκριμένα στη χαμένη ευκαιρία για ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα (1915), που αποτελούσε κυρίαρχο ζητούμενο της συγκεκριμένης ιστορικής φάσης και εποχής. • Για τις συνέπειες του <i>Εθνικού Διχασμού</i> στο εθνικό αίτημα της Κύπρου για Ένωση με την Ελλάδα, βλ. (α) Απόστολος Μακρίδης, «Η προσφορά Ενώσεως του 1915. Η χαμένη ευκαιρία», <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 85 (12 Ιανουαρίου 2003), 14-15., (β) Κώστας Κατσώνης, <i>Η Κύπρος στους δρόμους της Ιστορίας. Μια σύγχρονη προσέγγιση της ιστορίας μέσα από την πολυφωνία των πηγών</i>, Λάρινα 2002, 38-42. • Για σχετικά λογοτεχνικά αποσπάσματα που αναφέρονται στον <i>Εθνικό Διχασμό</i>, βλ.: (α) Κώστας Παρορίτης, <i>Ο κόκκινος τράγος</i> (μυθιστόρημα, 1924), (β) Δημοσθένης Βουτυράς, <i>Μέρες</i>
--	--	--	---	---

				τρόμου (διήγημα, 1932), (γ) Αντώνης Τραυλαντώνης, <i>Λεηλασία μιας ζωής</i> (μυθιστόρημα, 1934). • Για πρωτογενές οπτικό υλικό και μαγνητοσκοπημένα αποσπάσματα σχετικά με τη συμμετοχή της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, βλ. τη σχετική ενότητα από το υλικό του τηλεοπτικού σταθμού ΣΚΑΪ Ελλάδος με τίτλο «Εμείς οι Έλληνες. Πολεμική Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας». • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
Η Ρωσική Επανάσταση του 1917				
2	1. Να περιγράφουν τις συνθήκες που ευνόησαν την έκρηξη και την επικράτηση της Οκτωβριανής Επανάστασης. (Α,	1. <i>Ρωσική Επανάσταση</i> : αίτια, κύρια γεγονότα, συνθήκες επικράτησης, κομμουνισμός ,	• Παρουσίαση στην τάξη εικονιστικού υλικού (φωτογραφίες, πίνακες κ.ά.) που αναφέρεται στα γεγονότα της <i>Ρωσικής Επανάστασης</i>. • Συμπλήρωση χρονολογίου που αναφέρεται στα γεγονότα της <i>Ρωσικής Επανάστασης</i>.	• Η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα πρέπει να επικεντρωθεί σε δύο ουσιαστικά επίπεδα αποφεύγοντας τις λεπτομέρειες γύρω από τα γεγονότα: (α) στην κοινωνική κατάσταση και τις εξελίξεις που οδήγησαν στην

	B, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να σχολιάζουν την ιστορική σημασία της Ρωσικής Επανάστασης του 1917. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	<i>μπολσεβίκος, Οκτωβριανή Επανάσταση, Ένωση Σοσιαλιστικών Σοβιετικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ).</i> 2. Ιστορική σημασία της Ρωσικής Επανάστασης του 1917.	• Συγκέντρωση πρωτογενών πηγών που αναφέρονται στις συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων – και κυρίως των εργατών και των αγροτών – στη τσαρική Ρωσία και ανάγνωση αποσπασμάτων τους στην τάξη. • Παρακολούθηση μαγνητοσκοπημένων αποσπασμάτων που αναφέρονται στη <i>Ρωσική Επανάσταση</i>. • Παρακολούθηση κινηματογραφικού υλικού (π.χ. κινηματογραφικής παραγωγής / αποσπασμάτων) για τη <i>Ρωσική Επανάσταση</i> (προβληματισμός για τους κινδύνους που ενέχει η σύγχρονη απόδοση ενός σημαντικού ιστορικού γεγονότος / αφορμή για συζήτηση και προβληματισμό). Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - <i>Η Ρωσική Επανάσταση μέσα από τις πηγές.</i> - <i>Γαλλική Επανάσταση – Ρωσική Επανάσταση: τα κοινά αίτια των δύο μεγάλων Επαναστάσεων.</i> - <i>Η θέση της Οκτωβριανής Επανάστασης στην παγκόσμια ιστορία.</i> - <i>Η Οκτωβριανή Επανάσταση και η</i>	<i>Οκτωβριανή Επανάσταση</i> (συνθήκες διαβίωσης αγροτών και εργατών, στάση του τσαρικού καθεστώτος, ο ρωσοϊαπωνικός πόλεμος του 1904-1905, ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος) και (β) στις συνθήκες που ευνόησαν την επικράτηση της <i>Επανάστασης</i> (τερματισμός του πολέμου, διανομή της γης των μεγάλων γαιοκτημόνων στους αγρότες, εργατικός έλεγχος των εργοστασίων), αλλά και την επίδρασή της εκτός των συνόρων της Ρωσίας (η έξοδος της Ευρώπης από τον πρώτο <i>Μεγάλο Πόλεμο</i> και η απογοήτευση της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης). • Για πρόσθετο υλικό σχετικά με τη <i>Ρωσική Επανάσταση</i>, βλ.: Σάββας Γιαλλουρίδης, «Ρωσική Επανάσταση», <i>Χρονικόν</i>, (Εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ), τεύχος 78 (24 Νοεμβρίου 2002), 4-22. • Για τον απόηχο της <i>Ρωσικής Επανάστασης</i>, όπως εμφανίζεται στον κυπριακό τύπο, βλ.: Σάββας Γιαλλουρίδης, ό.π., 20-21.
--	---	---	---	--

			ανάδυση των αριστερών κινημάτων στην μεταπολεμική Ευρώπη.	Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
Ο Μικρασιατικός Πόλεμος (1919 – 1922) και το τουρκικό εθνικό κίνημα: οι διώξεις του ποντιακού και του μικρασιατικού ελληνισμού, η Μικρασιατική Εκστρατεία (1919 – 1922), η Μικρασιατική Καταστροφή (1922) και η Συνθήκη της Λοζάνης (1923)				
3	1. Να αναφέρουν συνοπτικά και να αιτιολογούν τις εξελίξεις στον μικρασιατικό χώρο από την έναρξη του Μικρασιατικού Πολέμου (1919) μέχρι και την υπογραφή της Συνθήκης της Λοζάνης (1923). (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <i>Μικρασιατική Εκστρατεία</i>: λόγοι, γεωγραφικός εντοπισμός πορείας του ελληνικού στρατού γεγονότα και συνέπειες της (αλλαγές στο πολιτικό, στρατιωτικό και κοινωνικό σκηνικό της Ελλάδας μετά τη <i>δίκη των έξι</i> και την υπογραφή της <i>Συνθήκης της Λοζάνης</i>).	- Συζήτηση με θέμα τις εδαφικές διεκδικήσεις τόσο των Δυνάμεων της Αντάντ όσο και της Ελλάδας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (μελέτη ιστορικού χάρτη της εποχής). - Συζήτηση με θέμα τις συνθήκες ενθουσιασμού που επικράτησαν στη ζώνη της Σμύρνης αμέσως μετά την απόβαση του ελληνικού στρατού. - Συζήτηση με θέμα τον ελληνικό αποικισμό της Μικράς Ασίας (ιστορική αναδρομή από την αρχαιότητα μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα). - Συζήτηση με θέμα την πορεία προς τη σύγκρουση όπως αυτή φαίνεται να εμφανίζεται στην περιοχή της Σμύρνης και η οποία πηγάζει από τα αντικρουόμενα εθνικά οράματα (<i>Μεγάλη</i>	Η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα πρέπει να επικεντρωθεί στο γεγονός ότι η μικρασιατική εμπλοκή, όπως προέκυψε κυρίως μετά την υπογραφή της <i>Συνθήκης των Σεβρών</i> του 1920, εξελίχθηκε σε σύγκρουση δύο αντίπαλων εθνικών στρατών. Πίσω από αυτούς βρίσκονταν οι πληθυσμοί, ελληνικός και τουρκικός, με τα οράματα και τις επιδιώξεις τους (<i>Μεγάλη Ιδέα</i> και <i>τουρκικό εθνικό κίνημα</i>) που εκ των πραγμάτων θα οδηγούνταν στην υλοποίηση ή στη ματαίωση. Οι μαθητές/τριες θα πρέπει να εντοπίσουν τις απαρχές αυτής της σύγκρουσης στην ταυτόχρονη εμφάνιση του

	2. Να διατυπώνουν υποθέσεις σχετικά με την πορεία και τα προβλήματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας σε σχέση με τις δυσμενείς συνέπειες της Μικρασιατικής καταστροφής. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	2. Γεωγραφικός εντοπισμός των νέων συνόρων του ελληνικού κράτους, υποθέσεις για τα διαφαινόμενα προβλήματα.	<i>Ιδέα και τουρκικό εθνικό κίνημα</i>) και η οποία είχε προ καιρού προετοιμαστεί (<i>Κίνημα των Νεότουρκων και Κίνημα στο Γουδί</i>). • Παρουσίαση στην τάξη πηγών (γραπτών και οπτικών) που αναφέρονται στη ζωή και την δράση των ελληνικών πληθυσμών της Μικράς Ασίας και του Εύξεινου Πόντου. • Παρουσίαση στην τάξη πηγών (γραπτών και οπτικών) που αναφέρονται στη γενοκτονία των ελληνικών πληθυσμών του Πόντου και της Μικράς Ασίας αλλά και της <i>γενοκτονίας των Αρμενίων</i>. • Συζήτηση με θέμα τα γεγονότα που προηγούνται της <i>Μικρασιατικής Εκστρατείας</i> και εκτιμήσεις από τους/τις μαθητές/τριες για την αντίδραση των ελληνικών δυνάμεων. • Μελέτη χάρτη όπου διαφαίνονται οι κινήσεις του ελληνικού στρατού προς τα βάθη της Μικράς Ασίας και συζήτηση με στόχο την αξιολόγηση της σχετικής απόφασης της ελληνικής ηγεσίας. • Συμπλήρωση χρονολογίου με τις σημαντικότερες φάσεις της <i>Μικρασιατικής Εκστρατείας</i> (1919-1922). • Συλλογή εικονιστικού υλικού που	<i>Κινήματος των Νεότουρκων</i> (1908) και του <i>Κινήματος στο Γουδί</i> (1909), που έχουν διδαχθεί σε προηγούμενες ενότητες. • Για πρόσθετο υλικό σχετικά με τις προθέσεις του <i>τουρκικού εθνικού κινήματος</i>, βλ. Κεμάλ Ατατούρκ, <i>Ομιλίες</i>, (μτφρ.: Σ. Σολταρίδης), Αθήνα, Εκδ. Λιβάνη 1995, 51-52. • Για πρόσθετο υλικό σχετικά με τις προθέσεις της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας μετά την απόβαση στη Σμύρνη, βλ. το διάγγελμα του Ελευθέριου Βενιζέλου προς τους Έλληνες της Σμύρνης στο: Δ. Κόκκινος, <i>Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδος</i>, τόμος 2, Αθήνα, Μέλισσα [χ.χ.], 1252-1253. • Για τη <i>γενοκτονία των Ποντίων</i>, βλ.: (α) Βλάσης Αγιτζίδης, «Η Γενοκτονία του Ποντιακού Ελληνισμού», <i>Χρονικόν</i>, εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ, τεύχος 13 (16 Μαΐου 1999), 2-3, (β) Κώστας Φωτιάδης, «Η Γενοκτονία», ό.π., 10-11. • Για τη <i>γενοκτονία των Αρμενίων</i>, βλ.: Χρήστος Ιακώβου «Το Αρμενικό Ζήτημα», <i>Χρονικόν</i>,
--	--	--	--	--

			αναφέρεται στο δράμα της <i>Μικρασιατικής Καταστροφής</i>. • Μελέτη στην τάξη σχετικών προνοιών / άρθρων της <i>Συνθήκης της Λοζάνης</i> και συζήτηση / σχολιασμός. • Συλλογή πηγών (γραφτών και οπτικών) που αναφέρονται στην προεκλογική περίοδο του 1920. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - <i>Η ζωή και η δράση των ελληνικών κοινοτήτων της Μικράς Ασίας και του Πόντου.</i> - <i>Ο ελληνισμός της Μικράς Ασίας: από τον ελληνικό αποικισμό της αρχαιότητας στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα.</i> - <i>Ελλάδα και τουρκικό εθνικό κίνημα μπροστά στη Συνθήκη των Σεβρών. Η πορεία προς τη σύγκρουση.</i> - <i>Οι διωγμοί των Ελλήνων της Μικράς Ασίας και του Πόντου.</i> - <i>Τα «τάγματα εργασίας» και η γενοκτονία του μικρασιατικού ελληνισμού.</i> - <i>Οι διωγμοί των Ελλήνων της Μικράς Ασίας μέσα από το ιστορικό μυθιστόρημα (διαθεματικό – διεπιστημονικό project με το μάθημα της</i>	εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ, τεύχος 48 (21 Απριλίου 2002), 4-9. • Σχετικά με τις συνθήκες που επικράτησαν κατά την απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη, βλ.: Σάββας Γιαλλουρίδης, «Σμύρνη: Ο θρίαμβος», <i>Χρονικόν</i>, εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ, τεύχος 62 (4 Αυγούστου 2002), 10-22. • Για πρόσθετο υλικό σχετικά με την <i>Μικρασιατική Καταστροφή</i>, βλ.: (α) Σάββας Γιαλλουρίδης, «Σμύρνη: η Καταστροφή», <i>Χρονικόν</i>, εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ, τεύχος 63 (11 Αυγούστου 2002), 4-22., (β) Λίζα Μιχελή, «Η Μεγάλη Καταστροφή» <i>Χρονικόν</i>, εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ, τεύχος 28 (29 Αυγούστου 1999), 12-13., (γ) Γιάννης Μουρέλλος, «Το χρονικό της Μεγάλης Καταστροφής», ό.π., 14-21. • Για τη συμβολή της Κύπρου στη <i>Μικρασιατική Εκστρατεία</i>, βλ.: «Η συμβολή της Κύπρου στη Μικρασιατική Εκστρατεία», <i>Χρονικόν</i>, εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ, τεύχος 28 (29 Αυγούστου 1999), 22-23. • Για την αντιμετώπιση του
--	--	--	---	---

			Λογοτεχνίας). - <i>Η γενοκτονία των Ελλήνων της Μικράς Ασίας μέσα από «Το νούμερο 31328» του Ηλία Βενέζη</i> (διαθεματικό – διεπιστημονικό project με το μάθημα της Λογοτεχνίας). - <i>Μικρά Ασία, Μεγάλη Ιδέα και Νεότουρκοι: υλοποίηση και ματαίωση των εθνικών ονείρων.</i> - <i>Κεμάλ Ατατούρκ: από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στην Τουρκία.</i> - <i>Μικρασιατικός Πόλεμος και Μικρασιατική Καταστροφή μέσα από το μαγνητοσκοπημένο υλικό της εποχής.</i> - <i>Μικρασιατικός Πόλεμος και Μικρασιατική Καταστροφή μέσα από οπτικές πηγές (πίνακες και φωτογραφίες) της εποχής.</i> - <i>Η Μικρασιατική Καταστροφή μέσα από τη λογοτεχνία</i> (διαθεματικό / διεπιστημονικό project με το μάθημα της Λογοτεχνίας). - <i>Μικρασιατική Εκστρατεία: από τον θρίαμβο στην καταστροφή.</i> - <i>Η Συνθήκη της Λοζάνης και η ματαίωση του οράματος της Μεγάλης Ιδέας.</i> - <i>Η Συνθήκη της Λοζάνης και η Κύπρος.</i> - <i>Μικρασιατική Καταστροφή: η Κύπρος</i>	δράματος της <i>Μικρασιατικής Καταστροφής</i> από τον κυπριακό ελληνισμό, βλ. Σάββας Γιαλλουρίδης, «Η Κύπρος μπροστά στο δράμα», <i>Χρονικόν</i>, εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ, τεύχος 88 (2 Φεβρουαρίου 2003), 21-22. • Για πρωτογενές μαγνητοσκοπημένο υλικό σχετικό με τον <i>Μικρασιατικό Πόλεμο</i> και τη <i>Μικρασιατική Καταστροφή</i>, βλ. τη σχετική ενότητα από το υλικό του τηλεοπτικού σταθμού ΣΚΑΪ Ελλάδος με τίτλο «<i>Εμείς οι Έλληνες. Πολεμική Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας</i>». • Για πρόσθετες πηγές (πρωτογενές υλικό / άρθρα της Συνθήκης) που αφορούν στις πρόνοιες της <i>Συνθήκης της Λοζάνης</i> για την Κύπρο, βλ.: Κώστας Κατσώνης, <i>Η Κύπρος στους δρόμους της Ιστορίας. Μια σύγχρονη προσέγγιση της ιστορίας μέσα από την πολυφωνία των πηγών</i>, Λάρνακα 2002, 42-44. • Για λογοτεχνικά κείμενα σχετικά με τον <i>Μικρασιατικό Πόλεμο</i> και τη
--	--	--	--	--

			μπροστά στο μεγάλο δράμα.	<i>Μικρασιατική Καταστροφή</i>, βλ. (α) Ηλίας Βενέζης, <i>Το νούμερο 31328</i> (1931), (β) Στρατής Δούκας, <i>Ιστορία ενός αιχμαλώτου</i> (1929), (γ) Διδώ Σωτηρίου, <i>Οι νεκροί περιμένουν</i> (1959), (δ) Διδώ Σωτηρίου, <i>Ματωμένα χώματα</i> (1962) κ.ά. • Για λογοτεχνικά κείμενα σχετικά με την αποκατάσταση των προσφύγων της Μικράς Ασίας στην Ελλάδα, βλ.: Ηλίας Βενέζης, <i>Γαλήνη</i> (1939). • Για κινηματογραφική ταινία βασισμένη στα γεγονότα της <i>Μικρασιατικής Καταστροφής</i>, βλ. Νίκος Κούνδουρος, <i>1922</i> (παραγωγή του 1982 βασισμένη στο βιβλίο του Ηλία Βενέζη, <i>Το νούμερο 31328</i>). • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
--	--	--	----------------------------------	--

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ (1919 – 1939)

Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929: οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις

2	1. Να κατανοούν τις συνθήκες που οδήγησαν στην παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στην παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929 και την οικονομική κρίση των αρχών του 21ου αιώνα. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. Αίτια <i>οικονομικής κρίσης του 1929</i>, κραχ, <i>Μεγάλη Ύφεση</i>, <i>new deal</i>, φασισμός, σταλινισμός, ναζισμός. 2. Σύγκριση αιτίων και συνεπειών των <i>οικονομικών κρίσεων του 1929</i> και των αρχών του 21ο αιώνα.	• Συζήτηση με θέμα την σύγχρονη <i>οικονομική κρίση</i> και συγκεκριμένα τα αίτια, τις κοινωνικές συνέπειές της και τα μέτρα για την αντιμετώπισή της. • Συζήτηση με θέμα τις συνέπειες της σύγχρονης κοινωνικής κρίσης στο ιδεολογικό και πολιτικό γίνεσθαι. • Παρουσίαση στην τάξη πρωτογενών πηγών (γραπτών και οπτικών / φωτογραφιών) που αναφέρονται στο μεγάλο <i>κραχ</i> του 1929 (αυτοκτονίες, συσσίτια στη Νέα Υόρκη κ.ά.). • Παρουσίαση στην τάξη πρωτογενών πηγών (γραπτών και οπτικών / φωτογραφιών) που αναφέρονται στην άνοδο του <i>φασισμού</i> και του <i>ναζισμού</i> στην Ευρώπη (πολιτικές και στρατιωτικές συγκεντρώσεις, παρελάσεις νεολαίας, συνθήματα κ.ά.). • Παρακολούθηση σχετικών ταινιών / ντοκιμαντέρ σε σχέση με την κατάσταση στην μεσοπολεμική Ευρώπη (οικονομική	• Στη συγκεκριμένη διδακτική ενότητα ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στα αίτια και τις συνέπειες της <i>οικονομικής κρίσης του Μεσοπολέμου</i> καθώς και στα μέτρα που λήφθηκαν για αντιμετώπισή της, πάντοτε σε σχέση και σύγκριση με τη <i>σύγχρονη οικονομική κρίση</i>. Στόχος παραμένει η καλλιέργεια της κριτικής ιστορικής σκέψης των μαθητών/τριών. • Τα υπόλοιπα ζητήματα στα οποία αναφέρεται η διδακτική ενότητα μπορούν να διδαχτούν / παρουσιαστούν συνοπτικά ή να ανατεθούν ως projects. Αρκεί οι μαθητές/τριες να αντιληφθούν ότι η άνοδος των ολοκληρωτικών καθεστώτων με τις εθνικιστικές τους ιδέες – και κυρίως του Αδόλφου Χίτλερ και του <i>ναζισμού</i>
---	--	---	---	---

			κατάρρευση, φασισμός, ναζισμός, ανταγωνισμός, δικτατορικά καθεστώτα κ.ά.). Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Το μεγάλο κραχ του 1929 και η οικονομική κρίση του 21ου αιώνα: αίτια, συνέπειες, μέτρα. - Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η οικονομική κρίση του Μεσοπολέμου. - Η οικονομική κρίση του 1929 μέσα από τη λογοτεχνία. - Οι πολιτικές συνέπειες της οικονομικής κρίσης του Μεσοπολέμου: φασισμός – ναζισμός και κομμουνισμός – σταλινισμός. - Η άνοδος του φασισμού στην Ιταλία και του ναζισμού στη Γερμανία. - Αδόλφος Χίτλερ: από την αφάνεια στην καγκελαρία της Γερμανίας.	στη Γερμανία – πρόκειται να οδηγήσει σε μια νέα ευρωπαϊκή σύγκρουση. • Για λογοτεχνικά έργα σχετικά με την οικονομική κρίση του 1929, βλ.: Τζον Στάινμπεκ, <i>Τα σταφύλια της οργής</i> (1939) καθώς και την κινηματογραφική μεταφορά του μυθιστορήματος από τον Τζον Φορντ (1940) με τον ίδιο τίτλο. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
Ο ελληνικός Μεσοπόλεμος: το προσφυγικό ζήτημα και η Δικτατορία της 4ης Αυγούστου 1936				
2	1. Να περιγράφουν τις συνθήκες του ελληνικού	1. Συνθήκες αποκατάστασης των προσφύγων	• Εισαγωγική συζήτηση με αναφορά στον όρο «πρόσφυγας». Συσχετισμοί με τη σύγχρονη ιστορία της Κύπρου και την	• Για λογοτεχνικά έργα σχετικά με την μεσοπολεμική Ελλάδα, βλ. (α) Γιώργος Θεοτοκάς, <i>Αργώ</i> (1933)

	Μεσοπολέμου. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να εντοπίζουν τις συνθήκες επιβολής και τις ομοιότητες και τις διαφορές ανάμεσα στο δικτατορικό καθεστώς της Ελλάδας και τα φασιστικά και ναζιστικά καθεστώτα της υπόλοιπης Ευρώπης. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	στην Ελλάδα και συμβολή τους στην οικονομική αναζωογόνηση της ελληνικής κοινωνίας (πρόσφυγες, γηγενείς, προσφυγικό ζήτημα). 2. Δικτατορία της 4ης Αυγούστου: συνθήκες επιβολής και σχέση με τα φασιστικά και ναζιστικά καθεστώτα της υπόλοιπης Ευρώπης.	προσφυγοποίηση 200 000 Κυπρίων εντός της δικής τους χώρας. • Συλλογή πληροφοριών για τον μηχανισμό αποκατάστασης των προσφύγων της Κύπρου το 1974 και σύγκριση με τους αντίστοιχους μηχανισμούς που ενεργοποίησε η μεσοπολεμική Ελλάδα. • Παρουσίαση στην τάξη πρωτογενών πηγών (γραφτών και οπτικών / φωτογραφιών) που αναφέρονται στην άνοδο του φασισμού στην Ελλάδα (πολιτικές και στρατιωτικές συγκεντρώσεις, παρελάσεις νεολαίας, συνθήματα κ.ά.). Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά στην Ελλάδα: ομοιότητες και διαφορές με τα ολοκληρωτικά καθεστώτα της Ιταλίας και της Γερμανίας. - Η Ελλάδα στον Μεσοπόλεμο: από τη Β' Ελληνική Δημοκρατία στην παλινόρθωση της βασιλείας. - Ο ελληνικός Μεσοπόλεμος μέσα από τη λογοτεχνία.	και (β) Γιάννης Ρίτσος, <i>Επιτάφιος</i> (1936, ποίημα εμπνευσμένο από τα γεγονότα του Μαΐου του 1936 στη Θεσσαλονίκη). • Για πρωτογενές μαγνητοσκοπημένο υλικό σχετικό με τον ελληνικό Μεσοπόλεμο, βλ. τη σχετική ενότητα από το υλικό του τηλεοπτικού σταθμού ΣΚΑΪ Ελλάδος με τίτλο «Εμείς οι Έλληνες. Πολεμική Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας». • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
--	--	---	---	---

Η Κύπρος κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου: οι οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες και τα Οκτωβριανά του 1931

2	1. Να αναφέρουν συνοπτικά και να αιτιολογούν τις σημαντικότερες εξελίξεις κατά τη διάρκεια του κυπριακού Μεσοπολέμου. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <i>Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση Κύπρου (ΕΡΕΚ), Οκτωβριανά 1931: αίτια, αφορμή, γεγονότα, συνέπειες, στάση της επίσημης ελληνικής κυβέρνησης.</i>	• Παρουσίαση στην τάξη πρωτογενών πηγών (γραπτών [επιστολών] και οπτικών [φωτογραφιών]) σχετικών με τα γεγονότα των <i>Οκτωβριανών</i>. • Παρακολούθηση σχετικού ντοκιμαντέρ και άλλου μαγνητοσκοπημένου υλικού σχετικά με τα γεγονότα των <i>Οκτωβριανών</i>. • Συμπλήρωση χρονολογίου σχετικού με τα γεγονότα του Οκτωβρίου του 1931. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - <i>Η οικονομική εξαθλίωση της εργατικής και αγροτικής τάξης και τα Οκτωβριανά του 1931.</i> - <i>Το αίτημα του 1929 για Ένωση και τα Οκτωβριανά του 1931.</i> - <i>Τα Οκτωβριανά του 1931: αίτια και αφορμή.</i> - <i>Μητροπολίτης Νικόδημος Μυλωνάς: μια ηγετική φυσιογνωμία των Οκτωβριανών του 1931.</i> - <i>Η Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση Κύπρου (ΕΡΕΚ) και τα Οκτωβριανά του 1931.</i>	• Για επιγραμματική παρουσίαση των εξελίξεων της περιόδου μεσοπολεμικής Κύπρου, βλ.: Λεύκιος Ζαφειρίου, <i>Κυπριακό Χρονολόγιο</i>, Λευκωσία 2008. • Για πρωτογενείς γραπτές πηγές και υλικό σχετικά με την κατάσταση στην Κύπρο και τη στάση της επίσημης ελληνικής κυβέρνησης, βλ.: (α) Μιλιτιάδης Χριστοδούλου, <i>Πορεία μιας εποχής</i>, Αθήνα, Φλώρος 1987., (β) Αντρέας Χατζηθωμάς, «Τα Οκτωβριανά. Ο αντίκτυπος στην Ελλάδα», <i>Χρονικόν</i>, εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ, τεύχος 73 (20 Οκτωβρίου 2002), 20-21. • Για ένα πλήρες χρονολόγιο του Οκτωβρίου του 1931, βλ. Αντρέας Χατζηθωμάς, ό.π., 22. • Για πρόσθετες πηγές σχετικά με τα γεγονότα πριν και μετά τα <i>Οκτωβριανά</i>, βλ.: Αντρέας Χατζηθωμάς, ό.π., 4-19. • Για πρόσθετες πηγές (πρωτογενείς) που αφορούν στην στάση του
----------	---	---	---	--

			- Τα Οκτωβριανά του 1931 και η κυβέρνηση Βενιζέλου (1928-1932).	Ελευθέριου Βενιζέλου απέναντι στα Οκτωβριανά, βλ.: Κώστας Κατσώνης, <i>Η Κύπρος στους δρόμους της Ιστορίας. Μια σύγχρονη προσέγγιση της ιστορίας μέσα από την πολυφωνία των πηγών</i>, Λάρινα 2002, 52-53. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
Ο Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1939 – 1945)				
Η έκρηξη του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου (1939 – 1945)				
4	1. Να σχολιάζουν τα αίτια, τα βασικά γεγονότα, την έκβαση του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου (1939-1945) και την ιστορική σημασία του για την	1. Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος: αίτια (άξονας Ρώμης – Βερολίνου, Αντιδιεθνιστικό Σύμφωνο, Συμφωνία του Μονάχου, «πολιτική	• Συζήτηση με θέμα τα αίτια και τους πρωταγωνιστές του πρώτου Μεγάλου Πολέμου με στόχο τη διατύπωση εκτιμήσεων από τους/τις μαθητές/τριες και κατ' επέκταση τη διασύνδεση Α΄ και Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. • Παρουσίαση στην τάξη χαρτών που δείχνουν τις κινήσεις των αντίπαλων στρατοπέδων κατά τη διάρκεια του Β΄	• Για πρόσθετο υλικό με αντίγραφα πρωτογενών πηγών του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου (ένθετα με σπάνια ιστορικά ντοκουμέντα, απόρρητα έγγραφα, στρατιωτικούς χάρτες, cd με μαρτυρίες παλαιμάχων πολεμιστών), βλ.: Julian Thompson, <i>Η νίκη στην Ευρώπη. Από την ιστορική</i>

	μετέπειτα εξέλιξη της Ευρώπης. (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	κατευνασμού», <i>Σύμφωνο Ρίμπεντροπ – Μολότοφ</i>), αφορμή, γεωγραφικός εντοπισμός αντίπαλων συνασπισμών (<i>δυνάμεις του άξονα, συμμαχικές δυνάμεις</i>) και κυριότερων φάσεων του πολέμου, συνέπειες, <i>ολοκαύτωμα των Εβραίων, στρατόπεδα συγκεντρώσεως, Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)</i> .	<i>Παγκόσμιου Πολέμου</i> και αναφορά στις σημαντικότερες μάχες. • Σύγκριση, με βάση τον ιστορικό χάρτη, ανάμεσα στις συμμαχίες και τις στρατιωτικές κινήσεις τους κατά τον Α΄ και Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. • Παρουσίαση στην τάξη πρωτογενών γραπτών και οπτικών πηγών σχετικών με τα γεγονότα και τις συνέπειες του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. • Παρουσίαση στην τάξη πρωτογενών πηγών σχετικών με τις θηριωδίες της ναζιστικής Γερμανίας και κυρίως με το <i>Ολοκαύτωμα των Εβραίων</i>. • Συγκέντρωση αριθμητικών και άλλων δεδομένων σχετικά με τις υλικές καταστροφές, τις ανθρώπινες απώλειες και τις μετακινήσεις πληθυσμών μετά τη λήξη του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. • Παρακολούθηση πρωτογενούς μαγνητοσκοπημένου υλικού σχετικού με τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (ντοκιμαντέρ του National Geographic, του History Chanel και του BBC). • Παρακολούθηση αποσπασμάτων από κινηματογραφικές ταινίες που μεταφέρουν τα ιστορικά γεγονότα του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου (σύγκριση και	<i>απόβαση στη Νορμανδία έως τη συντριβή του Γ΄ Ράιχ</i> , (μτφρ.: Ηλίας Μαγκλίνης), Αθήνα, Μοντέρνοι Καιροί (σε συνεργασία με το Πολεμικό Μουσείο του Λονδίνου) 2006. • Για κινηματογραφικές ταινίες που αναφέρονται στο <i>ολοκαύτωμα των Εβραίων</i> και στα <i>στρατόπεδα συγκεντρώσεως</i>, βλ.: (α) Στίβεν Σπίλμπεργκ, <i>Η λίστα του Σίλντερ</i> (1993), (β) Ρομπέρτο Μπενίνι, <i>Η ζωή είναι ωραία</i> (1997). • Για λογοτεχνικά έργα σχετικά με τους διωγμούς των Εβραίων από τη ναζιστική Γερμανία, βλ.: (α) Πρίμο Λέβι, <i>Εάν αυτό είναι άνθρωπος</i> (1947), (β) Άννα Φρανκ, <i>Ημερολόγιο</i> (1992). • Για κινηματογραφικές ταινίες αντιπολεμικού περιεχομένου που αναφέρονται στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, βλ.: (α) Κ. Άνακιν – Α. Μάρτον – Ντ. Ζανούκ, <i>Η πιο μεγάλη μέρα του πολέμου</i> (1962), (β) Σάμιουελ Φούλερ, <i>Οι τέσσερις της ηρωικής ταξιαρχίας</i> (1979), (γ) Στίβεν Σπίλμπεργκ, <i>Η διάσωση του</i>
	2. Να συσχετίζουν τα αντίπαλα στρατόπεδα που διαμορφώθηκαν	2. Σύγκριση του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου με τον Α΄ Παγκόσμιο		

	κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου με τα αντίστοιχα στρατόπεδα του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου. (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	Πόλεμο.	συζήτηση σε σχέση με τον τρόπο που τα ιστορικά γεγονότα μεταφέρονται στην τέχνη, το ζήτημα της ιστορικής ακρίβειας των γεγονότων κ.ά.). • Ανάγνωση αποσπασμάτων από το βιβλίο του Αδόλφου Χίτλερ <i>Ο αγών μου</i> με στόχο τη σκιαγράφηση της προσωπικότητάς του και την αιτιολόγηση των θηριωδιών στις οποίες προβαίνει η ναζιστική Γερμανία κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. • Ανάγνωση αποσπασμάτων από μαρτυρίες Εβραίων που επέζησαν στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως της ναζιστικής Γερμανίας. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος μέσα από τις οπτικές πηγές της εποχής. - Χρονολόγιο των σημαντικότερων φάσεων και γεγονότων του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. - Συλλογή τίτλων λογοτεχνικών έργων και κινηματογραφικών ταινιών με θέμα τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. - Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος μέσα από την τέχνη και τη λογοτεχνία.	στρατιώτη Ράιαν (1997), (δ) Τέρενς Μάλικ, <i>Λεπτή κόκκινη γραμμή</i> (1998).
--	---	---------	---	---

			- Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος: η συνέχεια του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου. - Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος: το τέλος της αποικιοκρατίας και η ανάδυση του Τρίτου Κόσμου. - Το «Σύμφωνο του Μονάχου» και η «πολιτική κατευνασμού» απέναντι στην αναδυόμενη ναζιστική Γερμανία: η ευθύνη των ευρωπαϊκών δημοκρατικών δυνάμεων στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. - Το ολοκαύτωμα των Εβραίων: μια από τις μελανότερες σελίδες του ανθρώπινου πολιτισμού. - Η ζωή στο Άουσβιτς μέσα από τις μαρτυρίες των επιζώντων. - Η ζωή στο Άουσβιτς μέσα από τις γραπτές αναφορές των Ναζί. - Οι τραγικές συνέπειες του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου: ανθρώπινες απώλειες, υλικές καταστροφές, μετακινήσεις πληθυσμών, κοινωνική και ηθική καταρράκωση. - Ο εξασθενημένος ρόλος της Ευρώπης από τον Α΄ μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.	
--	--	--	---	--

Η Ελλάδα και ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος: ελληνοϊταλικός πόλεμος, κατοχή, αντίσταση, απελευθέρωση

3	1. Να περιγράψουν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες η Ελλάδα εισέρχεται στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την κατάσταση του πληθυσμού κατά τη διάρκεια της κατοχής. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να σχολιάζουν τον τρόπο συμμετοχής της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. <i>Ελληνοϊταλικός πόλεμος</i>: αφορμή, γεγονότα, κινήσεις στρατευμάτων, <i>28η Οκτωβρίου 1940</i>, <i>Τριπλή κατοχή</i>, <i>μαυραγορίτες</i>, <i>δωσίλογοι</i>, <i>τάγματα ασφαλείας</i>. 2. <i>Αντίσταση</i>, βασικές πολιτικές και στρατιωτικές αντιστασιακές οργανώσεις (<i>Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ)</i>), <i>Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος (ΕΔΕΣ)</i>, <i>Ελληνικός Λαϊκός</i>	• Συζήτηση με θέμα την <i>τριπλή κατοχή</i> και εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με το ρόλο της Βουλγαρίας και τις βλέψεις της στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας (αναφορά και συσχετισμοί με τους <i>Βαλκανικούς Πολέμους</i> και τον <i>Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο</i>). • Παρουσίαση στην τάξη πρωτογενών πηγών (οπτικών και γραπτών) σχετικών με την περίοδο του ελληνοϊταλικού πολέμου και της <i>Κατοχής</i>. • Συμπλήρωση χρονολογίου με τις σημαντικότερες πράξεις αντίστασης κατά της <i>Κατοχής</i>. • Συγκέντρωση σχετικών διαγραμμάτων και γραφικών παραστάσεων που αφορούν στις αυξανόμενες τιμές των ειδών πρώτης ανάγκης και στη διαμόρφωση της <i>μαύρης αγοράς</i> κατά τη διάρκεια της <i>Κατοχής</i>. • Συγκέντρωση τίτλων λογοτεχνικών έργων που αφορούν στην περίοδο του ελληνοϊταλικού πολέμου και της <i>Κατοχής</i> και σύντομη αναφορά στο περιεχόμενό τους.	• Για πρωτογενές μαγνητοσκοπημένο υλικό σχετικό με τον <i>ελληνοϊταλικό πόλεμο</i>, την <i>Κατοχή</i> και την <i>Αντίσταση</i>, βλ. τη σχετική ενότητα από το υλικό του τηλεοπτικού σταθμού ΣΚΑΪ Ελλάδος με τίτλο «<i>Εμείς οι Έλληνες. Πολεμική Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας</i>». • Για τη μεταφορά του ελληνοϊταλικού πολέμου στην τέχνη, βλ.: (α) Οδυσσέας Ελύτης, <i>Άσμα ηρωικό και πένθιμο για τον χαμένο ανθυπολοχαγό</i> (1945), (β) Γιάννης Μπεράτης, <i>Το πλατύ ποτάμι</i> (1946-1947). • Για τη μεταφορά των συνθηκών της <i>Κατοχής</i> στην τέχνη, βλ.: (α) Γιάννης Μπεράτης, <i>Οδοιπορικό του '43</i> (1946), (β) Μήτσος Αλεξανδρόπουλος, <i>Νύχτες και αυγές</i> (1961), (γ) Άλκη Ζέη, <i>Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου</i> (1971). • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις
---	---	--	---	---

		Απελευθερωτικός Στρατός (ΕΛΑΣ)), «ελεύθερη Ελλάδα», κυβέρνηση του βουνού, γεωγραφικός εντοπισμός των περιοχών της «ελεύθερης Ελλάδας».	Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Το έπος του '40: η νικηφόρα αντεπίθεση του ελληνικού στρατού στα βουνά της Αλβανίας μέσα από το φωτογραφικό υλικό και τους πίνακες της εποχής. - Η μαύρη περίοδος της Κατοχής μέσα από το φωτογραφικό υλικό της εποχής και τις μαρτυρίες των επιζώντων. - Οι θηριωδίες των Γερμανών στα Καλάβρυτα: ένα ατιμώρητο έγκλημα. - Η γενοκτονία των Εβραίων της Θεσσαλονίκης κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής. - Οι αντιστασιακές οργανώσεις και η δράση τους κατά τη διάρκεια της Κατοχής. - Η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοπόταμου και η σημασία της για τη νίκη των συμμαχικών δυνάμεων. - Στρατιωτική και πολιτισμική δράση του ΕΛΑΣ κατά τη διάρκεια της Κατοχής. - Η ηγετική φυσιογνωμία του Άρη Βελουχιώτη και ο ΕΛΑΣ. - Ο ελληνοϊταλικός πόλεμος του 1940 μέσα από την τέχνη. - Η γερμανική κατοχή στην Ελλάδα μέσα από την τέχνη.	αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας (www.moec.gov.cy).
--	--	---	--	--

Η συμμετοχή της Κύπρου στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

2	1. Να αποτιμούν τη συμμετοχή της Κύπρου στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. (Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να συσχετίζουν της αναζωπύρωσης του Ενωτικού Ζητήματος της Κύπρου, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με τη συμμετοχή των Κυπρίων στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. Γεωγραφικός εντοπισμός της περιοχής δράσης των Κύπριων εθελοντών (Βόρεια Αφρική) 2. Συσχετισμός της αναζωπύρωσης του Ενωτικού Ζητήματος της Κύπρου, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με τη συμμετοχή των Κυπρίων στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.	• Συλλογή πηγών που αναφέρονται στη συμμετοχή της Κύπρου στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και παρουσίασή τους στην τάξη. • Έρευνα, σε οικογενειακό και τοπικό επίπεδο, για τον εντοπισμό εθελοντών κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Συλλογή μαρτυριών ή/και πρωτογενών πηγών. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - <i>Η συμμετοχή της Κύπρου στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.</i> - <i>Μαρτυρίες Κύπριων εθελοντών του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου.</i> - <i>Συνέντευξη με τους απογόνους ενός πεσόντα κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.</i>	• Για τη συμμετοχή της Κύπρου στον συμμαχικό αγώνα (εθελοντές στον αγγλικό και τον ελληνικό στρατό, εθνικοί έρανοι κ.ά.), βλ.: (α) Πέτρος Παπαπολυβίου, «1940 και Κύπρος», <i>Χρονικόν</i>, εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ, τεύχος 74 (27 Οκτωβρίου 2002), 4-21., (β) Κώστας Κατσώνης, <i>Η Κύπρος στους δρόμους της Ιστορίας. Μια σύγχρονη προσέγγιση της ιστορίας μέσα από την πολυφωνία των πηγών</i>, Λάρινακα 2002, 55-61.
---	--	--	---	--

Η ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΕΠΟΧΗ: Η ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ο Διπολισμός, ο Ψυχρός Πόλεμος και ο Ελληνικός Εμφύλιος (1946 – 1949)

4	1. Να αντιλαμβάνονται τα αίτια, τις συνθήκες ανάπτυξης του Διπολισμού και τα βασικά γεγονότα που συνδέονται με αυτόν. (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να διασυνδέουν τον Ελληνικό Εμφύλιο των ετών 1946-1949 με το ευρύτερο	1. Διπολισμός/Ψυχρός πόλεμος: αίτια, συνθήκες ανάπτυξης (<i>Διάσκεψη της Γιάλτας (1945), Διάσκεψη του Πότσταμ (1945), υπερδυνάμεις, Δόγμα Τρούμαν, ΝΑΤΟ, Σύμφωνο της Βαρσοβίας, Κίνημα των Αδεσμεύτων</i>), βασικά γεγονότα, έκβαση. 2. Ελληνικός εμφύλιος (1946-1949): συσχετισμός με Ψυχρό Πόλεμο,	• Συγκριτική εξέταση και σχολιασμός των οπτικών πηγών / φωτογραφιών από τη <i>Διάσκεψη της Γιάλτας</i> (Φεβρουάριος 1945) και τη <i>Διάσκεψη του Πότσταμ</i> (Ιούλιος 1945), με στόχο να διαφανεί ο ανταγωνισμός στο στρατόπεδο των νικητών, ένας ανταγωνισμός που ξεκινά πριν τον τερματισμό των στρατιωτικών επιχειρήσεων κατά των δυνάμεων του Άξονα. • Συνεξέταση γραπτών πρωτογενών πηγών με τις δηλώσεις των προέδρων των ΗΠΑ, Ρούσβελτ (1944) και Τρούμαν (1947), με στόχο να διαφανεί ο διαφορετικός προσανατολισμός της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ πριν και μετά τη λήξη του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. • Συζήτηση και διατύπωση εκτιμήσεων για το μέλλον της Ευρώπης στην περίπτωση που υιοθετούνταν η θέση του προέδρου Ρούσβελτ για «αποχή» από τη διαδικασία ανασυγκρότησης της	• Η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα θα πρέπει να επικεντρώσει τον στόχο της στη διασύνδεση των τριών ιστορικών όρων/γεγονότων που φέρει ο τίτλος της. Συνεπώς δεν θα πρέπει να επικεντρωθεί στην παράθεση βασανιστικών λεπτομερειών αλλά στη συνοπτική απόδοση των πληροφοριών. • Για πρόσθετες πηγές σχετικά με τον Ψυχρό Πόλεμο, βλ. (α) Η. Kissinger, <i>Διπλωματία</i>, (μτφρ.: Γ. Κοβαλένκο), Αθήνα, Νέα Σύνορα – Λιβάνης 1995, (β) John W. Young, <i>Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου, 1945-1991 - Πολιτική Ιστορία</i>, (μτφρ. Γιώργος Δεμερτζίδης), Αθήνα, Πατάκης 2004., (γ) Δόμνα Βισβιζή-Δοντά, <i>Ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου 1945-1970</i>, Θεσσαλονίκη, Εκδ. Βάνιας, 1995. • Για ντοκιμαντέρ σχετικά με τον
---	---	--	--	---

	φαινόμενο του Διπολισμού και του Ψυχρού Πολέμου. (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να εντοπίζουν στον χάρτη τη διαίρεση του μεταπολεμικού κόσμου σε σφαίρες επιρροής των δύο υπερδυνάμεων. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	κοινωνικές και πολιτικές συνέπειες, <i>Δεκεμβριανά του 1944, Συμφωνία της Βάρκιζας, Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας, εξορία.</i> 3. Γεωγραφικός εντοπισμός της διαίρεσης του μεταπολεμικού κόσμου σε σφαίρες επιρροής των δύο υπερδυνάμεων.	μεταπολεμικής Ευρώπης. • Συνεξέταση γραπτών πρωτογενών πηγών που αναφέρονται στον «διάλογο» Τσώρτσιλ και Στάλιν με στόχο την αποκάλυψη ενός ακόμη τρόπου διείσδυσης των υπερδυνάμεων στη μεταπολεμική Ευρώπη, αυτού της ανατροπής των καθεστώτων και της στήριξης ανάλογα φιλοδυτικών ή φιλοσοβιετικών κυβερνήσεων. Στόχος να διαφανεί η κορύφωση της έντασης και η γένεση του διπολισμού ανάμεσα στις δυτικές δυνάμεις – Αγγλία και Η.Π.Α – και τη Σοβιετική Ένωση. • Συμπλήρωση πίνακα όπου διαφαίνονται οι μέθοδοι της αποικιοκρατικής πολιτικής του 19ου και των αρχών του 20ου αιώνα και οι τρόποι διείσδυσης των υπερδυνάμεων στα κράτη που βρίσκονταν υπό την επιρροή τους με στόχο τη σύγκριση. • Σύνταξη γλωσσαρίου με όρους σχετικούς με τον Ψυχρό Πόλεμο. • Συλλογή εικονιστικού υλικού και φωτογραφιών που αναφέρονται στην πτώση του τείχους του Βερολίνου και στην κατάρρευση του σοβιετικού καθεστώτος.	<i>Ψυχρό Πόλεμο</i> βλ, παραγωγές του National Geographic, του History Chanel και του BBC. • Για κινηματογραφικές ταινίες σχετικά με τον Ψυχρό Πόλεμο, βλ.: (α) Στάνλεϊ Κιούμπρικ, <i>SOS, Πεντάγωνο καλεί Μόσχα</i> (1964), (β) Σίντνεϊ Λιούμετ, <i>Ο συναγερμός του θανάτου</i> (1968), (γ) Πήτερ Ντέιβις, <i>Καρδιές και σκέψεις</i> (1974), Φράνσις Φορντ Κόπολα, <i>Αποκάλυψη τώρα</i> (1979). • Για πρωτογενές μαγνητοσκοπημένο υλικό σχετικό με τον <i>Εμφύλιο Πόλεμο των ετών 1946-1949</i>, βλ. τη σχετική ενότητα από το υλικό του τηλεοπτικού σταθμού ΣΚΑΪ Ελλάδος με τίτλο «<i>Εμείς οι Έλληνες. Πολεμική Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας</i>». • Για κινηματογραφικές ταινίες σχετικές με τον <i>Εμφύλιο Πόλεμο</i> και τα <i>μετεμφυλιακά χρόνια</i>, βλ.: (α) Κ. Γαβράς, <i>Ζ</i> (1969), (β) Π. Βούλγαρης, <i>Χάπι ντέι</i> (1976), (γ) Ν. Τζήμας, <i>Ο άνθρωπος με το γαρίφαλο</i> (1980), (δ) Π. Βούλγαρης, <i>Πέτρινα χρόνια</i> (1985).
--	---	--	--	--

			• Συμπλήρωση χρονολογίου με τους σημαντικότερους σταθμούς του <i>Ψυχρού Πολέμου</i>. • Παρακολούθηση κινηματογραφικού υλικού (π.χ. κινηματογραφικής ταινίας ή ντοκιμαντέρ) για τον <i>Ψυχρό Πόλεμο</i>. • Μελέτη χάρτη όπου φαίνεται ο διαμοιρασμός της Ευρώπης σε σφαίρες επιρροής των δύο υπερδυνάμεων και εκτιμήσεις για το πολιτικό μέλλον της μεταπολεμικής Ελλάδας. • Συζήτηση όπου οι μαθητές/τριες καλούνται να κάνουν τις εκτιμήσεις τους για το μέλλον της μεταπολεμικής Ελλάδας λαμβάνοντας υπόψη ότι το μεγαλύτερο μέρος των αντιστασιακών δυνάμεων ανήκε στην Αριστερά (ΕΛΑΣ) ενώ η Ελλάδα ανήκε στη σφαίρα επιρροής των Δυτικών και είχε ήδη δεχτεί την αγγλοαμερικανική εμπλοκή. • Συμπλήρωση χρονολογίου με τα κυριότερα γεγονότα του <i>Εμφυλίου Πολέμου</i>. • Σύνταξη γλωσσαρίου με όρους σχετικούς με τον <i>εμφύλιο πόλεμο</i>. • Παρακολούθηση ντοκιμαντέρ σχετικού με τον <i>Εμφύλιο Πόλεμο</i> και τους Έλληνες	• Για λογοτεχνικά κείμενα σχετικά με τον <i>Εμφύλιο Πόλεμο</i>, βλ.: (α) Π. Χάρης, <i>Μέρες οργής</i> (1978), (β) Ρ. Αποστολίδης, <i>Πυραμίδα 67</i> (1950), (γ) Μ. Λουντέμης, <i>Οδός Αθύσσου αριθμός 0</i>, (δ) Α. Φραγκιάς, <i>Λοιμός</i> (1972), (ε) Άρης Αλεξάνδρου, <i>Το κιβώτιο</i> (1975). • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
--	--	--	---	--

			εξόριστους στη Μακρόνησο. • Παρακολούθηση κινηματογραφικού υλικού (π.χ. κινηματογραφικής παραγωγής / αποσπασμάτων) για τον <i>Εμφύλιο Πόλεμο</i> (προβληματισμός για τους κινδύνους που ενέχει η σύγχρονη απόδοση ενός σημαντικού ιστορικού γεγονότος / αφορμή για συζήτηση και προβληματισμό). • Διαθεματική προσέγγιση της ενότητας με κείμενα λογοτεχνίας που έχουν ως θέμα τους τον <i>Εμφύλιο Πόλεμο</i>. Θέματα για συνθετικές εργασίες (project): - <i>Η Ευρώπη από την τραγωδία του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου στην εύθραυστη ειρήνη του Ψυχρού Πολέμου.</i> - <i>Ο ψυχροπολεμικός ανταγωνισμός των δύο υπερδυνάμεων μέσα από τους κυριότερους «περιφερειακούς» πολέμους.</i> - <i>Σοβιετική Ένωση: από τον θρίαμβο της υπερδύναμης στην κατάρρευση.</i> - <i>ΗΠΑ και Πόλεμος του Βιετνάμ: η ήττα μιας υπερδύναμης.</i> - <i>Η αμερικανική κοινή γνώμη απέναντι στον Πόλεμο του Βιετνάμ.</i>	
--	--	--	---	--

			- Σοβιετική Ένωση και Πόλεμος του Αφγανιστάν: η ήττα μιας υπερδύναμης. - Η σοβιετική κοινή γνώμη απέναντι στον Πόλεμο του Αφγανιστάν. - Η ιστορία του τείχους του Βερολίνου μέσα από φωτογραφίες της εποχής: από τον μεταπολεμικό διαμελισμό της Γερμανίας στην ένωση των «δύο» Γερμανιών. - Οι κοινωνικές επιπτώσεις του διαμελισμού της Γερμανίας. - Ο διαμελισμός της Γερμανίας από την ανέγερση έως την πτώση του τείχους του Βερολίνου: μαρτυρίες οικογενειών που επανασυνδέονται έπειτα από σχεδόν μισό αιώνα. - ΗΠΑ και Σοβιετική Ένωση: ο ανταγωνισμός στο διάστημα. - Ο Ψυχρός Πόλεμος και ο ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος των ετών 1946-1949. - Οι αντιστασιακές οργανώσεις πριν και μετά τον ελληνικό Εμφύλιο Πόλεμο: από την ενότητα στη σύγκρουση. - Η Συμφωνία της Βάρκιζας και ο οριστικός διχασμός της ελληνικής κοινωνίας και της ελληνικής πολιτικής σκηνής. - Νίκος Μπελογιάννης. Θύμα του μετεμφυλιακού κλίματος.	
--	--	--	---	--

**Η Ελλάδα από το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου (1949) στη Δικτατορία των Συνταγματαρχών (1967 – 1974)
και τη Μεταπολίτευση (1974)**

2	1. Να αναγνωρίζουν την πολιτική αστάθεια της μετεμφυλιακής περιόδου ως την βασική αιτία που οδήγησε στην επιβολή της χούντας των συνταγματαρχών. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να αποδίδουν τα αίτια, τον χαρακτήρα και τις συνθήκες πτώσης της Χούντα των συνταγματαρχών. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 3. Να περιγράφουν την πολιτική	1. <i>Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (ΕΡΕ), Ένωση Κέντρου, Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά (ΕΔΑ).</i> 2. <i>Χούντα των συνταγματαρχών (δικτατορία της 21ης Απριλίου 1967):</i> αίτια, διώξεις, γεγονότα του Πολυτεχνείου, Τουρκική Εισβολή στην Κύπρο. 3. <i>Κυβέρνηση εθνικής ενότητας,</i>	• Παρακολούθηση ντοκιμαντέρ σχετικά με τα γεγονότα του Πολυτεχνείου και την περίοδο αποκατάστασης της δημοκρατίας. • Συμπλήρωση χρονολογίου με τα βασικότερα γεγονότα της περιόδου 1949-2004. • Συζήτηση γύρω από το <i>θέμα των Σκοπίων</i>. Διαχρονική εξέταση του προβλήματος, αναφορά στα σύμβολα και την ονομασία του νέου κράτους και στην υποβώσκουσα εδαφική διεκδίκηση στον χώρο της Μακεδονίας. Θέματα για συνθετικές εργασίες (project): - <i>Η περίοδος της χούντας των συνταγματαρχών.</i> - <i>Η εξέγερση του Πολυτεχνείου (1973) και η Τουρκική Εισβολή στην Κύπρο (1974): η αρχή του τέλους και η οριστική πτώση της χούντας.</i> - <i>Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και ο ρόλος της Ελλάδας στα Βαλκάνια.</i>	• Η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα θα πρέπει να έχει τη μορφή ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟΥ και δεν θα πρέπει να εξετάζει λεπτομέρειες γύρω από την εμφάνιση και τη δράση των πολιτικών κινήσεων και των κομμάτων. Η αναφορά σε αυτές/αυτά πρέπει να είναι καθαρά επιγραμματική. • Μέσα από μια συνοπτική αναφορά / παρουσίαση γύρω από την μετεμφυλιακή πολιτική αστάθεια και οι αναφορές πρέπει να επικεντρωθούν: (α) στην περίοδο της χούντας των συνταγματαρχών, (β) στην εξέγερση του Πολυτεχνείου και τη συμβολή της στην πτώση του δικτατορικού καθεστώτος και (γ) στον ρόλο της Ελλάδας στα Βαλκάνια μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, ειδικότερα στο <i>θέμα των Σκοπίων</i>. Τα πιο πάνω θέματα μπορούν να ανατεθούν και
---	---	--	---	--

	κατάσταση στην Ελλάδα μετά την Τουρκική Εισβολή στην Κύπρο. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	Νέα Δημοκρατία (ΝΔ), Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ), μεταπολίτευση.	- Το πρόβλημα των Σκοπίων και οι νέες εδαφικές διεκδικήσεις στο χώρο της Μακεδονίας. - Η διαφιλονικούμενη περιοχή της Μακεδονίας από την περίοδο των Βαλκανικών Πολέμων μέχρι και την ανάδυση του Σκοπιανού (1991-1995).	ως projects. • Για πρωτογενές μαγνητοσκοπημένο υλικό σχετικό με την μετεμφυλιακή κατάσταση, τη δικτατορία των συνταγματαρχών και την μεταπολίτευση, βλ. τη σχετική ενότητα από το υλικό του τηλεοπτικού σταθμού ΣΚΑΪ Ελλάδος με τίτλο «Εμείς οι Έλληνες. Πολεμική Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας». • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας (www.moec.gov.cy).
Ο Απελευθερωτικός Αγώνας της ΕΟΚΑ (1955 – '59) και η Ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας (1960)				
4	1. Να περιγράφουν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες συγκροτήθηκε η ΕΟΚΑ, τους ηγέτες, τον σκοπό και τον τρόπο δράσης της	1. Ενωτικό δημοψήφισμα, απελευθερωτικός Αγώνας '55-'59 Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών	• Συζήτηση με θέμα τη διαχρονική προσφορά των Κυπρίων στους αγώνες των Άγγλων και των συμμάχων τους (Α' και Β' Παγκόσμιος Πόλεμος) και στην αντίστοιχη διάψευση των εθνικών τους πόθων. • Συζήτηση με θέμα το ψυχροπολεμικό	• Για επιγραμματική παρουσίαση των εξελίξεων της περιόδου 1955-1959, βλ.: Λεύκιος Ζαφειρίου, <i>Κυπριακό Χρονολόγιο</i>, Λευκωσία 2008. • Για πρόσθετες πηγές σχετικά με τον Απελευθερωτικό Αγώνα μέχρι

	και να αναφέρουν τις σπουδαιότερες μορφές του κυπριακού <i>απελευθερωτικού αγώνα</i> και τις μάχες στις οποίες διακρίθηκαν. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	(ΕΟΚΑ): συνθήκες συγκρότησης, ηγέτες, σκοπός και τρόπος δράσης, ηρωικές μορφές του <i>Αγώνα</i> και σπουδαιότερες μάχες.	κλίμα της περιόδου και την στρατηγική θέση της Κύπρου με στόχο να διαφανεί η δυσκολία για ικανοποίηση του αιτήματος των Κυπρίων για ένωση με την Ελλάδα, αυτοδιάθεση ή ανεξαρτησία. • Συμπλήρωση χρονολογίου με τους σημαντικότερους σταθμούς του ενωτικού κινήματος από το 1821-1955. • Μελέτη και κριτική εξέταση πτυχών από τα πορίσματα της <i>Τριμερούς διάσκεψης του Λονδίνου</i> και προνοιών των <i>Σχεδίων Ράντκλιφ</i> και <i>Μακμίλλαν</i> με στόχο να διαφανούν οι προθέσεις των Άγγλων έναντι του αιτήματος των Κυπρίων για ένωση με την Ελλάδα. • Παρουσίαση ηρωικών φυσιογνωμιών και μαχών του <i>Απελευθερωτικού Αγώνα '55-59</i> μέσα από σχετικά ντοκιμαντέρ της κυπριακής τηλεόρασης. • Παρουσίαση της ιστορικής περιόδου 1955-59 μέσα από πρωτογενές μαγνητοσκοπημένο υλικό (διαδηλώσεις νεολαίας, συλλαλητήρια, αντίποινα Άγγλων, θάνατος Κυριάκου Μάτση, Γρηγόρη Αυξεντίου κ.ά. ηρώων, απαγχονισμοί αγωνιστών κ.ά.). • Μελέτη αποσπασμάτων από πρωτογενείς πηγές που αναφέρονται	και την <i>Ανεξαρτησία</i>, βλ.: Πέτρος Παπαπολυβίου, «Στα χρόνια της ΕΟΚΑ. Από τον ένοπλο αγώνα στην ανεξαρτησία», <i>Χρονικόν</i>, εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ, τεύχος 96 (30 Μαρτίου 2003), 4-22. • Για πρόσθετες πηγές σχετικά με το <i>ενωτικό δημοψήφισμα</i> και ειδικότερα τον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισαν οι Άγγλοι το αποτέλεσμα, βλ.: <i>Γιώργος Λεβέντης</i>, «Αυτά είδαν οι Βρετανοί», <i>Χρονικόν</i>, εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ, τεύχος 85 (12 Ιανουαρίου 2003), 18-21. • Για πρόσθετες γραπτές (πρωτογενείς και δευτερογενείς) πηγές σχετικά με το <i>ενωτικό δημοψήφισμα</i>, βλ. Κώστας Κατσώνης, <i>Η Κύπρος στους δρόμους της Ιστορίας. Μια σύγχρονη προσέγγιση της ιστορίας μέσα από την πολυφωνία των πηγών</i>, Λάρνακα 2002, 70-85. • Για πρόσθετες γραπτές (πρωτογενείς και δευτερογενείς) πηγές σχετικά με την <i>Τριμερή διάσκεψη του Λονδίνου</i>, βλ.
2.	Να αναφέρουν συνοπτικά τις πολιτικές προσπάθειες για λύση του Κυπριακού Ζητήματος μέχρι την ανεξαρτησία (1960) καθώς και τις συνθήκες έναρξης των διακοινοτικών συγκρούσεων. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	2. <i>Τριμερής διάσκεψη (1955), Σχέδιο Ράντκλιφ (1956), Σχέδιο Μακμίλλαν (1958)</i>, έναρξη διακοινοτικών συγκρούσεων.		
3.	Να κατανοούν τις πρόνοιες του Κυπριακού	3. <i>Συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου</i>,		

	Συντάγματος του 1960 και τα βασικά χαρακτηριστικά λειτουργίας της Κυπριακής Δημοκρατίας.	Σύνταγμα του 1960 (βασικές πρόνοιες), Κυπριακή Δημοκρατία (βασικά χαρακτηριστικά λειτουργίας), Ανεξαρτησία, Κοινοπολιτεία των Εθνών, <i>εγγυήτριες δυνάμεις, ΕΛΔΥΚ, ΤΟΥΡΔΥΚ.</i>	στις συνομιλίες πριν από την υπογραφή των <i>Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου</i> και συζήτηση. • Μελέτη σχετικών άρθρων / προνοιών των <i>Συμφωνιών</i> και σχολιασμός τους στην τάξη με στόχο να διαφανούν τα τρωτά τους σημεία. • Μελέτη σχετικών άρθρων από αντιπολιτευόμενες εφημερίδες της εποχής («Εθνική» και «Χαραυγή») που αναφέρονται στον τρόπο με τον οποίο ο κυπριακός λαός δέχτηκε τις <i>Συμφωνίες</i> και κριτικός σχολιασμός των διιστάμενων απόψεων.	Κώστας Κατσώνης, ό.π., 124-131. • Για πρόσθετες γραπτές (πρωτογενείς και δευτερογενείς) πηγές σχετικά με το <i>Σχέδιο Ράντκλιφ</i>, βλ. Κώστας Κατσώνης, ό.π., 155-170. • Για πρόσθετες γραπτές (πρωτογενείς και δευτερογενείς) πηγές σχετικά με το <i>Σχέδιο Μακμίλλαν</i>, βλ. Κώστας Κατσώνης, ό.π., 174-184. • Για πρόσθετες πηγές σχετικά με τις διπλωματικές κινήσεις των Άγγλων πριν και κατά τη διάρκεια του <i>Απελευθερωτικού Αγώνα</i>, βλ.: Ευάνθης Χατζηβασιλείου, «1954-58. Η μυστική διπλωματία. Μεσολαβητές σε αδιέξοδο», <i>Χρονικόν</i>, εφημ. ΠΟΛΙΤΗΣ, τεύχος 104 (1 Ιουνίου 2003), 4-22. • Για πρόσθετες οπτικές πηγές – γελοιογραφίες σχετικά με τον ανταποικιακό αγώνα των Κυπρίων, βλ.: Χρύσανθος Χρυσάνθου, <i>Γελοιο-γραφώντας την Ιστορία του Κυπριακού</i>, Λευκωσία, Εκδ. Αρμίδα 2009, 33-181. • Για πρόσθετες πρωτογενείς πηγές
4. Να αντιπαραβάλλουν τον τρόπο διακυβέρνησης και το εκλογικό σύστημα της Κυπριακής Δημοκρατίας με αυτά άλλων σύγχρονων κρατών.	4. Πολιτειακά (προεδρικό, κοινοβουλευτικό, ενιαίο, ομοσπονδιακό, συνομοσπονδιακό) και εκλογικά (πλειοψηφικό, αναλογικό) συστήματα.		Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - <i>Το διαχρονικό αίτημα των Κυπρίων για ένωση με την Ελλάδα από το 1821 έως το 1960.</i> - <i>Το αίτημα της Κύπρου για ένωση με την Ελλάδα και τα συμφέροντα της ψυχροπολεμικής περιόδου.</i> - <i>Οι κυριότεροι σταθμοί στις διπλωματικές προσπάθειες για λύση του προβλήματος της Κύπρου πριν και κατά τη διάρκεια του Αγώνα της ΕΟΚΑ.</i> - <i>Ο ανταποικιακός αγώνας των Κυπρίων</i>	

			και ο ρόλος της Τουρκίας. - Ο απελευθερωτικός αγώνας της ΕΟΚΑ μέσα από φωτογραφίες της εποχής. - Η αντίσταση των μαθητών στα χρόνια του Αγώνα. - Η ηρωική θυσία του Γρηγόρη Αυξεντίου. - Η θυσία του Γρηγόρη Αυξεντίου και ο «Αποχαιρετισμός» του Γιάννη Ρίτσου (διαθεματικό / διεπιστημονικό project με το μάθημα της Λογοτεχνίας). - Η ηρωική μάχη στον αχυρώνα του Λιοπετρίου. - Οι απαγχονισθέντες ήρωες της ΕΟΚΑ. - Τα τελευταία λόγια των απαγχονισθέντων ηρώων της ΕΟΚΑ. - Οι Συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου στον κυπριακό τύπο. - Το χρονικό της υπογραφής των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου. - Συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου: η ανεξαρτησία της Κύπρου υπό δοκιμασία. - Τα μειονεκτήματα και τα τρωτά σημεία των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου. - Πώς είδε ο κυπριακός λαός την 16η Αυγούστου του 1960. - Οι Συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου και οι αντιδράσεις στο εσωτερικό μέτωπο.	σχετικά με τη διαδικασία των συνομιλιών πριν την υπογραφή των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου, βλ.: (α) Κύπρος, Ιστορία και Πολιτισμός, τόμος 4ος, Εκδ. Διαγόρας, 189-190. • Για πρόσθετες (πρωτογενείς και δευτερογενείς) πηγές σχετικά με την υπογραφή, τις αντιδράσεις στην υπογραφή των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου, βλ.: Κώστας Κατσώνης, Η Κύπρος στους δρόμους της Ιστορίας. Μια σύγχρονη προσέγγιση της ιστορίας μέσα από την πολυφωνία των πηγών, Λάρνακα 2002, 194-241. • Για μελέτη των σχετικών άρθρων / προνοιών των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου, βλ. Κώστας Κατσώνης, ό.π., 232-236. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας (www.moec.gov.cy).
--	--	--	---	---

			Οργανωμένες επισκέψεις σε ιστορικούς/αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία και μουσεία: - Επίσκεψη στο Μουσείο Αγώνος στη Λευκωσία. - Επίσκεψη στο Λεβέντειο – Δημοτικό Μουσείο Λευκωσίας (εκθέματα που αφορούν στον <i>Απελευθερωτικό Αγώνα του 1955-59</i>). - Επίσκεψη στα Κρατητήρια Κοκκινοτριμιθιάς. - Επίσκεψη στο Μουσείο του πλοιαρίου Άγιος Γεώργιος στη Χλώρακα. - Επίσκεψη στον Αχυρώνα του Λιοπετρίου στην ελεύθερη περιοχή Αμμοχώστου. - Επίσκεψη στο Κρησφύγετο του Γρηγόρη Αυξεντίου στον Μαχαιρά. - Επίσκεψη στο Κρησφύγετο των ηρώων της ΕΟΚΑ στο Παλαιχώρι. - Επίσκεψη στο Δημοτικό Μουσείο Αθηνών (εκθέματα που αφορούν στους ήρωες της ΕΟΚΑ Αρτέμο Φραγκέσκου και Τουμάζο Τουμάζου).	
--	--	--	---	--

Οι διακοινοτικές ταραχές και η κρίση του Κυπριακού Ζητήματος από το 1963 έως το 1974

3	1. Να περιγράφουν τις συνθήκες της περιόδου των διακοινοτικών ταραχών. (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να τεκμηριώνουν τις συνέπειες των διακοινοτικών ταραχών στην εξέλιξη του Κυπριακού Ζητήματος. (Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. Διακοινοτικές συγκρούσεις 1963-64: αίτια, αφορμή, εμπλοκή διεθνούς παράγοντα, <i>Αναθεώρηση των 13 σημείων του συντάγματος, διακοινοτικές συγκρούσεις, UNFICYP, πράσινη γραμμή, TMT, ΕΟΚΑ Β΄.</i> 2. Συνέπειες διακοινοτικών ταραχών στην εξέλιξη του Κυπριακού Ζητήματος.	• Παρακολούθηση ντοκιμαντέρ και αποσπασμάτων από μαγνητοσκοπημένο υλικό του ΡΙΚ που αναφέρεται στις <i>διακοινοτικές συγκρούσεις</i> και στις μέρες προ του <i>Πραξικοπήματος</i> και της <i>Τουρκικής Εισβολής</i>. • Μελέτη άρθρων / αποσπασμάτων από τον κυπριακό τύπο που αναφέρονται στην περίοδο των διακοινοτικών συγκρούσεων και συζήτηση στην τάξη. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - <i>Οι διακοινοτικές συγκρούσεις της περιόδου 1963-64 μέσα από τον τύπο της εποχής.</i> - <i>Η Κύπρος από το 1963-1974: η περίοδος της εύθραυστης ειρήνης.</i> - <i>Οι αδυναμίες των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου, οι διακοινοτικές συγκρούσεις και η τραγωδία του 1974.</i>	• Η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα θα πρέπει να έχει τη μορφή ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟΥ και δεν θα πρέπει να εξετάζει λεπτομέρειες γύρω από τα διάφορα γεγονότα της συγκεκριμένης περιόδου. Η αναφορά σε αυτά πρέπει να είναι καθαρά επιγραμματική. • Για επιγραμματική παρουσίαση των εξελίξεων της περιόδου 1960-1974, βλ.: Λεύκιος Ζαφειρίου, <i>Κυπριακό Χρονολόγιο</i>, Λευκωσία 2008. • Για πρόσθετες (πρωτογενείς και δευτερογενείς / γραπτές και οπτικές) πηγές σχετικά με τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, βλ.: <i>Ιστορία της Κύπρου</i>, τόμος Δ΄, Εκδ. Οδύσσεια 2010, 9-152. • Για πρόσθετες οπτικές πηγές – γελοιογραφίες σχετικά με τα γεγονότα της περιόδου 1960-1974, βλ.: Χρύσανθος Χρυσάνθου, <i>Γελοιο-γραφώντας την Ιστορία του Κυπριακού</i>, Λευκωσία, Εκδ. Αρμίδα
-----------------	--	---	--	--

				2009, 183-343. • Για πρόσθετο οπτικοακουστικό υλικό για τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, βλ. την επετειακή παραγωγή του ΡΙΚ «50 χρόνια Κυπριακή Δημοκρατία: 1960-2010. Τα ιστορικά ορόσημα», ΡΙΚ 2010 (DVD). • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
Το Πραξικόπημα και η Τουρκική Εισβολή του 1974 στην Κύπρο				
3	1. Να περιγράφουν τις συνθήκες που οδήγησαν στο Πραξικόπημα και στην Τουρκική Εισβολή του 1974 στην Κύπρο. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	1. Πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου 1974: αίτια, πρωτεργάτες, γεγονότα και δυσμενείς συνέπειες, <i>Τουρκική Εισβολή (Α' - Β')</i>: γεγονότα, συνέπειες, κατεχόμενα,	• Μελέτη άρθρων / αποσπασμάτων από τον κυπριακό τύπο που αναφέρονται στη διαμάχη στο εσωτερικό μέτωπο την περίοδο προ του <i>Πραξικοπήματος</i> και της <i>Τουρκικής Εισβολής</i>. • Μελέτη άρθρων / αποσπασμάτων από τον ξένο τύπο που αναφέρονται στον τρόπο με τον οποίο είδαν οι ξένοι την <i>Τουρκική Εισβολή</i>. • Συγκέντρωση οπτικών πηγών / φωτογραφιών που αναφέρονται στο	• Για πρόσθετες πρωτογενείς οπτικές πηγές σχετικά με τα γεγονότα της <i>Τουρκικής Εισβολής</i>, βλ. το λεύκωμα: <i>Κύπρος 1974. Μέρες συμφοράς</i> (φωτογραφίες: Δώρος Παρτασίδης, Κείμενο: Άντρος Παυλίδης, Χρονικό: Δημήτρης Αντρέου, Καλλιτεχνική επιμέλεια: Μίκης Φοινικαρίδης, Συμβολή: Αντρέας Κωνσταντινίδης). • Για πρόσθετες (πρωτογενείς και

	2. Να εντοπίζουν στον χάρτη το κατεχόμενο τμήμα της <i>Κυπριακής Δημοκρατίας</i> αποτιμούν τις επιπτώσεις των συγκεκριμένων γεγονότων για τη σύγχρονη κυπριακή πραγματικότητα. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	<i>ελεύθερες περιοχές, πρόσφυγες, εγκλωβισμένοι, αγνοούμενοι, εθνικισμός.</i> 2. Γεωγραφικός εντοπισμός του κατεχόμενου τμήματος της <i>Κυπριακής Δημοκρατίας</i> και δυσμενείς συνέπειες της <i>Τουρκικής Εισβολής</i> για τον πληθυσμό και για την πολιτιστική κληρονομιά της Κύπρου.	<i>Πραξικόπημα</i> και την <i>Τουρκική Εισβολή</i> και παρουσίασή τους στην τάξη. • Μελέτη πρωτογενών πηγών / μαρτυριών ανθρώπων που έζησαν τα τραγικά γεγονότα του <i>Πραξικοπήματος</i> και της <i>Τουρκικής Εισβολής</i> και συζήτηση στην τάξη. • Συνέντευξη από ανθρώπους που έζησαν τα τραγικά γεγονότα του <i>Πραξικοπήματος</i> και της <i>Τουρκικής Εισβολής</i> και παρουσίαση των αποτελεσμάτων της στην τάξη. • Μελέτη πρωτογενών πηγών που αναφέρονται στη σχέση Μακαρίου και χούντας στις παραμονές του <i>Πραξικοπήματος</i>. • Παρουσίαση και σχολιασμός οπτικών πηγών / φωτογραφιών που αναφέρονται στην καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς της Κύπρου από τους Τούρκους. • Παρουσίαση οπτικών κ.ά. πηγών που αναφέρονται στις συνθήκες ζωής των <i>εγκλωβισμένων</i> και συζήτηση. • Μελέτη γραπτών κ.ά. πηγών που αναφέρονται στο δράμα των <i>αγνοουμένων</i> – και στην αναβίωσή του δράματος στις οικογένειες μετά τον	δευτερογενείς / γραπτές και οπτικές) πηγές σχετικά με τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, βλ.: <i>Ιστορία της Κύπρου</i>, τόμος Δ΄, Εκδ. Οδύσσεια 2010. • Για πρόσθετο οπτικοακουστικό υλικό για τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, βλ. την επετειακή παραγωγή του ΡΙΚ «50 χρόνια Κυπριακή Δημοκρατία: 1960-2010. Τα ιστορικά ορόσημα», ΡΙΚ 2010 (DVD). • Για πρόσθετες οπτικές πηγές – γελοιογραφίες σχετικά με τα γεγονότα της περιόδου 1960-1974, βλ.: Χρύσανθος Χρυσάνθου, <i>Γελοιο-γραφώντας την Ιστορία του Κυπριακού</i>, Λευκωσία, Εκδ. Αρμίδα 2009, 313-343. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
--	--	---	---	--

			εντοπισμό των προσφύλων τους προσώπων – και συζήτηση. • Μελέτη οπτικών κ.ά. παραστατικών πηγών που απεικονίζουν δεδομένα σχετικά με το προσφυγικό πρόβλημα στην Κύπρο μετά την <i>Τουρκική Εισβολή του 1974</i>. • Συγκριτική ανάγνωση χαρτών της Κύπρου (χάρτης της Κυπριακής Δημοκρατίας και χάρτης που κυκλοφορεί στις κατεχόμενες περιοχές) με στόχο τον εντοπισμό των αλλαγών που επιχειρούνται στην ονομασία των πόλεων και των χωριών της κατεχόμενης Κύπρου. • Μελέτη χάρτη όπου φαίνεται η πορεία των τουρκικών δυνάμεων κατά την Α' και τη Β' <i>Τουρκική Εισβολή</i> και ο διαχωρισμός των <i>κατεχομένων</i> από τις <i>ελεύθερες περιοχές</i>. • Μελέτη γραπτών κ.ά. πηγών που αναφέρονται στο πρόβλημα του <i>εποικισμού</i> της Κύπρου και αναφορά – σε συνδυασμό με τις αλλαγές των ονομάτων των πόλεων και των χωριών – στην προσπάθεια για <i>αλλαγή του δημογραφικού χαρακτήρα της Κύπρου</i>.	
--	--	--	---	--

			Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η εμφύλια σύγκρουση που οδήγησε στο Πραξικόπημα μέσα από τον τύπο της εποχής. - Η Τουρκική Εισβολή στην Κύπρο μέσα από τον ξένο τύπο της εποχής. - Η Τουρκική Εισβολή στην Κύπρο και το δράμα των αγνοουμένων. - Οι συνθήκες διαβίωσης των εγκλωβισμένων της Κύπρου. - Αριθμητικά δεδομένα για τους εγκλωβισμένους της Κύπρου από το 1974-2004 (διαθεματικό project με το μάθημα των Μαθηματικών). - Διαγραμματική παρουσίαση των συνεπειών της Τουρκικής Εισβολής (διαθεματικό project με το μάθημα των Μαθηματικών). - Η λειτουργία των δημόσιων εκπαιδευτηρίων στην κατεχόμενη Κύπρο και η παιδεία των εγκλωβισμένων μας. - Το προσφυγικό ζήτημα στην Κύπρο: αριθμητικά κ.ά. δεδομένα. - Οι κοινωνικές διαστάσεις της Τουρκικής Εισβολής στην Κύπρο: το δράμα των προσφύγων και των αγνοουμένων. - Κατεστραμμένα Μοναστήρια και Ναοί στην κατεχόμενη Κύπρο.	
--	--	--	--	--

			- Κατεστραμμένα μνημεία και αρχαιολογικοί χώροι στην κατεχόμενη Κύπρο. - Κλεμμένοι θησαυροί από την κατεχόμενη Κύπρο. - Το οδοιπορικό των ψηφιδωτών της Κανακαριάς. Οργανωμένες επισκέψεις σε ιστορικούς/αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία και μουσεία: - Επίσκεψη στη γραμμή αντιπαράταξης στην παλιά Λευκωσία (περιοχή πύλης Πάφου, Σοπάζ / Πανεπιστημιούπολης και Χρυσалиνιώτισας / Αγίου Κασσιανού). - Επίσκεψη στη γραμμή αντιπαράταξης στην περιοχή Άχνας στην ελεύθερη Αμμόχωστο. - Επίσκεψη στη γραμμή αντιπαράταξης στην περιοχή Αθηνίου στην επαρχία Λάρνακας. - Επίσκεψη στη γραμμή αντιπαράταξης στην περιοχή του αεροδρομίου Λευκωσίας. - Επίσκεψη στο Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Αμμοχώστου στη Δερύνεια. - Επίσκεψη στο Βυζαντινό Μουσείο της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου στην παλιά	
--	--	--	--	--

			Λευκωσία (εκθέματα για την κατεστραμμένη πολιτιστική κληρονομιά, κλεμμένοι θησαυροί που επαναπατρίστηκαν κ.ά.). - Επίσκεψη στο Μουσείο – Παρατηρητήριο της οδού Λήδρας. - Επίσκεψη στον Τύμβο Μακεδονίτισσας στη Λευκωσία.	
Η ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΕΠΟΧΗ (1989 – 2004) ΚΑΙ Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ (1951 – 2004)				
Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, οι κυριότεροι σταθμοί στις προσπάθειες ενοποίησης της Ευρώπης (1951 – 2004), η Ελλάδα και η Κύπρος				
4	1. Να περιγράφουν συνοπτικά τις συνθήκες που οδηγούν στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ) 2. Να αναφέρουν τους κυριότερους σταθμούς στις	1. <i>Κατάρρευση Λαϊκών Δημοκρατιών:</i> λόγοι, συνθήκες, συνέπειες. 2. <i>Ευρωπαϊκή ενοποίηση,</i>	• Συμπλήρωση χρονολογίου με τους κυριότερους σταθμούς της <i>ευρωπαϊκής ενοποίησης</i> από το 1949 έως το 1992. • Συμπλήρωση πίνακα με τα ονόματα των <i>θεσμικών οργάνων της ΕΕ</i> και τις αντίστοιχες αρμοδιότητές τους. • Σύνταξη γλωσσαρίου με όρους σχετικούς με την <i>ΕΕ</i>. • Παρακολούθηση ντοκιμαντέρ σχετικού με την πορεία της <i>ευρωπαϊκής ενοποίησης</i> από το τέλος του Β΄	• Η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα θα πρέπει να έχει τη μορφή ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟΥ και δεν θα πρέπει να εξετάζει λεπτομέρειες γύρω από τα διάφορα γεγονότα και τις διπλωματικές διεργασίες και εξελίξεις της συγκεκριμένης περιόδου. Η αναφορά στα πιο πάνω πρέπει να είναι καθαρά επιγραμματική. • Μέσα από μια συνοπτική

	προσπάθειες ενοποίησης της Ευρώπης και να περιγράφουν τον τρόπο λειτουργίας της Ένωσης (1951-2004). (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	Ευρωπαϊκή Ένωση (1992): σημαντικότεροι σταθμοί, κυριότερα θεσμικά όργανα (Συμβούλιο της Ευρώπης (1949), Ευρωπαϊκή Κοινοπραξία Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Συμβούλιο Υπουργών, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο / Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ευρωπαϊκή	Παγκόσμιου Πολέμου έως σήμερα. Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Η πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση: από την ίδρυση του Συμβουλίου της Ευρώπης (1949) έως την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (1992). - Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση: προκλήσεις και προοπτικές. - Το Κυπριακό Πρόβλημα και η ευρωπαϊκή πορεία της Κύπρου. - Η κυπριακή προεδρεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2012): πολιτικές, κοινωνικές και πολιτισμικές δράσεις. - Η ευρωζώνη, η ευρωπαϊκή οικονομική κρίση και το μέλλον της Ενωμένης Ευρώπης. - Επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις στην Ευρώπη και τον κόσμο του 20ού αιώνα. - Τέχνες, ποίηση και πεζογραφία στην Ευρώπη και τον κόσμο του 20ού αιώνα. - Κορυφαίοι Έλληνες ποιητές και πεζογράφοι του 20ού αιώνα.	αναφορά / παρουσίαση των κυριότερων σταθμών της <i>ευρωπαϊκής ενοποίησης</i> – και με ιδιαίτερη έμφαση στην ένταξη της Ελλάδος (1981) και της Κύπρου (2004) – αλλά και των <i>θεσμικών οργάνων της Ε.Ε</i> καλύπτεται το ουσιαστικότερο μέρος της ενότητας. Το περιεχόμενο της ενότητας μπορεί, συνεπώς, να ανατεθεί και ως project. • Σε project για τις επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις στην Ευρώπη και τον κόσμο του 20ού αιώνα έμφαση μπορεί να δοθεί σε κάποιον/κάποιους από τους πιο κάτω τομείς: στις φυσικές επιστήμες, την τεχνολογική και ηλεκτρονική επανάσταση, στη βιολογία και τη γενετική, την ιατρική και την ψυχανάλυση, στα εξοπλιστικά προγράμματα κ.ά. • Σε project για τις τέχνες, την ποίηση και την πεζογραφία στην Ευρώπη και τον κόσμο του 20ού αιώνα έμφαση μπορεί να δοθεί σε κάποιο/κάποια από τα πιο κάτω ρεύματα: φοβισμός,
--	---	---	---	--

	3. Να εκτιμούν τις σημαντικότερες επιστημονικές, τεχνολογικές και πολιτισμικές εξελίξεις στην Ευρώπη του 20ού αιώνα. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	<i>Κεντρική Τράπεζα), ΟΑΣΕ, κυριότερες συνθήκες (Μάαστριχτ, Άμστερνταμ, Νίκαιας, Λισαβόνας), Ευρωζώνη.</i> 3. Σημαντικές επιστημονικές, τεχνολογικές και πολιτισμικές εξελίξεις στην Ευρώπη του 20ού αιώνα.		εξπρεσιονισμός, κυβισμός, φουτουρισμός, αφηρημένη τέχνη, ντανταϊσμός, σουρεαλισμός ή σε κάποιον/κάποιους από τους πιο κάτω τομείς: μουσική, κινηματογράφος, ρεαλιστικό μυθιστόρημα και λογοτεχνία του παράλογου στην πεζογραφία. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
Οι κυριότεροι σταθμοί στην κυπριακή ιστορία από το 1974 έως το 2004: οι προσπάθειες ειρηνικής επίλυσης του Κυπριακού (1974 – 2004), η Ανακήρυξη του Ψευδοκράτους (1983) και η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2004)				
3	1. Να περιγράφουν συνοπτικά τους κυριότερους σταθμούς στην	1. Σημαντικότεροι σταθμοί: <i>ανακήρυξη Ψευδοκράτος</i>	• Συμπλήρωση χρονολογίου με τους σημαντικότερους σταθμούς στην πορεία του <i>Κυπριακού Προβλήματος</i>. • Συγκέντρωση και επεξεργασία γραπτών	• Η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα θα πρέπει να έχει τη μορφή ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟΥ και δεν θα πρέπει να εξετάζει λεπτομέρειες γύρω

	κυπριακή ιστορία από το 1974 έως και την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2004). (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	(1983), <i>διαπραγματεύσεις, άνοιγμα οδοφραγμάτων (2003), Σχέδιο Ανάν, δημοψήφισμα για το Σχέδιο Ανάν (2004), ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2004).</i>	πρωτογενών πηγών (από τον ημερήσιο τύπο, κυπριακό και ξένο) που αναφέρονται στην ημέρα της <i>ανακήρυξης του Ψευδοκράτους (15.11.1983).</i> • Συγκέντρωση και επεξεργασία γραπτών πρωτογενών πηγών (από τον ημερήσιο τύπο, κυπριακό και ξένο) που αναφέρονται στην ημέρα του <i>ανοίγματος των οδοφραγμάτων (23.4.2003).</i> • Συγκέντρωση μαρτυριών / συνεντεύξεις από πρόσφυγες που είδαν τα σπίτια τους μετά από 29 χρόνια και ανάγνωσή τους στην τάξη. • Συγκέντρωση και επεξεργασία γραπτών πρωτογενών πηγών (από τον ημερήσιο τύπο, κυπριακό και ξένο) που αναφέρονται στο αποτέλεσμα του <i>δημοψηφίσματος για το Σχέδιο Ανάν (24.4.2004).</i> • Συγκέντρωση και επεξεργασία γραπτών πρωτογενών πηγών (από τον ημερήσιο τύπο, κυπριακό και ξένο) που αναφέρονται στην ημέρα της <i>ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση (1.5.2004).</i>	από τα διάφορα γεγονότα της συγκεκριμένης περιόδου και τις λεπτομέρειες των διαφόρων λύσεων που προτάθηκαν από το 1974 και εξής. Η αναφορά σε αυτά πρέπει να είναι καθαρά επιγραμματική. • Η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα διδάσκεται συνοπτικά επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών στους σημαντικότερους σταθμούς των <i>διαπραγματεύσεων</i> για την επίλυση του <i>Κυπριακού</i> (π.χ. «Ιδέες Γκάλι», «Σχέδιο Ανάν», «Δημοψήφισμα για το Σχέδιο Ανάν» κ.ά.) χωρίς βασανιστικές λεπτομέρειες. Η <i>ανακήρυξη του Ψευδοκράτους</i> μπορεί να διδαχτεί επετειακά. <i>Ιδιαίτερη</i> σημασία δίδεται στην <i>ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ</i>. • Για επιγραμματική παρουσίαση των εξελίξεων της περιόδου 1974-2004, βλ.: Λεύκιος Ζαφειρίου, <i>Κυπριακό Χρονολόγιο</i>, Λευκωσία 2008. • Για πρόσθετες (πρωτογενείς και
	2. Να αναγνωρίζουν τη σημασία που είχε για το εθνικό πρόβλημα της Κύπρου η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2004) και να εντοπίζουν τις αλλαγές που αυτή επέφερε στη δομή των διαπραγματεύσεων. (Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ)	2. Σημασία της ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2004) για την επίλυση του κυπριακού και αλλαγές στη δομή των διαπραγματεύσεων		

			Θέματα για συνθετικές εργασίες (projects): - Οι σημαντικότεροι σταθμοί στην πορεία επίλυσης του Κυπριακού Προβλήματος: επιγραμματική παρουσίαση. - Ο κυπριακός και ξένος τύπος μπροστά στην ανακήρυξη του τουρκικού Ψευδοκράτους. - Ο κυπριακός και ξένος τύπος μπροστά στο άνοιγμα των οδοφραγμάτων. - Το πριν και το μετά του ανοίγματος των οδοφραγμάτων: μαρτυρίες προσφύγων που είδαν τα σπίτια τους μετά από 29 χρόνια. - Ο κυπριακός και ξένος τύπος μπροστά στο ΟΧΙ του δημοψηφίσματος για το Σχέδιο Ανάν. - Ο κυπριακός και ξένος τύπος μπροστά στην ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. - Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η πορεία επίλυσης του Κυπριακού Προβλήματος. - Κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις μετά την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση.	δευτερογενείς / γραπτές και οπτικές) πηγές σχετικά με τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, βλ.: <i>Ιστορία της Κύπρου</i>, τόμος Δ΄, Εκδ. Οδύσσεια 2010, 153-227. • Για πρόσθετες οπτικές πηγές – γελοιογραφίες σχετικά με τα γεγονότα της περιόδου 1975-2004, βλ.: Χρύσανθος Χρυσάνθου, <i>Γελοιο-γραφώντας την Ιστορία του Κυπριακού</i>, Λευκωσία, Εκδ. Αρμίδα 2009, 345-520. • Για πρόσθετο υλικό, βλ. επίσης τις αντίστοιχες θεματικές ενότητες στο <i>Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας</i> (www.moec.gov.cy).
--	--	--	--	---

ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ

Δείκτες Επιτυχίας	Δείκτες Επάρκειας
Χρόνος, αλλαγή, συνέχεια (Α) 1. Ερμηνεύουν αλλαγές και συνέχειες ανάμεσα σε ιστορικές περιόδους και εντός ιστορικών περιόδων. 2. Ερμηνεύουν συνδέσεις ανάμεσα σε γεγονότα που συμβαίνουν στην ίδια ή σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους.	1. Λόγοι για του οποίους συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της ζωής των ανθρώπων αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου. 2. Λόγοι για τους οποίους συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της ζωής των ανθρώπων παραμένουν τα ίδια με την πάροδο του χρόνου. 3. Τρόποι με τους οποίους συγκεκριμένες αλλαγές επηρεάζουν τη ζωή των ανθρώπων. 1. Λόγοι ύπαρξης συγκεκριμένων σχέσεων ανάμεσα σε γεγονότα που συμβαίνουν σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους. 2. Λόγοι ύπαρξης συγκεκριμένων σχέσεων ανάμεσα σε γεγονότα που συμβαίνουν εντός της ίδιας ιστορικής περιόδου.
Αίτια–συνέπειες (Β) 1. Ερμηνεύουν σχέσεις ανάμεσα στα διάφορα αίτια και σχέσεις ανάμεσα στις διάφορες συνέπειες γεγονότων και αλλαγών.	1. Λόγοι (αίτια) για τους οποίους συγκεκριμένα γεγονότα και αλλαγές συμβαίνουν. 2. Αποτελέσματα και συνέπειες συγκεκριμένων γεγονότων και αλλαγών (άμεσα, μεσοπρόθεσμα, μακροπρόθεσμα, σε σχέση με διαφορετικές ομάδες ανθρώπων). 3. Λόγοι ύπαρξης συγκεκριμένων σχέσεων αιτιότητας ανάμεσα σε συγκεκριμένα γεγονότα και αλλαγές. 4. Λόγοι ύπαρξης συγκεκριμένων σχέσεων ανάμεσα στα αίτια συγκεκριμένων γεγονότων και αλλαγών. 5. Λόγοι ύπαρξης συγκεκριμένων σχέσεων ανάμεσα στις συνέπειες συγκεκριμένων γεγονότων και

	αλλαγών. 6. Διάκριση ανάμεσα σε εκούσιες και ακούσιες συνέπειες στη βάση κριτηρίων.
Ιστορική ενσυναίσθηση (Γ) 1. Ερμηνεύουν συγκεκριμένες συμπεριφορές, πρακτικές και θεσμούς του παρελθόντος, με αναφορά στο συγκείμενο της εποχής και τις ιδέες και αντιλήψεις των ανθρώπων.	1. Ιδέες και αντιλήψεις των ανθρώπων στο παρελθόν για συγκεκριμένα θέματα. 2. Διαφορές ανάμεσα στις ιδέες και αντιλήψεις των ανθρώπων στο παρελθόν και στη σημερινή εποχή για συγκεκριμένα θέματα. 3. Λόγοι για τους οποίους πρόσωπα ή ομάδες ανθρώπων συμπεριφέρονται με συγκεκριμένους τρόπους. 4. Τρόποι με τους οποίους το συγκείμενο επηρεάζει τη συμπεριφορά προσώπων και ομάδων ανθρώπων. 5. Τρόποι με τους οποίους οι ιδέες και αντιλήψεις προσώπων και ομάδων ανθρώπων επηρεάζουν τη συμπεριφορά τους. 6. Λόγοι για τους οποίους οι άνθρωποι έχουν συγκεκριμένους θεσμούς και πρακτικές. 7. Τρόποι με τους οποίους το συγκείμενο συμβάλει στην ύπαρξη συγκεκριμένων θεσμών και πρακτικών. 8. Τρόποι με τους οποίους συγκεκριμένες ιδέες και αντιλήψεις συμβάλλουν στην ύπαρξη συγκεκριμένων θεσμών και πρακτικών. 9. Λόγοι για τους οποίους κάποιοι θεσμοί και πρακτικές του παρελθόντος δεν υπάρχουν ή είναι διαφορετικοί σήμερα. 10. Τρόποι με τους οποίους αλλαγές στο συγκείμενο προκάλεσαν την αλλαγή ή την εξάλειψη θεσμών και πρακτικών του παρελθόντος. 11. Τρόποι με τους οποίους αλλαγές σε ιδέες και αντιλήψεις προκάλεσαν την αλλαγή ή την εξάλειψη θεσμών και πρακτικών του παρελθόντος.
Πηγές–ιστορικές αναφορές (Δ) 1. Συγκρίνουν διαφορετικές αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές) του ίδιου	1. Κοινές πληροφορίες που εντοπίζονται σε διαφορετικές αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές) ενός γεγονότος/ προσώπου/φαινομένου. 2. Διαφορετικές πληροφορίες που εντοπίζονται σε διαφορετικές αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές)

γεγονότος/προσώπου/φαινομένου. 2. Κάνουν διακρίσεις ανάμεσα σε γεγονότα και ερμηνείες στις πηγές που χρησιμοποιούν. 3. Εξηγούν γιατί υπάρχουν διαφορετικές αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές) και ερμηνείες γεγονότων και προσώπων.	ενός γεγονότος/προσώπου/φαινομένου. 3. Ομοιότητες και διαφορές στις αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές) που παράγουν οι μαθητές/τριες. 4. Διαφορετικοί βαθμοί βεβαιότητας για πληροφορίες που εντοπίζονται σε αναπαραστάσεις. 1. Πληροφορίες στις πηγές που περιγράφουν συγκεκριμένα γεγονότα. 2. Πληροφορίες στις πηγές που δίνουν ερμηνείες γεγονότων. 3. Κριτήρια διάκρισης ανάμεσα σε γεγονότα και ερμηνείες. 1. Λόγοι για τους οποίους οι πληροφορίες που παίρνουμε από τις πηγές διαφέρουν μεταξύ τους. 2. Ερωτήματα για τα οποία μια πηγή είναι έγκυρη ή/και αξιόπιστη και ερωτήματα για τα οποία δεν είναι. 3. Τρόποι με τους οποίους το είδος των πηγών (π.χ. γραπτές-παραστατικές / καταγραφές-κατάλοιπα / πρωτογενείς-δευτερογενείς-τριτογενείς) επηρεάζει την εγκυρότητα και αξιοπιστία τους ανάλογα με τα ερωτήματά μας. 4. Τρόποι με τους οποίους οι γνώσεις, ιδέες και αντιλήψεις που υιοθετεί, το συγκεκριμένο στο οποίο βρίσκεται καθώς και το ιστορικό ερώτημα που διερευνά ο δημιουργός της πηγής επηρεάζουν τις ερμηνείες. 5. Λόγοι για τους οποίους οι αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές) που παράγουν οι μαθητές/τριες διαφέρουν μεταξύ τους. 6. Λόγοι για τους οποίους δεν υπάρχει πάντοτε συμφωνία στο βαθμό βεβαιότητας για τις πληροφορίες που εντοπίζονται στις αναπαραστάσεις (ιστορικές αναφορές).
Σημαντικότητα (Ε) 1. Συγκρίνουν τη σημαντικότητα γεγονότων, προσώπων, αντικειμένων, αλλαγών, αιτιών,	1. Ιεράρχηση γεγονότων, προσώπων, αντικειμένων, αλλαγών, αιτιών, συνεπειών ως προς τη σημαντικότητά τους, στη βάση συγκεκριμένων κριτηρίων (αιτιολόγηση). 2. Μεταβολές στη σημαντικότητα γεγονότων, προσώπων, αντικειμένων, αλλαγών, αιτιών, συνεπειών με την πάροδο του χρόνου.

συνεπειών, στη βάση κριτηρίων. 2. Εξηγούν γιατί υπάρχουν διαφορετικές κρίσεις σε σχέση με τη σημαντικότητα.	1. Λόγοι για τους οποίους υπάρχουν διαφορές στον τρόπο με τον οποίο ιεραρχούμε τη σημαντικότητα γεγονότων, προσώπων, αντικειμένων, αλλαγών, αιτιών, συνεπειών. 2. Τρόποι με τους οποίους το ερώτημα, το άτομο που αποδίδει τη σημαντικότητα και ο χρόνος στον οποίο γίνεται η κρίση οδηγούν σε διαφορές στην απόδοση σημαντικότητας.
Ιστορική διερεύνηση (τεκμήρια) (Στ) 1. Εντοπίζουν, συνδυάζουν και αξιολογούν πηγές για να απαντήσουν ιστορικά ερωτήματα. 2. Προτείνουν, σχεδιάζουν και εκτελούν ιστορικές διερευνήσεις.	1. Σημαντικά ερωτήματα για ένα συγκεκριμένο γεγονός, φαινόμενο, πρόσωπο. 2. Εντοπισμός και συλλογή πηγών. 3. Πηγές που δίνουν πληροφορίες (τεκμήρια) οι οποίες απαντούν το ερώτημά μας. 4. Πληροφορίες (τεκμήρια) που παίρνουμε σχετικά με το ερώτημά μας από τις πηγές. 5. Εγκυρότητα και αξιοπιστία πηγών που προκύπτει από την εγκυρότητα και αξιοπιστία των τεκμηρίων. 6. Ομοιότητες και διαφορές στα αποτελέσματα των ιστορικών διερευνήσεων των μαθητών/τριών. 7. Βαθμός βεβαιότητας για την απάντηση στο ερώτημα, η οποία προκύπτει από τις πηγές. 1. Καθορισμός θέματος προς διερεύνηση. 2. Καθορισμός ερωτήματος προς διερεύνηση και τεκμηρίωση σημαντικότητάς του. 3. Αναζήτηση πηγών. 4. Μελέτη και ερμηνεία πηγών. 5. Εντοπισμός τεκμηρίων σε σχέση με το ερώτημα της διερεύνησης. 6. Αξιολόγηση αξιοπιστίας και εγκυρότητας. 7. Αντιπαράβολή πηγών. 8. Παραγωγή ιστορικής αναφοράς. 9. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της διερεύνησης.

	10. Συζήτηση των αποτελεσμάτων της διερεύνησης. (Στα πιο πάνω, όπου υπάρχει δυνατότητα και προστιθέμενη αξία, γίνεται χρήση των ΤΠΕ.)
Οργάνωση-επικοινωνία (Ζ) 1. Παρουσιάζουν την ιστορική τους γνώση και τα αποτελέσματα των διερευνήσεων τους με διάφορους τρόπους τους οποίους επιλέγουν ανάλογα με το θέμα και το κοινό τους. 2. Επιλέγουν και χρησιμοποιούν με ακρίβεια ποικιλία ιστορικών και χρονολογικών όρων και συμβάσεων. 3. Τεκμηριώνουν και επιχειρηματολογούν σε	1. Παραγωγή γραπτών και προφορικών ιστορικών αναφορών. 2. Δημιουργία παραστατικών πηγών. 3. Τροποποίηση γραπτών ιστορικών αναφορών ώστε να συμπεριλαμβάνουν τα αποτελέσματα ιστορικών διερευνήσεων (π.χ. κείμενο σχολικού εγχειριδίου, κείμενο για το θέμα υπό μελέτη). 4. Κατασκευή/συμπλήρωση διαγραμμάτων. 5. Συμπλήρωση χάρτη. 6. Υπόδυση ρόλων. 7. Επιλογή τρόπου παρουσίασης ανάλογα με το θέμα/περιεχόμενο της ιστορικής διερεύνησης και τα αποτελέσματά της. 8. Επιλογή τρόπου παρουσίασης ανάλογα με το κοινό στο οποίο απευθύνεται. (Στα πιο πάνω, όπου υπάρχει δυνατότητα και προστιθέμενη αξία, γίνεται χρήση των ΤΠΕ.) 1. Λεξιλόγιο που υποδηλοί διαφορετικούς βαθμούς βεβαιότητας (π.χ. αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις, υπάρχουν κάποιες ενδείξεις, όλες οι ενδείξεις δείχνουν, πιθανόν, μάλλον, σίγουρα). 2. Λεξιλόγιο που σχετίζεται με τις ιστορικές περιόδους και τα θέματα υπό μελέτη (βλ. έννοιες περιεχομένου στους Δείκτες Επιτυχίας και Επάρκειας για κάθε περίοδο). 3. Λεξιλόγιο που σχετίζεται με την ιστορική διερεύνηση (π.χ. πηγές, τεκμήρια, αίτια, συνέπειες). 4. Λεξιλόγιο που ανταποκρίνεται στο είδος της επικοινωνίας και το κοινό. 1. Πηγές που τεκμηριώνουν τα αποτελέσματα ιστορικών διερευνήσεων κατά την παρουσίαση/συζήτηση. 2. Επιχειρηματολογία για την υποστήριξη της ερμηνείας στην οποία καταλήγουν οι ιστορικές

συνθήκες διαλόγου για τα αποτελέσματα των διερευνήσεών τους με αναφορά στις πηγές τους.	διερευνήσεις.
--	----------------------